

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**OSMANLI CEZA HUKUKU'NDA
PARADA SAHTECİLİK SUÇU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Harun KARAKAYA

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KILINÇ

Ankara, 2020

ONAY SAYFASI

Harun KARAKAYA tarafından hazırlanan “Osmanlı Ceza Hukuku’nda Parada Sahtecilik Suçu” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KILINÇ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi	
Doç. Dr. Belkıs KONAN	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi	
Doç. Dr. Fatma Ebru GÜNDÜZ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi	

Tez Savunma Tarihi: 23/01/2020

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ünvan Ad Soyad

.....

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 23/01/2020

Harun KARAKAYA

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından beri beni cesaretlendiren, bir hukuk tarihçisinin nasıl düşünmesi, nasıl çalışması gerektiği konusunda bana yol gösteren, tezimin son halini almasında büyük emeği olan, maddî ve manevî desteğini her zaman yakînen hissettiğim kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KILINÇ'a teşekkür gönül borcumdur. Tezime ilişkin yaptıkları değerlendirmeler ve katkılardan ötürü değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Belkıs KONAN ile Doç. Dr. Fatma Ebru GÜNDÜZ'e de ayrıca teşekkür ederim.

Bu günlere gelmem için ellerindeki tüm imkanlarını seferber eden, hayatın zorlukları karşısında her daim yanımda olan, beni motive eden değerli annem, babam ve abim kuşkusuz teşekkürün en büyüğünü hak ediyorlar. Çalışmamın başından beri benim yanımda olan, yoğun çalışma tempoma sabır ve anlayış gösteren, sabır yükünü benimle birlikte omuzlayan eşim ise bu çalışmanın oluşumunda büyük pay sahibidir. Ona karşı teşekkür borcum ziyadesiyle büyüktür.

Çalışmamı sabırla okuyan, kıymetli değerlendirmeleri ve düzeltileri ile çalışmamın son hale gelmesinde büyük emekleri olan meslektaşlarım ve kürsüdaşlarım Ar. Gör. Abdullah Vefa KARATAŞ, Ar. Gör. Betül KAYAR ve Ar. Gör. Semra Betül DOĞANGÜZEL'e de minnettarım.

Samimî bir çalışma ortamının husule gelmesinde büyük katkıları olan oda arkadaşlarım Ar. Gör. Muhammed Emin YILDIZ, Ar. Gör. Atıl Buğra KARADAŞ, Ar. Gör. Mümin GÜNGÖR'e de medyûn-u şükranım.

Samimî dostlukları ile beni motive eden, maddî ve manevî desteklerini bana daima hissettiren, dosttan öte kardeşlik bağı ile bağlı olduğum Serdarhan DURU, Mustafa SEZGİN, Furkan HOPA, Mehdi GÜNEŞ, Mustafa Peker ÖZSOY, Ferhat AĞCA, Ahmet Bilal KURTOĞLU ve Oğuzhan KABAKÇI'ya da teşekkür ediyorum.

ÖZET

Osmanlı Ceza Hukuku'nda Parada Sahtecilik Suçu

Çalışmada parada sahtecilik suçu Osmanlı Ceza Hukuku bakımından ele alınmıştır. Tarihi sürece bakıldığında parada sahtecilik suçunun, Osmanlı Devleti'nin uğraştığı önemli meselelerden biri olduğu görülmektedir. Ancak literatürde çalışma konusu suçun Osmanlı'daki görünümünü salt ceza hukuku bağlamında ele alan bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu boşluğu doldurmayı amaçlayan çalışmada, kavramsal bir bakış açısı benimsenmiş ve Osmanlı Hukuku bütünsel bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada kanunnameler, mühimme kayıtları, şer'îye sicilleri, fetva mecmuaları ve arşiv belgeleri gibi birinci el kaynakların kullanımına özen gösterilmiştir. Bunun yanı sıra öğretilerde yer alan çalışmalardan da istifade edilmiştir. Çalışma konusu suç, bir tazir suçudur ve bu kapsamda gerek klasik dönem, gerekse Tanzimat sonrası döneme ait kanunnamelerde kendine yer bulmuştur. Suçun ihlal ettiği değer padişahlık hakkı, kamu düzeni ve devletin siyasi egemenliği olduğu görülmektedir. Genellikle taklit, kırpma, yıldızlama ve sahte parayı bilerek piyasaya sürme gibi fiillerle işlenen parada sahtecilik suçunun maddi konusunda dönemine göre değişiklikler yaşanmıştır. Bu kapsamda Tanzimat sonrası dönemde kâğıt paralar ve nikel sikkeler de parada sahtecilik suçunun maddi konusu kapsamına dahil edilmiştir. Suçun ihlal ettiği menfaatin büyüklüğü, soruşturmanın titizlikle yürütülmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle Tanzimat'tan sonra failin yabancılığı yargılaması ve soruşturma aşaması bakımından birtakım farklılıklar doğurmuştur. Ayrıca ilgili suçun ispatı için pek çok ispat vasıtasına başvurulduğu görülmektedir. Tipik bir tazir suçu olan parada sahtecilik, klasik dönemde pek çok farklı yaptırıma tabi tutulmuş, Tanzimat sonrası dönemde ise kürek, pranga gibi hürriyeti bağlayıcı cezalarla cezalandırılmıştır. Ayrıca suçlunun subjektif durumu, iştirak, tekerrür ve af cezalandırma sürecinde etkili olmuştur. Sonuç olarak ise parada sahtecilik suçunun ekonomik ve uluslararası ilişkiler boyutuyla birlikte ele alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaime, Osmanlı Ceza Hukuku, Parada Sahtecilik, Sikke, Tazir.

ABSTRACT

The Crime of Currency Fraud in Ottoman Criminal Law

In this study, the crime of currency fraud have been discussed within the frame of Ottoman Criminal Law. Within historical process, it is seen that the crime of currency fraud was one of the important issues that Ottoman State was dealing with. But in the literature, there is no study that deals with the currency fraud only in the context of Ottoman Criminal Law. In this study which aims to fill this gap, a conceptual perspective has been adopted and Ottoman Law has been analyzed with a holistic perspective. In the study, primary sources such as codes, mühimme registers, kadi registers, fetwa collections and archive registers have been utilized as much as possible. In addition, the studies in the doctrine have been also used. The crime of currency fraud was a tazir crime and in this context there were penal provisions on this subject both in classical and post-Tanzimat codes. It is seen that the values violated by the crime were the right of sultanate, public order and political sovereignty of the state. Currency fraud generally committed with acts such as imitation, clipping, gilding and deliberately putting the forged money on the market. Subject matter of the crime changed according to period. In this context, in the post-Tanzimat period, paper money and nickel coins were included in the scope of subject matter of currency fraud. The magnitude of the values violated by the crime obliged investigation to be carried out rigorously. Especially in the post-Tanzimat period, foreignness of the perpetrator brought about some differences in terms of trial and investigation. In addition, it is seen that many proofs were used to prove to the crime. The currency fraud which was a typical tazir crime was subjected to many different sanctions in classical period. In the post-Tanzimat period, it was punished with freedom-binding sanctions such as penal servitude and shackles. In addition, the subjective situation of the perpetrator, participation, repetition and amnesty had their own respective effects on the punishment process. As a result, it has been stated that the crime of currency fraud should be handled with its economic and international dimension.

Keywords: Coin, Currency Fraud, Paper Money, Ottoman Criminal Law, Tazir.

KISALTMALAR

A.}AMD.	: Amedî Kalemi Evrakı
A.{DVNSMHM.d...	: Bab-1 Asafî Mühimme Defterleri
AE.SAMD. III.	: Ali Emiri III.Ahmed
A.}MKT.	: Sadâret Mektubi Kalemi Evrakı
A.}MKT.MHM.	: Sadâret Mühimme Kalemi Evrakı
A.}MKT.MVL.	: Sadâret Meclis-i Vâlâ Evrakı
A.}MKT.NZD.	: Sadâret Nezâret ve Devâir Evrakı
A.}MKT.UM.	: Sadâret Umum Vilâyât Evrakı
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BEO.	: Bab-1 Âlî Evrak Odası
bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
C.ADL.	: Cevdet Adliye
C.DH.	: Cevdet Dahiliye
C.DRB.	: Cevdet Darphane :
COA.	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
C.ZB.	: Cevdet Zabtiye
DH.EUM.THR.	: Dâhiliye Tahrîrât Kalemi
DH.MKT.	: Dâhiliye Mektûbî Kalemi
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HAT.	: Hatt-ı Hümayûn
HR.H.	: Hâriciye Nezâreti Hukuk Kısmı

HR.MKT.	: Hariciye Nezâreti Mektûbî Kalemi
HR.SYS.	: Hariciye Nezâreti Siyâsî
HR.TH.	: Hariciye Nezâreti Tahrîrât
İ.DH.	: İrade Dâhiliye
İ.MSM.	: İrade Mesâil-i Mühimme
İ.MVL.	: İrade Meclis-i Vâlâ
İnÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
MVL.	: Meclis-i Vâlâ
no	: Numara
S	: Sayı
s	: Sayfa
ŞD.	: Şûrâ-yı Devlet
vd.	: Ve devamı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
YBHD	: Yıldırım Beyazıt Hukuk Fakültesi Dergisi
Y.EE.	: Yıldız Esas Evrakı
Y.PRK.ŞD.	: Yıldız Şûrâ-yı Devlet Maruzâtı

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI CEZA HUKUKU'NDA PARADA SAHTECİLİK SUÇUNA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE SUÇUN UNSURLARI

1. Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Genel Açıklamalar	4
1.1. Parada Sahtecilik Suçunun Tanımı	4
1.2. Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Kavramlar	6
1.2.1. Sikke.....	6
1.2.2. Kâğıt Para.....	10
1.3. Parada Sahtecilik Suçunun Osmanlı Ceza Hukuku'ndaki Yeri.....	14
2. Parada Sahtecilik Suçunun Unsurları	18
2.1. Kanunîlik Unsuru.....	18
2.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda Kanunîlik Unsuru	19
2.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda Kanunîlik Unsuru	22
2.1.3. Kişi Bakımından Uygulama	23
2.1.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	24
2.1.3.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda.....	26
2.1.4. Yer Bakımından Uygulama.....	27
2.1.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	28
2.1.4.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda.....	30
2.1.5. Zaman Bakımından Uygulama	33

2.2. Korunan Hukukî Değer ve Suçun Mağduru	35
2.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	38
2.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	40
2.3. Suçun Maddî Unsurları	43
2.3.1. Suçun Maddî Konusu	43
2.3.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	44
2.3.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda.....	45
2.3.2. Fail.....	57
2.3.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	58
2.3.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda.....	59
2.3.3. Fiil	61
2.3.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	61
2.3.3.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda.....	64
2.4. Manevî Unsur	72
2.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	73
2.4.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	74

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI CEZA YARGILAMASI HUKUKU AÇISINDAN PARADA SAHTECİLİK SUÇU VE FAİLİN CEZALANDIRILMASI

1. Yargılama Hukuku Bakımından Parada Sahtecilik Suçu	76
1.1. Görev ve Yetki.....	76
1.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	77
1.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	80
1.2. Soruşturma	83
1.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	84
1.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	87

1.3. İspat.....	91
1.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	92
1.3.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	96
2. Yaptırım.....	99
2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda.....	100
2.1.1. Azil.....	100
2.1.2. Hapis.....	101
2.1.3. Sürgün	102
2.1.4. Kürek.....	102
2.1.5. El Kesme	103
2.1.6. Müsadere	104
2.1.7. Ölüm.....	105
2.1.8. Teşhir.....	107
2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda.....	108
2.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi	108
2.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi	110
2.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi	111
3. Cezaya Etki Eden Durumlar	115
3.1. Failin durumunun etkisi	115
3.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	116
3.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	117
3.2. Tekerrür	120
3.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	121
3.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	122
3.2.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi	122
3.2.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi	123
3.2.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi	124

3.3. İştirak	130
1.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	131
3.3.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	132
3.3.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi	133
3.3.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi	134
3.3.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi	135
3.4. Af	139
3.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda	140
3.4.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda	141
3.4.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi	141
3.4.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi	142
3.4.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi	143
SONUÇ.....	147
KAYNAKLAR.....	154

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan bu sosyal ilişkiler ağında pek çok uyumsuzlukla karşılaşmış ve bunun sonucunda hukuku yaratmıştır. İnsan yaşamının maddi boyutunun merkezinde konumlanan “para” ise bu uyumsuzlukların pek çoğunun temelini oluşturmaktadır.

Para, Braudel’in ifadesiyle, “*tüm sosyal ve ekonomik ilişkilerin içine kendini sokan*” ve bundan dolayı da “*insan faaliyetlerinin tümü hakkında oldukça doğru değerlendirmeler yapmayı mümkün kılan bir araç, bir yapı, düzenli ve zorunlu bir fenomen*”dir¹. Bu tanım, paranın tarihine ilişkin yapılacak bir çalışma için pek çok müessesenin geçmişine inilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bundan dolayı paranın tarihine ilişkin yapılacak bir çalışma, multidisipliner bir yöntemi zorunlu kılmaktadır. Hukuk tarihi de araştırmacının ilgilenmesinin zorunlu olduğu alanlardan biri, belki de en önemlilerindendir. Bu bağlamda meşhur iktisat tarihçisi Knapp, “The State Theory of Money” isimli eserinin hemen başında paranın ruhunun, onun cismini meydana getiren maddelerde değil, “hukuk tarihinde” aranması gerektiğini belirtmiştir². Ona göre “*para, hukukun yaratımıdır ve bundan dolayı para teorisi hukuk tarihiyle birlikte ele alınmalıdır*.”³ Tüm malların belirli bir malın belirli bir miktarı karşılığında mübadelesi hukuk tarafından kademeli ve yavaş yavaş tanınan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka deyişle “mübadele malı” (exchange commodity), sosyal etkileşimin bir sonucu olarak, bir toplumda, önce gelenekler tarafından daha sonra da yasalar tarafından tanınan, kendine özel kullanım alanı kazanmış bir “mal”dır⁴. Knapp’ın ve Braudel’in açıklamalarından hareketle, paranın hukuk tarafından yaratılan bir ortak dil olduğu sonucuna varılabilir.

Para kavramının hukuku alakadar eden farklı yönleri bulunmaktadır. Paranın tedavüle konması, tedavülden kaldırılması, değerinin korunması başta olmak üzere pek çok durum aslında hukuku ve dolayısıyla hukuk tarihini ilgilendirmektedir. Çalışma, parasal düzenin bozulmasına yönelik eylemlerin en önemlilerinden biri olan sahtekârlık

¹ **Braudel, Fernand** (1979) *Civilisation matérielle, économie et capitalisme XVe-XVIIIe siècle*, Volume 1: *Les structures du quotidien: Le possible et l’impossible*, 1.Baskı, Paris, Armand Colin, (Çeviren: Reynolds Siân (1985) *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century*, Volum 1: *The Structures of Everyday Life*, 2.Baskı, New York, Harper & Row Publishers), s.436.

² **Knapp, Georg Friedrich** (1924) *State Theory of Money*, 1.Baskı, Londra, Macmillan & Company Limited, s.2.

³ **Knapp**, s.1.

⁴ **Knapp**, s.3.

eylemlerinin Osmanlı Ceza Hukuku bağlamında incelenmesini hedeflemektedir. Bu kapsamda parada sahtecilik suçunun Osmanlı Ceza Hukuku'nda hangi kategoride ele alındığı tespit edilecek ve suçu meydana getiren unsurlar ele alınacaktır. Ayrıca suç, yargılama hukuku açısından incelenecek ve ilgili suçun karşılığında belirlenen yaptırım ile yaptırıma etki eden etkenler üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda ayrıca klasik-Tanzimat sonrası gibi zamansal bir sınırlamaya gidilmediği ve çalışma konusu suçun Osmanlı Ceza Hukuku bağlamında bütüncül bir şekilde ele alındığı ifade edilmelidir.

Osmanlı'da parada sahtecilik olgusunu ele alan pek çok çalışma mevcuttur. Soreiya Faruqi'nin "*Counterfeiting in Ankara*" isimli makalesi, Muharrem Öztel tarafından kaleme alınan "*Osmanlı Devleti'nde Madeni ve Kağıt Para Kalpazanlığında Yabancıların ve Yabancı Devletlerin Rolü*", "*Osmanlı Devleti'nde Kalpazanlık ve Sahte Para (1818-1914): Kalpazanlığın ve Tedavül Eden Kalp Paraların Sosyo-Ekonomik Etkileri*" ve "*Osmanlı Devleti'nde Kalpazanlık ve Sahte Para (1808-1914): Kalpazanlığı ve Sahte Paranın Tedavülünü Besleyen Faktörler*" başlıklı makaleler, Hüseyin Al'a ait "*Küçük Kârlar Peşinde: Kalpazanlar ve Devlet*" adlı makale, Orhan Kılıç'ın Osmanlı Ansiklopedisi'nin 3.cildinde yer alan "*XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Kalpazanlık Faaliyetleri*" başlıklı makalesi bu kapsamda zikredilecek eserlerdendir. Bunların yanı sıra Ali Akyıldız'ın "*Para Pul Oldu: Osmanlı'da Kağıt Para, Maliye ve Toplum*" kitabı ile Hüseyin Al ve Şevket Akar'ın "*Osmanlı'da Para Reformu*" isimli kitaplarında para sahteciliğine ilişkin kıymetli bilgiler yer almaktadır. Ne var ki bu eserler, meseleyi hukukî boyutundan ziyade, iktisat tarihi perspektifinden ele almaktadır. Çalışma, parada sahtecilik olgusunun hukukî yönüne yoğunlaşarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Çalışmada mümkün olduğunca birincil kaynaklar değerlendirilecektir. Bu kapsamda temel olarak kanunnamelerde, mühimme defterlerinde, fetva mecmualarında, şer'îye sicillerinde, Takvim-i Vekayi ile Ceride-i Mehakim'e ait nüshalarda yer alan örnekler incelenecektir. Ayrıca konu ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde karşılaşılan belgelere de sıklıkla temas edilecektir. Bu belgelerden bir kısmının daha önce herhangi bir çalışmada kullanılmadığı belirtilmelidir. Bunların dışında gerek iktisat tarihi, gerekse hukuk tarihi alanında kaleme alınan ikincil kaynak niteliğindeki çalışmalardan da geniş ölçüde istifade edilecektir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde parada sahtecilik suçuna ilişkin temel kavramlar ve suçun unsurları incelenecektir. Bu bölümde öncelikle çalışmanın sınırları

izilecek ve ardından çalışmanın merkezinde konumlanan sikke ve kağıt para kavramları tarihsel arka planıyla birlikte değerlendirilecektir. Kanunilik unsuru, hukukî konu ve mağdur, maddî ve manevî unsur ise suçun unsurları bağlamında incelenecek başlıklardır. Buradaki her bir başlık altında ilgili unsurların Klasik Dönem ile Tanzimat'tan sonraki dönemdeki görünüşleri ayrı ayrı ele alınacaktır.

İkinci bölümde suçun muhakemesi ve cezalandırılması meseleleri analiz edilecektir. Bu doğrultuda çalışma konusu suç, ceza muhakemesi hukuku bakımından ele alınacak ve ardından suçun nasıl cezalandırıldığı ve cezalandırma üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğu ortaya konacaktır. Burada da önceki bölümde olduğu gibi her bir başlık klasik dönem ve Tanzimat sonrası dönem olmak üzere iki ayrı kısımda incelenecektir.

Bu kapsamda çalışmada parada sahtecilik suçunun ne olduğu, Osmanlı Ceza Hukuku'nda hangi kategoride değerlendirildiği, ilgili suçun kişi, yer ve zaman bakımından nasıl uygulandığı, suçun hangi hukukî değerle ilişkili olduğu, suçun failinin kim/kimler olabileceği, parada sahtecilik eyleminin hangi para/paralar üzerinde icra edilebileceği, hangi eylemlerin ilgili suça vücut verdiği, para sahtekârının yargılamasının hangi mahkemede gerçekleştirildiği, suçun nasıl soruşturulduğu ve ispatı için hangi vasıtanın/vasıtaların kullanıldığı, suç teşkil eden eylemin karşılığı olarak hangi müeyyidenin/müeyyidelerin tatbik edildiği ve cezalandırma üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğu sorularının cevapları aranacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI CEZA HUKUKUNDA PARADA SAHTECİLİK SUÇUNA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE SUÇUN UNSURLARI

Çalışmanın ilk bölümünde parada sahtecilik suçuna ilişkin temel açıklamalarda bulunulacak ve ardından suçun unsurları incelenecektir. Suçun unsurlarının net bir şekilde ortaya konması ise ancak suçun tanımlanması, bir başka deyişle çerçevesinin çizilmesi ile mümkündür. Bu kapsamda çalışma konusu suçun kavramsal çerçevesi çizilecek, Osmanlı Ceza Hukuku sisteminde nasıl konumlandığı incelenecek ve ardından da suçun unsurları ele alınacaktır.

1. Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Genel Açıklamalar

Osmanlı Ceza Hukuku'nda parada sahtecilik suçunun neyi ifade ettiğinin ortaya konulması, çalışmanın sınırlarını belirleme açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu başlık altında öncelikle parada sahtecilik kavramı tanımlanmaya çalışılacaktır. Ardından çalışma boyunca karşılaşılabilecek sikke ve kâğıt para kavramları tarihi arka planlarıyla birlikte incelenecektir. Son olarak ise parada sahtecilik suçunun Osmanlı Ceza Hukuku'nda nasıl bir konuma sahip olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.1. Parada Sahtecilik Suçunun Tanımı

Parada sahtecilik suçuna ilişkin açıklamalara geçmeden önce teknik olarak “*parada sahtecilik*” kavramının ne anlama geldiği, özellikle Osmanlı Hukuku bağlamında ortaya konulmalıdır. Ayrıca parada sahtecilik suçuna ilişkin yapılacak bir tanım, çalışma konusunun sınırlarının çizilmesine de önemli ölçüde fayda sağlayacaktır.

Osmanlı Hukuku'nda parada sahtecilik suçunun arşiv kayıtlarında çoğunlukla “kalpazan”⁵ ve “kallâb”⁶ kavramları ile ifade edildiği görülmektedir. Bu sebeple öncelikle kalpazan ve kallâb kelimelerinin ne anlama geldiğini ortaya koymak gerekmektedir.

Kalpazanlık kelimesi etimolojik olarak Arapça kökenli kalp (bozuk) kelimesi ile Farsça kökenli zen (vuran, darp eden) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur⁷. Bu anlamda kalpazan, değeri bozuk para basan kimseyi ifade etmektedir⁸. Sözlüklerde kalpazan “*sahte para basan, sahtekâr kimse*” olarak tanımlanmaktadır⁹. Türk Hukuk Lügatinde ise kalpazanlığın para sahtekârlığı suçunun karşılığı olduğu ifade edilmiştir¹⁰. Kallâb kelimesi ise kalpazanla aynı manaya gelmektedir¹¹.

Kalpazanlık, İngilizce’de “counterfeiting” kelimesiyle karşılanmaktadır¹². Black’s Law Dictionary’de kavram, “*özellikle para veya paraya çevrilebilir araçların hukuka aykırı bir şekilde taklit edilmesi, kopyalanması*” şeklinde tanımlanmıştır¹³. Buraya kadarki açıklamalardan hareketle, kalpazanlık kelimesinde “kopyalama, taklit” eylemlerinin ön planda olduğu görülmektedir.

Parada sahtecilik (currency fraud) kavramı ise Encyclopedia of White Collar and Corporate Crime’da, “*dolandırmak ya da aldatmak maksadıyla, hukuki bir yetkiye sahibi olmaksızın, madeni veya kâğıt paranın imal edilmesi, tedavül etmekte olan paranın kopyalanması yahut gerçek değerinin arttırılarak değiştirilmesi*” şeklinde ifade edilmiştir¹⁴.

⁵ “...kalpazanların orada kalp akçe tebdil etmelerinden ticâret muhtel ve reâya vergi vermekde müşkilâta dâcâr olduğu cihetle...” (COA., A.{DVNSMHH.d..., 26/549, 19 Cemaziyevvel 982; “...ehl-i fesâd ve kalpazan olanları derdest edüp şer’le teftiş edüp ve serbest zabıtlarından talep edüp hak ve ‘adâlet üzere cürmü sâbit olanların cezâları verilmesi...” (COA., A.{DVNSMHH.d..., 52/375, 13 Zilkade 991 / 28 Kasım 1583).

⁶ “Bergama ve Nevâhi-i Bergama halkı kallâb ve taklîd akçe kesmekle ma’rûf olup...” (COA., A.{DVNSMHH.d..., 42/740, 24 Safer 989 / 30 Mart 1581); “...a’yân ve eşrâfî ve fukârâ ve reâyâsı meclis-i şer’a gelip taht-ı kazânında kallâblar zuhur edip kâr u kisb ile ahz u kabz eylediğimiz akçenin ekserîsi kalp olmağla...” (COA., A.{DVNSMHH.d..., 73/449, 4 Ramazan 1003 / 13 Mayıs 1595).

⁷ Şemseddin Sami (2019) Kâmûs-u Türkî, 2.Baskı, Ankara, Akçağ, s.1078.

⁸ Şemseddin Sami, s.1078.

⁹ Yılmaz, Ejder (2011) Hukuk Sözlüğü, 10. Baskı, Ankara, Yetkin, s.701; Şener, Esat (2001) Hukuk Sözlüğü, Ankara, Seçkin, s.405..

¹⁰ Türk Hukuk Lügati (1991) 3.Baskı, Ankara, Başbakanlık Basımevi, s.183.

¹¹ Şemseddin Sami, s.1077.

¹² Tuğlacı, Pars (2008) İngilizce-Türkçe Ekonomi ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, 5.basım, İstanbul, Remzi, s.136.

¹³ Garner, Bryan A. (Editör) (2014) Black’s Law Dictionary, 10.Baskı, St. Paul, s.467.

¹⁴ Desnoyers, Ronald C. ‘Currency Fraud’: Salinger, Lawrence M. (Editör) (2005) Encyclopedia of White-Collar & Corporate Crime, C:1, California, Sage Publications, s.236.

Yapılan tüm bu tanımlar birlikte ele alındığında “para sahtekârlığı” ifadesinin kalpazanlık kavramına göre daha kapsayıcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim çalışmanın “fiil” başlığında da ayrıntılı bir şekilde izah edileceği üzere, Osmanlı Ceza Hukuku’nda kalpazanlık yahut kallâblık eylemleri, sadece sahte para basımıyla sınırlı olarak ele alınmamıştır. Bunun yanı sıra kırpma, yaldızlama gibi eylemler de kalpazanlık (kallâblık) kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sebepten, çalışma boyunca “kalpazanlık” yerine “parada sahtecilik suçu” kavramının kullanımına özen gösterilmiştir.

Parada sahtecilik suçunun tanımı yapıldıktan sonra, Osmanlı tarihinde bu suç kapsamında karşılaşılan sikke ve kâğıt para kavramlarının tarihî gelişim süreçleriyle beraber ele alınması gerekmektedir. Çalışmanın devamında bu kavramların aydınlatılmasına gayret edilecektir.

1.2. Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Kavramlar

Parada sahtecilik suçunun ceza hukuku açısından incelemesine geçmeden önce, çalışma boyunca karşılaşılabilecek olan “sikke” ve “evrâk-ı nakdiye” kavramlarının ele alınması gerekmektedir. Zira bu kavramlar ele alınmadan ve tarihsel süreç içindeki serüvenleri genel hatlarıyla incelenmeden, parada sahtecilik suçuna ilişkin yapılacak tespitlerin tam anlamıyla anlaşılması mümkün değildir.

1.2.1. Sikke

Çalışma boyunca “sikke” ve “meskûkât” kavramları sıklıkla yinelenenlerdir. Bu yüzden bu iki kavramın ne anlamlara geldiği ortaya konmalıdır. Sikke, lügatte akçe, yol gibi manalara gelmektedir¹⁵. Bir kavram olarak ise mübadele aracı olarak kullanılan nesnelerin basımına yarayan alet olarak ifade edilmiştir¹⁶. Sikke kökünden türeyen ve belgelerde sıkça karşılaşılan bir kavram olan meskûkât ise bu alet tarafından basılan mübadele araçlarını ifade eder¹⁷. Meskûkât iktisatçılar tarafından farklı başlıklar altında incelenmişse de bu kavramlar

¹⁵ Muallim Naci (1322) Lügat-ı Nâcî, İstanbul, Asır Matbaa Kütüphanesi ve Mücellidhanesi Sahibi Kirkor, s.479

¹⁶ Süleyman Sûdî (1311) Usûl-ü Meskûkât-ı Osmâniye ve Ecnebiye, İstanbul, A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiyesi Matbaası, s.7.

¹⁷ Türk Hukuk Lûgatı, s.300; Şemseddin Sami, s.1344.

salt iktisat sahasına ait kavramlar olup, bu kavramların tamamını incelemek çalışmanın kapsamını aşacaktır. Dolayısıyla bu başlık altında sadece meskûkât-ı nakdiye kavramına temas edilecektir.

Meskûkâtın bir türü olarak ele alınan “meskûkât-ı nakdiye”, altın ve gümüşten imal edilen ve günlük işlerde kullanılmak üzere piyasaya sürülen sikkeleri ifade eder¹⁸. Osmanlı tarihinde karşılaşılan ve parada sahtecilik suçunun “esas” nesnesi olan altın ve gümüş paralar meskûkât-ı nakdiyedendir¹⁹. Ancak günlük işlemlerde bozukluk ihtiyacını karşılamak için piyasaya sürülmüş olan nikel ve bakır paralar meskûkât-ı nakdiye kapsamında değerlendirilmemiştir²⁰.

Osmanlı tarihinde Orhan Gazi zamanında basılan ilk paranın gümüşten mamul olduğu tarihçilerin geneli tarafından ifade edilmektedir²¹. Akçe olarak isimlendirilen bu gümüş para, Osmanlı’nın temel para birimi olarak kabul edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde ise ilk defa altın sikke basılmış ve bu dönemden Osmanlı’nın son bulmasına değin her iki tür akçe piyasada kullanımda kalmıştır²². Bunun dışında Sultan I. Murat zamanında piyasaya sürülen bakır sikkelerle²³, Sultan II. Abdülhamit zamanında piyasaya sürülen nikel sikkeler halkın günlük işlerde bozukluk ihtiyacını karşılamak amacıyla yönelik sikkeler olarak Osmanlı iktisadi tarihinde yerini almıştır²⁴.

Parada sahtecilik suçu ile yakın ilişki içinde olmasından dolayı “mağşuş sikke” kavramına da temas etmek gerekmektedir. Kelime anlamı itibariyle tağşiş edilmiş, karıştırılmış gibi anlamlara gelen mağşuş sikke, ayarı yahut ölçüsü, bir başka deyişle saflık derecesi başka madenler karıştırılmak suretiyle azaltılmış sikke olarak tanımlanabilir²⁵.

¹⁸ Süleyman Sûdî s.7.

¹⁹ Süleyman Sûdî, s.11.

²⁰ Süleyman Sûdî, s.11.

²¹ Hasan Ferid (1333) Nakid ve İtibar-ı Malî: Meskûkât, C:1, 1.Baskı, İstanbul, Hukuk Matbaası, s.163; İbnülhakki Lutfi (1325) ‘Usûl-ü Meskûkât-ı Osmaniye’ Ulûm-u İktisâdiye ve İctimâiye Mecmuası, C:1, S:2, s.178; Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1945) ‘Gazi Orhan Beğ’in Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkeleri’ Belleten, C:9, S:34, s. 207-211. Ancak kimi tarihçiler Osman Gazi’nin de kendi adına sikke bastırıldığını ifade etmektedirler. Artuk, İbrahim (1980) ‘Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi’ye Ait Sikke’, İnalçık, Halil / Okyar, Osman (Editörler) ‘Birinci Uluslararası Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri’, 11-13 Ağustos 1977, Hacettepe Üniversitesi, Ankara; Yılmaz, Hakan ‘Osman Gazi’nin Kayıp İkinci Sikkeleri ve Osmanlı Kuruluş Tartışmalarına Etkisi’, Kolbaş, Ozan / Üçer, Orçun (Editörler) (2018) Ab-ı Hayatı Aramak: Gönül Tekin’e Armağan, 1.Baskı, İstanbul, Yeditepe.

²² Pere, Nuri (1968) Osmanlılarda Madeni Paralar: Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madeni Paralar Koleksiyonu, 1.Baskı, İstanbul, Doğan Kardeş Matbaacılık, s.11.

²³ Pere, s.14.

²⁴ Pere, s.15.

²⁵ Sahillioğlu, Halil (1989) ‘Akçe’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:2, s.227.

Devletin bu politikayı benimserken güttüğü temel hedef, senyoraj²⁶ gelirini arttırmak ve böylece kendine ek gelir sağlamaktır²⁷. Nitekim askerî mağlubiyetlerin peşi sıra geldiği, aynı zamanda yeni reformlar için büyük bir finansman ihtiyacı ile karşı karşıya kalınan Sultan II. Mahmud döneminde gümüş sikke otuz yedi, altın sikke ise yirmi beş defa tağşiş edilmiştir²⁸.

Ancak tağşiş politikası, kısa vadede devlete kazanç sağlarken uzun vadede paranın itibarını azaltmış²⁹; sonuç olarak Osmanlı piyasası yabancı ve kalp sikkelerin açık pazarı haline gelmiştir. Ayrıca paranın gerçek değeri ile üzerinde yazılı değer arasında fark yaratılması kalpazanların da işine yaramıştır. Zira kalpazanlar bu sayede devletin bastığı paradan daha güzel sikkeleri daha az maliyetle basabilmişlerdir³⁰. Devletin uzun süreler uğraştığı bir sorun olan tağşiş politikasına Tashih-i Ayar Fermanı³¹ ile son verilmişse de, bu sikkelerin tedavülüne devletin sona ermesine değin engel olunamamıştır.

Osmanlı parasal tarihinde karşılaşılan bir başka husus da yabancı sikke meselesidir. Devletin kuruluşundan itibaren devlet tarafından bastırılan sikkelerin yanı sıra yabancı devletlere ait altın ve gümüş sikkeler de Osmanlı piyasasında tedavül etmiştir³². 17. yüzyılda Amerika'dan gelen altın ve gümüş akını, gümüş enflasyonunu arttırarak Osmanlı parasının değerinin düşmesine ve bazı darphanelerin kapanmasına yol açmıştır³³. Ayrıca bu dönemde Akdeniz piyasasını ele geçiren sahte para ticareti, Osmanlı halkının yabancı sikkelere duyduğu güvenle birleşince, yerli piyasayı büyük ölçüde ele geçirmiştir³⁴. Bu durumun

²⁶ Senyoraj: kısaca devletin para basarken aldığı baskı ücreti, bir başka deyişle para basımından elde ettiği kazanç olarak ifade edilebilir(Tuğlacı, s.448-449).

²⁷ Erdem, Ekrem (2006) 'Osmanlı Para Sistemi ve Tağşiş Politikası', Bankacılar Dergisi, S:56, s.12.

²⁸ Pamuk, Şevket (2018) Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi, 2.Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.186-192; Paksoy, Günay 'Anadolu'da Altın ve Gümüş'e Vurulan Osmanlı Damgası', Arı, Bülent (Editör) (2011) Anadolu'da Paranın Tarihi 1.Baskı, Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, s.182.

²⁹ Nitekim III.Selim'e bir layiha sunan Tatarcık Abdullah Efendi, bu usulden beklenen menfaatin bir "vehim"den ibaret olduğunu ve halka zarardan başka bir şey getirmediğini ifade ederek, tağşiş sonucunda Osmanlı akçesi karşısında daha fazla değer kazanan "ecnebi" ve "hind" akçelerinin halk nezdindeki kullanımlarının arttığını, bunun ise enflasyona sebep olduğunu vurgulamış ve çözümün sikkenin eski ayar ve veznine rücuunda olduğunu belirtmiştir. (Hasan Ferid (1333), s.187-188)

³⁰ Öztel, Muharrem (2018) 'Osmanlı Devleti'nde Kalpazanlık ve Sahte Para (1808-1914): Kalpazanlığı ve Sahte Paranın Tedavülünü Besleyen Faktörler', History Studies, C: 10, S:1, s.200.

³¹ Fermanın tam metni için bkz. Hasan Ferid (1333), s.216-220.

³² Pamuk, s.60; Pere, s.11.

³³ Sahillioğlu, Halil (1978) 'Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri', ODTÜ Gelişim Dergisi, 1978 Özel Sayısı, s.13-14; Faroqhi, Suraiya (1991) 'Counterfeiting in Ankara', Turkish Studies Association Bulletin, C:15, S:2, s.283-287.

³⁴ Mantran, Robert (1962) Istanbul Dans le Seconde Moitié du XVII e Siècle (Essai d'histoire Institutionnelle, Économique et Sociale), 1.Baskı, Paris, Librairie Adrien Maisonneuve (Çevirenler: Kılıçbay, Mehmet Ali / Özcan, Enver (1990) 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul: Kurumsal, İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi, 2.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu), s.246.; Braudel, Fernand (1949) La Méditerranée Et Le Monde Méditerranéen À L'époque De Philippe II, 1.Baskı, Paris, Librairie Armand Colin (Çeviren: Mehmet Ali

önüne geçebilmek için yabancı sikkelere benzeyen gümüşten mamul “kuruş” ve “zolata” isimli sikkeler basılmıştır³⁵.

Ayrıca Osmanlı sikke düzeninin oldukça karmaşık olduğu da ifade edilmelidir. Sultan II. Mahmud döneminde Osmanlı’nın farklı yerlerinde basılan elli üç çeşit altın, yüz yirmi çeşit gümüş paranın yanında, önceki padişahlar döneminde basılan ve o dönemde hâlâ tedavülde olan paralar birlikte düşünüldüğünde durum netlik kazanmaktadır³⁶.

Sultan Abdülmecid dönemi ise sikkede büyük yenilikleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde ilan edilen Islahat Fermanı’nda sikke düzenine ilişkin de hükümlerin yer alması, para politikasına verilen önemi net bir şekilde göstermektedir³⁷. Ayrıca yine bu dönemde ilan edilen Tashih-i Ayar Fermanı³⁸ ile tağşiş politikasına son verilmiş; Meskûkât Beyannamesi³⁹ ile de para sisteminin karmaşadan kurtarılması ve millileştirilmesi amaçlanmıştır⁴⁰. Bu kapsamda yabancı, eski ve mağşuş paraların yasaklanacağı duyurulmuştur⁴¹. Eski sikkeler, diğerlerine göre piyasadan daha kolay çekilmişse de, yabancı ve mağşûş paraların (özellikle “beşlik” ve “altılık” olarak isimlendirilenlerin) tedavülünün önü alınamamıştır⁴².

Özetle, sikkeler Osmanlı’nın kuruluşunun ilk senelerinden son senelerine değin tedavülde kalmış, sosyal ve ekonomik yaşamın merkezinde konumlanmıştır. Ancak temelde siyasî ve askerî sebeplere dayalı olarak devlet tarafından güdülen tağşiş politikası, halkın ortak dilini temsil eden paranın bozulmasına yol açmıştır. Esnek bir para politikası izlenerek yabancı paraların da tedavülüne müsaade edilmesi tağşiş politikası ile birleşince, Osmanlı piyasasının kalp sikkelerle dolması kaçınılmaz olmuştur.

Kılıçbay (2017) II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, C:II, 1.Baskı, Ankara, Doğubatı), s.289-295.

³⁵ Paksoy, s.174; İsmail Galib (1307) Takvim-i Meskukat-ı Osmaniye, 1.Baskı, İstanbul, Mihran Matbaası, s.254.

³⁶ Al, Hüseyin / Akar, Şevket, Kamil (2014) Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme 2: Osmanlı Para Reformu, 1.Baskı, İstanbul, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, s.66.

³⁷ “... Devlet-i ‘Aliyye’nin tashih-i usûl-ü sikke ve umûr-u mâliyesine i’tibâr verecek banka misillü şeyler yapıp memâlik-i mahrûse-i şâhânemin menba-ı servet-i maddiyesi olan husûsâta iktizâ eden sermâyelerin ta’yiniyle...”

³⁸ Fermanın tam metni için bkz. Hasan Ferid, s.216-220.

³⁹ Beyannamenin tam metni için bkz. Sudi, s.208-211.

⁴⁰ Al / Akar, s.61 vd.

⁴¹ Al / Akar, s.61 vd.

⁴² Al / Akar, s.76-97.

Bu kısma kadar sikke kavramı ve Osmanlı tarihinde sikkenin geçirdiği değişimi ve gelişim süreci kısaca anlatılmaya çalışıldı. Ancak parada sahtecilik suçu bakımından sahip olduğu önem kâğıt para kavramının da aydınlatılmasını zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı çalışmanın devam eden başlığında kâğıt para kavramı tarihî serüveni ile birlikte ele alınacaktır.

1.2.2. Kâğıt Para

Osmanlı'da kâğıt paranın tarihi incelenirken iki kavramla karşılaşılmaktadır. Bunlardan biri “kaime” (yahut evrâk-ı nakdiye), diğer ise “banknot”tur. Kaimeler ve banknotlar madenî bir şekle sahip olmayan ve üzerindeki değere göre tedavül eden paralardır. Kâğıt paraların reel değeri ile nominal değeri arasındaki fark, bunların taklit eylemlerine daha fazla konu olmasına sebep olmaktadır.

Banknot, aslında kaimenin özel bir türüdür. Lakin banknotun kabulünün ihtiyarî olması, basan bankanın en fazla kendi toplam sermayesi kadar banknot basabilmesi onu kaimesinden farklı kılmaktadır⁴³. Oysa kaimenin tedavülü zorunludur ve devlet ihtiyaç anında finansman ihtiyacını karşılamak için herhangi bir sınırla bağlı kalmaksızın piyasaya arzu ettiği kadar kaime sürebilmektedir⁴⁴.

Bu aşamada, çalışma konusunun netlik kazanması bakımından, yukarıda kısaca izah edilen banknot ve kaime kavramlarının Osmanlı tarihindeki gelişimlerini incelemek gerekmektedir. Ancak bir üst paragrafta da belirtildiği üzere, kaime kavramı devletin finansman ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı da kavramın açıklığa kavuşabilmesi, ancak Osmanlı finansal tarihinin bütünlüklü bir manzarasının sunulmasıyla mümkün olabilecektir.

Osmanlı ekonomik tarihinde karşılaşılan ilk finansman yöntemi, tımar sistemidir. Tımar sistemi kısaca “*belli bir bölgedeki mîrî arazinin bir yıllık vergi gelirlerinin, asker ve memurların bir kısmına, bu vergileri toplama yetkisiyle birlikte devri*” şeklinde

⁴³ Süleyman Sûdî, s.11.

⁴⁴ Süleyman Sûdî, s.11.

tanımlanabilir⁴⁵. Ancak fetihlerin durması, tımarların ehil olmayan kişilere verilmesi, girişilen savaşlarda başarısız olunması sistemin sonunu getirmiştir⁴⁶. Ayrıca devletin malî yükünün artması, aynı gelirleri bir an evvel nakdî gelire çevirme zorunluluğunu beraberinde getirmiştir⁴⁷. Bu durum devleti yeni finansman yöntemlerini aramaya itmiş ve bunun üzerine iltizam sistemi benimsenmiştir.

İltizam sisteminde esas olan, kendisine ihale karşılığı mültezimlik verilen kişinin topladığı vergileri nakde çevirerek merkezî hazineye göndermesidir⁴⁸. Ancak iltizam sisteminde mültezime verilen vergi toplama yetkisi zamansal olarak oldukça sınırlıdır⁴⁹. Bu da mültezimin kendini vergi kaynağı ile ilişkilendirmemesine ve dolayısıyla kâr elde etme amacı uğruna vergi kaynağını tahrip etmesine yol açmaktadır⁵⁰. 17. yüzyılın sonunda, bu olumsuzluğun önüne geçebilmek için vergi toplama yetkisi kayd-ı hayat şartıyla verilmeye başlanmıştır⁵¹.

Malikâne adı verilen bu sistem, birbirine yakın bir veya birkaç vergi kaynağının birleşimini ifade eden mukataaların kayd-ı hayat şartıyla ve açık arttırma usulü ile satılmasını ifade etmektedir⁵². Ancak iltizamdan farklı olarak bu sistemde muhatap kitlesi genişletilmiş, askerî sınıfın yanı sıra reayanın da ihaleye girebilmesi mümkün kılınmıştır⁵³. İhale ile elde edilen ve bir nevi iç borç geliri niteliğinde olan “muaccele” ile hazine için yeni bir gelir kaynağı elde edilmişse de, mâlikâne sahiplerinin ölümünden sonra, devletin ilgili mukataaları kendi denetimi altında döndürememesi vergi gelirlerinin azalmasına sebep olmuştur⁵⁴. 1775 senesine imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması sonucunda Osmanlı’ya

⁴⁵ **Barkan, Ömer Lütfi** ‘Timar’, İslam Ansiklopedisi (1979), C:12/1, 2.Baskı, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.286; **Cin, Halil** (2016) Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması, 4.Baskı, Ankara, Berikan, s.74.

⁴⁶ **Koyuncu, Nuran** (2014) ‘Osmanlı Devletinde Sarrafların Mültezimlere Kefilliği’, İnÜHFD, C:5, S:1, s.297-298.

⁴⁷ **Batmaz, Eftal** (1996) ‘İltizam Sisteminin XVIII. Yüzyıldaki Boyutları’, Tarih Araştırmaları Dergisi, C: 18, S:29, s.40.

⁴⁸ **Genç, Mehmet** (2018) Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, 15.Baskı, İstanbul, Ötüken, s.96.

⁴⁹ **Suceska, Avdo** (1987) ‘Malikana: Lifelong Lease of Governmental Estates in the Ottoman States’, POF, C:36 (Çeviren: Özyüksel, Murat (2011) ‘Malikâne (Osmanlı İmparatorluğunda Mîrî Toprakların Yaşam Boyu Tasarruf Hakkı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C:41, S:1-4), s.275.

⁵⁰ **Genç** (2018), s.98-99.

⁵¹ **Suceska**, s.276-278.

⁵² **Aydın, H. Veli** (1998) ‘Osmanlı Maliyesinde Esham Uygulaması (1775-1840)’, (Doktora), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.42.

⁵³ **Genç** (2018), s.103.

⁵⁴ **Kütükoğlu, Mübahat S.** (2018a) Osmanlı’nın Sosyo-Kültürel ve İktisadî Yapısı, 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s.301.

yüklenen ağır savaş tazminatı, devleti farklı çareler aramaya sevk etmiştir⁵⁵. Bu arayışlar sonucunda ise “esham sistemi” doğmuştur.

Esham sisteminde ilgili mukataada meydana gelen gelir artışını ifade eden faizin belli bölümünün özel şahıslara “muaccele” karşılığında satılması söz konusudur⁵⁶. Ancak devletin faizi garanti etmesi, devletin yükünü arttırmıştır. Zor duruma düşen devlet, çareyi kendine dönen eshamı tekrar satmamakta bulmuşsa da, Rusya ve Avusturya ile başlayan savaş (1787-1791) bu teşebbüsü sonuçsuz bırakmıştır⁵⁷.

19.yüzyılda ise, devlet, ihtiyaç duyduğu ancak satamadığı esham için esham kaimesi çıkararak, bu kaimeleri kendisinden alacaklı olan esnaf, emin ve sarraflara dağıtmıştır⁵⁸. Ancak bu sistem, II. Mahmut döneminde gerçekleştirilecek reformlar için duyulan ihtiyaca tam anlamıyla karşılık verememiştir. Bir yandan sikkede ardı sıra yaşanan tağşişler, bir yandan yeni finansman ihtiyacı, devleti yine farklı çareler aramaya itmiş, bunun sonucunda Arif Hikmet Bey’in önerisiyle “kaime” fikri kabul edilmiş ve ilk kaimeler el yazılı olarak - üzerinde fikir birliği bulunmamakla birlikte- Haziran 1840’da piyasaya sürülmüştür⁵⁹. Halkın rağbetini arttırmak için ilk kaimeler faizli olarak piyasa sürülmüşse de, kaimenin emisyonunun sürekli artışı halkın bunlara şüpheyle bakmasına sebep olmuştur⁶⁰. Ancak faizlerin zamanında ödenmesi, kaimelere duyulan güveni arttırmış ve halk zamanla bu kaimelerin faizinin alış-verişine adapte olmuştur⁶¹.

İlk kaimelerin faizli oluşu, bunların niteliğine ilişkin kafa karışıklığı yaratmış, halk bunları eski “esham kaimesi” olarak algılamıştır⁶². Ancak bu kafa karışıklığı halkla da sınırlı kalmamış, devrin yazarlarınca bu kaimeler hazine bonusu olarak nitelenmiştir⁶³.

⁵⁵ Aydın H., s.50.

⁵⁶ Genç (2018), s.184.

⁵⁷ Genç (2018), s.188-189.

⁵⁸ Genç, Mehmet (1995) ‘Esham’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:11, s.579.

⁵⁹ Davison, Roderick H. (1980) ‘The First Ottoman Experiment With Paper Money’, İnalçık, Halil / Okyar, Osman (Editörler) ‘Birinci Uluslararası Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri’, 11-13 Ağustos 1977, Hacettepe Üniversitesi, Ankara (Çeviren: BURAK, Durdu Mehmet (2001) ‘Osmanlıların Kağıt Parayla İlk Deneyimi, OTAM, S:12) s.247-249.

⁶⁰ Süleyman Sûdî, s.106.

⁶¹ Akyıldız, Ali (2014) Para Pul Oldu: Osmanlı’da Kağıt Para, Maliye ve Toplum, 2.Baskı, İstanbul, İletişim, s.47.

⁶² Davison, s.257.

⁶³ Davison, s.257.

El yazılı olarak piyasaya sürülen kaimeler, kalpazanlık faaliyetlerini bir kat daha arttırmıştır⁶⁴. Kaime basan para sahtekârının “işlem” maliyeti sikkeye göre oldukça azdır ve kâğıt paranın reel değeri ile nominal değeri arasındaki fark para sahtekârlığını daha da kazançlı hale getirmektedir. Nitekim bu avantaj, uluslararası para sahtekârlarının da gözünden kaçmamış ve bu dönemde İstanbul, Baban’ın tabiriyle dünyadaki taklitçilerin “bağ-ı iremi” haline gelmiştir⁶⁵.

Tüm bu mahzurlarından ötürü el yazılı kaimeler piyasadan çekilmiş ve matbu kaimeler basılmıştır⁶⁶. Ancak bununla da kalpazanlık faaliyetlerinin önü alınamamış, defalarca eskileri çekilmek suretiyle yeni kaimeler piyasaya sürülmüştür⁶⁷.

1848’de ise kaimenin gerçek bir tedavül aracı olması arzusuyla faizsiz kaimeler piyasaya sürülmüş, ancak kaimenin değeri hızla düşmüştür⁶⁸. Bu düşüş toplumsal karmaşayı da beraberinde getirmiş ve bunun sonucunda ilk kaimeler 13 Eylül 1862’de piyasadan tamamen çekilmiştir⁶⁹.

1863 senesinde ise ilk milli bankamız olan Bank-ı Osmânî-i Şâhâne kurulmuştur⁷⁰. Banka, kurulduğu yıl ilk banknotları tedavüle sürmüştür⁷¹. Ancak malî istikrarsızlık bankayı para basma konusunda daha temkinli davranmaya itmiş ve neticede banknotlar parasal düzen içinde istenen seviyeye ulaşamamıştır⁷².

Banknot basımından önce piyasadan tamamen çekilmiş olan kaimeler, Kırım Savaşı sebebiyle duyulan finansman ihtiyacı karşısında tekrar tedavüle sokulmuştur⁷³. Ancak tıpkı önceki süreçte olduğu gibi altın karşısında sert bir değer kaybı yaşamıştır. Bunun üzerine 1878’de kaimenin piyasadan toplanması amacıyla bir komisyon kurulmuş, çeşitli bağışlarla üç sene içinde kaimeler piyasadan tamamen çekilebilmiştir⁷⁴.

⁶⁴ Pamuk, s.202.

⁶⁵ Baban, Şükrü (1940) ‘Tanzimat ve Para’, Tanzimat I: Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle, Ankara, Maarif Vekâleti, s.247.

⁶⁶ Akyıldız, s.48-49.

⁶⁷ Erol, Mine (1970) Osmanlı İmparatorluğunda Kağıt Para (Kaime), 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s.4.

⁶⁸ Akyıldız, s.67-73.

⁶⁹ Akyıldız, s.121-127.

⁷⁰ Al, Hüseyin / Akar, Şevket / Bayraktar, Kaya (2014) Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme 1: Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye’de Merkez Bankası Arayışları, Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, s.175.

⁷¹ Al / Akar, s.160-162.

⁷² Al / Akar, s.163-165.

⁷³ Erol, s.15.

⁷⁴ Akyıldız, s.232-241; Erol, s.27.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, savaşın finansmanı olarak tekrar kaime basımı yoluna başvurulmuştur⁷⁵. Bu son kaimeler Cumhuriyet döneminde de bir müddet tedavülde bulunduktan sonra 12 Kanunusani 1925 tarih ve 701 sayılı “*Mevcut Evrâk-ı Nakdiyenin Yenileriyle İstibdaline Dair Kanun*”la tamamen kaldırılmış; böylece Osmanlı kaimelerinin serüvenine son verilmiştir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar kaimenin, devletin finansman ihtiyacını karşılamak maksadıyla başvurduğu bir yöntem olarak, tımar sisteminden itibaren gelinen bir aşamayı ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Ancak finansman ihtiyacının karşılanması için tedavüle sokulan kâğıt paralar, kısa zamanda birtakım finansal zorlukları da beraberinde getirmiştir. Taklitleri sikkelere oranla daha kolay olan ve bu anlamda sahtekârlık faaliyetlerinin artmasına sebep olan “kaime” ve “banknot”lar ancak Cumhuriyet’in ilanından iki sene sonra tedavülden kaldırılabilmiştir.

1.3. Parada Sahtecilik Suçunun Osmanlı Ceza Hukuku’ndaki Yeri

Parada sahtecilik suçunun Osmanlı Ceza Hukuku’ndaki yerini tespit etmek, ilgili suçun unsurlarına, failinin yargılanmasına ve cezalandırılmasına ilişkin yapılacak değerlendirmelerin ön şartını oluşturmaktadır. Bu kapsamda suçun ceza hukuku boyutunu ele almadan önce, Osmanlı Ceza Hukuku’nda nerede konumlandığı tespit edilmelidir. Osmanlı Ceza Hukuku İslam Hukuku’nu temel alan bir saha olduğundan, İslam Ceza Hukuku’nda suçların nasıl ele alındığı ve ne şekilde kategorize edildiği öncelikle incelenmelidir.

İslam Ceza Hukuku’nda suç “*dinin beğenmediği ve dünyevi müeyyideye bağlanmasını emrettiği fiil*” olarak tanımlanmıştır⁷⁶. Bu tanımdan hareketle İslam Ceza Hukuku’nda suç olarak kabul edilen her eylemin aynı zamanda bir “günah” olduğu da ifade edilmelidir⁷⁷. İslam dininin getirmiş olduğu dinî-ahlakî öğretisi, ortaya koyduğu sosyal ve dinî tedbirlerle suçun işlenmeden önüne geçilmesini hedeflemektedir⁷⁸. Ancak ortada

⁷⁵ Erol, s.29.

⁷⁶ Ekinci, Ekrem Buğra (2017) Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk, 5. Baskı, İstanbul, Arı Sanat, s.327.

⁷⁷ Üçok, Coşkun / Mumcu, Ahmet / Bozkurt, Gülnihal (2011) Türk Hukuk Tarihi, 15.Baskı, Ankara, Turhan., s.91.

⁷⁸ Aydın, Mehmet Akif (2017a) Türk Hukuk Tarihi, 14.Baskı, İstanbul, Beta., s.174.

işlenen bir suç mevcutsa, suç ile bozulan toplumsal düzenin mümkün mertebe onarılması maksadıyla suçlunun cezalandırılması yoluna gidilecektir⁷⁹.

İslam Ceza Hukuku'nun suç olarak kabul ettiği ve cezalandırma yoluna gittiği bu illegal eylemler, temelde ya Allah hakkını (bir başka deyişle kamu düzenini) yahut kişi hakkını ihlal eder⁸⁰. Kişi hakkının ihlalinin söz konusu olduğu suçların cezalandırılması mağdurun yahut yakınlarının talebine bağlıdır⁸¹. Oysa Allah hakkına ilişkin suçlarda böyle bir talebin mevcudiyeti gerekmez⁸². Genel kabul gören tasnife göre⁸³ ise suçlar had, kısas ve tazir cezası gerektiren suçlar olmak üzere üç kategoride değerlendirilir.

Had suçları, miktarı ve şartları kitap ve sünnet tarafından belirlenmiş suçlardır⁸⁴. Hangi suçların had cezasını gerektiren suçlardan olduğu konusunda İslam Hukukçuları arasında bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, Hanefi hukukçular, zina, içki içme (şürib), zina iftirası (kazf), hırsızlık (sirkat) ve soygun (hırab) suçlarını bu kategoride değerlendirmektedirler⁸⁵. Ancak kimi hukukçular dinden dönme (ridde) ve bağı (isyan) suçlarını da bu kapsamda ele almaktadır⁸⁶. Bu suçların genel olarak Allah hakkına ilişkin olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu kategorideki hırsızlık ve kazf suçlarının aynı zamanda kişi hakkını da alakadar ettiği belirtilmektedir⁸⁷.

Kisas ve diyet gerektiren suçlar, kişinin canını ve vücut bütünlüğünü hedef almaktadır⁸⁸. İslam Hukukçuları bu suçları, adam öldürme, müessir fiil ve çocuk düşürme olmak üzere üç başlık altında incelemektedir⁸⁹.

⁷⁹ Aydın (2017a), s.174.

⁸⁰ Demir, Abdullah (2019) Mufasssal Türk Hukuk Tarihi, 1.Baskı, Ankara, Astana, s.209; Üçok / Mumcu / Bozkurt, s.91.

⁸¹ Üçok / Mumcu / Bozkurt, s.91.

⁸² Ekinci (2017), s.345.

⁸³ Avcı, Mustafa (2012) Türk Hukuk Tarihi, 1.Baskı, Konya, Mimoza, s.118.,İslam Ceza Hukuku'nda suçların tasnifine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Avcı, Mustafa, 'İslam Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi', Eren, Abdurrahman / Korkusuz M. Refik (Editörler) (2017) İslam Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı, C:1, 1.Baskı, İstanbul, Lale Yayıncılık, s.444-455.

⁸⁴ Ekinci (2017), s.344.

⁸⁵ Avcı (2017), s.445; İbn-i Abidin (1983) Reddül Muhtar ale'd Dürrül Muhtar, (Çeviren: Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi) s.161-162.

⁸⁶ Aydın (2017a), s.179-180, Ekinci (2017), s.328.

⁸⁷ Üçok, Coşkun (1946) 'Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler', AÜHFD, C:3, S:1, s.129, Aydın (2017a) s.181-182, 187; Ekinci (2017) s.328.

⁸⁸ Cin, Halil / Akyılmaz, Gül (2013) Türk Hukuk Tarihi, 5.Baskı, Konya, Sayram. s.273.

⁸⁹ Cin / Akyılmaz, s.273; Kılınc Ahmet (2018) 'Çocuk Düşürme Suçunun 17'nci Yüzyıl İstanbul'undaki Görünümü', DÜHFD, C:23, S:38, s.36.

Üçüncü kategori ise tazir (Osmanlı uygulamasında örf veya siyaset olarak da isimlendirilmektedir.⁹⁰) cezasını gerektiren suçlardır. Tazir, “*had ve kisas cezası gerektirmeyen, Allah’a veya kişiye karşı işlenen suçlarda miktarı önceden tespit edilmemiş cezalar*” şeklinde tanımlanmaktadır⁹¹. Bu kapsamda değerlendirilen suçların takdiri ve cezalandırılması devlet başkanına yahut onun vekili sıfatıyla kadiya aittir⁹². Had ve kisas kapsamında yer alan suçların sayıca azlığı dikkate alındığında, tazir kategorisinin oldukça geniş bir suç yelpazesini kapsadığı ifade edilebilir⁹³.

Tazir suçlarıyla temelde şu iki şekilde karşılaşılmaktadır: (1) Had cezası gerektiren suçlar bakımından, suçun meydana gelmesi için aranan şartlar gerçekleşmemiştir veya kisas ve diyet gerektiren suçlar için mağdur veya yakınları faili affetmişlerdir⁹⁴. (2) İlgili eylem ilahî irade tarafından had ve kisas kapsamında düzenlenmemiş ve takdir yetkisi devlet başkanı veya kadiya bırakılmıştır⁹⁵. İkinci durumda da iki ihtimalle karşılaşılmaktadır: (1) İslam Hukuku tarafından yasaklanmış bir fiil söz konusudur, ancak fiile ilahî irade tarafından bir müeyyide öngörülmemiştir⁹⁶. (2) İşlenen fiil aslen İslam Hukuku’na aykırı değildir, ancak kamu düzeni düşüncesiyle bu fiile karşılık bir ceza belirlenmiştir⁹⁷.

Bu ayrım tazirin üst sınırının tespiti bakımından oldukça önemlidir. Nitekim Hanefi hukukçular, had ve kisasın bir şekilde tatbik edilmediği durumlarda ortaya çıkan tazir cezalarının üst sınırının, söz konusu had veya kisas suçuna verilecek cezanın altında olması gerektiğini; had ve kisas kategorisinde yer almayan bir suç bakımından ise herhangi bir üst sınırın olmadığını ifade etmektedirler⁹⁸. Bu bakımdan tazir cezaları, nasihatten ölüme geniş bir yaptırım yelpazesini kapsamaktadır⁹⁹.

Bu açıklamalar ışığında parada sahtecilik suçunun tazir kategorisinde yer alan ve ilahî irade tarafından şartları ve sınırları belirlenmeyen suçlardan olduğu ifade edilebilir¹⁰⁰. Nitekim fetva mecmualarında para sahtekârlarının taziren cezalandırılacakları açıkça ifade

⁹⁰ Mumcu, Ahmet (2007a) Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl, 4.Baskı, Ankara, Phoenix, s.43.

⁹¹ Mumcu (2007a) s.39; Yakut, Esra (2015) Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları, 2.Baskı, Ankara, Seçkin. s.24; İbn-i Abidin, s.279.

⁹² Aydın (2017a) s.197.

⁹³ Aydın (2017a) s.197.

⁹⁴ Cin / Akyılmaz, s.281; Ekinci, (2017), s.364.

⁹⁵ Demir, s.210.

⁹⁶ Cin / Akyılmaz, s.282.

⁹⁷ Cin / Akyılmaz, s.282.

⁹⁸ Aydın (2017a), s.198.

⁹⁹ Yakut (2015), s.32-55.

¹⁰⁰ Cin / Akyılmaz, s.282; Yakut (2015), s.170.

edilmiştir¹⁰¹. Ayrıca tazir kategorisinde yer alan suçları düzenlemeyi hedefleyen klasik döneme ait kanunnamelerin kiminde¹⁰² parada sahtecilik suçu hüküm altına alınmıştır. Aynı

¹⁰¹ “Zeyd nühasdan gurus ve akçe yapıp ve temvihen ağardıp üzerine sikke-i sultâniye elfâzın tezvîren yazıp meskûk gümüşdür deyû ‘ibâdullâhî hüd’a ile aldatıp sâ-i bi’l fesâd olduğu zâhir ve mütehakkık olsa Zeyd’in şer ve fesâdını def’ için emr-i veliyyü’l emr ile katli meşrû’ mudur? El Cevâb: Kalbazarların katli hususunda mu’teberât-ı fikhîyede mesele görülmemeğin katilleri iftâ mümkün olmamıştır lâkin mezburlar gereği gibi teftiş olunub san’at-ı habîseyi kendüler işlediği zâhir ve mütehakkık olursa şerlerini def’ için katillerine fermân buyurulmada beis yoktur ama yanlarında ve evlerinde kalb akçe bulunup âlâm ve âlât bulunmasa, ahvâllerini haber verir kimesneler dahî olmasa ta’zîr-i şedîd ve habs-i mediddeden gayrı cezâ câiz değildir.” (Feyzullah Efendi (2009) Fetâvâ-yı Fezziye (Hazırlayan: Kaya, Süleyman), 1.Baskı, İstanbul, Klasik, s.117).

“Nühâstan gurus ve zolata yapıp temvihen ağardıp üzerine sikke-i sultâniye elfâzını tezvîren yazıp meskûk gümüşdür deyû halka verip bu vecihle kalbazarlık san’atını işleyen kimesnelere şer’an ne lâzım olur? .El-Cevâb: Ta’zîr-i şedîd ve habs-i medîd lâzım olur.” (Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî (2014) Netîcetü’l Fetâvâ (Hazırlayanlar: Kaya, Süleyman / Algın, Betül / Çelikçi, Ayşe Nagehan / Kaval, Emine) 1.Baskı, İstanbul, Klasik, s.100; Feyzullah Efendi, s. 117).

“Sûret-i mezbûrede zikrolunan kalbazarlık eden kimesnelerin vech-i muharrer üzere hükm-ü şer’îleri mu’teberât-ı fikhîyeden Fetâvâ-yı Atâbiye ve Fetâvâ-yı Tatarhâniyede mestûr iken mukaddemâ ba’zı fuhûlden istiftâ olundukda cevâblarında kalbazarların katilleri hususunda mu’teberât-ı fikhîyede mesele görülmemeğin katillerine iftâ mümkün olmamıştır lâkin mezbûrlar gereği gibi teftiş olunup ol san’at-ı habîseyi kendî işlediği zâhir ve mütehakkık olursa şer ve fesâdlarını def’ için emr-i veliyyü’l emr ile katilleri meşrû’dur deyû tahrîr etmeğin ol san’atı işleyenlerden nice kimseneler ahz olunmuş olsa cevâb-ı mezkûra i’tibâr olunup mezbûrların katillerine şer’an müsâ’ade olunur mu? El-Cevâb: Olunmaz.” (Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî, s.100; Feyzullah Efendi, s.117).

“Birkaç kimesneler kalbazarlık etmek üzere ahz olunup yanlarında ve evlerinde kalb akçe ve kalb zolata ve müzevver tuğrâhî ve zincirli altın sikkeleri bulunup gereği gibi teftiş olundukda ol san’at-ı habîseyi kendiler işledikleri zâhir ve mütehakkık olsa sâ-i bi’l fesâd olmalarıyla şer ve fesâdlarını def’ için ol kimesneler siyâseten emr-i veliyyü’l emr ile katilleri meşrû’ olur mu? El-Cevâb: Olur.” (Feyzullah Efendi, s.117).

“Birkaç kimseler nühasdan gurus ve yarımlik ve zolata tasvîr ve temvîhle üzerine sikke-i sultâniye darp ve sikke-i sultâniye darp olunmuş gümüşdür deyû ‘ibâdullâhî aldatıp ol vecihle kalbazarlığı kendilere san’at edinmeleriyle bey’ u şîrâ ve sâir mu’âmelâtta ‘ibâdullâha zarar ve nizâm-ı memlekete halel vermek âdet-i müstemirleri olup sâ-i bi’l fesâd oldukları bi-tav’ihim ikrârlarıyla ya beyyine ile sâbit olsa şer ve mazarratlarını def’ için mezbûrların emr-i veliyyü’l emr ile katilleri meşrû’ olur mu? El-Cevâb: Olur.” (Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el- Gedûsî, s.101).

“Birkaç kimseler kalbazarlık töhmetiyle ahz olunup yanlarında ve hânelerinde nühasdan masnû’ ve temvîhle ağardılmış zolata ve gurus ve yirmilik sûretinde müdevver ve musattah küt’alar ve bazı kalbazarlık âlâtı bulunup lâkin üzerlerinde sikke-i sultâniye darp olunmak olmayıp ancak ol san’at-ı hasîseye mübâseret ettikleri ikrârlarıyla sâbit olsa mezbûrlara ne lâzım olur? El-Cevâb: Ta’zîr-i şedîd ve habs-i medîd.” (Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el- Gedûsî, s.101).

“Nühâsdan gurus ve yarımlik ve rub’ ve zolata yapıp temvîhle ağardıp üzerine sikke-i sultâniye elfâzını darb ve kalbazarlık işleyip meskûk gümüşdür deyû ‘ibâdullâhî aldatmakla verip bu makûle san’at-ı hasîse ve ef’âl-i kabîhayı mürtekeb olan kimselere şer’an ne lâzım olur? El-Cevâb: Ta’zîr-i şedîd ve habs-i medîd.” (Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî, s.101).

“Müslim ve Yahûdî tâifesinden birkaç kimesneler beyne’n nâs râic olup tâmmu’l vezn olan paraları düşürüp etrâfından sülûs ve nisf mikdârlarını kırkıp ve kırpıntıları halka neşretmeleriyle bey’ u şîrâ ve sâir mu’âmelâtta halka zarar ve nizâm-ı memlekete halel verip bu fi’l-i şenî’ mu’tâdları olduğu şer’an sâbit olsa mezbûrlara şer’an ne lâzım olur? El-Cevâb: Ta’zîr-i şedîd ve habs-i medîd.” (Yenişehirli Abdullah Efendi (2011) Behcetü’l Fetâvâ (Hazırlayanlar: Kaya, Süleyman / Algın, Betül / Trabzonlu, Zeynep / Erkan, Asuman) 1.Baskı, İstanbul, Klasik, s.166).

“Bu sûrette vücûdu sebab-i nizâm-ı âlem olan pâdişâh eyyedehullâhu te’âlâ ve nasarahû hazretleri mezbûrların katillerini re’y edip katletmeleri meşrû’ mudur? El-Cevâb: Meşrû’dur.” (Yenişehirli Abdullah Efendi, s.166).

¹⁰² Akgündüz, Ahmed (1990) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:1, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, s.482, 550, 571, 573; Akgündüz, Ahmed (1991) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:3, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, s.93; Akgündüz, Ahmed (1992) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:4/1, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, s.303; Akgündüz, Ahmed (1993) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:6/2, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, s.470; Akgündüz, Ahmed (1994) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:8/1, 1.Baskı, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.115.

şekilde tazir sahasında yer alan suçları düzenleyen¹⁰³ Tanzimat sonrası Ceza Kanunnamelerinin tamamında da parada sahtecilik suçuna ilişkin hükümler mevcuttur. Bu metinler çalışmanın ilerleyen sayfalarında incelenecektir.

Buraya kadarki kısımda suçun unsurlarının, müeyyidesinin, failinin yargılanmasının ve cezalandırılmasına ilişkin özel durumların ortaya konması için parada sahtecilik suçunun Osmanlı Ceza Hukuku'nda sahip olduğu konumun tespitiyle yetinilmiştir. Kanunîlik, ispat, af gibi taziri diğer suç kategorilerinden ayıran karakteristik özelliklerin parada sahtecilik suçu özelindeki görünümüne ise çalışmanın ilgili kısımlarında değinilecektir. Bundan sonraki kısımda ise sırasıyla kanunîlik prensibi, suçun hukukî konusu, maddî ve manevî unsurları incelenecektir.

2. Parada Sahtecilik Suçunun Unsurları

Parada sahtecilik suçunun Osmanlı Hukuku'ndaki yerini tespit ettikten sonra söz konusu suçun unsurlarını ele almak gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde tazir kategorisinde değerlendirilen bu suçun unsurları üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda öncelikle kanunîlik unsuru, ardından sırasıyla korunan hukukî değer, maddî unsur ve manevî unsur ele alınacaktır.

2.1. Kanunîlik Unsuru

Kanunîlik ilkesi, hangi hareketlerin suç teşkil ettiğini ve bu suçların karşılığında hangi yaptırımların tatbik edilmesi gerektiğini önceden belirleyen ve böylece birey hak ve özgürlüklerinin güvencesini teşkil eden bir ilkedir¹⁰⁴. Bu ilke vasıtasıyla kişi davranışlarının sınırları çizilerek, bu sınırlar içinde kalan iradî davranışlar tecviz edilmekte; böylelikle, çizilen sınırlar içinde kendisine hareket serbestisi tanınan bireyin suç teşkil eden davranışından dolayı kusurlu addedilmesi mümkün olmaktadır¹⁰⁵. Bu kapsamda siyâsî bir

¹⁰³ 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 1.maddesinde bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: "... ta'yîn ve icrâsı şer'an emr-i ulu'l emre 'âid olan ta'zîrin ta'yîn-i derecâtını dahî işbu Kânunnâme mütekeffîl olup ancak herhalde şer'an mu'ayyen olan hukûk-u şahsiyeye hâlel gelmeyecektir."

¹⁰⁴ **Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem** (2019) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12.Baskı, Ankara, US-A. s.19-21.

¹⁰⁵ **Aygün Eşitli, Ezgi** (2013) 'Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi' Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S: 104, s.226.

manaya da sahip olan kanunîlik ilkesi, birey için öngörülebilir bir hareket alanı yaratmakta ve her türlü keyfiliğe karşı bireyin hukukunu korumayı amaçlamaktadır¹⁰⁶.

Kanunîlik ilkesinin modern anlamda ortaya çıkışı için Aydınlanma dönemini beklemek gerekmektedir¹⁰⁷. Bu devirde ilk kez Montesquieu tarafından dile getirilen bu ilke Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde somutlaşmış ve gelişmiş hukuk sistemlerinin pek çoğunda ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir¹⁰⁸.

Ceza hukukçuları kanunîlik ilkesini biçimsel kanunîlik ve öze ilişkin kanunîlik olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar. Günümüz Türk Hukukunda benimsenen biçimsel kanunîlikte suç ve cezada kıyas yasağı mutlak anlamda uygulanmaktadır¹⁰⁹. Bir başka deyişle, kanunda suç olarak nitelenmeyen bir fiilin, kanunda suç olarak öngörülen bir başka fiile benzetilerek cezalandırılması mümkün olmamaktadır. Ancak öze ilişkin kanunîlik ilkesinde esas olan, fiilin sosyal tehlikeliliğidir¹¹⁰. Kanunda suç olarak kabul edilmese bile sosyal açıdan tehlike arz eden fiiller kıyas yoluyla cezanın konusu olmakta, aynı şekilde sosyal açıdan tehlike arz etmeyen ancak kanunda yer alan fiiller cezalandırılmamaktadır¹¹¹.

Çalışmanın devam eden kısmı kanunîlik ilkesinin klasik dönem ve Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku'ndaki görünümüne tahsis edilmiştir. Ancak bu kapsamda yapılacak incelemelerin, ilgili dönemin şartları içinde gelişen ve öze ilişkin kanunîliği andıran bir anlayışa ilişkin olduğu belirtilmelidir. Çalışmanın devamında yer alan her bir başlık bu çerçevede okunmalıdır.

2.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda Kanunîlik Unsuru

İslam-Osmanlı Ceza Hukuku'nda kanunîlik ilkesi had, kısas ve tazir suçları için ayrı ayrı ele alınmalıdır. İslam Ceza Hukukunda suçlar ve cezaların, had, kısas ve tazir olmak üzere üçlü bir tasnife tabi tutulduğuna yukarıda temas edilmişti. Çerçevesi ve ilkeleri Kur'an ve sünnetle belirlenmiş olan had ve kısas cezalarına ilişkin olarak kanunîlik ilkesinin mutlak

¹⁰⁶ Hafizoğulları / Özen (2019), s.21-22.

¹⁰⁷ Hafizoğulları / Özen (2019), s.19.

¹⁰⁸ Cin / Akyılmaz, s.236-137.

¹⁰⁹ Hafizoğulları / Özen (2019), s.19.

¹¹⁰ Toroslu, Nevzat (2010) Ceza Hukuku Genel Kısım, 15.Baskı, Ankara, Savaş, s.39-40.

¹¹¹ Alacakaptan, Uğur (1958) İngiliz Ceza Hukukunda Suç ve Cezaların Kanuniliği Prensibi, Ankara, Ankara Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsü Yayınları, s.15 vd.

manada geçerli olduğu ifade edilmektedir¹¹². Çalışma konusu tazir kapsamında değerlendirilen bir suç olduğundan burada asıl üzerinde durulması gereken nokta, tazir suç ve cezaları bakımından kanunîlik ilkesinin ne ölçüde geçerli olduğudur.

Tazirin kapsamının ve şartlarının ilahi irade tarafından belirlenmemiş olması ilk bakışta, devlet başkanına ve kadıya tazir gerektiren suçlar bakımından sınırsız bir yetki alanı tanındığı izlenimini yaratabilir¹¹³. Ancak Osmanlı Hukuku uygulamasına bakıldığında bu “izlenimin” hakikatle bağdaşmadığı görülmektedir. Zira bu dönemde yayınlanan kanunnameler tazir suç ve cezaları bakımından kanunîlik ilkesi bağlamında atılan önemli bir adımı ifade etmektedir.

Rastlanılan en erken örneği Sultan II.Mehmet dönemine ait olan bu kanunnameler, öngörülebilirliği sağlamak amacını taşımakta ve bu kapsamda ülkedeki mahkemelere gönderilmektedir¹¹⁴. Ayrıca bu kanunnamelerin kimisi münâdîler vasıtasıyla halka duyurulmakta; bunun yanı sıra, talep üzerine halktan isteyenlere bu kanunnamelerin nüshası -harcı yatırılmak kaydıyla- verilmektedir¹¹⁵. Kanunnamelerin halka bu şekilde duyurulmasının bir başka -ve Aydın’a göre asıl- sebebi de halkı ehl-i örfün keyfi uygulamalarına karşı korumaktır¹¹⁶. Ayrıca uygulamada bu kanunlara uyulması hususu vurgulanmış ve kadılardan bu hükümlere aykırı hareket edenleri merkeze iletmeleri istenmiştir¹¹⁷. Barkan tarafından aktarılan bir kanunname mukaddimesinde de, örfi işlerde “*cerâid-i kavânîn-i sultânîye*”nin icrasının zorunluluğu vurgulanmıştır¹¹⁸. Yapılan bu genel açıklamalardan sonra parada sahtecilik suçunun kanunîlik ilkesi bağlamında Osmanlı Hukukunda nasıl konumlandığına değinmek gerekmektedir.

¹¹² Aydın (2017a), s.158; Cin / Akyılmaz, s.237

¹¹³ Nitekim bu düşünce başta oryantalistler olmak üzere kendine pek çok taraftar toplamıştır. O kadar ki, kadıyı hurma ağacının altında elinde kendine rehberlik edecek herhangi bir kaynak bulunmayan ve hüküm verme konusunda kendisine sınırsız bir takdir yetkisi verilen kadı imajı, 20.yüzyıl Anglo-Sakson kararlarında dahi kendine yer bulabilmiştir. (Makdisi, John (1985) ‘Legal Logic and Equity in Islamic Law’, The American Journal of Comparative Law, C:33, S:1, s.63-64; Coulson, Noel J. (1968) Conflicts and Tensions in Islamic Jurisprudence, Chicago, University of Chicago Press (Çeviren: Koca, Ferhat (2016) İslam Hukuk Biliminde İhtilaf ve Gerilimler, 1.Baskı, Ankara, Ankara Okulu), s.67.)

¹¹⁴ Aydın, Mehmet Akif (2017b) Osmanlı Devleti’nde Hukuk ve Adalet, 2.Baskı, İstanbul, Klasik, s.80.

¹¹⁵ Aydın (2017b), s.80, İnalçık, Halil (1965) ‘Adâletnâmeler’, Belgeler, C:2, S:3-4, s.108.

¹¹⁶ Aydın (2017b), s.81.

¹¹⁷ Aydın (2017a), s.159.

¹¹⁸ Barkan, Ömer Lütfi (1943) XV ve XVI inci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, 1.Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, s.XXV, 9 numaralı dipnot.

Parada sahtecilik suçuna ilişkin düzenlemelere bazı kanunnamelerde rastlamak mümkündür. Sultan II.Mehmet dönemine ait Zaplanına ve Plane¹¹⁹, Novaberde¹²⁰, Srebreniç¹²¹, Anadolu Vilayeti¹²² ve Kıratova Gümüş Yasaknamelerinde¹²³, I. Selim'in¹²⁴, I.Süleyman'ın¹²⁵ ve III.Murad'ın¹²⁶ Umumî Kanunnamelerinde, 1565 senesine ait Bosna Sancağı Kanunnamesi'nde¹²⁷ para sahtekârlarına ilişkin hükümler mevcuttur. Ancak I. Süleyman'a ait Umumî Kanunname ile Bosna Sancağı Kanunnamesi'nde suçun yaptırımına yer verilmemiş ve Divan-ı Hümayunca cezalandırılacağını belirtilmesiyle yetinilmiştir¹²⁸. Kezâ yerel nitelikli kanunnamelerde de suçun unsurlarına temas edilmediği görülmektedir¹²⁹. Bu hususları takdir yetkisi yargı merciine bırakılmıştır. Tazir kategorisinde yer alan suçlar bakımından yargı merciine tanınan takdir hakkının bunu mümkün kıldığı ifade edilebilir¹³⁰.

İstanbul Mahkemesi'nin 24 numaralı kadı sicilinde yer alan bir hüküm kanunîlik ilkesi bağlamında dikkat çekicidir. Hükümde halk arasında kesik akçenin alınıp verilmemesi hususu vurgulanmış ve fermanın kendilerine tebliğ edildiği tarihten itibaren üç gün sonra ellerinde bu tarz akçe bulunan kişilerin “*bilâ emân*” küreğe konulacakları hususu esnafa ve saire ulaştırılmak için esnaf kethüdalarına ve mahalle imamlarına bildirilmiştir¹³¹. Bu örnek,

¹¹⁹ “*Ve kalbazanı bulduğu gibi kadı katına ilede, ol dahi teftiş ede göre. Şer' ile kalbazanlığı sabit olursa, hükm ede ki, kulum boğazından asub rızkını beğlik ede, hiç ahad mâni' olmaya ve medhal kılmaya.*” **Akgündüz** (1990), s.502.

¹²⁰ “*Ve her kimde kalb akçe bulursa, kadı ve subaşı katına ilede. Anlar dahi teftiş edeler, kulum boğazından asub rızkını beğlik ede.*” **Akgündüz** (1990), c.1, s.558.

¹²¹ “*... her kanda kalbazan bulursa, ol yerün kadısı ve subaşı katına iledüb anlar dahi teftiş edüb göreler. Şer' ile kalbazanlığı sâbit olursa hükmedeler, mezkur kulum boğazından asub rızkını beğlik ede, kimse mani olmaya.*” (**Akgündüz** (1990), s.482).

¹²² “*Ve her ne yerde kalbazan bulursa, dutup kadı ve subasına ilede, anlar dahi gereği gibi teftiş edeler, göreler; şöyle ki şer' ile kalbazanlığı zahir olursa kulumla kapıma gönderüb rızkının nesfi beğlik ve nısfı amilin ola.*” **Akgündüz** (1990), s.571, “*Ve dahi her kimde kalp akçe bulunursa dutup sancağı beği ve kadı katına ilede, anlar dahi teftiş edeler, eğer kazanluğı şer' ile sabit olursa kulumun eline hüccet vereler ki, kulum boğazından asa-koya ve rızkını beğlik eyleye.*” (**Akgündüz** (1990), s.573).

¹²³ “*Ve kalbazanı bulduğu gibi kadı katına ilede, ol dahî teftiş edüb göre. Şer' ile eğer kalbazanlığı sâbit olursa hüküm ede, kulum boğazından asub rızkını beğlik ede. Ve ol vilâyetin sancakbeği ve kadıları ve subaşıları ve mezkûr kulumu mu âvenet edeler.*” (**Akgündüz** (1990), s.550).

¹²⁴ “*Ve elinde kallab esbabı bulunanın muhkem hakkından gelüb rızkını beğlik edeler.*” (**Akgündüz** (1991), s.93).

¹²⁵ “*Ve eğer kallâblık sâbit olursa Dergâh-ı Mu'allâya arz edeler.*” (**Akgündüz** (1992), s.303).

¹²⁶ “*Ve dahi bir kimsenin elinde kalb esbab bulunup sabit olsa Dergah-ı Mu'alla'ya arz edeler.*” (**Akgündüz** (1994), s.115).

¹²⁷ “*Ve dahi kallablığı zahir olursa, Dergâh-ı Mu'allâya arz edeler.*” (**Akgündüz** (1993), s.470).

¹²⁸ **Akgündüz** (1992), s.303; **Akgündüz** (1993), s.470.

¹²⁹ **Akgündüz** (1990), s.482, 502, 550, 558, 571, 573.

¹³⁰ **Cin / Akyılmaz**, s.237.

¹³¹ **Recep, Fuat / Atay, Sabri / Kılıç, Hüseyin / Karaca, Yılmaz / Erol, Rasim / Kahriman, Salih** (2010) İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 24 Numaralı Sicil, İstanbul, İSAM Yayınları, s.43.

parada sahtecilik suçu özelinde, kanunîlik ilkesinin bir uzantısı olarak “öngörülebilirliğin” tesis edilmek istendiğini ortaya koymaktadır.

Özetle, parada sahtecilik suçu pek çok kanunname metninde kendine yer bulmuştur. Bu durum çalışma konusu suç bakımından kanunîlik ilkesinin temelde kabul edildiğini göstermektedir. Ne var ki bu düzenlemeler ışığında parada sahtecilik suçu özelinde biçimsel anlamıyla kanunîlik ilkesinin benimsendiği de ifade edilemez. Pek çok kanunnamede fiilin unsurlarıyla birlikte aktarılmaması, özellikle klasik döneme ilişkin olarak yapacağımız incelemeleri kanunîlik ilkesinin biçimsel görünümü bağlamında baştan “sorunlu” hale getirmektedir. Klasik dönemde ortaya konan hükümlerin modern kavramlarla ifade edilmesinden kaynaklanan bu sorunun çözümlenmesi için uygulamada yer alan örnekler yol gösterici olacaktır.

2.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda Kanunîlik Unsuru

Tanzimat’tan sonra yayınlanan ceza kanunnamelerinde 1858’e değin kanunîlik ilkesine doğrudan temas eden herhangi bir düzenlemeye rastlanılamamaktadır. 1858 Ceza Kanunnamesi’nin 15.maddesinde kanunîlik ilkesinin zaman bakımından uygulanması noktası aydınlatılmıştır. Bu hükme göre “*her cinâyet ve cünha ve kabâhatin taraf-ı hükûmetten zâhire ihrâç olunduğu veya müddeîsi zuhûr eylediği zamanda mer’î olan kânûn ve nizâm ile tedîbi icrâ olunup muahhar olan kânûn ile mücâzâtı icrâ olunamaz.*” Ayrıca söz konusu ilke ilk defa Kanun-i Esâsî’nin muaddel 10.maddesiyle “*Hiçbir kimse şer’ ve kânûnun ta’yîn ettiği sebep ve sûretten maada bir bahâne ile tevkîf ve mücâzât olunamaz.*” demek suretiyle anayasal bir zemine oturtulmuştur. Bu hükümlerin konulmasından önce klasik dönemde hâkim olan anlayışın geçerli olduğu ifade edilebilir.

Çalışma konusunu teşkil eden parada sahtecilik suçu Tanzimat’tan sonra neşredilen Ceza Kanunnamelerinde kendine yer bulmuştur. İlgili suç, 1840 Ceza Kanunnamesi’nin ilk halinde düzenlenmemişse de, Kanunname’nin yürürlüğe girdiği tarihten bir ay kadar sonra yapılan tadilatla kendine Kanunname’nin on üçüncü faslına zeyl olmak üzere kaleme alınan on dördüncü faslının birinci maddesinde yer bulmuştur¹³². 1851 Ceza Kanunnamesi’nde ise

¹³² On üçüncü fasla zeyl olmak üzere on dördüncü fasl birinci madde: “*Kalpazanlık töhmet-i reddiyesiyle ahz olunan şahıs ba’de’s sübût on sene müddet için mücâzaten vaz’-ı kürek oluna.*” **Karakoç, Serkis** Külliyyât-ı Kavânîn: Kavânîn ve Nizâmât ve Ferâmîn ve Bervât ve İradât-ı Seniyye ile Muahedât ve Umûma Âit Mukâvelâtı Muhtevîdir, C:5

mülkiyet hakkını konu alan üçüncü faslın on ikinci maddesinde düzenlenmiştir¹³³. 1858 Ceza Kanunnamesi'nde parada sahtecilik suçu 143 ila 147.maddeler arasında hüküm altına alınmıştır¹³⁴.

Görüldüğü üzere gerek klasik, gerekse Tanzimat'tan sonraki dönemde parada sahtecilik suçu özelinde kanunilik ilkesine kural olarak yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışma konusunu teşkil eden suç çeşitli kanunnamelerde düzenlenmiş ve yaptırımlar halka duyurularak hukukî öngörülebilirliğin sağlanmasına çalışılmıştır. Çalışmanın devam eden kısmında ise kanunilik unsurunun üç boyutunu teşkil eden kişi bakımından uygulama, zaman bakımından uygulama ve yer bakımından uygulama meseleleri parada sahtecilik suçu özelinde tahlil edilecektir.

2.1.3. Kişi Bakımından Uygulama

Kişi bakımından uygulama, ceza yaptırımının nesnesinin kim olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda kimin/kimlerin cezaî dokunulmazlığa yahut sorumsuzluğa sahip olduğunun incelenmesi kişi bakımından uygulamanın sınırlarını çizmektedir. Bir başka deyişle, sahip oldukları statü nedeniyle haklarında soruşturma yahut kovuşturma

¹³³ "... Ve sikke-i sultâniye ve evrâk-ı nakdiyeye taklîd eden kalpazan eşhâs dahî derece-i sû-i isti'mâline göre altı mâhdan dört seneye kadar prangaya konula ve kalp sürücülerin haklarında dahî derece-i cürm ve kabâhatlerine nazaran kalpazan cezâsı 'ayniyle icrâ kılina.'" (Ahmed Lutfi (1304) Mir'at-ı Adalet yahud Tarihçe-i Adliye-i Devlet-i Aliyye, İstanbul, Kitapçı Ohannes, s.170.)

¹³⁴ "**Madde 143-** Devlet-i 'Aliyye'de tedâvülû nizâmen makbûl ve mukarrer altın ve gümüş meskûkâta takliden meskûkât kat' eden ve zikrolunan meskûkât-ı mukarrereden tîzâb ve sâir âlât ve tarîk ile az ve çok altın ve gümüş ihrâc ve ifrâz ederek kıymetlerini tenkîs eyleyen ve bir sikkeyi daha kıymetli âhar bir sikke yerine sürmek üzere onun renginde yaldızlayan ve o misillû kalp ve züyûf meskûkâtın Memâlik-i Mahrûse'de tedâvülüne veyâhut bilâd-ı ecnebiyeden gelip Memâlik-i Hazret-i Şâhâne'ye duhûlüne mu'in olan ve kalp sürücülüğüyle meşgûl bulunan kimseler on seneden eksik olmamak üzere muvakkaten küreğe konur.

Madde 144- Her kim Memâlik-i Mahrûse'de tedâvül etmekte olan meskûkât-ı nuhâsiyeye takliden sikke kat' eder ve o misillû kalp meskûkâtın Memâlik-i Mahrûse'de tedâvülüne veyâhut bilâd-ı ecnebiyeden gelip derûn-ı Memâlik-i Hazret-i Padişâhi'ye duhûlüne mu'in olur ise muvakkaten küreğe konulur.

Madde 145- Her kim Memâlik-i Mahrûse'de meskûkât-ı ecnebiyeye takliden sikke kat' eder veyâ meskûkât-ı ecnebiyenin 143.maddede beyân olunan tarîkler ile kıymetini tenkîs ya rengini tağyir eyler veyâhut o makûle kalp ve züyûf meskûkât-ı ecnebiyenin Memâlik-i Mahrûse'de tedâvülüne ve hâriçten Memâlik-i Hazret-i Mülûkâne'ye duhûlüne mu'in olur veya bunların sürümüyle meşgûl bulunur ise muvakkaten küreğe konulur.

Madde 146- Mevâdd-ı sâbıkada beyân olunan kalp ve züyûf meskûkâtı sahîh zannıyla alıp veren kimseler haklarında kalp sürücülük töhmeti 'azv olunmak iktizâ etmeyip fakat o makûle meskûkât-ı fâside ellerine geçtikten sonra kalp ve züyûf olduğuna vâkıf oldukları hâlde sürerler ise sürdükleri meblâğın lâ-akall üç misli ve nihâyet altı misli cezâ-yı nakdî alınır ve bu cezâ-yı nakdî hiçbir hâlde bir mecidiye altınından aşağı olmaya.

Madde 147- 143, 144 ve 145.maddelerde beyân olunan cinâyetler ile müttehem olan kimselerden ol-cinâyetlerin temâmi-i icrâsından evvel yâhut daha hükûmet tarafından emr-i taharriyâta sürû' olunmazdan mukaddem keyfiyeti ve mütecâsir olanları cânib-i hükûmete ihbâr eden ve emr-i taharriyâta şürû' olunduktan sonra daha sâir müttehemlerin ahz u girift olunmalarına hizmet eyleyenler mücâzâtta mu'âf olup fakat muvakkaten Zabtiye Nezâreti altına alınır."

yapılamayan, bu nedenle de geçici/sürekli olarak ceza yasasının haklarında uygulanamadığı kişilerin kimler olduğu bu başlığın konusunu oluşturmaktadır¹³⁵. Çalışmanın geneline hâkim olan metot uyarınca önce klasik dönem Osmanlı Hukuku incelenecek, ardından da Tanzimat sonrası dönem ele alınacaktır.

2.1.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Klasik dönem Osmanlı Hukuku'nda kişi bakımından uygulama meselesi devlet başkanı ve yabancı devlet temsilcileri bakımından ayrı ayrı incelenmelidir¹³⁶.

İslam ve Osmanlı Ceza Hukuku'nda devlet başkanının mutlak anlamda sorumsuzluğu kabul edilmemiştir¹³⁷. Hanefi hukukçular ulu'l emrin, şahıs hakkını ihlal eden suçlar bakımından sorumlu olmakla birlikte; Allah hakkının baskın olduğu suçlardan dolayı sorumsuz olduğunu ifade etmişlerdir¹³⁸. Yabancı devlet başkanları ile konsolosların da cezaî açıdan sorumlu oldukları kabul edilmiştir¹³⁹.

Osmanlı özelinde de padişahların on yedisinin üzerlerine atfedilen suçlar gerekçe gösterilerek hal' edilmeleri padişahların cezaî açında sorumlu olduklarına delil olarak gösterilmiştir¹⁴⁰.

Konsolosların cezaî sorumlulukları ise kapitülasyonlar¹⁴¹ kapsamında düzenlenmiştir. 1604 senesinde Fransızlara verilen kapitülasyonlarda konsoloslara karşı

¹³⁵ Artuk, M. Emin/Gökçen Ahmet/Yenidünya, A. Caner (2016) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10.Baskı, Ankara, Adalet, s.163.

¹³⁶ Hukuk tarihi kitaplarının genelinde zımmîlerin, kölelerin ve kadınların durumu da kişi bakımından uygulama başlığı altında incelenmektedir. Ancak kişi bakımından uygulama başlığı ceza normlarının muhatabının kim/kimler olduğu sorununa ilişkindir. Oysa bu kişilerin İslam Ceza Hukuku'na muhatap oldukları konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Bu kişilerin durumları ise yalnızca cezanın miktarı ve niteliği açısından bir farklılık yaratmaktadır. Bundan dolayı çalışmada zımmîlerin, kadınların ve kölelerin durumu, failin sübjektif durumunun cezalandırmaya etkisi bağlamında ele alınacaktır. Ayrıca zımmîlere, yer bakımından uygulama başlığında da kısaca değinilecektir.

¹³⁷ Avcı, Mustafa (2014a) Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2.Baskı, Konya, Mimoza, s.47.

¹³⁸ Avcı (2014a), s.48.

¹³⁹ Cin, Halil / Akgündüz, Ahmet (1989) Türk Hukuk Tarihi: Kamu Hukuku, 1.Baskı, Konya, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s.257.

¹⁴⁰ Avcı (2014a), s.49.

¹⁴¹ Kapitülasyon (veya imtiazat-ı ecnebiye) “Avrupalı devletlerin kendi ülkeleri dışında sürekli ya da geçici olarak bulunan yurttaşlarının ülkesine bulundukları devletin yetkisine değil de kendi devletlerinin yetkilerine tâbi olmak biçiminde elde ettikleri ayrıcalıklarla ticaret ve gümrük konularında elde ettikleri kolaylık ve ayrıcalıklar düzeni” olarak tanımlanmaktadır(Pamir, Aybars (2002) ‘Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devleti’ne Etkileri’ AÜHFD, C:51, S:2, s.80). Kapitülasyonların Osmanlı hukuki düzenindeki gelişimi üç safhada gerçekleşmiştir: (1) 1352’de Cenovalılara verilen kapitülasyonlar ile başlayıp, 1535 senesinde Fransızlara verilen kapitülasyonlara kadarki dönem, (2) Bu seneden 1740’a, kapitülasyonların süreklilik

açılan davaların Divan-ı Hümayun'da görülmesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁴². Bundan hareketle konsolosun sorumsuzluğunun kabul edilmediği sonucuna varılabilir. 18. yüzyıla ait kapitülasyonlarda ise konsolosların konutlarına zorla girilemeyeceği ve zorla tutuklanamayacakları hüküm altına alınmıştır¹⁴³. Ancak bu nevi hükümler dış devlet temsilcilerinin cezaî açıdan sorumsuz oldukları anlamına gelmemekte, yalnızca soruşturma ve kovuşturma aşamasına ilişkin birtakım güvencelere işaret etmektedir. Osmanlı'nın çağdaşı devletlere göre diplomatik güvenceleri geç bir zamanda tanınması, Osmanlı'nın yabancı devletlere daimî elçi gönderme usulünü sistemli bir şekilde ancak 19.yüzyılda benimsemesi ile açıklanabilir¹⁴⁴. Fransa'nın 1525'ten beri İstanbul'da daimî bir elçi bulundurmasına rağmen Osmanlı'nın Paris'e ancak 1792'de ikamet elçisi gönderebilmesi, daimî elçiliğin diğer devletlere göre Osmanlı'da geç bir tarihte uygulandığını göstermesi bakımından anlamlı bir örnektir¹⁴⁵.

Bu noktada diplomatik temsilciliklerde görev yapan kişilerin durumlarını da incelemek icap etmektedir. Nitekim ilgili dönemde Amerika ve İngiltere gibi devletler bu kapsamda diplomatik bağımsızlığı geniş bir şekilde yorumlamış ve bu bağımsızlığın

kazanmasına kadar geçen dönem, (3) 1740'dan kapitülasyonların kaldırılmasına kadarki dönem(**Konan, Belkis** (2013a) Osmanlı Devlet'inde Yabancıların Hukuki Statüsü, 1.Baskı, Ankara, Statü, s.10). İlk dönemde verilen ayrıcalıklar daha ziyade siyasi ve ekonomik mülahazalara dayanmaktaydı(**Konan** (2013a), s.11-12). İkinci dönemde ise, 1535 senesinde Fransızlara tanınan geniş ve temel ayrıcalıklar birtakım adli muafiyetleri de içermekteydi. Bu kapsamda Fransız Devleti "himayesindeki" iki yabancı vatandaşın arasındaki uyuşmazlıkları konsolosluk mahkemelerine taşınmaları, bir Osmanlı ile Fransız Devleti himayesindeki bir diğer vatandaş arasındaki uyuşmazlığın ise kadı huzurunda "*tercüman hazır bulunduğu*" halde görülmesi mümkün kılınmıştır(**Konan** (2013a), s.13). 16. ve 17.yüzyılda henüz millî egemenlik fikrinin ehemmiyetine vakıf olmayan Osmanlı Devleti'nin aksine aynı dönemlerde Avrupa devletleri kapitülasyonları peşi sıra kaldırmaktaydı(**Konan** (2013a), s.15). 18.yüzyılın sonunda millî egemenlik kavramının önemi anlaşılmışsa da, Avrupalı devletler Osmanlı'nın ekonomik ve sosyal olarak içinde bulunduğu zorlukları da fırsat bilerek, ve "*güçlü olanın uluslararası camiada haklı olduğunu*" ispat edercesine millî egemenlik ilkesinin Osmanlı devleti tarafından uluslararası sahada kullanılmasına müsaade etmemişlerdir(**Konan** (2013a), s.16).

¹⁴² **Boogert, Maurits H. van den** (2005) The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Comsuls and Beratlis in the 18th Century, 1.Baskı, Leiden, Brill (Çeviren: Tuncer, Ali Coşkun (2014) Kapitülasyonlar ve Osmanlı Hukuk Sistemi : 18. Yüzyılda Kadılar, Konsoloslar ve Beratlılar, 1.Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası), s.224.

¹⁴³ **Boogert**, s.224.

¹⁴⁴ **Unat, Faik Reşat** (1968) Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri, Baykal, Bekir Sıtkı (Hazırlayan) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara s.20.

¹⁴⁵ **Unat**, a.g.e., s.14,20; ; **Akılmaz, Gül** (2000a) Osmanlı Diploması Tarihi ve Teşkilatı, Konya, s.136-137; Osmanlı'nın yabancı ülkelere gönderdiği daimî elçiliklerin Osmanlı'nın yüzünün Batı'ya çevrildiği 18.yüzyıla tesadüf etmesi dikkat çekicidir. Frey/Frey Osmanlı'nın askeri başarılarını yahut başarısızlıklarını, diplomatik ilişkilerinin ölçütü olarak ifade etmektedirler. (**Frey Linda S./Frey, Marsha L.** (1999) The History of Diplomatic Immunity, Orwigsburg, Ohio State University, s.401) 1711 senesindeki büyük Prut zaferin ardından Rusların İstanbul'daki elçiliğini kapatmaları hatta elçi Amiral Tolstoy'un Yedikule'ye hapsedilmesi, ancak 1720'deki askeri mağlubiyetin ardından Rus elçiliğinin açılmasına tekrar müsaade edilmesi bu bağlamda ilginç bir örnektir. (**Frey/Frey**, s.401) Bu doğrultuda Osmanlı'nın diplomatik entegrasyonunun, ekonomik, askeri açılardan Avrupa'nın üstünlüğünü anladığı ve kabul ettiği bir döneme rastladığı ifade edilebilir.

diplomatların hizmetçilerini de kapsadığını kabul etmişlerdir¹⁴⁶. Ancak klâsik dönem Osmanlı uygulamasında bu sistemin kabul edilmediği görülmektedir. 1227/1812 senesine ait bir belgede Nemçe konsolosu olan Yahudi taifesinden Rafael'in kâtibinin de içinde bulunduğu bir grup para sahtekârı konu edilmektedir. İlgili belgede kâtibin konsolosun evinde olduğunun anlaşıldığı, konsolosun kâtibini vermemek için direktmesine rağmen, kalpazanlık meselesinin hakikatinin ortaya konulmasının devletin “*farîza-yı zimmeti*” olduğu ifade edilerek kâtibin derhal huzura getirildiği ve yapılan yargılama sonucunda asılmak suretiyle idam edildiği aktarılmaktadır¹⁴⁷.

Özetle bu dönemde padişahların, yabancı devlet temsilcilerinin cezaî açıdan sorumlu oldukları kabul edilmiştir. Rastlanılan örneklerde de yabancı devletlere ait temsilcilikte çalışan kişilerin parada sahtecilik suçu kapsamında cezalandırıldıkları görülmektedir.

2.1.3.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda

Tanzimat sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda kişi bakımından uygulama meselesi, bir önceki başlıkta olduğu gibi devlet başkanı ve yabancı devlet temsilcileri olmak üzere iki ana başlık altında incelenecektir.

Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku’nda 1876 Kanun-i Esâsîsi’ne değin devlet başkanının sorumsuzluğuna dair herhangi bir normatif düzenleme bulunmamaktadır. 1876 Kanun-i Esâsîsi’nin 5.maddesi ile klasik Osmanlı Ceza Hukukundaki anlayış terk edilerek ilk defa “*Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî’nin nefsi-i hümayununun mukaddes ve gayr-i mes’ûl olduğu*” ifade edilmiştir.

Sefirlerin¹⁴⁸ cezaî bağımsızlığı ise bu dönemde kaleme alınan Devletler Hukuku kitaplarında etraflıca incelenmiştir. Yazarlar sefirlerin cezaî açıdan bulundukları ülke

¹⁴⁶ Çamyamaç, Anıl / İnci, Z. Özen (2018) ‘Diplomatik Ajanın Özel Hizmetçisinin Özel Hizmetçisinin Ceza Yargısından Bağımsızlığı’ İnÜHFD, C.9, S.2, s.9.

¹⁴⁷ COA., HAT., 516 / 25228, 21 Zilkade 1227 / 26 Kasım 1812.

¹⁴⁸ Sefir, bağlı bulunduğu devletin vekili olarak, görevli olduğu yabancı ülkede kendi ülkesi adına siyasi müzakerelerde bulunan ve iki devlet arasındaki ilişkileri yürüten kişidir. (Fauchille, Paul / Bonfils, Henry (1905) Manuel de Droit International Public (Droit des Gens), 1.Baskı, Paris, Arthur Rousseau (Çeviren: Mehmed Cemil (1328) Hukuk-u Umumiyyet-i Düvel: Üçüncü Kısım, 1.Baskı, İstanbul, Mürettibin-i Osmaniye Matbaası), s.31.) Konsolos (Osmanlı kaynaklarında “şehbender” olarak da ifade edilmektedir.) ise ticaret, seyahat gibi konularda memuru olduğu ülkenin vatandaşlarının işleriyle ilgilenmektedir. Bunun dışında devletlerarası ilişkilere ilişkin bir vazifesi bulunmamaktadır. (Hüseyin Âgâh (1312) Sefir ve Şehbenderler Hukuk ve Vezâîfî, İstanbul, Asır Kütüphanesi, s.146-147).

hukukuna tabi olmadıkları, bu doğrultuda gerek cinayet gerekse cünha derecesinde kalan fiillerinden dolayı yargılanamayacakları konusunda hem fikirdirler¹⁴⁹. Bu kapsamda sefirin para sahtekârlığı suçunu işlemesi halinde dahi cezaî muafiyetten istifade edeceği ifade edilmiştir¹⁵⁰.

Konsolosun cezaî sorumluluğu ise sefirinkinden farklıdır. 1892 senesine ait bir belgede konsolosların cinayet ve cünha derecesinde olmayan suçlarına ilişkin sefaretlerine bildirilecekleri ve suçun tekrürü halinde failin memuriyetinin tanınmayacağını tebliğinin gerektiği ifade edilmiş; cinayet derecesindeki suçlar bakımından bir açıklık yoksa da bu kişilerin Dersaadet Mahkemelerince yargılanmasının önünde bir engel olmadığı aktarılmıştır¹⁵¹.

1914'te kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırılmasından sonra neşredilen *“İmtiyâzât-ı Ecnebiyenin İlgâsı Üzerine Ecânib Hakkında Olunacak Mu'âmeleye Dâir Tanzîm ve Teblîğ Olunan Ta'limât-nâme”* nin sekizinci maddesinde *“...bir konsoloshânenin re's-i idâresinde bulunan kimseler tarafından irtikâb edilecek cinâyet ef'âlinden dolayı memurîn ve devâir-i mehâkim-i osmâniye tarafından doğrudan doğruya mümâileyhin tevkîf ve muhâkeme ve hapsi cihetine gidileceği...”* hüküm altına alınmıştır¹⁵². Parada sahtecilik suçu cinayet kapsamında değerlendirilen bir suç olduğundan, konsolosların bu suç bağlamında cezalandırılacakları ifade edilebilir.

Bu dönemde padişah ile yabancı devlet temsilcilerinin cezaî açıdan bağışık oldukları kabul edilmiştir. Bundan dolayı bu kişilerin parada sahtecilik suçunun faili olmaları durumunda cezalandırılmaları mümkün değildir. Bu iki grubun dışında kalan tüm Osmanlı tebası ise parada sahtecilik suçu bağlamında cezalandırılmıştır.

2.1.4. Yer Bakımından Uygulama

Yer bakımından uygulama, ceza hükümlerinin mekânsal sınırlarına karşılık gelmektedir. Bir başka deyişle nerede işlenen suçlar için ülkenin ceza kanunlarının tatbik edileceği sorusunun yanıtı yer bakımından uygulamanın sınırlarını çizmektedir.

¹⁴⁹ Hüseyin Âgâh, s.65; Fauchille/Bonfils, s.86-87.

¹⁵⁰ Fauchille/Bonfils, s.86-87.

¹⁵¹ COA., HR. TH., 126/24, 20 Aralık 1892.

¹⁵² COA., HR. SYS., 2273 / 2, 24 Temmuz 1916.

Yer bakımından uygulama açısından dört farklı sistem kabul edilmiştir. Bunlardan ilki mülkîlik sistemi olup, bir ülke içinde işlenen suçların, failin yabancı yahut vatandaş olduğuna bakılmaksızın cezalandırılmasını ifade eder¹⁵³. Bu sistem, yargılama yetkisinin devletin egemenlik hakkının bir uzantısı olarak kabul edilmesinin bir sonucudur¹⁵⁴. Şahsîlik sisteminde failin yahut mağdurun durumu, bir başka deyişle vatandaşlığı-yabancılığı ön plandadır¹⁵⁵. Yabancı bir ülkede kendi vatandaşının işlediği yahut kendi vatandaşına karşı işlenen suçların cezalandırılabilmesi şahsîlik ilkesinin benimsendiğini göstermektedir¹⁵⁶. Koruma sistemi devletin iç ve dış güvenliğine yönelik suçlar için söz konusudur; failin durumu yahut suçun nerede işlendiği bu sistem bakımından herhangi bir önem taşımamaktadır¹⁵⁷. Evrensellik sistemi ise belli suçlar bakımından suçun her yerde takip edilebilmesini ifade eder¹⁵⁸.

Çalışmanın devam eden kısmında Osmanlı Ceza Hukuku'nda yer bakımından uygulama açısından hangi sistemin kabul edildiği uygulamada yer alan örnekler ışığında incelenecektir. Bu doğrultuda kronolojik bir sıra takip edilerek öncelikle klasik dönem, ardından da Tanzimat'tan sonraki döneme ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır.

2.1.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Osmanlı Hukuku'nun resmî mezhebi olan Hanefî mezhebi, ilke olarak, İslam Hukuku kurallarının ancak bu hukukun mer'î olduğu yerlerde işlenen suçlar için uygulanabileceğini kabul etmektedir¹⁵⁹. Bir başka deyişle Hanefî mezhebinde mülkîlik sistemi kabul edilmiştir.

Osmanlı Hukuku'nda zımmîlere her ne kadar pek çok özel hukuk ilişkisi bakımından özerklik tanınmışsa da, zımmîler ceza hukuku sahasına ilişkin olarak İslam Hukuku

¹⁵³ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.1043.

¹⁵⁴ Centel, Nur/ Zafer, Hamide / Çakmut, Özlem (2016) Türk Ceza Hukukuna Giriş, 9.Baskı, İstanbul, Beta, s.154.

¹⁵⁵ Toroslu (2010), s.70.

¹⁵⁶ Centel / Zafer / Çakmut, s.162.

¹⁵⁷ Toroslu (2010), s.70; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.1069.

¹⁵⁸ Özgenc, İzzet (2015) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11.Baskı, Ankara, Seçkin, s.856 vd., Toroslu (2010), s.70.

¹⁵⁹ Avcı (2014a), s.50.

hükümlerine tabidirler¹⁶⁰. Ancak içki içme gibi suçlardan dolayı zımmîlerin cezalandırılmayacakları ifade edilmiştir¹⁶¹. Bunun dışında tazir suçları kapsamında cezalandırılacakları kabul edilmektedir¹⁶².

Müste'menin durumu ise Hanefî hukukçular arasında tartışmalıdır. Bir görüş müste'mene had cezası verilemeyeceğini, yalnızca kişilere karşı işlenen suçlar bakımından müste'menin İslam Hukuku'na göre cezalandırılabileceğini savunurken diğer bir görüş ise müste'menin de zımmî gibi değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir¹⁶³. Osmanlı uygulamasında ikinci görüşün hâkim olduğu ifade edilmektedir¹⁶⁴. Ancak kimi kapitülasyonlarda, aynı devlet vatandaşları arasında gerçekleşecek ceza davalarının, ait oldukları devletlerin konsolosluk mahkemelerince çözümleneceği belirtilmiştir¹⁶⁵.

İslam ülkesinin sınırları dışında işlenen suçlar bakımından da tartışma mevcuttur. Ebu Hanife ve Şeybânî, mülkîlik sisteminden hareketle İslam Hukuku hükümlerini İslam Devleti'nin hâkimiyet alanı ile sınırlandırmışsa da, Ebu Yusuf yurt dışında kısas cezasını gerektiren bir suçun işlenmesi durumunda failin İslam Devleti'ne döndüğünde cezalandırılacağını ifade etmiştir¹⁶⁶. Bu kapsamda Ebu Hanife ve öğrencisi Şeybânî'nin mülkîlik sistemine sıkı sıkıya bağlı kaldıkları, ancak Ebu Yusuf'un kimi durumda şahsîlik sistemine meylettiği ifade edilebilir. Tazir suçları bakımından ise yurt dışında işlenen suçların daha sonra İslam Devleti'nce cezalandırılmayacağı ifade edilmektedir¹⁶⁷.

Uygulamada yer alan örnekler incelendiğinde, Osmanlı Devleti sınırları içinde parada sahtecilik suçu işleyen zımmîlerin İslam Hukuku'ndaki hükümlere uygun olarak cezalandırıldıkları görülmektedir¹⁶⁸. Nitekim uygulamada yer alan örnekler parada

¹⁶⁰ **Ekinci** (2017), s.329; **Bozkurt, Gülnihal** (1989) İngiliz Belgelerinin ve Siyasî Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914), 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu., s.25.

¹⁶¹ **Cin / Akyılmaz**, s.204; **Kılınç, Ahmet** (2014a) 'Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde İçki İçme Suçu', Coşkun, Recai (Editör) 6. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, 8-12 Haziran 2014, Komrat-Moldova, s.210; **Bozkurt**, s.25-26.

¹⁶² **Ekinci** (2017), s.329.

¹⁶³ **Avcı** (2014a), s.50; **Yurtseven, Yılmaz** (2017) 'Suç ve Cezaların Kanuniliği İlkesi Çerçevesinde İslam Ceza Hukukunda Örfî Hukukun Yeri ve Osmanlı Uygulaması', Eren, Abdurrahman / Korkusuz, M. Refik (Editörler) İslam Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı, C:2, 1.Baskı, İstanbul, Lale Yayıncılık, s.337.

¹⁶⁴ **Yurtseven** (2017), s.337.

¹⁶⁵ **Konan** (2013a), s.150-151.

¹⁶⁶ **Avcı** (2014a), s.51.

¹⁶⁷ **Cin/Akyılmaz**, s.239-240.

¹⁶⁸ COA., C.DRB., 62 / 3069, 19 Receb 1203 / 15 Nisan 1789; COA., A.{DVNSMHH.d..., 64/79, 29 Rebiülevvel 997 / 15 Şubat 1589; COA., A.{DVNSMHH.d... 7/57, 6 Safer 975 / 12 Ağustos 1567; COA., HAT., 564 / 24644, 29 Zilhicce 1240 / 14 Ağustos 1825

sahtecilik suçunun genellikle zımmîler tarafından icra edildiğini ortaya koymaktadır¹⁶⁹. Bunda zımmîlerin kuyumculuk ve ticaretle yoğun bir şekilde uğraşmalarının büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir. Müste'menlere ilişkin bir örneğe ise rastlanılamamıştır. Ancak bu dönemde verilen kapitülasyonların sadece bireyler arasında vuku bulan cezai uyuşmazlıklara ilişkin olduğu düşünüldüğünde, müste'menler tarafından işlenen parada sahtecilik suçunun Osmanlı Hukuku uyarınca cezalandırılacağı ifade edilebilir. Ayrıca bu suçun yurt dışında işlenmesi durumunda failin nasıl cezalandırıldığına dair herhangi bir belgeye rastlanılamamıştır.

2.1.4.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Tanzimat'tan sonraki döneme ait belgelerden anlaşıldığı kadarıyla bu dönemde de mülkîlik ilkesinin genel olarak kabul edildiği görülmektedir. Nitekim 1840 Ceza Kanunnamesi'nin mukaddimesinde, kanunun kim olduğuna bakılmaksızın herkese tatbik edileceği vurgulanmıştır¹⁷⁰. Ancak pek çok alanda çağdaşı devletlerin gerisine düşmüş Osmanlı Devleti'ne yabancı devletler tarafından yapılan kapitülasyon temelli baskılar dikkat çekicidir. Her ne kadar kapitülasyonlar, tarihsel olarak daha öncelere uzansa da, kapitülasyona dayalı baskıların Tanzimat'tan sonraki dönemde ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu bağlamda kapitülasyonların ceza hukuku sahasında yarattığı etkilere temas etmek gerekmektedir.

Kapitülasyonların ceza hukuku sahasında yer bakımından uygulama açısından etkisi bağlamında failerin tâbiyetlerinin büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Eğer ceza davası aynı devlet vatandaşları arasında gerçekleşen bir eyleme ilişkinse, konsolosluk mahkemelerinde yabancı devlet hukuku dikkate alınarak çözüme kavuşturulmaktaydı¹⁷¹.

¹⁶⁹ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976 / 1567-1569) <Özet-Transkripsiyon-İndeks> (1998) C:1 (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Cebecioğlu, Murat / Çağlar, Hasan / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler Numan) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, hüküm no: 52, s.25; 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:57, s.27; 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:456, s.236; 6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565) <Özet-Transkripsiyon ve İndeks> (1995) C:1 (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Cebecioğlu, Murat / Safi, Muhammed / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler, Numan), Ankara, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, hüküm no:1133, s.169.

¹⁷⁰ **Bozkurt, Gülnihal** (1996) Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci (1839-1939), 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s.98.

¹⁷¹ **Konan** (2013a), s.150; **Ünal Özkorkut, Nevin** (2004) 'Kapitülasyonların Osmanlı Devleti'nin Yargı Yetkisine Getirdiği Kısıtlamalar', AÜHFD, C:53, S:2, s.85; **Karakoç, İrem** (2012) Hukuk Tarihinde Vatandaşlık-Yabancılık Statüsü, İzmir, Yetkin, s.199.

Ancak kimi Osmanlı hukukçuları 1840 Ceza Kanunnamesi'nin neşri ile bu uygulamaya son verildiği kanaatindedir¹⁷². Farklı devlet vatandaşları arasındaki cezaî uyuşmazlıklarda ise durum tartışmalıdır. Yabancı devletler 1740 senesinde Fransızlara, 1783 yılında ise Ruslara tanınan ayrıcalıklara ilişkin belgelerde yer alan “niza” kelimesinin cezaî uyuşmazlıkları da kapsadığını ileri sürerek, bu kapsamdaki davaların konsolosluk mahkemelerinin yetkisi kapsamında olduğunu ısrarla ileri sürmüşlerdir. Osmanlı Hukukçuları ise bu ifadenin kapsamının “özel hukuk”a ilişkin uyuşmazlıklarla sınırlı olduğunu, dolayısıyla cezaî uyuşmazlıklarda yetkinin Osmanlı Mahkemelerinde olduğunu ifade etmişlerdir¹⁷³. Kısacası Osmanlı, egemenliğin en önemli unsurlarından biri olan cezalandırma yetkisini korumaya çalışırken, kendilerine imtiyaz tanınmış olan devletler, kapitülasyonlarda yer alan maddelerin sınırlarını zorlayarak bu alanda da imtiyaz elde etmek istemişlerdir. Bir başka deyişle bu dönemde mülkîlik ilkesinin temel olarak kabul edildiği, ancak kendileriyle imtiyaz anlaşması imzalanan devletlerin, bu anlaşmalarda yer alan hükümleri geniş bir şekilde yorumlayarak bu ilke kapsamında kendi lehlerine bir gedik açmak istedikleri görülmektedir.

Parada sahtecilik suçu özelinde kapitülasyonlarla, çoğunlukla soruşturma ve kovuşturma safhasındaki birtakım güvenceler bağlamında karşılaşılmaktadır. Bunun dışında temel olarak kendilerine adlî imtiyaz verilmiş bir ülkenin tebası tarafından Osmanlı topraklarında işlenen suçun Osmanlı Ceza Kanunnameleri uyarınca cezalandırıldığı kabul edilmektedir¹⁷⁴. Ancak istisnai uygulamalar da göze çarpmaktadır. Nitekim 1888 senesinde bir Amerikan vatandaşına ilişkin açılan parada sahtecilik ile ilgili bir dava İstanbul Amerikan Konsolosluk Mahkemesi tarafından çözüme kavuşturulmuştur¹⁷⁵.

Bu aşamada üzerinde durulması gereken bir diğer konu, yurt dışında işlenen parada sahtecilik suçunun nasıl cezalandırılacağıdır. Bu hususa ilişkin Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun neşrine kadarki dönemde herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Uygulamada karşılan bir belgeden hareketle, bu yasal boşluk döneminde devletin yalnızca

¹⁷² **Fraşerli Mehdi** (1325) İmtiyâzât-ı Ecnebiyenin Tatbikât-ı Hâzırası s.193-194, 197; **Halil Cemaleddin / Hrant Asador** (1331) Ecânibin Memâlik-i Osmâniye'de Hâiz Oldukları İmtiyâzât-ı Adliye, İstanbul, Hukuk Kütüphanesi, s.349-352.

¹⁷³ **Halil Cemaleddin / Hrant Asador**, s.396-398; **Karakoç**, s.201.

¹⁷⁴ COA., A.}MKT.MVL., 98/45, 24 Zilkade 1274 / 6 Temmuz 1858; COA., A.}MKT.NZD., 135/16, 17 Cemaziyelahir 1271 / 7 Mart 1855; COA., A.}MKT.MVL., 109/62, 22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859... Bu doğrultuda uygulamada pek çok örnek bulunmaktadır.

¹⁷⁵ **Konan** (2013a), s.201.

yabancı devletlerde üretilen sahte paraları yurda sokan kişi ile ilgilendiği, parayı basan kişinin cezalandırılmasını ise ilgili devlete bıraktığı ifade edilebilir¹⁷⁶.

1879 senesinde neşredilen Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun 5. ve 6.maddeleri ise bu meseleyi yakından ilgilendirmektedir. İlgili Kanun'un 5.maddesinde *“Teb'a-yı devlet-i 'aliyyeden her kim olursa olsun Memâlik-i Osmâniye hâricinde emniyet-i devlet-i 'aliyyeyi ihlâl eylemek ve devlete mahsûs resmî mühürleri ve meskûkât-ı râyiceyi ve eshâm-ı umumiye ve tahvilâtı ve sergi ve her nev'i senedât-ı hazineyi ve tedâvülû kanunen mücâz olan banka tahvilâtını taklît etmek cinâyetiyle müttehem olup da memâlik-i ecnebiyede muhâkemesi icra olunmadığı halde Memâlik-i Osmaniye'de kanun-u devlete tatbîkan muhâkeme ve mücâzâtı icrâ olunur.”* hükmü yer almaktadır. Devamında gelen maddede ise, 5.maddede zikrolunan suçları işleyen yahut bunlara iştirak eden yabancı devlet vatandaşlarının Memâlik-i Osmâniye'de tevkif olunmaları yahut iadesi mümkün olan şahıslardan olmaları halinde 5.maddedeki hüküm uyarınca Osmanlı kanunlarına göre cezalandırılmaları emredilmektedir.

Bu hüküm parada sahtecilik suçu bakımından şahsîlik ilkesinin benimsendiğini göstermektedir. Kezâ 6.maddede zikredilen şartların gerçekleşmesi durumunda Osmanlı kanunlarının uygulanacağını ifade edilmesi koruma sistemine işaret etmektedir. Bu anlayış para üzerinde gerçekleştirilen sahtekârlık suçlarının devletin siyasî egemenliğine ilişkin olmasının bir tezahürü olarak görülebilir.

İadeleri mümkün olmayan ülkelerin vatandaşları tarafından işlenen suçlar bakımından, suçun işlendiği ülke hukukunun uygulanacağına kuşku yoktur. Nitekim 1880-81 senelerinde İsviçre'de kalp mecidiye basıldığı anlaşılmış ve bu kişilerin gereği gibi cezalandırılmaları ilgili ülkeden talep edilmiştir. Ne var ki İsviçre, taklit edilen paraların kendi ülkesinde tedavülde olan paralardan olmadığından bahisle failler hakkında cezaî takibata girişmemiştir¹⁷⁷.

Özetle bu dönemde de, tıpkı klasik dönemde olduğu gibi mülkilik ilkesi benimsenmiş, Osmanlı ülkesinin sınırları içinde işlenen parada sahtecilik fiilleri cezalandırılmıştır. Bu kapsamda kendilerine imtiyaz tanınan yabancı devlet teb'ası da cezanın objesi olmuş, ancak kimi zaman kapitülasyon temelli baskılar bu kişilerin

¹⁷⁶ COA., HR.H., 114/2, 17 Haziran 1858.

¹⁷⁷ Hasan Ferid (1333), s.193.

sefaretlerine teslim edilmelerine sebep olmuştur. 1879 senesinde neşredilen Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu ile parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak şahsılık ve koruma ilkeleri de gündeme gelmiştir.

2.1.5. Zaman Bakımından Uygulama

Zaman bakımından uygulama, suçun işlendiği zamana göre hangi cezaî hükmün uygulanacağına ilişkindir. Bir başka deyişle ceza hükmünün zamansal sınırlarına karşılık gelmektedir. Bu kapsamda ceza kanunlarının geriye yürümezliği ilkesi ile birlikte lehe olan kanun hükmünün geriye yürüyebileceği ilkesinin kabul edildiği ifade edilebilir¹⁷⁸. İlk defa 1776 seneli Maryland Anayasası'nda ifade edilen bu ilkenin Avrupa'da ilk kez 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde düzenlendiği aktarılmaktadır¹⁷⁹. Ancak belirtmek gerekir ki, lehe olan kanunun geriye yürüyebileceği ilkesinin izlerine 14. yüzyılda dahi rastlamak mümkündür¹⁸⁰.

Çalışma konusunu teşkil eden parada sahtecilik suçunun klasik dönemde zaman bakımından nasıl uygulandığına ilişkin arşiv kayıtlarında herhangi bir örneğe rastlanılamamıştır. Bu yüzden mesele yalnızca Tanzimat sonrası dönemle sınırlı olarak incelenecektir.

Zaman bakımından uygulama meselesi ilk defa 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 15.maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Hüküm şu şekildedir: *“her cinâyet ve cünha ve kabâhatin taraf-ı hükûmetten zâhire ihrâç olunduğu veya müddeîsi zuhûr eylediği zamanda mer'î olan kânûn ve nizâm ile tedîbi icrâ olunup muahhar olan kânûn ile mücâzâtı icrâ olunamaz.”*

Bu dönemde kaleme alınan ceza hukuku kitaplarında, ceza kanununun, neşr ve ilanı ile fesh ve ilgası arasında gerçekleşen hadiselerle ilişkin olarak geçerli olacağı belirtilmiştir.¹⁸¹ Ancak failin gerçekleşmesinden sonra ve mahkemenin hükmünden önce ilgili cezanın hafifletilmesi durumunda failin bundan yararlanacağı, bu zamansal aralıkta cezanın failin aleyhine olarak değişmesi durumunda ise bu hükmün faili kapsamayacağı

¹⁷⁸ Toroslu (2010), s.63-64.

¹⁷⁹ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.137.

¹⁸⁰ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.138.

¹⁸¹ Servet (1326) Kanun-u Ceza: Malumat-ı Umumiye ve Kısım-ı Cürm, İstanbul, İkdâm Matbaası, s.43.

ifade edilmiştir¹⁸². Ayrıca bu dönem hukukçuları bu ilkenin “*kanunun mâkabline şâmil olduğu*” şeklindeki genel prensipten değil, Kanun-i Esâsî’de ifadesini bulan kanunsuz suç ve ceza olmaz şeklindeki hükümden kaynaklandığını belirtmişlerdir¹⁸³.

Bu aşamada uygulamada zaman bakımından uygulama meselesinin nasıl ele alındığını incelemek gerekmektedir. Bu meseleye ilişkin olarak değinilecek ilk kayıt 5 Zilhicce 1275 / 6 Temmuz 1859 tarihine aittir. Liverpool tarafından gelen Sivaş isimli zatın eşyaları arasında kalp evrâk-ı nakdiyeye rastlanılmış ve Sivaş, bu parayı Amerika’da bastırıldığını ikrar etmiştir. Belgede açıkça bir tarih belirtilmemekle birlikte, resmî makamların hadiseyi istihbarının Kanun-u Cedid’in neşrinden evvel olduğu ve failin bir seneyi aşkın bir süredir tutuklu olduğu ifade edilmiş ve bundan dolayı, eski kanunun üçüncü faslının 12. maddesi uyarınca failin cezalandırılması talep edilmiştir¹⁸⁴. Bir başka belgede ise Samatyalı ressam Rafael ile İngiltereli doktor Leonidi’nin parada sahtecilik yaptığının anlaşıldığı ve ismi geçen şahısların hapis tarihlerinden itibaren iki buçuk sene müddetle prangaya konulmaları yönünde hüküm kurulduğu ifade edilmiştir¹⁸⁵. 1275 / 1859 senesine ait bir belgede de, bir grup kalpazan konu edilmekte ve bunların Kanun-u Ceza’nın üçüncü faslının on ikinci maddesi uyarınca cezalandırılması gerektiği hüküm altına alınmıştır¹⁸⁶. Zikrettiğimiz hadiselerde, ceza kanununun geçmişe yürümeyeceği şeklinde ifade edilen ilkeye riayet edildiği görülmektedir.

Yukarıda verdiğimiz örneklerden hareketle Osmanlı ceza yargısında zaman bakımından uygulama meselesinde hassas davranıldığı ifade edilebilir. Ancak ayrıksı uygulamalara da rastlamak mümkündür. 22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859 tarihli bir vesika bu kapsamda karşılaşılan ilginç bir örnektir. Üsküdar Yenimahalle’de oturan Pamukçu Agop’un evinde yapılan aramalarda bir adet yirmilik sikke kalıbı ile kalpazanlıkta kullanılan diğer birtakım aletler ele geçirilmiştir. Yapılan sorgulamada, Agop, sikke kalıbının, kalpazanlığı sabit olup küreğe mahkûm edilen Nikoğos tarafından yapıldığını ve kendisiyle birlikte bir miktar akçe darp ettiğini ikrar etmiştir. Ancak bu iş beş sene önceye aittir. Bir başka deyişle Agop, beş senedir bu işle meşgul değildir. Agop’un durumuna ilişkin Tahkik Meclisi’nin mazbatasını Meclis-i Vâlâ’ya sunulmuş ve Meclis-i Vâlâca, Agop’a Kanun-u Cedid’in yüz kırk üçüncü maddesinin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

¹⁸² Halil Rifat (1312) Külliyyat-ı Şerh-i Ceza, İstanbul, Mihran Matbaası, s.35; Servet, s.47.

¹⁸³ Servet, s.44-45.

¹⁸⁴ COA., MVL., 824/19, 5 Zilhicce 1275 / 6 Temmuz 1859.

¹⁸⁵ COA., MVL., 814/112, 2 Rebiülahir 1275 / 20 Kasım 1858.

¹⁸⁶ COA., MVL., 819/75, 24 Receb 1275 / 27 Şubat 1859.

Belgeden, Meclis-i Vâlâ'nın Agop'un ikrarına itimat ettiği ve bu ikrara istinaden eylemin beş sene öncesine ait olduğunu kabul ettiği anlaşılmaktadır. Buna göre eylem en son 1271/1854 senesinde işlenmiştir ve bu dönemde 1851 Ceza Kanunnamesi yürürlükteydi. Bu Kanunname'de failin cezasının altı ay ile dört sene arasında olacağı ifade edilmiştir. Oysa yeni kanunda bu ceza on sene olarak belirlenmiştir. Buna karşın Agop hakkında, eylemin işlendiği tarihte yürürlükte olan ve daha lehe hükümler içeren yasanın değil, aleyhine olan yeni yasanın tatbikine karar verilmiştir¹⁸⁷.

27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859 tarihini taşıyan bir belgede kalpazanlık töhmetiyle tutularak Bab-ı Zabtiye'ye gönderilen Ahmet Efendi ve Nikoğos isimli şahıslar konu edilmektedir. Burada dikkat çekici nokta, kayıtta, ismi geçen şahısların “*bundan iki üç sene mukaddem*” tutulduklarının belirtilmesidir. Belgeden iki üç sene evveli 1851 Ceza Kanunnamesi'nin mer'i olduğu döneme denk gelmesine rağmen, ismi geçen şahısların 1858 Ceza Kanunnamesi hükümlerince cezalandırılacakları belgenin devamında ifade edilmiştir¹⁸⁸. Genel uygulamaya uymamakla birlikte bu istikamette verilen kararların -en azından parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak- istisnai olduğu ifade edilmelidir.

Özetle Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku'nda parada sahtecilik suçu açısından kanunların geriye yürümezliği ilkesinin -birkaç istisnai karar dışında- genel olarak uygulandığı görülmektedir.

2.2. Korunan Hukukî Değer ve Suçun Mağduru

Suç, bir ihlal fiilidir ve bir hukukî değeri, menfaati ihlal etmektedir. Suçla ihlal edilen ve ceza ile korunan ve bu suretle hukukîlik kazanan değer ise suçun hukukî konusuna karşılık gelmektedir¹⁸⁹. Ayrıca korunan hukukî değer belirlenmesi, suç ile ihlal edilen bu menfaatin sahibinin, yani mağdurunun tespiti açısından da zorunludur. Ceza Hukuku kuramında mağdur kavramının çerçevesinin hukukî konu ve suçun ihlal ediciliğinden hareketle tespitinin kabulü, bu iki kavram arasındaki sıkı irtibatı ortaya koymaktadır¹⁹⁰. Bundan dolayı, bu başlık altında öncelikle Osmanlı Hukuku'nda parada sahtecilik suçuyla

¹⁸⁷ COA., A.}MKT.MVL., 109/66, 22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859.

¹⁸⁸ COA., A.}MKT.MVL., 106/38, 27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859.

¹⁸⁹ **Toroslu, Nevzat** (2019) Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukukî Konusu, 2.Baskı, Ankara, Savaş, s.87 vd.

¹⁹⁰ **Katoğlu, Tuğrul** (2012) ‘Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları’, AÜHFD, C:61, S:2, s.687.

ihlal edilen menfaatin, ardından da bu menfaatin sahibinin kim olduğunun açıklanmasına gayret edilecektir.

İhlâl edilen menfaatin ne olduğunun tespiti, aynı zamanda parada sahtecilik suçunun hırsızlık, sahtekârlık ve dolandırıcılık gibi benzer suçlardan ayıran yönünü ortaya koyacaktır. Gerçekten de kimi hukukçular parada sahtecilik suçunun, hırsızlık yahut sahtekârlık yoluyla dolandırıcılık suçunun özel bir hali olduğunu ve bu suçun ayrıca kanunlarda yer almaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir¹⁹¹.

Parada sahtecilik suçunun bir yönüyle hukuk sahasını, bir yönüyle de iktisat sahasını ilgilendirdiği görülmektedir. Bu olguyu iktisadî perspektiften kısa da olsa incelemek, suçun iliştiği hukukî menfaati ortaya koymak bakımından kıymetli ipuçları sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, para sahtekârının objektif menfaati kişisel servetinde bir artış olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, fail açısından iktisaden rasyonel olarak niteleyebileceğimiz bu eylemin toplumun geneli göz önüne alındığında pek de rasyonel olmadığı görülmektedir. Zira, kalpazanın kişisel servetinde meydana gelen artış kadar toplumdaki bireyler kişisel olarak zarara uğramaktadır¹⁹². Devletin para sahtekârlarının yakalanması yolunda harcadığı paraları da bu bağlamda belirtmek gerekmektedir¹⁹³. Bunun yanı sıra, piyasada artan para miktarının yol açacağı enflasyonist etki de paranın gittikçe değersizleşmesine yol açacaktır¹⁹⁴. Bir bireyin sahip olduğu malvarlığının bir diğer bireye aktarımı olarak ifade edilebilen hırsızlık eyleminin ise, -iktisadî anlamda- toplumsal etkileri bu denli büyük değildir¹⁹⁵. Kısacası parada sahtecilik suçu, bir anlamda hırsızlık addolunabilirse de ekonomik açıdan analizi dahi onun toplumsal yönü ağır basan bir eylem olduğunu ortaya koymaktadır¹⁹⁶.

Dünya parasal tarihi biraz incelendiğinde, para ile siyasî otorite arasındaki sıkı ilişki hemen göze çarpmaktadır¹⁹⁷. Paranın devlet tekelinde olması gerektiğine karşı çıkan serbest bankacılık okulunun görüşleri bir kenara bırakılırsa, tarihî gerçeklik bunu ortaya

¹⁹¹ **Erem, Faruk** (1961) ‘Ammenin İtimadı Aleyhine Cürümler’, AÜHFD, C: 18, S:1, s.109.

¹⁹² **Al**, s.9.

¹⁹³ **Öztel, Muharrem (2018a)** ‘Osmanlı Devleti’nde Kalpazanlık ve Sahte Para (1818-1914): Kalpazanlığın ve Tedavül Eden Kalp Paraların Sosyo-Ekonomik Etkileri’, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, C: 10, S:18, s.308-309.

¹⁹⁴ **Al**, s.10.

¹⁹⁵ **Al**, s.10.

¹⁹⁶ **Al**, s.10.

¹⁹⁷ **Al/Akarsu**, s.244.

koymaktadır¹⁹⁸. Peki, para ile siyasi otorite arasındaki bu sıkı bağ nasıl kurulmuştur? Bu soruya verilecek yanıt, aynı zamanda para sahtecilik suçunun cezalandırılmasıyla korunmaya çalışılan hukukî değeri de meydana çıkaracaktır.

Hayek, para darbı hakkının siyasî egemene aidiyetine ilişkin realitenin Roma'ya değin uzandığını, Jean Bodin tarafından ise bunun bir adım öteye taşındığını ifade etmiştir¹⁹⁹. Ona göre para, tıpkı bayrak gibi bir semboldür ve devletin hakimiyeti altındaki yaşayan tebaya “*efendilerinin kim olduğunu*” mütemadiyen hatırlatmaktadır²⁰⁰. Bu doğrultuda paranın siyasî propagandanın önemli bir aracı olduğu ifade edilebilir. Büyük İskender, Korint Birliği'nin yasalarına aykırı olmasına rağmen, o zamana değin sikkelerde resmine yer verilen Zeus'un oğlu Herakles'in yerine geçerek sikkelere resmini bastırmıştır. Ayrıca Romalılar da sikkeyi siyasî propaganda vasıtası olarak kullanmışlardır²⁰¹. Romalılarca bastırılan sikkeler kimi zaman şanlı bir zaferin nişanesi olarak karşımıza çıkmakta, kimi zaman da imparatorluğun hâmisi ve tanrısı sıfatına sahip olan imparatorun silüetini barındırmaktadır²⁰². İmparatorluğa en kudretli çağlarını yaşatan Julius Caesar da paranın bu işlevinden önemli ölçüde istifade etmiştir²⁰³. Bundan dolayı sikke, kimi araştırmacılar tarafından kitlesel siyasi propagandanın ilk özgün formu olarak nitelendirilmiştir²⁰⁴.

Bunun dışında parayı darp ettiren egemeni imleyen işaretler ve damgalar, ilgili paranın yahut sikkenin ayarı ve kalitesine ilişkin devletin bir kefaleti niteliğindedir²⁰⁵. Böylelikle, günlük ticarî ilişkilerde, artık standart bir görünüme sahip olan sikkenin, her defasında tartılması ihtiyacı ortadan kalkacaktır²⁰⁶. Bu kefaletin bir sonucu olarak ise para bastıran devlet bunların taklidine yahut ayarının düşürülmesine mani olmak zorundadır²⁰⁷. Aksi bir durum paraya duyulan güvenin azalmasına ve belki de ortadan kalkmasına sebep olacaktır. Bu da parayı basana karşı duyulan güvensizliği beraberinde getirecektir. Paranın

¹⁹⁸ Al/Akarsu, s.245.

¹⁹⁹ Hayek, Friedrich August (2007) Denationalisation of Money: The Argument Refined, 3.Baskı, Westminster, The Institute of Economic Affairs, s.28-29.

²⁰⁰ Hayek, s.29.

²⁰¹ Joweth Garth S. / O'Donnell, Victoria (2014) Propaganda & Persuasion, 6.Basım, Sage Publications, California, s.61.

²⁰² Joweth / O'Donnell, s.67.

²⁰³ Joweth / O'Donnell, s.63.

²⁰⁴ Joweth / O'Donnell, s.64.

²⁰⁵ Kılınç, Ahmet (2016) ‘Yıldırım Bayezid Han'ın Yönetimine Işık Tutan İki Osmanlıca Makale ve Tahlilleri’, YBHD, C:1, S:1, s.5.

²⁰⁶ Al/Akarsu, s.247.

²⁰⁷ Al/Akarsu, s.247.

millî savunmanın vazgeçilmez ve başat bir finansmanı olduğu düşünülürse bu sistemde yaşanan bir bozulmanın yaratacağı olumsuzluğun, devletin doğrudan siyasî varlığına da etki edeceği açıkça ortaya çıkacaktır²⁰⁸.

Kısacası paranın etkilediği kitlenin genişliği, parada sahtecilik suçunu hırsızlık, dolandırıcılık gibi benzer suçlardan ayırmaktadır. Bunun dışında paranın siyasî egemeni işaret eden yönü, bu nesneler üzerinde gerçekleştirilecek illegal eylemlerin kamusal otorite ile ilişkilendirilmesine yol açmaktadır.

Çalışmanın devam eden kısmında Osmanlı Hukuku özelinde parada sahtecilik suçunun ilişkili olduğu hukukî değerler ortaya konulmasına çalışılacaktır. Bu kapsamda öncelikle klasik dönem, ardından da Tanzimat sonrası dönem incelenecektir.

2.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Osmanlı Devleti'nde devletin egemenliğinin bir sembolü olarak sikke bastırma geleneğine rastlanılmaktadır²⁰⁹. Sadrazam Derviş Paşa'nın kaleme aldığı bir telhis, klasik dönemde parada sahtecilik suçunun hukukî konusunun ne olduğunun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Bu belgede, sikkenin devletin yüceliğinin ve padişahlığın alametlerinden biri olduğu ifade edilmiştir. Daha sonra ise, İstanbul'da kalpazanların sayısının giderek arttığı, bunların gümüş yerine bakırdan “*zuyûf ve kızıl akçe*” kestikleri ve tüccarlara bolca dağıttıklarından dolayı piyasanın bunlarla dolu olduğu ifade edilerek, sikke ahvalinin ihtilale düştüğü ve bu meselenin hallinin önemli bir “*din ve devlet işi*” olduğu vurgulanmıştır. Sadrazam paşa telhisinin sonunda ise, bu “*mel'unlari*” devlet ve saltanat hainleri olarak nitelendirmiştir²¹⁰. Bu telhisten çıkan temel netice, klasik dönemde, parada sahtecilik suçu ile kamusal düzen, devletin kişiliği ve padişahlık arasında doğrudan bir münasebetin kurulduğudur.

Bu doğrultuda mühimme defterlerinde yer alan hükümlerde, parada sahteciliğin “*teâmül-ü nâsa ve akçe emrine*” zarar verdiği ve bu durumların önlenmesinin devletin

²⁰⁸ Al/Akarsu, s.247.

²⁰⁹ Kılınç (2016), s.5-6.

²¹⁰ Orhonlu, Cengiz (1970) Osmanlı Tarihine Aid Belgeler: Telhisler, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, s.125.

önemli işleri arasında olduğu ifade edilmiştir²¹¹. 29 Zilhicce 1240 / 14 Ağustos 1825 tarihli bir belgede de, kalpazanların “*ihlâl-i nizâmı mûcip harekette bulunarak sa’-i bi’l fesâd*” olduklarından bahsedilmiş ve parada sahtecilik olgusuyla kamu düzeni kavramlarının yakın ilişkisi açıkça vurgulanmıştır²¹².

Mühimme defterlerinde rastladığımız kayıtlar, parada sahtecilik suçunun akçe emrine, teamül-ü nasa ne suretle zarar verdiğini ve niçin önemli din ve devlet işlerinden biri addedildiğini ortaya koymaktadır. 987/1579 senesini taşıyan bir belgede hurda, kırkık ve ayarı düşük akçelerin çoğaldığı, bundan dolayı da altının yetmiş akçeye, kuruşun ise elli akçeye çıktığı ve bu durumun da hazineye zarar verdiği ifade edilmektedir²¹³. Aynı seneye ait bir belgede ise, Uşak’ta kırkık akçenin çoğaldığı kuruşun elli beş akçeye, altının ise yetmiş beş akçeye çıktığı ve bundan dolayı halkın zarara uğradığı, ayrıca mal-ı mîrî tahsil olunamadığından hazinenin de zarar gördüğü belirtilmekte; akçe kırkanların derdest edilerek kuruşun kırk ve altının altmış akçe hesabı üzere kullanılması emredilmektedir²¹⁴. Daha sonraki döneme ait bir belgede ise, piyasada hurda sikkelerin çoğaldığı, bundan dolayı altın ve kuruşun fiyatının yükseldiği ve bu durumun da fesada yol açtığı ifade edilmektedir²¹⁵. 982/1574 seneli bir belgede, kendilerine kırkık ve kızıl akçe ile ödeme yapılan esnafların, bu akçelerin diğer esnaflarca kabul edilmemesinden dolayı zarara uğradıkları ifade edilmiştir²¹⁶.

Kısacası, toplumun ortak dili olan paranın, para sahtekârlarınca bozulması, parasal düzendeki istikrarı bozmakta, enflasyona yol açmakta ve halk arasındaki ticarî ilişkilere de zarar vermektedir. Bu anlamda, tek başına sahtekârlık, hırsızlık yahut dolandırıcılık olarak nitelendirilebilecek olan parada sahtecilik suçu, halkın tamamı üzerinde mağduriyet yaratmakta, bu geniş mağduriyet skalası ise problemin kamu düzeni ile ilişkilendirilmesine yol açmaktadır.

Tüm bu açıklamalardan hareketle klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku’nda parada sahtecilik suçunun çok mağdurlu bir suç olduğu ifade edilebilir. Suçun hukukî konusu ise hükümrânlık hakkı, devletin siyasî egemenliği ve kamu düzenidir.

²¹¹ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1133, s.169; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no: 993, s.96.

²¹² COA., HAT., 546 / 27644, 29 Zilhicce 1240 / 14 Ağustos 1825.

²¹³ COA., A.{DVNSMHH.d..., 41/81, 1 Şaban 987 / 23 Eylül 1579.

²¹⁴ COA., A.{DVNSMHH.d..., 41/1017, 18 Zilhicce 987 / 5 Şubat 1580.

²¹⁵ COA., A.{DVNSMHH.d..., 73/1169, 21 Zilhicce 1003 / 27 Ağustos 1595.

²¹⁶ COA., A.{DVNSMHH.d..., 26/614, 26 Muharrem 982 / 18 Mayıs 1574.

2.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Tanzimat'ın ilanından sonraki dönemde, parasal düzen devletin önemli meselelerinden biri olmuştur. Nitekim bu düzeni korumak maksadıyla ilgili dönemde bir dizi reform gerçekleştirilmiştir. Bu reformlara çalışmanın başında değinildiğinden burada ayrıca temas edilmeyecek, yalnızca, ismen zikredilen bazı belgelerde paranın sahip olduğu önemi vurgulayan ifadelerin aktarılmasıyla yetinilecektir.

1840 seneli Tashih-i Sikke Fermanı'nda “*Kâffe-i muâmelât-ı nâssın üssü'l esâsı olan meskûkât-ı nakdiyenin tashîhi madde-i nâfiasının istihsâlî nizâmât-ı mülk ve milletin ehemmi ve akdemi olduğundan te'sîs ve icrâ buyrulmuş olan Tanzîmât-ı Mülkiyeye ilâve-i celîle-i fâika olmak üzere bu husûsun dahî bir kâlib-ı haseneye ifrâğı lâzım gelmiş olduğundan...*” ifadelerine yer verilmiştir²¹⁷. Böylelikle insanlar arasındaki münasebetlerdeki vazgeçilmezliğin vurgulanmasının yanı sıra, para meselesinin devlet düzeniyle de ilişkilendirilmiş olduğu görülmektedir. Öyle ki para sisteminin düzenlenmesi devlet ve millet düzeninin kurulmasında “*en önemli*” ve “*en öncelikli*” mesele olarak nitelenmiştir.

1876 Kanun-i Esâsî'si'nin 7.maddesinde de “*...meskûkât darbı(nın)... hukûk-u mukaddese-i pâdişâhî*”den olduğu ifade edilmiştir. Bu ifade, klasik dönemdeki anlayışın sürdürüldüğünü ve para meselesinin hükümlerle ilgili olarak kuvvetli bir şekilde ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır.

20 Safer 1261 tarihli bir belge, doğrudan çalışma konusuyla ilişkilidir. Zikredilen belgede kalpazanlığın arttığından bahsedilerek, kalpazanların cezalandırılacakları ifade edilmiş ve Tashih-i Sikke Kararnamesi'nde geçen ifadenin aynısı kullanılarak, paranın “*mu'âmelât-ı nâssın üssü'l esâsı*” olduğu vurgulanmıştır. Para üzerinde gerçekleştirilen sahtekârlık eyleminin ise para sistemini fesada uğratacağından bahisle bu fesattan doğacak zararlardan Osmanlı tebasının ve tüccarının korunması gerektiği belirtilmiştir²¹⁸. 20 Rebiülahir 1265 / 15 Mart 1849 tarihli bir Meclis-i Vâlâ hükmünde ise kalpazanlığın herkesin alış-verişine dokunduğu belirtilerek, genel bir zararı (mazarrât-ı umûmiyeyi) doğurduğu ifade edilmiştir²¹⁹. 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849 tarihli bir başka belgede ise

²¹⁷ Hasan Ferid (1333), s.216.

²¹⁸ Takvim-i Vekayi, Tertib-i Evvel, No: 282, 20 Safer 1261, “*...mu'âmelât-ı nâssın üss-ü esâsı olan böyle bir nizâm-ı menfaat-i ittisâmın fesaddan ve sunûf-u teb'a ve tüccarın zarâr ve hasârdan vikâyesi mertebe-i vücûba varmış olduğundan...*”

²¹⁹ COA. MVL., 31/23, 20 Rebiülahir 1265 / 15 Mart 1849.

parada sahteciliğin insanlar arasındaki ilişkileri fesada uğratmasının yanı sıra evrâk-ı nakdiyenin itibarına da ilişen bir yanının olduğu ifade edilmiştir²²⁰.

1840 Ceza Kanunnamesi'nin kalpazanlığa ilişkin maddesinin ta'diline ilişkin bir metin konumuz açısından oldukça önemlidir. Metnin çalışmamızla ilgili olan kısmı şu şekildedir:

*“... ve kalpazanlık ve sahtekârlık töhmeti dahî bir nevi sirkat demek olacağına nazaran işbu kabâhatlere mücâseret edenlerin cezâları dahî sârıkâ kıyâs olunmak lâzım gelip fakat kalpazanlık ve sahtekârlık misillû a'mâl-i su' sâniinin mazarratı 'umûm 'ibâda şâmil sirkat-i cesîmeden bulunmasıyla cezâ-yı sezâsı dahi sirkata mahsûs olan cezâdan farklı olmak ve bu cihetle yine evvelki gibi sârıkın mâ-fevkinde 'addolunması maslahat-ı 'âmme iktizâsından olmaktan nâşî kalpazanlık töhmetiyle müttehem olan eşhâsın kânûnnâme-yi hümayûnda mukayyet olan on sene müddet-i cezâsı dahî dört seneye tenzîl olunup...”*²²¹

Yukarıdaki metinde, parada sahtecilik suçunun hırsızlığın bir türü olduğu, ancak doğurduğu zararın kapsamının hırsızlığa nazaran oldukça geniş olduğu ifade edilmiştir. Ancak parada sahtecilik suçu için öngörülen ceza miktarının hırsızlığa kıyasla düşürülmesi dikkat çekicidir.

Ahmet Ziya Bey eserinde, parada sahtecilik suçuna vücut veren eylemleri dikkate alarak paranın taklidinin ağırlaştırıcı sebepleri bünyesinde barındıran bir çeşit hırsızlık, kıymetsiz sikkelerin yaldızlanarak kıymetli sikkelerin yerine konmasının ise bir çeşit dolandırıcılık olduğunu ifade etmiştir²²². Yazar, kalpazanlığın insanlar arasındaki hukukî işlemler bakımından yarattığı zorlukları ve “*mukaddes*” hükümlerine hakkına tecavüz oluşunu, ağırlaştırıcı sebepler olarak zikretmiştir²²³. Bundan dolayı da kalpazanlığı hırsızlıktan daha hafif gören ve mevcut cezayı ağır olarak niteleyen görüşleri reddetmektedir²²⁴. Vehbi Bey de benzer şekilde parada sahtecilik suçunu, para darbı hakkının siyasî egemenin tekelinde bulunmasından dolayı bu hakka taarruz; hazine ve ahaliye zarar veren fiilî bir sahtekârlık ve meskûkâtın tedavüldeki güvenilirliğini

²²⁰ COA., A.AMD., 12/55, 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849.

²²¹ COA., İ.MSM., 2/28, 15 Şaban 1259 / 10 Eylül 1843.

²²² Ahmed Ziya (1341) Mufasssal Amelî ve Nazarî Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi, 2.Baskı, İstanbul, Cihan Kitaphanesi, s.410.

²²³ Ahmed Ziya (1341), s.410.

²²⁴ Ahmed Ziya (1341) s.411.

zedeleğinden bir tür hırsızlık olduğunu belirtmiřtir²²⁵. Bu son durumda aslında cünha olarak nitelendirilmesi gereken parada sahtekârlık suçu, hükûmete ait bir hakkı ihlal ettiğinden cinayet olarak kabul edilmiřtir²²⁶. Reşat Bey de bu bağlamda benzer ifadelerde bulunmuřtur²²⁷.

Osmanlı Ceza Hukuku doktrinde yer alan bu görüşlerin dışında, Ceza Kanunnamelerinin sistematığı içinde parada sahtecilik suçunun ihlal ettiği hukukî menfaati incelemek gerekmektedir.

1851 Ceza Kanunnamesi'nde parada sahtecilik suçu üçüncü faslın on ikinci maddesinde hüküm altına alınmıştır. Ceza Kanunnamesi'nin mukaddimesinde de ifade edildiği üzere bu fasıl mülkiyet hakkına hasredilmiştir. İlgili faslın on birinci maddesinde hırsızlık suçu düzenlenmiş, bir sonraki maddede ise resmî evrakta sahtecilik ile kalpazanlık suçu hüküm altına alınmıştır. Hırsızlık suçunun hemen ardından evrakta sahtecilik ve kalpazanlık suçlarının düzenlenmesi ve tüm bu suçların malvarlığına yönelik suçlar kategorisinde zikredilmesi, kanun koyucunun tutumunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

1858 Ceza Kanunnamesi'nde, 1851 Ceza Kanunnamesi'nde olduğu gibi bir sistematik benimsenmemiş; suçlar, zararı genel olan suçlar; şahışlar hakkında vuku bulan suçlar ve kabahatler olmak üzere üç bâba ayrılmıştır. Bu sınıflandırma parada sahtecilik suçunun ihlâl ettiği hukukî menfaati tespit açısından daha elverişli görünmektedir. Parada sahtecilik suçu, zararı genel olan suçlar kategorisinde birinci babda düzenlenmiştir. Hırsızlık ise şahışlar hakkında vuku bulan suçlar kategorisinde yedinci fasılda hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda kanun koyucunun parada sahtecilik (kanunî ifadesiyle kalpazanlık) suçunu, hukukî konu bakımından hırsızlıktan ayrı olarak değerlendirdiği sonucuna varılabilir. Ayrıca kalpazanlık suçunun hemen ardından sahtekârlık suçunun, kalpazanlığa benzer şekilde düzenlenmesi, bu iki suç arasında kurulan irtibatı da ortaya koymaktadır. Nitekim bu iki suçun benzer şekilde düzenlenişi, kalpazanlık suçunun sınırlarının sahtekârlık eyleminin aleyhine genişletilmesine de yol açmıştır ki çalışmanın ilgili kısmında bu duruma temas edilecektir. Kısacası, 1858 Ceza Kanunnamesi'nde kanun koyucu, önceki kanunnamedeki

²²⁵ Vehbi (1327); Kanun-u Ceza şerhi, 1.Baskı, Bağdat, şabender Matbaası, s.279.

²²⁶ Vehbi, s.279.

²²⁷ Reşad (1313) Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza şerhi, 1.Baskı, İstanbul, A. Asadoryan şirket-i Mürettebiye Matbaası, s.263.

gibi hırsızlık ile parada sahtecilik suçları arasında ihlal edilen değer açısından bir irtibat kurmamış; parada sahtecilik suçunun doğurduğu zararın genel olduğunu ifade etmiştir.

Özetle, parada sahtecilik suçu, Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku'nda, dolandırıcılık, hırsızlık, sahtecilik gibi suçlarla ilişkilendirilmiş, ancak para darbının egemenin tekelinde oluşu ve kalpazanların bu tekelle girdiği illegal rekabet, parada sahteciliğin egemenlik hakkına bir saldırı olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Hukukî ilişkinin taraflarına zarar vermesinin yanı sıra kamusal düzeni de tahrip etmesi, mağdur skalasının genişlemesine yol açmıştır. Bundan dolayı da parada sahtecilik suçu bu dönemde, ağırlıklı olarak hükümrانlık hakkını ve kamu düzenini hedef alan çok mağdurlu bir suç olarak nitelendirilebilir.

2.3. Suçun Maddî Unsurları

Kanunîlik unsuru ve korunan hukukî değerden sonra suçun maddî unsurlarına da temas etmek gerekmektedir. Bu başlık altında maddi konu, fail ve fiil meseleleri sırayla incelenecektir.

2.3.1. Suçun Maddî Konusu

Suçun maddî konusu, üzerinde suçun meydana geldiği insan veya şey, bir başka deyişle hareketin gayesi olarak ifade edilebilir²²⁸. Bu tanımdan hareketle parada sahtecilik suçunun maddi konusunun “para” olduğu sonucuna varılabilir²²⁹. Bu başlık altında “hangi paralar üzerinde yapılan sahteciliğin Osmanlı Hukuku'nda parada sahtecilik suçu olarak nitelendirildiği” sorunu aydınlatılmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda çalışmanın genelinde olduğu gibi klasik ve Tanzimat sonrası dönem sırayla ele alınacaktır.

²²⁸ Erem, Faruk (1968) ‘Suçun Konusu ve Ümanist Doktrin’, AÜHFD, C:25, S: 1-2, s.14; Toroslu (2019), s.186.

²²⁹ Hafızoğulları/Özen (2012) Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler: Topluma Karşı Suçlar, 1.Baskı, Ankara, US-A, s.140.

2.3.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Bu başlık altında klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda parada sahtecilik suçunun maddi konusunun ne olduğu hususu incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle kanunname metinleri, ardından fetvalar ve son olarak da uygulamadan örnekler ele alınacaktır.

I.Süleyman'ın ve III. Murad'ın²³⁰ Umumî Kanunnamelerinde para sahtekârlarının cezalandırılacakları ifade edilmiş olup, herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemiştir. Kanun koyucunun bu genelleyici tavrından hareketle, tüm sikkelerin taklidinin para sahteciliği olarak değerlendirilebileceği neticesine varmak mümkündür.

Zaplanina ve Plane²³¹, Novaberde²³², Serebreniç²³³, Kıratova²³⁴ ve Anadolu Vilayetine²³⁵ ilişkin gümüş yasaknameleri, doğal olarak, gümüş sikkelere ilişkin hükümler içermekte ve bunların taklidinin cezalandırılacağını hüküm altına almaktadır.

Fetva mecmualarında da parada sahtecilik suçunun maddi konusuna sınırlı da olsa temas edilmiştir. Damadzade Ebulhayr Ahmet Efendi, bir fetvasında “*Nühâstan gurûş ve zolata yapıp temvîhle ağardıp üzerine sikke-i sultânî elfâzını yazıp meskûk gümüştür deyû halka verip bu vecih üzere kalpazanlık san'atını işleyen kimseler*”in şiddetli bir tazirle ve uzun süreli hapis ile cezalandırılacağını ifade etmiştir²³⁶. Bir başka fetvada da kalpazanlıktan dolayı tutuklanan birkaç kimsenin, yanlarında “*kalp akçe ve kalp zolata ve müzevver tuğrâlı ve zincirli altın sikkeler*”in bulunması halinde icap eden teftişlerin yapılması koşuluyla siyaset edilmelerinin mümkün olup olmadığı sorulmuş ve mümkün olacağı yönünde bir cevap alınmıştır²³⁷. Behcetü'l Fetâvâ'da yer alan bir fetvanın konusunu ise halk arasında tedavülde olan ve vezni tam olan paraların etrafını kırpan kimseler oluşturmaktadır²³⁸. Fetvada yer alan “*tâmmu'l vezn*” ifadesi altın ve gümüş sikke olarak yorumlanmalıdır. Özetle, fetva mecmualarında parada sahtecilik suçunun maddî konusu bağlamında altın ve gümüş sikkelerle karşılaşılmaktadır.

²³⁰ Akgündüz, Ahmed (1994), s.115.

²³¹ Akgündüz (1990), s.502.

²³² Akgündüz (1990), s.558.

²³³ Akgündüz (1990), s.482.

²³⁴ Akgündüz (1990), s.550.

²³⁵ Akgündüz (1990), s.571,573.

²³⁶ Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî, s.100.

²³⁷ Feyzullah Efendi, s.117.

²³⁸ Yenişehirli Abdullah Efendi, s.166.

Bu kapsamda uygulamanın nasıl şekillendiği de irdelenmelidir. Rumeli Sadâret Mahkemesi tarafından verilen 1002 yılına ait bir kararda, elli adet kalp altın darp eden bir sahtekârdan bahsedilmektedir²³⁹. 1190 seneli bir belgede ise vezni tam zer-i mahbûbların²⁴⁰ etrafını kesen bir kalpazan konu edilmektedir²⁴¹. Bunun dışında mühimme defteri kayıtlarında, gümüş sikke basan sahtekârların cezalandırılmasına ilişkin hükümler mevcuttur²⁴². Klasik döneme ilişkin olarak bakır para sahtekârlığı ile ilgili herhangi bir belgeye rastlanılamamakla birlikte, genel kanunnamelerde paranın türü ile ilgili herhangi bir sınırlamaya gidilmemesi, bakır paraları konu alan sahtekârlık eylemlerinin de cezalandırılacağını göstermektedir. Kısacası bu dönemde altın, gümüş ve bakır sikkelerin para sahtecilik suçunun maddî konusu bağlamında değerlendirildiği ifade edilebilir.

2.3.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Bu başlık altında 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnameleri ve ilgili döneme ait uygulama, çalışma konusunu oluşturan suçun maddî konusu bağlamında sırasıyla ele alınacaktır.

i. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi

Kanunname'nin ilk halinde para sahtecilik suçunun düzenlenmediği, neşrinden bir ay kadar sonra yapılan tadilat ile on üçüncü fasla zeyl olmak üzere on dördüncü faslın birinci maddesinde kendine yer bulduğu yukarıda ifade edilmişti. Madde metninin ilk halinde suçun maddî konusuna ilişkin herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Yalnızca kalpazanlık töhmetiyle ahz olunan kişilerden bahsedilmesi oldukça muğlak bir tabloyu beraberinde getirmektedir. Failin taklit etmiş olduğu paranın mütedavil bir para olması durumunda bir sıkıntıyla karşılaşılmamaktadır. Ancak tedavülü yasaklanan eski sikkelerin ve yabancı sikkelerin durumunun ne olacağı önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili

²³⁹ Akman, Mehmet / Kılıç, Hüseyin / Erol, Rasim (2011) İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadaret Mahkemesi 21 Numaralı Sicil, İstanbul, İSAM, hüküm no:165, s.167.

²⁴⁰ Zer-i mahbub II. Mustafa zamanında basılan bir altın sikkedir. (Artuk, İbrahim (2013) 'Zer-i Mahbub', TDV İslam Ansiklopedisi, C:44, s.281.)

²⁴¹ COA., C.DH., 156/7790, 29 Zilhicce 1190 / 8 Şubat 1777

²⁴² COA. A. {DVNSMHM.d..., 5/208, 10 Safer 973 / 6 Eylül 1565; 7 Numaralı Mühimme Defteri hüküm no: 52, s.25.

döneme ilişkin elde yeterli doktrin malzemesi bulunmadığından, bu başlık altında diğer hukukî malzemelerle birlikte uygulamada yer alan örneklere müracaat edilecektir.

Uygulamaya bakıldığında tedavül etmekte olan altın ve gümüş sikkelerin taklidinin parada sahtecilik suçu bağlamında değerlendirildiği görülmektedir. 1266 senesine ait bir belgede “*sikke-i cedîde-i hasene-i şâhâneleri*”nin taklidinden bahsedilmektedir²⁴³. Sikke-i cedîde-i hasene ibaresi ile kast edilen altından mamul sikkelerdir²⁴⁴. 1265 yılına ait bir belgede ise gümüş sikkenin taklidi konu edilmektedir²⁴⁵. Bakır sikkelerin taklidine işaret eden bir belgeye ise rastlanılamamıştır. Bu durum, bakır sikkelerin madenî değerinin düşük olmasından dolayı kalpazanların ilgisini çekmediği şeklinde yorumlanabilir.

Kaimeler, bu kanunname döneminde parada sahtecilik suçunun maddî konusu kapsamında kabul edilmiştir. 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849 tarihini taşıyan bir belgede sahte kaime imali etmekten ötürü yakalanan bir grup şahsın faaliyeti kalpazanlık olarak değerlendirilmiştir²⁴⁶.

Bu noktada ayrıca yabancı sikkelerle tedavülü yasaklanan sikkelerin parada sahtecilik suçuna konu olup olamayacağı tartışılmalıdır.

Uygulamada eski sikkelerin taklidinin parada sahtecilik suçu kapsamında cezalandırıldıkları görülmektedir. 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849 tarihli bir kayıtta kuyumcu Pavli ile ortağı Preşko’nun dükkânlarında “*kalp atik Sultan Selim yüzlüğü*” imal ettiklerinden bahsedilmekte ve ismi geçen şahıslar “kalp sürücüsü” olarak nitelendirilmektedir²⁴⁷.

Yabancı sikkelerin taklidine ilişkin ise uygulamada bir örneğe rastlanılamamıştır. Ancak çalışmanın hemen başında ifade edildiği üzere Sikke Kararnamesi ile Osmanlı Devleti maliyesini sadeleştirmek ve millileştirmek maksadıyla, yabancı sikkelerin ve tedavülüne açıkça izin verilenler dışındaki eski sikkelerin kullanımları yasaklamıştır. Bundan hareketle yabancı sikkeler ile eski sikkelerin aynı şekilde değerlendirilebileceği ifade edilebilir. Dolayısıyla yabancı sikkeler de tıpkı eski sikkeler gibi parada sahtecilik

²⁴³ COA., A.}MKT.NZD., 3/84, 12 Rebiülahir 1266 / 25 Şubat 1850.

²⁴⁴ <http://www.lugatim.com/s/hasene> (s.e.t: 20.10.2019).

²⁴⁵ COA., A.}MKT.MVL., 16/89, 20 Şaban 1265 / 11 Temmuz 1849.

²⁴⁶ COA., A.}AMD., 12/55, 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849.

²⁴⁷ COA., A.}MKT., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849.

suçunun maddî konusu kapsamına dahil edilebilir. Nitekim kanun metninde de üzerinde sahtecilik eylemi gerçekleştirilen sikkelere ilişkin herhangi bir sınırlamaya gidilmemiştir.

ii. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1851 Ceza Kanunnamesi'nin sahtekârlık ve kalpazanlığa dair 12. maddesinde, kalpazanlık suçunun maddî konusu olarak “*sikke-i sultâniye ve evrâk-ı nakdiye*” zikredilmiştir. İlgili maddeden hareketle, kanun koyucunun suçun maddî konusunu oldukça geniş tuttuğu; paranın metalikliğı yahut kâğıtlılığına ilişkin herhangi bir sınırlamaya gitmediğı ifade edilebilir. Ayrıca sikkelerin tedavülde bulunması da kanun koyucu tarafından şart koşulmamış; yabancı sikkelerin durumunun ne olacağına ilişkin bir hükme de yer verilmemiştir. Buradan hareketle Osmanlı'ya ait olan altın, gümüş, bakır, mağşûş sikkeler ile kâğıt paraların kanun metninde açıkça ifade edildiğı üzere kalpazanlık suçunun maddî konusunu oluşturdıkları, yabancı sikkelerin ise kanun koyucu tarafından parada sahtecilik suçunun kapsamı dışında bırakıldığı ifade edilebilir. Peki tedavülü yasaklanmış akçelerin durumu ne olacaktır? Tıpkı 1840 Ceza Kanunnamesi döneminde olduğu gibi bu dönemde de elde doktrin malzemesi bulunmamaktadır. Bundan dolayı çalışmanın devam eden sayfalarında konuya ilişkin değerlendirmeler uygulamadan seçilen örnekler üzerine bina edilecek, bu kapsamda önce altın, gümüş, bakır sikkeler ile kâğıt paralar; ardından da yabancı meskûkât ile tedavülü yasaklanmış paralar sırayla ele alınacaktır.

Altın, gümüş, bakır sikkeler ile kâğıt paralar bakımından uygulamada kanun metnine uygun hareket edildiğı gözlemlenmektedir. Tüm örnekleri zikretmek gereksiz olacağından her duruma ilişkin birer örneğın aktarılmasıyla yetinilecektir.

16 Zilkade 1273 / 4 Temmuz 1857 tarihli bir belgede Cebel-i Lübnan ahalisinden bir şahsın Baalbek sancağından kalp akçe karşılığında bir kısrak satın aldığı, satın alan şahsın yakalanarak Liva Sancağına teslim edildiğı ve üzerinde on altı adet mecidiye altını bulunduğu ifade edilmiştir. İlgili altınlar muayene ettirilmiş ve sim-i halisten dökme olarak üzerinin yaldızlandığı ortaya çıkmıştır²⁴⁸.

12 Şaban 1273 / 7 Nisan 1857 tarihli bir belgede İran teb'asından ve Kıbtı taifesinden on bir kişinin kalpazanlık töhmetiyle Van'ın Adlicevaz kazasında yakalandığı ifade edilmiş,

²⁴⁸ COA., A.)MKT.UM., 287/23, 16 Zilkade 1273 / 4 Temmuz 1857.

üstlerinde diğer sikkelerle birlikte beş yüz altmış kuruşluk gümüş akçe bulunarak haklarında kalpazanlığa ilişkin müeyyidenin tatbikine hükmedilmiştir²⁴⁹.

Yukarıda mağşûş sikkelerin de kalpazanlık suçunun maddî konusunu oluşturduğu belirtilmişti. 18 Muharrem 1271 / 11 Ekim 1854 tarihli bir belgede İran Devleti vatandaşlarından ve Salmas ahalisinden Şuşa oğlu Ağakeş isimli bir kalpazanın beşlik, altılık²⁵⁰ ve daha başka akçeleri taklit ettiği ifade edilmiştir²⁵¹.

Ayrıca uygulamada kanunun çizdiği sınırlara uygun olarak, kaimelerin taklidinin de parada sahtecilik bağlamında değerlendirildiği görülmektedir. Fransa devleti tebasından olup kaime kalpazanlığından dolayı yakalanan bir grup şahsı konu alan 24 Zilkade 1274 / 6 Temmuz 1858 tarihine ait bir vesikada, ilgili şahıslar hakkında kalpazanlığa ilişkin müeyyidenin uygulanmasına karar verildiği aktarılmıştır²⁵².

Bu dönemde de bakır sikkeleri parada sahtecilik suçunun konusu olarak ele alan arşiv vesikalarına rastlanılamamıştır. Burada da bakır sikkelerin madenî anlamda değersizliğinin etkili olduğu ifade edilebilir.

Uygulamada karşılaşılan örnekler yabancı sikkeler üzerinde de parada sahtecilik suçunun işlenmesinin mümkün olduğunu göstermektedir. 9 Cemaziyelahir 1271 / 27 Şubat 1855 tarihli bir belgede Sicilyateyn Devleti vatandaşlarından Baltanca ve Vicyanco isimli kişilerin yirmilik mecdiyenin yanı sıra riyal ve sair sikkeleri de taklit ettiği belirtilmiştir²⁵³. Bir başka belgede ise, kalpazanların iki adet İngiliz lirasını taklit ettikleri ifade edilmiştir²⁵⁴. Kanun koyucunun kalp yabancı meskûkâtı zikretmemesine karşın, uygulamada bu sikkelerin de parada sahtecilik kapsamında değerlendirilmesi suçun maddî konusunun uygulama tarafından bir nebze de olsa genişletilmiş olduğunu göstermektedir.

Tedavülü yasaklanan sikkelerin durumunun ne olduğunu izah etmek için öncelikle, hangi sikkelerin tedavülünün yasak olduğunu açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

²⁴⁹ COA., A.}MKT.MVL., 86/8, 12 Şaban 1273 / 7 Nisan 1857.

²⁵⁰ Beşlik ve altılıklar Sultan II. Mahmud döneminde karşılaşılan ekonomik zorluk üzerine tedavüle konulan mağşûş sikkelerdir. (İsmail Galib, s.374-376).

²⁵¹ COA., A.}MKT.MVL., 68/20, 18 Muharrem 1271 / 11 Ekim 1854.

²⁵² COA., A.}MKT.MVL., 98/45, 24 Zilkade 1274 / 6 Temmuz 1858.

²⁵³ COA., HR.MKT., 102/33, 9 Cemaziyelahir 1271 / 27 Şubat 1855.

²⁵⁴ COA., A.}MKT.UM., 287/23, 16 Zilkade 1273 / 8 Temmuz 1857.

17 Kasım 1852 tarihini taşıyan bir belgede bu meselenin açıklığa kavuşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Belgenin konusu, yabancı sikkeler ile tedavülü yasaklanmış Osmanlı sikkelerinin alış verişte kullanılıp kullanılmayacağıdır. Yabancı tüccarların, yerli çiftçinin bilgisizliğinden istifade ile, satın aldıkları mahsulata karşılık, görünürde gerçek ederinden fazla olarak yabancı sikke verdikleri, ancak verilen bu sikkelerin madenî değerinin gerçekte düşük olduğu ve bundan dolayı da yerli üreticinin bu alışverişten zarar gördüğü ifade edilmiştir. Tashih-i sikke politikasına da atıf yapılan belgede, tedavülü caiz olan paraların nelerden ibaret olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

“ ... Şöyle ki nâm-ı nâmî-i cenâb-ı pâdişâhî ile darp olunan sikke-i seniyye ve İstanbul’da mütedâvil kavâim-i nakdiye ile hüdâvendigâr-ı sâbık hazretleri zamânında darp olunan meskûkâtta dahi yalnız beşlik ve yüzlük ve altılık ve üçlük ve altmışlık ve altun yirmilik ve onluk ve beşlik gibi meskûkât-ı Osmâniyenin ahz u i’tâda isti’mâl ve tedâvülü câiz olarak meskûkât-ı mezkûrenin ‘ayârı dahî tam olmak lâzım geleceğinden bunlardan nâkıs ve kesilmiş olanlardan tedâvülü memnû’ olduğu misillû sâir meskûkât-ı ‘atîka-yı Osmâniye ile ‘ale’l ‘umûm ecnebî sikkelerinin alışverişte geçmesi külliyyen yasak olduğundan...”²⁵⁵

Belgede, mevcut padişah Abdülmecid zamanında kesilen sikkeler ile piyasa sürülen kaimelerin tedavülünün serbest olduğu belirtildikten sonra, önceki padişah olan Sultan II.Mahmud zamanında kesilen sikkelerden adı geçenlerin tedavülünün meşru olduğu ifade edilmiştir. Metinde yer alan ve -altı çizili olarak görülen- “gibi” ifadesinden hareketle ilk başta, adı geçen sikkelerin ta’dâdî olarak değil, örnek kabilinden sayıldığı izlenimine kapılmak mümkündür. Ancak metnin tamamı dikkate alındığında, buradaki niyetin “ta’dâdî” bir sayım olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Demek ki, her türlü ecnebi sikkenin ve metinde sayılanlar dışında kalan eski Osmanlı sikkelerinin tedavülü tamamen yasaktır. Uygulamada eski Osmanlı sikkelerinin taklidine ilişkin bir örneğe rastlanılamamıştır. Ancak, yukarıda yer verilen örneklerde görüldüğü gibi, tedavül edilmeleri açıkça yasaklanmasına karşın, ecnebi sikkelerin taklidinin de Osmanlı uygulayıcısı tarafından kalpazanlık olarak nitelenmesi ve buna göre hüküm kurulması, tedavülü meşru görülmeyen eski sikkelerin de bu madde kapsamında değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim madde metninde yabancı sikkelere yer verilmemekle birlikte, “tedavül”ün, parada sahtecilik suçunun oluşumu için şart koşulmaması, en azından tedavülü yasaklanan yerli

²⁵⁵ COA., HR.SYS., 2926/6, 17 Kasım 1852.

sikkelerin de üçüncü faslın on ikinci maddesi kapsamında değerlendirilebilmesini mümkün kılmaktadır.

Özetle, 1851 Ceza Kanunnamesi döneminde her türlü Osmanlı sikkesi ve kaimesi kanun koyucu tarafından parada sahtecilik suçunun maddî konusu kapsamında ele alınmıştır. İlgili maddede tedavül şartının zikredilmemesi, tedavülü yasaklanan eski Osmanlı sikkeleri bakımından da bu madde hükmünün uygulanması gerektiği sonucuna ulaştırmaktadır. Ancak uygulamada kanun koyucunun çizdiği çerçevenin bir adım daha ötesine geçilerek, yabancı sikkelerin taklidinin de parada sahtecilik suçu kapsamında değerlendirildiği görülmektedir.

iii. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1858 Ceza Kanunnamesi'nde çalışma konusu suçun maddî konusu meselesi 143, 144 ve 145.maddelerde düzenlenmiştir. Bu başlık altında kanunun sıralaması dikkate alınarak öncelikle altın ve gümüş sikkeler, ardından bakır sikkeler incelenecektir. Daha sonra ise 1330 / 1915 senesinde gerçekleşen tadilat ile kanun metnine dahil edilen nikel sikkelerin durumu mercek altına alınacaktır. Bundan sonra yabancı sikkelerin durumu değerlendirilecek ve son olarak kâğıt para sorunu üzerinde durulacaktır.

Altın ve gümüş sikkeler Kanunname'nin 143.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre *“Devlet-i ‘Aliyye’de tedâvülü nizâmen makbûl ve mukarrer olan altın ve gümüş meskûkâta takliden meskûkât kat’ eden”* kimseler para sahtekârı olarak nitelenecektir.

Madde metninde parada sahtecilik suçunun gerçekleşmesi için üzerinde sahtecilik eylemi gerçekleştirilecek sikkenin tedavülünün yasak olmaması şart koşulmuştur. Ahmet Ziya Bey, kanunun açık hükmünden hareketle tedavülü yasaklanmış olan, bir başka deyişle nizamen ve resmen tedavül etmeyen sikkeler üzerinde parada sahtecilik eyleminin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını savunmaktadır²⁵⁶. Ancak tedavülü devletçe yasaklanmamakla birlikte, halk arasında zamanla sikke olma vasfını yitirmiş ve sadece ziynet eşyası olarak kullanılan sikkelerin bu madde kapsamında parada sahtecilik suçunun konusu olabileceğini ifade etmiştir²⁵⁷. Reşad Bey'e göre ise, her ne kadar tedavülü

²⁵⁶ Ahmed Ziya (1341), s.413.

²⁵⁷ Ahmed Ziya (1341), s.413.

yasaklanmış olsa da kimi eski gümüş sikkeler, Osmanlı Devleti'nin bazı bölgelerinde günlük işlemlerde kullanılmaya devam etmektedir. Bazı eski altın sikkeler ise, günlük işlemlerde kullanılmamakla birlikte, ziynet eşyası olarak yararlanılmak maksadıyla alınıp satılmaktadır. Yazar bu sikkelerin de parada sahteciliği düzenleyen hükümler kapsamında korunması gerektiğini savunmaktadır. Zira ona göre bu sikkeler her ne kadar resmen tedavülde kaldırılmış dahi olsalar nihayetinde birer Osmanlı sikkesidir ve halkın bunları alıp satmaları bu duruma bağlıdır. Ayrıca yazar kanun maddesinde yer alan resmîlik ibaresini sikkenin devlete aidiyeti; tedavül ise sikkenin halk arasında elden dolaşması şeklinde yorumlamıştır. Bu kapsamda bu sikkelerin 143 veya 144.maddeye kıyasen parada sahtecilik kapsamında korunmaması, sikkenin “*kadr ü haysiyeti*” ile bağdaşmayacak, halkın zarar görmesine ve devletin güvenliğine hâle gelmesine sebep olacaktır²⁵⁸. Ancak yazarın bu fikri, kıyas yasağı ilkesi ile çelişmektedir²⁵⁹. Ayrıca yazarın meseleyi ele alışı, parada sahtecilik suçunun kapsamını belirsizleştirmekte ve halk nezdinde tedavül etmekte olan her türlü Osmanlı sikkesi bu madde kapsamına sokulmaya çalışılmaktadır²⁶⁰.

Bu noktada 15 Haziran 1319 / 28 Haziran 1903 tarihli ve 175 numaralı Ceride-i Adliye'de yayınlanan Şûrâ-yı Devlet'e ait bir karara değinmek gerekmektedir. Bu kararın konusu, kanunî bir işlem yapılamamasından dolayı piyasada sayısı gün geçtikçe artan taklit Rub'iye, Hayriye ve Mahmudiye²⁶¹ gibi ziynet altınlarıdır. Şura-yı Devlet konu hakkında Maliye Nezareti'nin görüşüne başvurmuş ve Maliye Nezareti bu altınları taklit edenler hakkında 143, 145 ve 146.maddelerin uygulanması gerektiği yolunda görüş belirtmiştir. Ancak Şura-yı Devlet bu gibi “*eski ve yeni*” taklit altınların piyasada çok olmasından dolayı bu uygulamanın halk arasında şikâyetle sebep olacağını düşünmüştür. Bu nedenle sözü edilen maddelerin uygulanması yerine, halka ellerinde bulunan “*kalp ve mukalled ve sıklet ve ayarı noksan eski ve yeni ve bu gibi bilcümle altınları*” hükûmete teslim etmek için üç aylık bir süre verilmesini daha uygun görmüştür. Kararlaştırılan sürenin sonunda bu altınların teslim edilmemesi halinde ise, bu altınların zapt ve müsadere olunacağı, bunları imal edenler ve alıp satanlar hakkında ilgili kanun maddelerinin tatbik ve icra edileceği belirtilmiştir²⁶². Bu kararıyla Şura-yı Devlet, Reşad Bey'in görüşlerine paralel olarak, madenî bir kıymeti hâiz olan ve halk arasında yaygın bir şekilde alım-satım konusu yapılan şeyleri “para” olarak

²⁵⁸ Reşad, s.265-266.

²⁵⁹ Bu meseleye ilerde nikel sikke bahsinde daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

²⁶⁰ Karakaya, Harun (2019) ‘1858 Ceza Kanunnamesinde Kalpazanlık Suçunun Maddi Konusu’, Adalet Dergisi, S:62-63, Türk Hukuk Tarihi Özel Sayısı, s.415.

²⁶¹ Bu altınlar II. Mahmud dönemine aittir. İsmail Galib s.368; Pere, s.241.

²⁶² Ceride-i Adliye, no.175, 15 Haziran 1319 / 28 Haziran 1903.

değerlendirmiş ve bunların taklidini 143.maddenin kapsamına sokmak eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur.

Ayrıca eyalet-i mümtaze statüsünde bulunan yerlerde tedavül eden sikkelerin de tedavül eden Osmanlı sikkesi gibi değerlendirilerek 143.madde kapsamında cezalandırılacağı ifade edilmelidir²⁶³. Zira bu statüdeki yerler her ne kadar istisnai bir idare tarzına sahip olsalar da 1876 seneli Kanun-i Esâsî’de belirtildiği üzere Osmanlı Devleti’nin sınırları dâhilinde kabul edilmektedir²⁶⁴.

Bakır sikkelerin taklidi ise 144.maddede düzenlenmiştir. Buna göre “*Memâlik-i Mahrûse’de tedâvül etmekte olan meskûkât-ı nühâsiyeyi takliden sikke kat’ eden ve o misillû kalp meskûkâtın Memâlik-i Mahrûse’de tedâvülüne veyâhud bilâd-ı ecnebiyeden gelip derûn-u Memâlik-i Hazret-i Pâdişâhî’ye duhûlüne mu’în olan*” kişiler para sahtekârı olarak nitelendirileceklerdir.

Bu aşamada gümüş ve bakır madenlerinin bir arada bulunduğu mağşûş akçelerin durumunun ne olacağı meselesi aydınlatılmalıdır. Bu noktada ceza hukukçuları arasında bir görüşbirliği mevcut değildir. Bazı hukukçular, taklit konusu akçede oranca fazla olan madene göre muamele edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir²⁶⁵. Buna göre, bahis konusu mağşûş akçelerde bakır madeni oranca fazla olduğundan, 144.madde tatbik edilmelidir. Bazı hukukçular ise, sikke darbında kullanılan madenlerin birbirleri karşısındaki oranları göz önüne alınarak kanunî bir meselenin halledilemeyeceğini, bu durumda da kanuna müracaat edilmesi gerektiğini vurgulamışlar, mağşûş akçenin tedavüle “*gümüş meskûkât*” itibarını haiz olmak üzere sürülmüş olmasından hareketle mağşûş akçeler için 143.maddenin uygulanması gerektiğini ifade etmişlerdir²⁶⁶. Ancak 144.maddeye ilişkin olarak 1330 (1914) senesinde yapılan ta’dilat ile bu tartışmanın son bulduğu söylenebilir²⁶⁷.

Osmanlı sikkesinin tarihî serüvenini anlatılırken, II.Abdülhamid döneminden itibaren ufaklık para ihtiyacını karşılamak üzere nikelden mamul meskûkâtın darp edildiği ifade edilmişti. Oysa 1858 Ceza Kanunnamesi’nde yalnızca altın, gümüş ve bakır

²⁶³ Ahmed Ziya (1341), s.413.

²⁶⁴ Ceylan, Ayhan (2014); Eyalet-i Mümtaze ve Mısır Uygulaması, 1.Baskı, İstanbul, Kitabevi, 190.

²⁶⁵ Ahmed Ziya (1329), Mufasssal Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi, 1.Baskı, İstanbul, Kütüphane-i Cihan Matbaası, s.404.

²⁶⁶ Ahmed Ziya (1329), s.404-405, Reşad, s.265.

²⁶⁷ Ahmed Ziya (1341), s.417; Bu tadilata nikel sikkelerin taklidi meselesinde ayrıca ve daha ayrıntılı olarak temas edilecektir.

meskûkâtın taklidinin hüküm altına alındığı görülmektedir. Peki nikel meskûkâtın taklidi halinde hangi madde tatbik edilecektir?

Adliye ve Mezâhib Nezâreti'nce 7 Şubat 1328 / 20 Şubat 1913 tarihinde sadaret makamına yazılan bir yazıda, Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun 143, 144 ve 145.maddelerinde yalnızca altın, gümüş ve bakır meskûkâta ilişkin düzenlemelerin bulunduğu, bir süredir tedavülde bulunan nikel meskûkâta ilişkin olarak ise herhangi bir hükmün bulunmadığı ifade edilmiştir. Bu kanunî boşluktan dolayı da nikel sikke taklit eden kişilerin cezasız kaldığı belirtilmiştir. Nitekim böyle bir hadisede, nikel meskûkât kat' eden Malatyalı İbrahim adlı şahıs Dersaadet Cinayet Mahkemesi tarafından verilen bir kararla 144.madde uyarınca hüküm giymiş, ancak Temyiz Mahkemesi'nce bu hüküm Ceza Hukuku'ndaki kıyas yasağı ilkesinden hareketle bozulmuştur. Belgenin devamında ise memleketin uğrayacağı zararların büyüklüğü karşısında diğer meskûkât-ı Osmâniyeyi “*taklit ve imal edenler*” hakkında da kanunen tayin edilen cezaların uygulanması ve bu bağlamda Ceza Kanunu'nun 144.maddesinde tadilât ve tashihât yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda tadilat ve tashihâtı içeren tasarı Tanzimat Dairesi'nde görüşülerek bazı noktalar düzeltilmiş ve 12 Mart 1329 / 25 Mart 1913 tebyiz tarihli bir Şura-yı Devlet mazbatası ile de söz konusu değişikliklerin yürürlüğe konması için gerekli işlemlerin yapılması istenmiştir²⁶⁸. İlgili kanun layihası şu şekilde Meclis-i Mebusan'a sunulmuştur:

“Madde 1. — Her kim Memâlik-i Osmaniye'de tedâvül etmekte bulunan altın ve gümüş meskûkât-ı Osmaniyyeden maada , meskûkât-ı Osmaniyyeyi takliden sikke kat eder veyahut bunları Memâlik-i Osmaniyyeye ithal ile veya bu misillû kalp meskûkât sürücülüğü ile meşgul olur ise, muvakkaten küreğe konulur.

Madde 2. — İşbu madde-i kânuniyyenin hükmü, tarih-i neşrinden itibaren mer'i olacaktır.

*Madde 3 — İşbu madde-i kânuniyyenin icrâsına Adliye Nâzırı memurdur.”*²⁶⁹

Meclis-i Mebusan'ın 26 Mayıs 1330 / 8 Haziran 1914 tarihli oturumunda kabul edilen kanun layihası, Meclis-i Ayan'ın 3 Haziran 1330 / 16 Haziran 1914 tarihli

²⁶⁸ COA., ŞD., 2820/34, 23 Rebiülahir 1331 / 1 Nisan 1913.

²⁶⁹ Meclis-i Mebusan, İ:12, 26 Mayıs 1330 / 8 Haziran 1914.

oturumunda da aynen onanarak kanunlaşmıştır²⁷⁰. Böylelikle 143.maddenin sınırları nikel meskûkâtı da kapsayacak şekilde biraz daha genişlemiştir.

Ceza Kanunnamesi'nin 145.maddesinde ise yabancı sikkelerin taklidi meselesi düzenlenmiştir. Bu şekilde kalp yabancı sikkeleri piyasaya sürenler kalpazan olarak nitelendirilmiştir. Sikkenin tarihine ilişkin kısımda Tanzimat döneminde uygulanmaya çalışılan sikke tashihinin hedeflerinden birinin yabancı sikkelerin tedavülünün yasaklanması olduğu ifade edilmişti. Ancak birtakım zorluklar karşısında bu mümkün olamamış ve Darphane-i Âmire tarafından bazı sikkelerin tedavülüne izin verilmiştir. Bu bağlamda tedavülüne müsaade edilen sikkelerin altından mamul olduğu, yabancı devletlere ait gümüş, bakır, nikel gibi madenî sikkelerin ise tedavülünün yasaklandığı vurgulanmalıdır²⁷¹. 145.maddenin metnine bakıldığında, taklit konusu olan sikkenin altın, gümüş yahut bakırdan imal edilmiş olmasına ilişkin herhangi bir açıklığın bulunmadığı görülmektedir. Kanunun lafzına bakıldığında, taklit edilen yabancı sikkenin hangi madenden imal edildiğinin 145.madde açısından herhangi bir öneme sahip olmadığı söylenebilir²⁷². Ancak madde metninde yer alan “*o makûle kalp ve zuyuf meskûkât-ı ecnebiyenin Memalik-i Mahrûse’de tedâvülüne... mu’în olur...*” ifadesi, yalnızca tedavülüne izin verilen yabancı sikkelerin 145.madde kapsamında değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim Miyar-ı Adalet yazarı da bu kanaattedir²⁷³.

Bu başlık altında son olarak kâğıt paraların taklidinin 1858 Ceza Kanunnamesi uyarınca parada sahtecilik suçu kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesinin üzerinde durulmalıdır.

Ahmet Ziya Bey, 143.maddenin şerhi bağlamında, bazı ceza kanunlarının banknot ve sair evrâk-ı nakdiyeyi de meskûkât kapsamında ele aldığını ve bunların taklidini kalpazanlık olarak değerlendirdiğini aktarmıştır. 1858 Ceza Kanunu’nda ise bu konuda bir açıklığın olmadığını, hatta kanun koyucu tarafından “*altın ve gümüş meskûkât*” demek suretiyle bu tür evrâkın kanun maddesinin kapsamı dışında bırakıldığını belirtmiştir. Ve bunu (yani banknot ve sair evrâkın kanun maddesinin kapsamı dışında bırakılmasını) kanunun yayınlandığı yıllarda Osmanlı parasal düzeni içinde bu türden bir evrâk-ı nakdiyenin mevcut olmamasına bağlamıştır. Ona göre açık bir hüküm vaz’ edilinceye kadar

²⁷⁰ Meclis-i Ayan, İ:10, 3 Haziran 1330 / 16 Haziran 1914.

²⁷¹ Vehbi, s.284.

²⁷² Ahmed Ziya (1341), s.419.

²⁷³ Reşad, s.266.

evrâk-ı nakdiyenin taklidi parada sahtekârlık suçu kapsamında kabul edilmemelidir. Vehbi Bey de bu konuda benzer görüşleri paylaşmaktadır²⁷⁴.

Ahmet Ziya Bey'in, kanun koyucunun evrâk-ı nakdiyeye ilişkin sahtekârlıkları 143.maddenin dışında bırakmasını kanunun neşri tarihinde bizde bu türden herhangi bir evrâkın bulunmamasına bağlayışı hakikati yansıtmakta mıdır? Kanunun neşredildiği yıllarda Osmanlı parasal düzeni içinde “banknot”un olmadığı doğrudur, lakin “kaime”ler 1840 senesinde ekonomik hayatımıza girmiştir. Osmanlı ekonomik ve sosyal düzenine tesiri oldukça büyük olan “kaime” olgusu hakkında yazarın bilgi sahibi olmaması kanımızca pek de olası değildir. Bu yorumun, yazarın piyasaya sürülen ilk “kaime”leri “para” olarak değerlendirmemesinden kaynaklandığını düşünmek daha makul gözükmemektedir, ki resmî ve özel evrakta sahtekârlık suçunu düzenleyen 148.maddeyi şerh ederken yazar bu kanaatini daha açık bir şekilde ortaya koymuştur²⁷⁵. Ayrıca 1851 Ceza Kanunnamesi'nde evrâk-ı nakdiyenin parada sahtecilik suçunun maddi konusu olarak ele alınması, 1858 Ceza Kanunu'nu vaz'eden iradenin ihmali ihtimalini geçersiz kılmaktadır.

Bu bağlamda ayrıca mehzaz kanunda, yani 1810 Fransız Ceza Kanunu'nda kalpazanlığın nasıl ele alındığına temas etmek gerekmektedir. Sahir Erman'ın “*Para, İtibari Amme Kâğıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyat İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu*” başlıklı makalesinde bazı Ceza Kanunları karşılaştırılmaktadır. Burada ifade edildiğine göre Fransız Ceza Kanunu'nda 1858 Ceza Kanunnamesi'ne paralel olarak “kalpazanlık” suçunun maddi konusu madenî meskûkâta özgülenmiştir²⁷⁶. Resmî evrakta sahtecilik suçunun düzenlendiği fasılda ise devlet hazinesi tarafından ve hazine mührüyle çıkarılan evrakı veya kanunen kendilerine izin verilmiş bankaların kaimelerini taklit eden kimselerin müebbet hapis cezasıyla cezalandırılacakları ifade edilmiştir²⁷⁷. Bu hükümden hareketle Fransız Ceza Hukukçuları bu tür evrâkın “para gibi” değerlendirilemeyeceğini kanunun açık hükmünden hareketle belirtmektedirler²⁷⁸. Fransa'daki kâğıt para/banknot tecrübesi göz önüne alındığında²⁷⁹, Fransız kanun koyucusunun bu kavramdan haberdar olmadığını ifade etmek olanaksızdır.

²⁷⁴ Vehbi, s.282-283.

²⁷⁵ Ahmed Ziya (1341) s.417.

²⁷⁶ Erman, Sahir (1951) ‘Para, İtibari Amme Kâğıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyat İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu’, AÜHFD, C:8, S:1-2, s.265.

²⁷⁷ Erman, s.265.

²⁷⁸ Erman, s.265.

²⁷⁹ Hasan Ferid (1334) Nakid ve İtibar-ı Mali: Evrak-ı Nakdiye, İstanbul, Matbaa-yı Amire, s.1334; Akıldız, s.26-27.

Kısacası, kanun koyucunun evrâk-ı nakdiyeyi 143.madde kapsamında değerlendirmemesi, salt kanunun neşredildiği tarihte “*kaime*”nin tedavülde olmamasına bağlanamaz. Bu kabul, mehzaz kanun da dikkate alındığında, bilinçli bir tercih olarak görünmektedir. Nitekim Ceza Kanunnâme-i Hümayûnu’nun 148.maddesi okunduğunda bu durum daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır²⁸⁰.

Ancak Meclis-i Vâlâ tarafından verilen kararlarda kâğıt paraların da parada sahtecilik suçunun konusu olabileceği ısrarla ifade edilmiştir²⁸¹.

Kısacası, 143 ve 144.madde, 148.madde ile birlikte ele alındığında “*kaime*”nin taklidinin sahtekârlık suçuna vücut verdiği, ancak uygulamada ilgili eylemin “kalpazanlık” suçu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Böylece kalpazanlığı konu alan on dördüncü faslın kapsamı, yukarıdakilere ek olarak, “*kaime*”leri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Sınırları epeyce genişlemiş olan kalpazanlık meselesine ilişkin karşılaşılan bir hadise, devlet görevlileri nezdinde konunun yarattığı kafa karışıklığını ortaya koyması açısından manidardır. Dersaadet Polis Müdürü Agah Efendi tarafından kaleme alınan bu takirde, bir “*kalpazan kumpanyasının*” ortaya çıkarılması süreci anlatılmaktadır. Belgeden anlaşıldığına göre, daha önce “*sahte havale*” maddesinden ötürü tutuklu olarak yargılanan, ancak yargılama neticesinde beraatine hükmedilen “sarraf Toma” adında bir muhbirin haber vermesi üzerine “*kalpazan kumpanyası*”nın faaliyet gösterdiği eve baskın yapılarak büyük bir makine ile beş bin beş yüz küsür liralık istikrâz-ı dâhili tahvilâtı kuponu ele geçirilmiş ve şüpheliler gözaltına alınmışlardır. Ele geçirilen bu suç aletlerinden başka şüphelilerin, esham-ı cedide kuponları da imal ettikleri Zabtiye Nezaretince yapılan ilk sorgu neticesinde ortaya çıkmıştır²⁸². Belgede soruşturmadan sonra yargılamanın ne şekilde ilerlediğine ve - intikal etmişse- mahkemenin hangi yönde karar verdiğine ilişkin herhangi bir bilgi yoktur. Ancak belgenin konu açısından en dikkat çekici yönü, sahte “*eshâm-ı cedide*” ve “*istikrâz-ı dâhiliye kuponları*” imal eden bir örgütün faaliyetinin –en azından Maliye ve Zabtiye Nezaretince- kalpazanlık olarak nitelendirilmesidir. Buradan hareketle, idarenin “*parasal bir karşılığı olan*” ancak bizaatihi “*para*” olmayan şeyleri para gibi düşünerek bu kapsamda

²⁸⁰ Karakaya, s.421.

²⁸¹ COA., A.}MKT.MVL., 126/34, 24 Ramazan 1277 / 5 Nisan 1861; COA. A.}MKT.MVL., 140/67, 3 Şaban 1278 / 3 Şubat 1862; COA., MVL., 833/4, 5 Cemaziyelevvel 1276 / 30 Kasım 1859; COA. A.}MKT.MVL., 146/60, 19 Zilkade 1278 / 18 Mayıs 1862; COA. A.}MKT.MVL., 120/10, 1 Rebiülevvel 1277 / 17 Eylül 1860.

²⁸² COA., Y.PRK.ŞD., 1/25, 3 Rebiülevvel 1305 / 19 Kasım 1887.

yapılan sahtekârlıkları da “kalpazanlık” faaliyeti olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılabilir²⁸³.

Sorunu biraz daha genişleterek yabancı kaimelerin/banknotların taklidi halinde durumun ne olacağı meselesine de kısaca temas etmek gerekmektedir. Yabancı meskûkâta dair 146.maddede bu doğrultuda bir hükme yer verilmemiş, 148.madde ise Osmanlı senedât ve tahvilatına hasredilmiştir. Dolayısıyla kanunîlik ilkesi, yabancı devletlere ait kaimelere ve banknotlara bu iki maddenin tatbikini olanaksız kılmaktadır²⁸⁴. Ancak bu durumda, diğer kanunî şartlar da gerçekleşmişse, dolandırıcılık suçundan bahsedilebilecektir. Mehaz kanunda da benzer bir hüküm olmasına rağmen, Fransız Temyiz Mahkemesi’nin yabancı kâğıt paraları kalpazanlığı düzenleyen fasıl kapsamında değerlendirdiğini Ahmet Ziya Bey aktarmaktadır²⁸⁵. Bu durum, kalpazanlığın sınırlarına ilişkin belirsizliğin Osmanlı Ceza Hukuku ile sınırlı olmadığını göstermektedir.

Buraya kadarki izahattan hareketle, 1858 Ceza Kanunnamesi’nin altın, gümüş ve bakır sikkelerle yabancı devletlere ait sikkeleri suçun maddî konusu kapsamında düzenlediği sonucuna ulaşılabilir. Eski akçelerin durumu ise tartışmalı olup, bazı hukukçular tarafından bu sikkelerin parada sahtecilik suçunun maddî konusunu oluşturamayacağı ifade edilmiş, bazıları ise bunları da parada sahtecilik suçu kapsamında değerlendirmiştir. Bunun dışında Kanunname’de yer almamakla birlikte uygulamada kâğıt paraların da parada sahtecilik suçunun maddî konusu kapsamında değerlendirildiği görülmektedir.

2.3.2. Fail

Fail, kanunda suç olarak belirtilen fiili işleyen kişidir²⁸⁶. Fiilsiz suç olamayacağı gibi fiilsiz bir suçun olması da mümkün değildir²⁸⁷. Kural, suçun temel şeklinin herkes tarafından işlenmesinin mümkün olmasıdır²⁸⁸. Suçun temel şeklinin oluşması için failin belli niteliklere sahip olması kanun koyucu tarafından şart koşulmuşsa özgü suçlardan bahsedilir²⁸⁹. Suçun temel şeklinin herkesçe işlenmesi mümkün görülmesine karşın, failin sahip olduğu nitelikler

²⁸³ Karakaya, s.423.

²⁸⁴ Ahmed Ziya (1329), s.417-419.

²⁸⁵ Ahmed Ziya (1329), s.419.

²⁸⁶ Toroslu (2010), s.96.

²⁸⁷ Toroslu (2010), s.96.

²⁸⁸ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.273.

²⁸⁹ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.273.

cezaı arttırıcı yahut azaltıcı bir etkiye sahipse bu durumda “görünüşte özgü suç”tan bahsedilecektir²⁹⁰.

Çalışmanın devam eden kısmında, yapılan bu genel açıklamalar ışığında klasik dönem ve Tanzimat sonrası dönemde fail unsuru parada sahtecilik suçu özelinde incelenecektir. Ancak Tanzimat sonrası dönemde neşredilen kanunnamelerde ve bu döneme ait belgelerde suçun faili aynı şekilde ele alındığından, ilgili dönem ayrıca alt başlıklara ayrılmayacaktır.

2.3.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku’nda

İslam ve klasik dönem Osmanlı Hukuku’nda kural, suçun temel şeklinin herkesçe işlenmesinin mümkün olmasıdır²⁹¹. Ancak bunun istisnaları da mevcut olup, yukarıda kişi bakımından uygulama başlığı altında bu hususa değinildiğinden burada ayrıca tekrar edilmeyecektir. Rüşvet, zulüm gibi tabiatı gereği belirli makamlarca işlenen suçlar ise bu dönemde karşımıza çıkan özgü suçlardandır²⁹².

Çalışma konusu parada sahtecilik suçu özgü bir suç olarak kabul edilmemiştir. Kanunnamelerde geçen “her kim” şeklindeki ibareler failin niteliğinin suçun varlığı açısından herhangi bir önem taşımadığını göstermektedir. Keza rastlanılan mühimme kayıtlarında suçun farklı sınıf, meslek ve dinden kişiler tarafından işlendiği görülmektedir. Bu kapsamda, camii imamının²⁹³, attarlar şeyhinin²⁹⁴, kuyumcuların²⁹⁵, konsolos

²⁹⁰ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.273.

²⁹¹ Ekinci (2017), s.366.

²⁹² Mumcu, Ahmet (2005) Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devleti’nde Rüşvet : Özellikle Yargıda Rüşvet, İstanbul, İnkılap, s.1; Mumcu, Ahmet (2007b) Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı, 3.Baskı, Ankara, Phoenix, s.6.

²⁹³ COA., C.DH., 156 / 7790, 29 Zilhicce 1190 / 8 Şubat 1777.

²⁹⁴ COA., AE.SAMD. III., 197/19265, 30 Rebiülevvel 1141 / 3 Kasım 1728.

²⁹⁵ COA., A. {DVNSMHH.d..., 30/606, 24 Safer 988 / 10 Nisan 1580; COA., A. {DVNSMHH.d..., 55/366, 7 Rebiülevvel 993 / 9 Mart 1585; COA., A. {DVNSMHH.d..., 70/388 tarihsiz.

katibinin²⁹⁶, sahib-i ayarın²⁹⁷, çingenelerin²⁹⁸, âbık âmilinin²⁹⁹, zımmîlerin³⁰⁰, darphane çalışanlarının³⁰¹ parada sahtecilik suçunun faili oldukları görülmektedir. Kanunname metinlerindeki ifadelerle uygulama birlikte değerlendirildiğinde parada sahtecilik suçunun herkes tarafından işlenebilen bir suç olduğu ifade edilebilir. Ancak ilgili suç uzmanlık gerektirdiğinden, eylemin genellikle darphane çalışanlarıyla, kuyumculuk ve demircilikle uğraşan çinegeneler ve Yahudiler tarafından gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir³⁰².

2.3.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukukunda da tıpkı önceki dönemde olduğu gibi esas olan, suçun temel şeklinin herkesçe işlenmesinin mümkün olmasıdır. Kanun maddelerinde yer alan her kim, herkes gibi ibareler bu duruma işaret etmektedir.

Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku'nda rüşvet, irtikap gibi ancak devlet memurlarınca işlenebilen özgü suçlar kanunnamelerde kendine yer bulmuştur. Bu kapsamda 1840 Ceza Kanunnamesi'nin beş ve altıncı fasılları devlet memurlarınca işlenen rüşvet

²⁹⁶ COA., HAT., 516 / 25228, 21 Zilkade 1227 / 26 Kasım 1812.

²⁹⁷ 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979 / 1570-1572) <Özet-Transkripsiyon ve İndeks> (1996) C:2 (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Cebecioğlu, Murat / Safi, Muhammed / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler, Numan), Ankara, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, hüküm no: 953, s.140-141. Sahib-i ayar, darphanede basılan sikkelerin tartı ve ayarından sorumlu olan kişiyi ifade etmektedir. (**Sahillioğlu, Halil** (1993) 'Darphane', TDV İslam Ansiklopedisi, C: 8, s.503.)

²⁹⁸ A. {DVNSMHM.d..., 5/208, 10 Safer 973 / 6 Eylül 1565.

²⁹⁹ 5 Numaralı Mühimme Defteri, (973/1265-1566) <Özet ve İndeks> (1994) (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik Vahdettin / Cebecioğlu Murat / Demirbaş Uğurhan / Karazeybek, Mustafa / Safi, Muhammed / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler, Numan / Yıldırım, Zahit) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, hkm no. 713, s.123. Âbık âmili kavramının ne olduğuna ilişkin kaynaklarda net bir bilgiye rastlanılamamıştır. Âbık sahibinden sebepsiz kaçan köleyi ifade etmektedir. (**Şener, Abdülkadir** (1988) 'Âbık', TDV İslam Ansiklopedisi, C:1, s.306.) "Âmil" sıfatının İslam-Osmanlı tarihinde genel olarak belli işleri yapan memurlara verildiği düşünülürse, (**Erkal, Mehmet** (1991) 'Âmil', TDV İslam Ansiklopedisi, C:3, s.58-60.) âbık âmilinin kaçak köleyi yakalayan memur olduğu ifade edilebilir. Ancak bunun için ayrı bir memuriyetin tesis edilip edilmediği konusunda net bir bilgiye rastlanılamamıştır.

³⁰⁰ 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no: 52, s.25; 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no: 57, s.27; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no: 1247, s.235.

³⁰¹ A. {DVNSMHM.d..., 48/235, 3 Şaban 990 / 23 Ağustos 1582.

³⁰² **Kılıç, Orhan** 'XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Kalpazanlık Faaliyetleri': Eren, Güler (1999) Osmanlı Ansiklopedisi, C:3, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, s.182-183.

almak, irtikap gibi suçlardan bahsetmektedir³⁰³. Keza 1851³⁰⁴ ve 1858³⁰⁵ Ceza Kanunnamelerinde de bu suçlar kendine yer bulmuş ve bu suçların faillerinin ağır bir şekilde cezalandırılacakları ifade edilmiştir. Ayrıca bazı suçlar herkes tarafından işlenen suçlardan kabul edilmiş, ancak failin devlet memuru olması durumunda cezanın arttırılacağı hüküm altına alınmıştır³⁰⁶. Böylelikle gerçek özgü suçların yanında görünüşte özgü suçlara da yer verilmiştir.

Parada sahtecilik suçu ise, klasik dönemde olduğu gibi herkes tarafından işlenebilen bir suç olarak kabul edilmiştir. Her üç kanunnamenin parada sahteciliği düzenleyen hükümlerinde, bu bağlamda failin niteliğine herhangi bir atıf yapılmamıştır. Ayrıca karşılaşılan belgelerde farklı meslek ve zümreden insanların suçun faili konumunda oldukları görülmektedir. Bu kapsamda kuyumcular³⁰⁷, din adamları³⁰⁸, askerler³⁰⁹,

³⁰³ Beşinci faslın birinci maddesi: “Çünkü kâffe-i ‘ulemâ ve vükelâ ve vüzerâ ve ümerâ-yı ‘askeriye ve ricâl ve sâir memûrîn-i Devlet-i ‘Aliyye ve efrâd-ı ‘asâkir velhâsıl hangi sınıf ve milletten olur ise olsun mecmû’-u müstahdemîn mikdâr-ı kifâye ma’âş ve mâhiyeler ile muvazzaf olduklarından artık irtişâyâ ve irtişâdan ma’dûd hedâyâ ahzına hiç mahal kalmamış olmakla fi-mâ-ba’d bu fi’l-i mekrûha cesâret olunmaya.”

Altıncı faslın birinci maddesi: “Devlet-i ‘Aliyye’nin umûr-u mâliyesinde bulunanlar yâhut tahsîlât ve i’-mâlât ve masarîfât husûslarına memûr olanlar ve taşralarda olan muhasıllar ve gümrük ebniye ümenâsı ve onların istihdâm edeceği adamlar halli hallince sâye-i Devlet-i ‘Aliyye’de kâffeten muvazzaf olduklarından artık bunlar için irtikâp ve sirkate kat’a mahal kalmamakla ba’de ez-in bu fi’l-i mekrûhtan kemâliyle ittikâ oluna.”

³⁰⁴ Üçüncü faslın ikinci maddesi: “Devlet-i Aliyye’nin umûr-u mâliyesinde bulunan yani tahsîlât ve i’-mâlât ve masarîfât husûslarına memûr olanlar ve taşralarda olan mal ve umûr-u mülkiye memûrları ve gümrük ve ebniye ümenâsı ve onların istihdâm edecekleri adamlar , halli hallince sâye-i Devlet-i ‘Aliyye’de kâffeten muvazzaf olduklarından artık bunlar için irtikâp ve sirkate kat’a mahal kalmamakla ba’de-ez-in bu fi’l-i mekrûhtan kemâliyle ittikâ oluna.”

Üçüncü faslın sekizinci maddesi: “İrtişâ maddesi şer’an ve kânûnen emr-i münker olmakla fi-mâ-ba’d işbu irtişâ fi’l-i mekrûhuna hiç kimse tarafından cesâret olunmaya.”

³⁰⁵ 1858 Ceza Kanunnamesi’nin 67.maddesinden 111.maddesine kadarki kısmı devlet memurları tarafından işlenen rüşvet, irtikap, görevi kötüye kullanma, kötü muamele gibi suçlara tahsis edilmiştir. Oldukça uzun ve teferruatlı düzenlemeler olduğundan buraya aktarılmamıştır.

³⁰⁶ 1851 Ceza Kanunnamesi’nin üçüncü faslının birinci maddesi: “Taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’den kimesnenin mal ve emlâkine vaz’-ı yed olunmaya . Ve büyük ve küçük bir kimesne diğer birisinin mal ve emlâkine bi-gayr-i hakkın ta’arruz ve tasallut ve müdâhale etmek veyâhut cebren almak veya sattırmak için bizzat veyâhut bi’l vâsıta icbâr etmek misillü şeyler vechen mine’l vücûh câiz olmaya. Ve eğer bu misillü madde-i memnû’a ve mekrûhaya cesâret eden olur ise, farazâ birinin mal ve emlâkine tasallutu vukû’undan men’ ve def’ olunup şâyet bir takrîb ile zaptetmiş bulunur ise mazbût olan mal ve emlâk mevcûd ise ‘aynen, değil ise semenen sâhib-i evveline reddettirildikten sonra ol şahsın hilâf-ı kânûn hareketine cesâretine binâen erbâb-ı menâsıb ve memûriyetten ise hizmetinden tard ve ihrâc olunup bu takımdan olmadığı hâlde memleketinden âher mahalle bir sene durmak üzere nefy ve tağrîb oluna.”

³⁰⁷ COA., A.AMD., 12/55, 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849; COA., A.}MKT., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849.

³⁰⁸ COA., A.}MKT.NZD., 3/84, 12 Rebiülahir 1266 / 25 Şubat 1850.

³⁰⁹ COA., A.}MKT.UM., 234/26, 18 Şaban 1272 / 27 Temmuz 1856.

demirciler³¹⁰, farklı teb'a vatandaşları³¹¹, camii muvakkiti³¹² ve kaimmakam³¹³ parada sahtecilik suçunun faili olarak arşiv vesikalarında zikredilmektedir.

Tüm bu açıklamalardan hareketle, parada sahtecilik suçunun herkes tarafından işlenebilen bir suç olduğu ve failin niteliğinin suçun mevcudiyeti üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılabilir.

2.3.3. Fiil

Ceza Hukuku öğretisinde fiil, failin dışta beliren davranışı olarak tanımlanmakta, dışa yansımayan düşünceler ise cezanın konusu olarak kabul edilmemektedir³¹⁴,

Çalışmanın ilerleyen sayfalarında parada sahtecilik suçuna hangi eylemlerin vücut verdiği meselesi üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda öncelikle klasik dönem ardından da Tanzimat sonrası dönem incelenecektir.

2.3.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Osmanlı Ceza Hukuku'nun klasik devresinde parada sahtecilik suçu madenî bir kıymeti de hâiz olan paralar üzerinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda karşımıza çıkan eylemler, paranın madenî değerinin kazımak yahut başka madenle karıştırılmak suretiyle düşürülmesi, tamamen başka bir madenden mamul sikkenin yaldızlanarak sikkeye altın görünümü kazandırılması gibi eylemlerdir. Tüm bu eylemler ise neticede, sikkenin değerini düşürme hedefine yöneliktir. Bu şekilde değeri düşürülen paralar mağşûş, zuyûf, kızıl, hariç, kırkık akçe gibi farklı şekillerde adlandırılmaktadır³¹⁵.

Kanunname metinlerinde, parada sahtecilik suçuna hangi eylemlerin vücut verdiği ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. Bu hükümlerde genellikle elinde kalp esbab zâhir olan kimsenin İstanbul'a gönderileceği, yahut kallâbın cezalandırılacağı ifade edilmiş, bunun

³¹⁰ COA., A.}MKT.MVL., 80/36, 6 Şevval 1272 / 10 Haziran 1856.

³¹¹ COA., HR.MKT., 125 / 65, 19 Safer 1272 / 31 Ekim 1855; COA., HR.MKT., 102/33, 9 Cemaziyelahir 1271 / 27 Şubat 1855; COA., A.}MKT.NZD., 135/16, 17 Cemaziyelahir 1271 / 7 Mart 1855. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

³¹² COA., A.}MKT.MVL.,60/63, 26 Rebiülahir 1269 / 6 Şubat 1853.

³¹³ COA., A.}MKT.MVL., 106/38, 27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859.

³¹⁴ **Alacakaptan**, Uğur (1975) Suçun Unsurları, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s.40.

³¹⁵ **Kılıç**, s.180-181.

ötesinde herhangi bir ayrıntıya ise yer verilmemiştir³¹⁶. Dolayısıyla bu eylemlerin ne olduğu meselesi, ancak uygulamada yer alan örnekler ışığında çözüme kavuşturulabilir.

Belgelerde en fazla rastlanılan parada sahtecilik fiili, sikkenin başka bir madenle karıştırılarak ayarının düşürülmesidir. Bu fiil klasik döneme ait belgelerde “*kalp altun ve akçe kesmek*” şeklinde ifade edilmiştir³¹⁷. Bu fiil bir uzmanlık gerektirdiğinden, zikrolunan eylemin genellikle sarraflarca, özellikle de sarraflıkla meşgul olan Yahudiler ve Çingenelerce icra edildiği ifade edilmelidir.

Parada sahtecilik suçunu meydana getiren bir başka eylem ise, sahih sikkenin - genellikle etrafının- kırılmasıdır. Bu döneme ait belgelerde bu akçeler “*kırkık akçe*” olarak geçmekte, ve fail kalpazan olarak nitelendirilmektedir. 1190 senesine ait bir belge, vezni tam sikkelerin etrafını kesmek suretiyle parada sahtecilik suçunu işleyen Sultan Selim Camii imamını konu almaktadır³¹⁸. 6 Numaralı Mühimme Defterinde yer alan bir başka kayıta ise Rumeli’den Edirne’ye getirilen mîrî akçenin Rumeli’de bulunan sarraflar ve Yahudilerce ayarı düşük akçe ile değiştirildiği ve bu sikkelerden iri olanlarının kırıldığı ifade edilmektedir³¹⁹.

Bir başka eylem ise, başka madenden mamul bir sikkenin yaldızlanması ve bu suretle altın sikkeye benzetilmesidir. 1210 senesine ait bir belgede beşlik yaldızlayan şahıslar konu edilmektedir³²⁰.

Bu dönemde para üzerinde taklit, kırpma, yaldızlama gibi eylemleri gerçekleştirmeyen ancak bile bile bu paraları piyasaya süren kişilerin, bir başka deyişle kalp sürücülerinin de para sahtekârı gibi cezalandırıldıkları görülmektedir. Bu bağlamda karşılaşılan bir mühimme kaydında şu ifadeler yer verilmiştir:

“Sen ki sancakbeğisin. Selanik nâibinin sûret-i sicilli ile mektûb gönderüp Lankaza nâm karyede sâkin Manol nâm zimmînin yanında kalp akça bulunup... kendi kestiğin ikrâr edip, Hristol ve Todor nam zimmîlerle Laskari nam zimmînin evinde keserdük; Kadi ve Şadi nâm Yehûdiler harciderlerdü deyû cevâb verip mezkûrlar inkâr edüp cümlesin Südde-i

³¹⁶ Akgündüz (1990), s.482,502,550,558,571,573; Akgündüz (1991), s.93; Akgündüz (1992), s.304.

³¹⁷ 3 Numaralı Mühimme Defteri: 966-968 / 1558-1560 (1993) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, hüküm no: 1150, s.510.

³¹⁸ COA., C.DH., 156/7790, 29 Zilhicce 1210 / 8 Şubat 1777.

³¹⁹ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no.1133, s.169.

³²⁰ COA., HAT., 129/13350, 29 Zilhicce 1210 / 5 Temmuz 1796.

Saadetime gönderdiğiniz ecilden mezkûrûn Manol ve Laskari ve Hristol ve Todori'ye örf olunup; kalp akça keserdük Kadi ve Şadi ve Selanik'de Şabana ve Yahudi Aslan'ın oğlu Kasa ve Lazari oğlu Kasa ve Harun oğlu İsak ... nâm Yehûdiler harciderlerdi deyû cevâb verüp ve mahbûs olan Kasa ve Şadi nam Yehûdilere suâl olundukta “kalp akça kesmeğe biz mübâşirlerüz. Selanik'te olup bi'l fi'l kâfir nâibi olan Receb ve Kara Mustafa nâm kimesneler harcidicidürler deyû haber virüp mezkûrlara şer' ile lâzım gelen icrâ olunup zikrolunan kimesneler ele gelüp Südde-i Saadetim'e gönderilmesin emredip buyurdum ki...”³²¹

Alıntılanan kısımdan anlaşıldığı üzere, kalp akçe kesmeyen ancak bunu bilerek harcayan kimseler de, kalp akçe kesen kişilerle aynı muameleye tabi tutulmaktadır. Ancak sadece kalp akçe bulundurmak kalpazanlarla aynı muameleye tabi tutulmayı gerektirmemektedir. Nitekim pek çok belgede elinde kalp akçe bulunan herkesin kalpazanlarla aynı muameleye tabi tutulmaması gerektiği vurgulanmakta, kalp akçeyi aldıkları yeri söylemeleri halinde bu kişilere karışılmaması emredilmektedir³²².

Klasik Osmanlı Ceza Hukuku döneminde parada sahtecilik suçuna vücut veren eylemlerden biri de yabancı memleketlerden ülkeye kalp akçe sokmaktır. 975 senesine ait bir Mühimme kaydında Premorye nahiyesinde Makarska İskelesinde sâkin olan bir zımmînin yurda kalp akçe yaydığı ve fesat ehli olduğu bildirilmektedir. Belgenin devamında, ilgili kişinin teftiş edilerek yurda kalp akçe sokmak suretiyle ehl-i İslam'a bu şekilde ihanet eylediğinin sabit olması halinde hapsedilmesi ve ayrıntılarının İstanbul'a bildirilmesi emredilmektedir³²³.

Özetle klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda, sikkenin madenî değerini düşürmeye yönelik olarak taklit, yaldızlama, kırpma eylemleri ile taklit sikkeyi yurda sokma ve piyasaya sürme eylemlerinin parada sahtecilik suçuna vücut verdiği görülmektedir.

³²¹ 6 Numaralı Mühimme hüküm no:546, s.311-312.

³²² 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:993, s.96-97; 6 No'lu Mühimme hkm no. 546, s.311-312; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1133, s.169.

³²³ 7 Numaralı Mühimme hüküm no:456 s.236.

2.3.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Bu başlık altında 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnamelerinin yürürlükte olduğu dönemde hangi fiillerin parada sahtecilik suçuna vücut verdiği kronolojik bir sıra takip edilerek incelenecektir.

i. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi

Parada sahtecilik suçunun 1840 Ceza Kanunnamesinde yer alan ilk halinde, suçu vücuda getiren eylemin/eylemlerin ne/neler olduğuna ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla uygulamada yer alan örneklerle bakmak gerekmektedir.

Bir üst başlıkta da ifade edildiği üzere uygulamada en fazla karşılaşılan eylem “taklit” eylemidir. 1266 senesine ait bir belge, altın sikke “*imal*”ine cesaret eden kişileri konu almaktadır³²⁴. 1265 senesine ait bir belgede ise Sultan Selim yüzlüğü “*imal*” eden zımmîlerden bahsedilmektedir³²⁵.

1840 Ceza Kanunnamesi dönemine ait olup da “*yaldızlama*” yahut “*kırpma*” eylemlerinden bahseden bir belgeye rastlanılamamıştır. Bunun altında yatan sebebi dönemin para politikalarında aramak en doğrusudur. Zira yukarıda da değinildiği üzere II. Mahmud döneminde akçe defalarca devalüe edilmiş ve sikkenin madeni değerinde gerçekleşen bu küçülme kırpma eylemini de önemli ölçüde azaltmıştır³²⁶. Ancak bu eylemler daha önce de belirtildiği üzere, sikkenin madenî değerini düşürme hedefinde birleşmektedir ve bu yüzden her üç eylemin de aynı potada değerlendirilmesinde bir mahzur bulunmamaktadır.

Bu bağlamda incelenmesi gereken meselelerden biri eylemin ne zaman sona ereceği meselesidir. Taklit paranın imaliyle eylem tamamlanmış, suç vücut bulmuş mudur? Yoksa bu suçun varlığından bahsedilebilmesi için bu paraların piyasaya sürülmesi gerekli midir? Elimizde o döneme ait olup, ilgili ceza kanununa ilişkin ilmi bir eser bulunmadığından, uygulamada yer alan örneklerle sınırlı olarak bu soruların yanıtlanmasına çalışılacaktır.

³²⁴ COA., A.}MKT.NZD., 3/84, 12 Rebiülahir 1266 / 25 Şubat 1850.

³²⁵ COA., A.}MKT.NZD., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849.

³²⁶ **Zümrüt, Osman** (1992) ‘Tanzimat Döneminde Tedavüldeki Osmanlı Parasını Koruma Önlemlerinden Biri’, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:6, S:6, s.91-92.

Bu kapsamda ilk olarak 1260/1845 senesinde vuku bulan değişikliğin incelenmesi gerekmektedir. Konunun hemen başında da belirtildiği üzere, kanun metninin ilk halinde parada sahtecilik suçunun şartlarına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Suçun eylem unsurunun da bu belirsizlikten nasibini aldığı görölmektedir. 1260/1845 senesine ait tadilatla bu belirsizlik bir nebze de olsa giderilmiştir. En azından, sahte para basmayan ancak basılı sahte paraları piyasaya süren şahısların (bunlar aynı zamanda kalp sürücü olarak isimlendirilmektedirler.) parada sahtecilik suçu kapsamında cezalandırılıp cezalandırılmayacaklarına ilişkin belirsizlik ortadan kaldırılmış ve bu şahısların da tıpkı kalpazanlar gibi cezaya çarptırılacakları hüküm altına alınmıřtır³²⁷. Arşivlerde yer alan belgelerden hareketle, uygulamada bu hükme uygun hareket edildiği gözlemlenmektedir. 1266/1850 senesine ait bir belgede “*sikke-i şâhâne-i cedideden kalp yirmilik i’ mâline mütecâsir olan*” enfiyeci Avadis ile ortaklarından Yako ile basmacı Minas’ın kalp sürücü olduklarının anlaşıldığı ifade edilmiřtir³²⁸.

Uygulama kapsamında rastlanılan 17 Zilkade 1262 / 6 Kasım 1846 tarihine ait bir örnek oldukça dikkat çekicidir. Sekiz aydan beri kalpazanlık suçundan ötürü mahpus olan bazı kişilerin, “*i’ mâl etmiş oldukları kalp akçeyi neşretmeksizin ele geçirilmiş olduklarından*” bahisle, o ana kadar çektikleri ceza yeterli görölmüş ve ilgili şahıslar bundan sonra bu tarz uygunsuz eylemlerde bulunmamak üzere tahliye edilerek memleketlerine gönderilmişlerdir³²⁹. Belgenin dikkat çekici yönü, parayı henüz piyasaya sürmemiş olmanın tahliye sebeplerinden biri olarak zikredilmesidir. Bu durumda fail cezadan tamamen muaf tutulmamakta, ancak çekilmekte olan cezanın geri kalan kısmı bu sebeple ortadan kaldırılmaktadır. Buradan hareketle, 1840 Ceza Kanunnamesi açısından taklit edilen paranın piyasaya sürölmesinin, eylemin tamamlanması için şart koşulmadığını, ancak piyasaya sürmemenin cezanın infazı bakımından birtakım etkiler yaratabileceği sonucuna varılabilir.

Bu başlık altında temas edilmeye değer bir diğer dikkat çekici örnek ise, 20 Safer 1261 / 28 şubat 1845 tarihine ait 282 numaralı Takvim-i Vekayi’de yer alan bir ilandır. Bu ilanın hemen başında tashih-i ayar meselesine atıf yapılmakta ve bu kapsamda öngörölen tedbirlere uymayanların cezalandırılacakları ifade edilmektedir. İlanın konusu bu kapsamda gerçekteşen uygunsuzluklardır. Ancak metnin tamamını incelemek bu başlığın kapsamını

³²⁷ COA., A.}MKT., 21/35, 29 Zilhicce 1260 / 9 Ocak 1845.

³²⁸ COA., A.}MKT.NZD., 3/84, 12 Rebiülahir 1266 / 25 şubat 1850.

³²⁹ COA., A.}MKT.MVL., 3/29, 17 Zilkade 1262 / 6 Kasım 1846.

epeyce aşacağından, aşağıya nakledilecek kısımdan hareketle birtakım çıkarımlarda bulunulacaktır:

“... ba’de ez-în o misillû kalp ve zuyûf akçe i’ mâl ve neşrine ve meskûkât-ı atîka ve memnua ahz u i’ tâsına mütecâsir olanların mahsûsan ta’yîn olunan memûrlar ma’rifetiyle ele geçirilip i’câbına göre prangaya ve küreğe vaz’ıyla tedibât-ı muktaziyeleri icrâ olunacağından başka ahz ve i’ tâ esnâsında adem-i dikkat ile uygunsuz ve fenâ akça alıp veren olur ve aldığı mahalli haber vermeyen bulunur ve istihbâr kılınır ise onlar da kalp sürücü demek olacağından o misillû haklarında dahî mu’âmele-i tedîbiyenin icrâsı bi’t tensîb karar-gîr olarak...”³³⁰

Burada öncelikle kalp sürücü kavramının hukuk literatürüne yerleştiği ve parada sahtecilik suçunun fiil unsuruna dahil edildiği çıkarımında bulunulabilir. Ancak belgede “dikkatsizlik” ile uygunsuz ve fena akçe alıp verenlerin aldıkları yeri haber vermemeleri durumunda da kalpazanlarla aynı muameleye tabi tutulacaklarının vurgulanması oldukça dikkat çekicidir. Böylece 1840 Ceza Kanunnamesi dönemi uygulamasında, pozitif bir eylemin (yaldızlamak, kazımak, kırmak, tedavüle sokmak) dışında dikkatsizlik ile alıp vermek de (aldığı yeri haber vermemek şartıyla) parada sahtecilik suçunun maddi unsuru kapsamında değerlendirilmiştir.

Buraya kadarki izahat, madenî bir değeri bulunan paralara ilişkindi. Ancak 1840 Ceza Kanunnamesi döneminde, Kanunmane’nin neşrinden bir ay kadar sonra tedavüle sokulan kâğıt paraların da taklit edildiği görülmektedir. Ancak kâğıt paralar, madenî paraların aksine gerçek bir değere değil de tamamen nominal bir değere sahip olduğundan, kâğıt paralar üzerinde gerçekleştirilen eylemlerin, madenî paralarda gerçekleştirilen eylemlerden farklı bir amaç taşıdığı belirtilmelidir. Burada paranın değeri düşürülmemekte, yepyeni bir değer yaratılmaktadır.

Kâğıt para sahtekârlığına ilişkin olarak uygulamada karşılaşılan eylemler taklit eylemine ilişkindir³³¹. Bunun dışında kâğıt para üzerinde gerçekleştirilen başka bir eylem arşiv belgelerinde rastlanılamamıştır.

Tüm bu açıklamalardan hareketle, 1840 Ceza Kanunnamesi döneminde parada sahtecilik suçuna vücut veren eylemlerin, taklit, yaldızlama, kırpmak, sürme, tedavülü

³³⁰ Takvim-i Vekayi no.282, 20 Safer 1261 / 28 Şubat 1845.

³³¹ COA., A.AMD., 12/55, 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849.

yasaklanmış akçeyi (dikkatsizlikle dahi olsa) alıp verme gibi hareketler olduğu ifade edilebilir.

ii. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1851 Ceza Kanunnamesi'nde “*sikke-i sultâniye ve evrâk-ı nakdiyeyi taklît eden*” şahıslardan bahsedilmekte, maddenin devamında da kalp sürücüsünün kalpazan ile aynı şekilde muamele göreceği ifade edilmektedir. Uygulamaya bakıldığında en çok karşılaşılan eylemin taklit eylemi olduğu görülmektedir³³².

1851 Ceza Kanunnamesi'nde yer alan hükümden hareketle, ilgili maddenin taklit ve kalp sürücülüğü eylemlerinden başka bir eylemi kapsayıp kapsamadığı sorusu akla gelmektedir. Bu soru, çalışmanın devamında ilgili döneme ait belgeler ışığında yanıtlanmaya çalışılacaktır.

17 Kasım 1852 senesine ait bir belgede bu sorunun cevabını bulmak mümkündür. İlgili belgede Tanzimat döneminde üzerinde durulan başlıca meselelerden biri olan sikkenin ıslahına yönelik tedbirlere vurgu yapılmakta; başlarda güzel semereler elde edilmiş olan bu tedbirlere aykırı hareketlerin ise son zamanlarda yeniden çoğalmaya başladığı ifade edilmektedir. Bu hareketlerin engellenmesi bağlamında ortaya konan tedbir ise şu sözlerle ifade edilmiştir:

“... Şöyle ki nâm-ı nâmî-i cenâb-ı pâdişâhî ile darp olunan sikke-i seniyye ve İstanbul'da mütedâvil kavâim-i nakdiye ile hüdvendigâr-ı sâbık hazretleri zamânında darp olunan meskûkâtta dahî yalnız beşlik ve yüzlük ve altılık ve altmışlık ve altın yirmilik ve onluk ve beşlik gibi meskûkât-ı Osmâniye'nin ahz u i'tâda isti'mâl ve tedâvülü câiz olarak meskûkât-ı mezkûrenin 'ayârı dahî tam olmak lâzım geleceğinden bunlardan nâkıs ve kesilmiş olanlardan tedâvülü memnû' olduğu misillü sâir meskûkât-ı atîka-i Osmâniye ile 'ale'l umûm ecnebî sikkelerin alış verişte geçmesi külliyyen yasak (olup) ... meskûkât-ı memnû'a ile ahz u i'tâ edenleri(n) ... töhmet ve kabâhatleri tahakkuk ettiği hâlde bu makûlelere kalpazan nazarıyla bakılarak ol vecihle tedibâtının icrâsı...”³³³

³³² COA., A.}MKT.MVL., 68/20, 18 Muharrem 1271 / 11 Ekim 1854; COA., MVL., 270/19, 2 Cemaziyelahir 1270 / 2 Mart 1854; COA., A.}MKT.MVL., 80/36, 6 Şevval 1272 / 10 Haziran 1856. Bu örneklerin çoğaltılması mümkündür.

³³³ COA., HR.SYS., 2926/6, 17 Kasım 1852.

Belgede ayarı nâkıs ve kesilmiş olan sikkelerin tedavülünün memnu olduğu belirtilmekte ve bu akçeleri alıp verenler kalpazan olarak nitelendirilmektedir. Bunların alınıp verilmesi dahi kalpazanlık olarak nitelendiriliyorsa, sikkenin değerini tenkis edenler ve kesenlerin fiillerinin kalpazanlık suçuna vücut vereceği konusunda bir kuşku bulunmamaktadır.

Belgede dikkat çekici asıl husus ise taklit, yaldızlama, kırpma eylemlerinin dışında tedavülü yasaklanmış olan sikkelerin alınıp verilmesinin dahi kalpazanlık suçu kapsamında değerlendirilmesidir. 1268/1852 senesine ait bir başka belge, ilgili hükmü teyit etmektedir. Belgede, Devlet-i Aliyye ve sair devletlerin teb’ası olan bazı tacirlerin, Osmanlı Devleti’nin sınırları içinde mahsulat alışverişi yaptıkları ve bu alış-veriş esnasında mahsulatın bedelini öderken birtakım cins ve yabancı akçeleri kullandıkları ifade edilmiştir. Ne var ki, bu tüccarların verdikleri akçelerin gerçek değerleri oldukça düşüktür ve malını ederinden fazlaya sattığını düşünen mahsulat satıcıları ciddi şekilde zarara uğramaktadır. Bu tarz sahtekârlıkların önüne geçebilmek için belgede şu hükme yer verilmiştir:

“ ... Şöyle ki, devlet-i ‘aliyye teb’ası yüzlük altunu yüz kuruştan ve ellilik altunu elliden ve yirmilik altın ve gümüş yirmiden ve altılığı altı kuruştan ve beşliği beş kuruştan ziyâde alıp veremeyecek ve meskûkât-ı mezkûreden ve İstanbul’da mütedâvil olan kavâim-i nakdiyeden başka cins akçeyi mu’âmelât-ı ahz ve i’tâda kullanamayacaktır. Meskûkât-ı ecnebiye ve ecnâs akçenin tedâvülü memnû’ olduğundan bu misillü meskûkât-ı memnû’ayı alıp verenlere bayağı kalpazan nazarıyla bakılarak ona göre mücâzât-ı lâyıkaları icrâ olunacaktır.”³³⁴ Belgede, tedavülü yasaklanmış akçelerin alınıp verilmesinin kalpazanlık olarak nitelendirilmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu şekilde parada sahtecilik suçunun maddi sınırları taklit, yaldızlama, kırpma gibi eylemlerin ötesine taşınmıştır.

Bu kanunname dönemine ilişkin olarak karşımıza çıkan bir diğer mesele kaimelere ilişkin gerçekleştirilen sahtekârlık eylemleridir. Nitekim kanunname metninde evrâk-ı nakdiyenin taklidinin sikke taklidi ile aynı şekilde cezalandırılacağı açıkça ifade edilmiştir. Uygulamada evrâk-ı nakdiyeye ilişkin sahtekârlık eylemlerinin taklit eylemi ile gerçekleştirildiği görülmektedir³³⁵.

³³⁴ COA., İ.DH., 253/15634, 13 Şaban 1268 / 2 Haziran 1852.

³³⁵ COA., HR.MKT., 235/23, 3 Ramazan 1274 / 17 Nisan 1858; COA., HR.MKT., 235/26, 3 Ramazan 1274 / 17 Nisan 1858.

Özetle, bu dönemde de önceki dönemlerde olduğu gibi en çok taklit, kırpma, yaldızlama, sürme, tedavülü yasaklanmış olan akçeleri alıp verme gibi eylemler para sahtecilik suçu bağlamında karşımıza çıkmaktadır.

iii. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1858 Ceza Kanunnamesi'nin 143.maddesinde para sahtecilik suçuna vücut veren fiiller şu şekilde ifade edilmiştir: “... *altın ve gümüş meskûkâta taklîden meskûkât kat' eden ve zikrolunan meskûkât-ı mukarrereden tîzab ve sâir âlât ve tarîk ile az ve çok altın ve gümüş ihrâç ve ifrâz ederek kıymetlerini tenkîs eyleyen ve bir sikkeyi daha kıymetli olan âhar bir sikke yerine sürmek üzere onun renginde yaldızlayan ve o misillû kalp zuyûf meskûkâtın Memâlik-i Mahrûse'de tedâvülüne veyahut bilâd-ı ecnebiyeden gelip Memâlik-i Hazret-i şâhâneye duhûlüne mu'în olanlar...*” Bu maddeden hareketle para sahteciliğin şu beş fiille gerçekleştiği ifade edilebilir: (i) Taklit, (ii) Sikkenin madeni kıymetini düşürme, (iii) Yaldızlama, (iv) Taklit sikkeyi sürme, (v) Yurda sahte para sokma.

Taklit eylemi iki şekilde gerçekleştirilir: İlki taklit edilen sikke ile aynı madenden ayarı daha düşük bir sikke kesmek, ikincisi ise değer itibariyle taklit edilen sikkenin madeninden daha düşük değerde bir madenin kullanılması (örneğin gümüş sikkenin bakır madeni kullanılarak taklidi). Ahmet Ziya Bey, birinci durumun sadece devletin sikke kesme yetkisine ilişkin olduğunu belirtmekte, ikinci durumun ise bunun yanı sıra halkın zararına da sebep olacağını dikkate alarak her iki durumun da aynı şekilde cezalandırılmasını eleştirmektedir³³⁶. Keza yazar, yaldızlamak suretiyle icra edilen kalpazanlık eylemleri ile taklidin aynı şekilde cezalandırılmasını da uygun bulmamaktadır³³⁷.

Ayrıca taklit edilecek sikkenin meskûkât-ı sahîhayı asgarî seviyede de olsa andırması gerekmektedir. Bu kapsamda, taklit edilmiş olan sikkenin üzerinde, gerçek sikkeye mahsus olan yazı ve işaretlerin kısmen de olsa varlığı şarttır. Ancak bu benzerliğin mutlak ve mükemmel olması zorunlu değildir³³⁸.

Taklit edilen sikkenin piyasaya sürülmesi şart mıdır? 143.maddenin açık ifadesinden de anlaşılacağı üzere, taklit fiili, suçun oluşması için yeterlidir. Kalp sürücülüğü ayrı bir

³³⁶ Ahmed Ziya (1341) s.412-413.

³³⁷ Ahmed Ziya (1341) s.414-415.

³³⁸ Ahmed Ziya (1341) s.413.

fiildir ve madde metninden anlaşıldığı üzere kalpazanlık suçu seçimlik fiilli bir suçtur. 1277 yılına ait bir vesika bunu desteklemektedir. Kayıтта bir kalpazan çetesi konu edilmektedir. Ancak bu çete, taklit edilen sikkeleri henüz piyasaya süremeden yakayı ele vermiş, ilk başta üzerlerine atılı suçlamaları reddetseler de ortaya çıkan deliller bu inkârlarını boşa çıkarmıştır. Tahkik Meclisi, bu çetenin ürettiği sikkeleri piyasaya süremediğinden, ilgililer hakkında ne şekilde muamele edileceğini Meclis-i Vâlâ'ya sormuştur. Meclis-i Vâlâ'nın yanıtı ise şu istikamette olmuştur:

“ ... eşhâs-ı merkûmeden fazîha-yı mezkûreyi mukir bulunan Tontana ile bu husûsta medhal ve şirketleri maarru'z zıkr emârât ile anlaşılmış olan İbrahim Karalı ve Berkofski Tabya ve Leopoli Nesoli'nin mecidiye altınına taklîden kalpazanlık etmiş oldukları muhakkak bulunduğundan ve bu sûretle kalpazanlık fiili icrâ olunmuş olduğundan bu akçeleri sürememeleri kendilerini müstehak oldukları cezâdan kurtaramayacağına ... binâ'en... ”³³⁹

Bu başlık altında şu sorunun da yanıtlanması gerekmektedir: Kalp akçe sürücüsünün bu madde kapsamında değerlendirilmesi için, failin bu suçu itiyat haline getirmesi şart mıdır? Yoksa tek bir eylem dahi failin kalp sürücüsü olarak değerlendirilmesi için yeterli midir? 143. maddede kalp sürücülüğüne ilişkin düzenlemede, kalp ve zuyûf meskûkâtın Osmanlı'da tedavülüne yardım edilmesi ve kalp sürücülüğü ile meşgul olunması kalp sürücülüğü eyleminin gerçekleşmesi için şart koşulmuştur. Madde metninde yer alan “ve” ibaresi kalp sürücülüğünün ancak itiyaden gerçekleşen bir eylem olduğunu göstermektedir. Ceride-i Mehakim'de yer alan bir karar bunu destekler niteliktedir. Bu kararda piyasaya kalp akçe sürmeye çalışırken yakalanan Vanlı hamal Murat'ın kalp sürücüsü olarak nitelendirilebilmesi için bunu itiyat haline getirdiğinin tahkik edilmesi gerektiği vurgulanmış ve ilk derece mahkemesinin kararı, diğer bazı sebeplerle birlikte bozulmuştur³⁴⁰.

Son olarak, Adliye Nezareti tarafından 19 Rebiülevvel 1301 / 18 Ocak 1884 tarihlerinde Ceza Kanunnamesi'nin 146. maddesine ilişkin tüm adliye müfettişliklerine yazılan bir tahrîrâtı bu bağlamda ele almak gerekmektedir. İlgili yazı şu şekildedir:

“Sîm meskûkât-ı ecnebiyenin doksan dokuz senesi Mayısından i'tibâren tedâvülü memnû' olduğu hâlde el-ân tedâvül etmekte olmasına mebnî meskûkât-ı mezkûrenin

³³⁹ COA., A.}MKT.MVL., 121/13, 29 Rebiülevvel 1277 / 15 Ekim 1860.

³⁴⁰ Ceride-i Mehakim, S:564, s.8151-8157.

kat'ıyyen men'-i idhâl ve tedâvülû zımnında cereyân eden müzakerâtı mutazammın Şûrâ-yı Devlet Tanzîmât Dâiresinden kaleme alınan mazbatada gösterildiği vecihle meskûkât-ı mezkûrenin gerek Dersaadet ve gerek taşralarda tedâvülû memnû'iyetinin neşr ve i'lânı ve mu'âmelat-ı müteferriasının icrâsı Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi 'ne teblîğ kılınmış ve mazbatayı mezkûrenin bir fıkrasında meskûkât-ı memnû'a-yı mezkûreyi erbâb-ı hâcete talepleri üzerine verip almak müstesnâ olup fakat akçe bozdurmak sırasında ve sâir ahz u i'tâda bu sikkeleri mecbûren ahâlîye sürmeğe çalışanların Kânûn-u Cezâ'nın yüz kırk altıncı maddesinde meskûkât-ı fâsideyi bilerek sürenler için mevzû' olan cezâ-yı nakdî ile mahkûm olmaları lâzım geleceğinden bunun i'lânıyla berâber Zâbita'ya ve Mehâkim-i Nizâmiye'ye teblîğ-i keyfiyet kılınması bâ-tezkire-i sâmiye emir ve iş'âr buyrulmuş olmağla teblîğ-i keyfiyete ibtidâr ve işbu tahrîrâtın nüсах-ı matbû'a-yı kâfiyesi leffen tesyâr olundu.”³⁴¹

Bu kapsamda öncelikle 146. maddenin açıklanması gerekmektedir. İlgili madde, parayı sahih zannıyla elde eden ancak bunun taklit olduğunu daha sonra anlayan ve buna rağmen bu parayı piyasaya süren kişileri konu almaktadır. Zikredilen madde uyarınca bu kişilerden sürdürdükleri meblağın en az üç, en fazla altı misli nakdi ceza alınır ve her halde bu ceza bir mecidiye altınından aşağı olamaz.

Yukarıya alıntılanan belgenin içeriği dikkate alındığında, bunun, Ceza Kanunnamesi'nin ilgili hükmüyle uyumlu olmadığı ilk bakışta anlaşılmaktadır. Zira 146. maddede geçen “*meskûkât-ı fâside*” ibaresi, bağlamından bağımsız okunmamalıdır. İlgili kısım aynen şu şekildedir: “*Mevâdd-ı sâbıkada beyân olunan kalp ve zuyûf meskûkâtı sahih zannıyla alıp veren kimseler haklarında kalp sürücülük töhmeti azv olunmak iktizâ etmeyip fakat o makûle meskûkât-ı fâside ellerine geçenler sonra kalp ve zuyûf olduğunu vâkıf oldukları hâlde sürerler ise...*” Madde metninde yalnızca “*meskûkât-ı fâside*” ifadesi yer almamakta, “*o makûle*” demek suretiyle kavramın kapsamı daraltılarak önceki maddelere gönderme yapılmaktadır. Önceki maddelerde ifade edilen eylemler ise tedavülü memnu olan sahih ecnebî meskûkâtın alıp verilmesini kapsamamaktadır. Aktarılan belgede Adliye Nezâreti, para sisteminin millîleştirilmesi kapsamında tedavülü yasaklanan yabancı devletlere ait gümüş meskûkâtın tedavülünü önlemek için 146. maddeye atıf yapılmaktaysa da, böyle bir yorumun Ceza Kanunu'nun lafzına uygun olmadığı açıktır. Kısacası bu düzenleme ile Ceza Kanunnamesi'nde açıkça düzenlenen eylemlerden başka, tedavülü yasak

³⁴¹ Ceride-i Mehakim, 21 Şubat 1299 / 4 Mart 1884, S:243, s.1937.

olan yabancı devletlere ait gümüş sikkelerin alınıp verilmesi de kalpazanlık suçu kapsamında değerlendirilmektedir.

Özetle, 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde fiil unsuru epeyce ayrıntılı düzenlenmiş; taklit, yaldızlama, kırpma, sahte parayı yurda sokma, piyasaya sürme gibi eylemler kalpazanlık suçu kapsamında cezalandırılmıştır. Uygulamada tedavülü memnu paranın alış verişte kullanımı da bu kapsamda değerlendirilmiştir. Ayrıca kalp sürücülüğü eyleminin itiyaden işlenmesi şart koşulmuştur.

2.4. Manevî Unsur

Manevî unsur suç olarak kabul edilen eyleme kusurlu insan iradesinin karışması olarak ifade edilebilir³⁴². Ancak kusurlu irade kavramının varlığından bahsedilebilmesi için failin kusurlu davranma yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda manevî iradenin, “*isnat yeteneği*” ile “*kusurluluk*”tan oluştuğu ifade edilmelidir³⁴³. İsnat yeteneği, failin anlama ve isteme yeteneğine ilişkin; kusurluluk “*suçun maddî unsurunu gerçekleştirmiş olan irade ile hukuk düzeni tarafından konulmuş olan kural arasındaki aykırılığı*” ifade etmektedir³⁴⁴.

Ceza hukuku kuramında manevî unsur kast ve taksir olmak üzere iki temel başlık altında incelenmektedir³⁴⁵. Kısaca, “*suç sayılan eylemi, sonuçlarını bilerek ve isteyerek icra etmek*” şeklinde tanımlanan kast, manevî unsurun temel şeklidir³⁴⁶. Manevî unsur meselesi başlığında karşımıza çıkan bir başka kavram ise taksirdir. Taksir ise kısaca, failin öngörmesi gereken sonucu, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılıktan ötürü öngörememesi şeklinde tanımlanabilir³⁴⁷.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, parada sahtecilik suçunun manevî unsuru Osmanlı Ceza Hukuku özelinde incelenecektir. Bu doğrultuda öncelikle klasik dönem ve ardından da Tanzimat sonrası dönem sırayla ele alınacaktır.

³⁴² Alacakaptan (1975), s.118.

³⁴³ Alacakaptan (1975), s.118.

³⁴⁴ Alacakaptan (1975), s.151.

³⁴⁵ Özgenc (2015), s.227..

³⁴⁶ Toroslu (2010), s.185.

³⁴⁷ Kirkor Zöhrap (1325) Hukuk-u Ceza, İstanbul, Ahmed Saki Bey Matbaası, s.152.

2.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Klasik dönem Osmanlı Hukuku'nda manevi unsur meselesinin nasıl ele alındığını anlamak için İslam Ceza Hukuku'na öncelikle bakmak gerekmektedir.

İslam Ceza Hukuku insanı özgür irade sahibi bir varlık olarak kabul etmiş ve kişinin yalnızca hür iradesinin bir neticesi olarak ortaya çıkan fiillerine cezaî neticeler bağlamıştır³⁴⁸. Bir başka deyişle İslam Hukukunda da esas olan bir fiilin kasten işlenmesi halinde cezalandırılmasıdır³⁴⁹.

İslam Osmanlı Ceza Hukuku'nda kast-taksir benzeri bir ayrımla adam öldürme suçu bağlamında karşılaşılmaktadır. Hanefi mezhebine göre adam öldürme suçu, kasten adam öldürme (katl-i amd), kasta benzer adam öldürme (katl-i şibh-i amd), hataen adam öldürme (hataen katl), hata mecrasına cari katl ve tesebbüben katl olmak üzere sınıflandırılarak, failin karşılaştacağı yaptırımların bu ayrım temelinde şekilleneceği ifade edilmektedir³⁵⁰. Ayrıca manevi unsurdan bahsedilebilmesi için failin cezaî ehliyetinin varlığı da şarttır³⁵¹. Bu kapsamda failin mümeyyiz ve baliğ olması gerektiği belirtilmiştir³⁵². Keza isnat yeteneğini ortadan kaldıran haller de ayrıntılı olarak incelenmiştir³⁵³.

Ancak tazir kapsamında değerlendirilen suçlar bakımından durum farklıdır. Zira tazirde Müslüman olma, buluğ, hürriyet gibi şartlar aranmamaktadır³⁵⁴. Bir başka deyişle, temyiz kudretine sahip olduğu müddetçe bir çocuğun da tazir kapsamında cezalandırılması mümkündür³⁵⁵.

Parada sahtecilik suçunun tazir kapsamında değerlendirildiği ifade edilmişti. Bu kapsamda parada sahtecilik suçu özelinde manevi unsur meselesinin nasıl ele alındığı uygulamada yer alan örnekler ışığında değerlendirilmelidir.

Mühimme defterlerinde yer alan kayıtlarda parada sahtecilik suçunun ancak kasten işlenebilen bir suç olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda karşılaşılan pek çok belgede kişinin elinde sadece kalp akçe bulunması suçun oluşması için yeterli görülmemiştir. 22

³⁴⁸ Avcı (2014a), s.61.

³⁴⁹ Aydın (2017a), s.171.

³⁵⁰ Cin / Akgündüz, s.271-274; Cin / Akyılmaz, s.273-277; Aydın (2017a), s.192-196.

³⁵¹ Cin / Akyılmaz, s.245.

³⁵² Cin / Akyılmaz, s.245.

³⁵³ Aydın (2017a) s.169-170.

³⁵⁴ Yakut (2015), s.29.

³⁵⁵ Yakut (2015), s.29.

Cemaziyelevvel 972 / 26 Aralık 1564 tarihli bir mühimme kaydında bu husus vurgulandıktan sonra elinde kalp akçe bulunan kimsenin aldığı yeri söylediğinde üzerine gidilmemesi, ancak para sahtekârı olduğuna yönelik bir şüphenin bulunması durumunda ilgili kişi hakkında işlem yapılması emredilmektedir³⁵⁶. Belgede sahte parayı bilmeden alan şahısların cezalandırılmayacaklarının ifade edilmesi, parada sahtecilik suçunun ancak kasden işlenebilen bir suç olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca bu suçun vücut bulması için özel bir kasta gerek yoktur. 1210/1796 senesine ait bir belgede, Dimo ve Hacdar isimli iki zımmînin alış-veriş için değil yalnızca kadınlara takmak için beşlik yaldızladıkları ortaya çıkmış ancak *“yaldız dahî bir nev’ töhmet olmağla işbu iki nefer(in) dahî küreğe vazolundukları”* ifade edilmiştir³⁵⁷. Kısacası para sahtekârının cezalandırılması için paranın alış-verişte kullanılmak kastıyla piyasaya sürülmesi şart koşulmamıştır.

Cezaî ehliyet bakımından bülüğa ermemiş olanlarla, kölelere ilişkin herhangi bir belgeye rastlanılamadığından bu hususa temas edilmeyecektir. Özetle bu dönemde parada sahtecilik suçunun işlenebilmesi için failin elindeki akçenin kalp olduğuna yönelik bir bilgisinin olması gerekmektedir. Bir başka deyişle fail kasıtlı hareket etmiş olmalıdır.

2.4.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda

Manevî unsur meselesine ilişkin olarak Tanzimat’tan sonraki dönemde de İslam Hukuku hükümlerinin geçerli olduğu ifade edilebilir. Yukarıda bu hususa değinildiğinden burada ayrıca bir açıklamaya girişilmeyecektir.

Tanzimat sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda parada sahtecilik suçunun manevî unsurunu uygulamada yer alan örnekler ışığında incelemek gerekmektedir.

Bu bağlamda ilginç bir hadise Çorum’da yaşanmıştır. Yetmiş yaşının üzerinde ve oldukça yoksul bir durumda olan Derviş Hasan isimli bir şahıs, çocuklarının para vermesi için kendisini zorlaması üzerine, tenekeden çocuklarına para kesmiştir. Bunun üzerine kalpazanlık töhmetiyle Derviş Hasan yakalanmış ve kabahati olduğu sonucuna varılarak tevkif edilmiştir. Yapılan yazışmalar sonucunda ismi geçen şahsın epeyce yaşlı ve fakir

³⁵⁶ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no: 546, s.311-312.

³⁵⁷ COA., HAT., 129/13350, 29 Zilhicce 1210 / 5 Temmuz 1796.

olması, bunun yanı sıra salt çocuklarını teskin niyetinde olması ve taklit edilen şeyin paraya pek de benzemiyor oluşundan hareketle, hapiste şimdiye kadar yattığı süre de dikkate alınarak kefile rabtiyle tahliyesi talep edilmiştir³⁵⁸. Sonuç olarak, bu döneme ait uygulamada paranın asgari seviyede paraya benzemesi şartının yanı sıra, failin kastının da gözetildiği görülmektedir.

Nitekim 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 146.maddesinde kalp ve züyük meskûkâtı gerçek zannıyla alıp verenlerin kalp sürücü olarak nitelenemeyeceği ve bu kapsamda hakkında herhangi bir müeyyidenin tatbik edilmeyeceği ifade edilmiştir. Maddenin devamında ise kalp veya zuyûf akçe eline geçen ve bu duruma sonradan vakıf olan kimsenin bunu bilerek paraları piyasaya sürmesi halinde sürdüğü meblağın en az üç, en fazla altı misli nakdi cezaya çarptırılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm, başlangıçta mevcut olmayan bir kastın, failin kalp sürücü olarak nitelenmesine engel teşkil ettiğini ve cezasını önemli ölçüde azalttığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu kanunname uyarınca para sahtekârı yahut kalp sürücü olarak nitelenmenin ön koşulunun, başlangıçta mevcut olan bir kasıt olduğu ifade edilebilir.

Ahmet Ziya Bey de bu doğrultuda taklit edilen sikkenin gerçek meskûkâtı takliden tedavüle sokulması kastının şart olduğunu belirtir³⁵⁹. Bu bağlamda bilimsel bir maksatla -örneğin kimyasal bir deney yapmak maksadıyla sikkenin renginin değiştirilmesi- parada sahtecilik suçuna vücut vermeyecektir³⁶⁰. Zira tüm cinayetlerde olduğu gibi parada sahtecilik suçu bağlamında da suç işleme kasdının mevcudiyeti şarttır³⁶¹.

Özetle parada sahtecilik suçu bu dönemde de tıpkı önceki dönemde olduğu gibi ancak kasten işlenebilen bir suç olarak değerlendirilmiş ve failin piyasada tedavül etmek üzere bu parayı sürmesi şart koşulmuştur.

³⁵⁸ COA., İ.DH., 267/16671, 18 Cemaziyelevvel 1269 / 27 Şubat 1853.

³⁵⁹ Ahmed Ziya (1341) s.414.

³⁶⁰ Ahmed Ziya (1341) s.414.

³⁶¹ Ahmed Ziya (1341) s.414.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI CEZA YARGILAMASI HUKUKU AÇISINDAN PARADA SAHTECİLİK SUÇU VE FAİLİN CEZALANDIRILMASI

Çalışmanın ilk bölümünde parada sahtecilik suçu ceza hukuku kapsamında incelenmiştir. Bu doğrultuda ilgili suçun Osmanlı Ceza Hukuku'nda hangi kategoride yer aldığına ve suçu meydana getiren unsurlara değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise parada sahtecilik suçu öncelikle yargılama hukuku açısından ele alınacaktır. Ardından çalışma konusu suça ilişkin hangi yaptırımların belirlendiği incelenecek, son olarak da cezalandırmaya etki eden durumlar üzerinde durulacaktır.

1. Yargılama Hukuku Bakımından Parada Sahtecilik Suçu

Ceza yargılaması hukuku, ceza normunun ihlal edilip edilmediğini, ihlal edilmişse failine hangi cezanın verilmesi gerektiğini tespiti yönelik faaliyetlerin türünü, biçimini ve zamanını düzenleyen işlemleri inceleyen bir usul hukuku dalıdır³⁶². Çalışmanın devam eden kısmında yargılama hukuku kapsamında ele alınan görev/yetki, soruşturma ve ispat meseleleri parada sahtecilik suçu özelinde incelenecektir.

1.1. Görev ve Yetki

Görev kavramı, ceza uyuşmazlığın konusunu oluşturan suçun muhakemesinin ilk derece mahkemelerinden hangisi tarafından yapılacağını ifade eder³⁶³. Yetki ise, asıl ceza yargılamasının belli bir yer ölçüsüne göre bölümlenmesine karşılık gelmektedir³⁶⁴. Bir başka deyişle hakim in hangi yerdeki işlere bakacağını tespiti yönelik kurallar yetki kurallarıdır³⁶⁵.

³⁶² **Toroslu, Nevzat / Feyzioğlu, Metin** (2013) Ceza Muhakemesi Hukuku, 12.Baskı, Ankara, Savaş, s.2.

³⁶³ **Ünver, Yener / Hakeri, Hakan** (2016) Ceza Muhakemesi Hukuku, 12.Baskı, Ankara, Adalet, s.139.

³⁶⁴ **Kunter, Nurullah** (1989) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9.Baskı, İstanbul, Beta, s.387.

³⁶⁵ **Öztürk, Bahri / Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Sırma Gezer, Özge / Saygılar Kırıt, Yasemin F. / Özyayın, Özdem / Alan Akcan, Esra / Erden Tütüncü, Efser** (2016) Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 10.Baskı, Ankara, Seçkin, s.205.

Çalışmanın bu kısmında parada sahtecilik suçunun yargılamasında hangi mahkemenin/mahkemelerin yetkili ve görevli olduğu sorusunun yanıtlanmasına çalışılacaktır. Bu kapsamda öncelikle klasik dönem ardından da Tanzimat sonrası dönem incelenecektir.

1.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Klasik dönem Osmanlı yargı teşkilatı, çok sayıda mahkemenin bir arada bulunduğu bir sistemdir. Bu dönemde yargılamaların merkezinde kadı'nın başkanlığında yargılama yapan şer'îye mahkemeleri bulunmaktadır³⁶⁶. Bunun dışında İstanbul'da bulunan Divan-ı Hümayun'un, vezir-i azam divanlarının, kazaskerlerin, defterdarların, Yeniçeri ağasının, kaptan-ı deryanın, nakibü'l eşrafların, sancak beyi ve beylerbeylerinin³⁶⁷ kendi hakimiyet sahalarında birtakım yargısal yetkilerle donatılmış oldukları görülmektedir³⁶⁸. Ayrıca gayrimüslim vatandaşların kendi aralarındaki uyuşmazlıkları çözme yetkisine sahip cemaat mahkemeleri ile yabancı devletlere tanınan ayrıcalıklar kapsamında konsolosluk mahkemeleri bu yargı düzeni içinde yer almaktadır. Ancak bunlardan yalnızca Divan-ı Hümayun, Şer'îye Mahkemeleri ve Konsolosluk Mahkemeleri çalışma konusu ile ilgilidir. Konsolosluk mahkemelerine yer bakımından uygulama başlığı altında temas edildiğinden bu başlık altında yalnızca şer'îye mahkemeleri ile Divan-ı Hümayun'a değinmekle yetinilecektir.

Divan-ı Hümayun, Osmanlı Devleti'nde padişahın yargısal yetkilerini kullandığı yerdir ve Osmanlı yargı teşkilatının en üstünde konumlanmıştır³⁶⁹. Bu kapsamda Divan-ı Hümayun, kimi şer'î ve örfî uyuşmazlıkları ilk derece mahkemesi sıfatıyla çözüme kavuştururken, kimi istisnai durumlarda temyiz mercii olarak faaliyet göstermiştir. Çalışma kapsamında değinilmesi gerek nokta, Divan-ı Hümayun'un ilk derece mahkemesi sıfatıyla çözdüğü uyuşmazlıklar olacaktır.

³⁶⁶ Akman, Mehmet (2004) Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması, 1.Baskı, İstanbul, Eren, s.40; Doğangüzel, Semra Betül (2019) 'Tanzimat Döneminin Şeriye Mahkemeleri ve Kadıların Değişim Sürecine Etkisi', Adalet Dergisi, S:62-63, Türk Hukuk Tarihi Özel Sayısı, s.50-51.

³⁶⁷ Karataş, Abdullah Vefa (2019) 'Divan-ı Hümayun ile Paşa Divanının Karşılaştırılması -Manisa Şehzade Sarayı Divanı Örneği-', Adalet Dergisi, S:62-63, Türk Hukuk Tarihi Özel Sayısı, s.251.

³⁶⁸ Ekinci (2017), s.379.

³⁶⁹ Mumcu, Ahmet (2017) Divan-ı Hümayun, 4.Baskı, Ankara, Phoenix, s.67.

Şer'îye mahkemelerinin başında ise “kadı” bulunmaktadır. Kadılar, yetkilendirildikleri “kaza”nın sınırları içinde faaliyet göstermektedirler. Burada geçen “kaza” ifadesinin, “yetki” kavramına karşılık geldiği söylenebilir. Osmanlı yargısında kadıların yetkilerinin siyasi otorite tarafından maslahat düşüncesiyle coğrafi olarak kısıtlandığı görülmektedir³⁷⁰. Coğrafi anlamda kısıtlanan kadı'nın başka bir yargı çevresindeki uyuşmazlıkları halledemeyeceği fetva kitaplarında ifade edilmiştir³⁷¹. Bunun istisnası, siyasi otorite/padişah tarafından bir kadı'nın kendi yargı çevresi dışındaki bir uyuşmazlık için yetkilendirilmesini ifade eden “müvella” kurumudur³⁷². Kadı'nın kendi yargı çevresi içinde gerçekleşen her tür uyuşmazlığı çözümleyeceği kural olarak kabul edilmekteyse de, padişah tarafından istisnaen görev bakımından kısıtlamaya gidildiği de görülmektedir³⁷³. Nitekim tüm bu kısıtlamalar Mecelle'nin 1801.maddesinde “*Kazâ, zaman ve mekân ile ve bazı husûsâtın istisnâsı ile tekayyüt eder.*”³⁷⁴ demek suretiyle hüküm altına alınmıştır. Bu açıklamalardan hareketle, Osmanlı Hukuku'nda kadı'nın görev ve yetkisini belirleme hakkının padişaha ait olduğu sonucuna varılabilir. Bu kapsamda, Divan'ın toplandığı yerde vuku bulmayan hadiselerin Divan-ı Hümayunca çözümlenmesi, bu hakkın bir uzantısı olarak görülebilir³⁷⁵.

Bu noktada çalışma konusunu oluşturan parada sahtecilik suçuna ilişkin yargılamanın hangi mahkemece gerçekleştirildiği meselesi üzerinde durulmalıdır. II. Mehmet döneminde çıkarılan Zaplanına ve Plane Madeni ve Gümüş Yasaknamesi³⁷⁶, Novaberde Gümüş Yasaknamesi³⁷⁷, Anadolu Vilayeti Gümüş Yasaknamesi³⁷⁸, Srebreniç Maden Yasaknamesi³⁷⁹ ile Kratova Maden Yasaknamesi'nde³⁸⁰ yetkili merciin kalpazanın yakalandığı yer mahkemesi, görevli merciin ise kadının başkanlık ettiği şer'îye mahkemesi olduğu ifade edilmektedir. Ancak Sultan I. Süleyman³⁸¹ ile Sultan III.Murad dönemlerine ait kanunnamelerde kalpazanın tutularak Dergâh-ı Muallâ'ya, Dersaadet'e arz edilmeleri emredilmektedir. Nitekim 16.yüzyıla ait mühimme kayıtlarında para sahtekârlarının suç

³⁷⁰ Cin/Akgündüz, s.338.

³⁷¹ Çatalca Ali Efendi (1269) Fetâvâ-yı Ali Efendi, Cüz-ü Evvel, İstanbul, s.273.

³⁷² Cin/Akgündüz, s.339.

³⁷³ Aydın, Melikşah (2016) İslam ve Osmanlı Hukukunda Hâkimlik ve Hâkimlerin Nitelikleri, Ankara, Adalet, s.166-167.

³⁷⁴ Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye (1300), İstanbul, s.640.

³⁷⁵ Mumcu (2017), s.70.

³⁷⁶ Akgündüz (1990), s.502.

³⁷⁷ Akgündüz (1990), s.558.

³⁷⁸ Akgündüz (1990), s.571,573.

³⁷⁹ Akgündüz (1990), s.482.

³⁸⁰ Akgündüz (1990), s.550.

³⁸¹ Akgündüz (1992), s.303.

aletleriyle birlikte yakalanarak Südde-i Saadet'e gönderilmesi emredilmektedir³⁸². Bu durum Divan-ı Hümayun'un şer'î olsun, örfî olsun, her türlü uyuşmazlığı ilk derece mahkemesi sıfatıyla çözebilme yetkisinin bir yansıması olarak ifade edilebilir³⁸³.

Bu aşamada gümüş yataklarının bulunduğu yerlerde görev ve yetki bakımından uygulamanın nasıl gerçekleştiği ele alınmalıdır. 972 / 1564 senesini taşıyan bir mühimme kaydı Novaberde kadısına hitaben kaleme alınmış ve hükmün sonunda “... *kallâblık ile meşhûr olup müttehem olanları tutturup kallâblığa müte'allik ellerinde bulunan âletleri ve sikkeleri ile mukayyed ü mahbûs Südde-i Saadet'e...*” gönderilmesi emredilmiştir³⁸⁴. Yine aynı yer kadısını muhatap alan 990/1582 yılına ait bir belgede kalpazanların ellerinin kesilmesine hükmedildiği görülmektedir. Bu son belgeden, yargılamanın Divan-ı Hümayunca yapıldığı, hükmün yine bu mercii tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla verildiği anlaşılmaktadır³⁸⁵.

Uygulamanın yukarıdaki kanunname hükümleriyle çelişkili olduğu ilk başta akla gelebilir. Ancak, para sahtekârının, yakalandığı yer kadısınca muhakeme edileceğine ilişkin hükümler Sultan II. Mehmed dönemine aittir. Verilen örnekler ise Sultan I. Süleyman ve sonrasına aittir. Yani bu örneklerde de aslında kanunnameye uygun davranılmıştır. Bir başka deyişle II. Mehmed'in saltanatı yıllarında para sahtekârının yakalandığı yer kadısını yetkilendiren hükümler daha sonra yürürlükten kaldırılmış ve padişahın iradesiyle Divan-ı Hümayun yetkili kılınmıştır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği üzere Divan-ı Hümayun, Şer'îye Mahkemelerinin görev alanına giren uyuşmazlıkları dahi ilk derece mahkemesi sıfatıyla çözme yetkisine sahiptir. Yani Sultan II.Mehmed döneminde de Divan-ı Hümayun'un parada sahtecilik suçu kapsamında yer alan bir eylemi cezalandırma yetkisi mevcuttur. Bu durum da uygulamada yer alan örneklerin çelişkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Özetle, klasik dönem Osmanlı Hukukunda parada sahtecilik suçunu yargılama görevinin Sultan II.Mehmed döneminde hem ilgili yerin Şer'îye Mahkemesi'ne, hem de Divan-ı Hümayun'a, daha sonraki dönemlerde ise yalnızca Divan-ı Hümayun'a ait olduğu

³⁸² 5 Numaralı Mühimme Defteri hkm no. 359, s.65; 5 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:406, s.72; 5 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:713, s.123; 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no. 52, s.25; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:140, s.; 6 Numaralı Mühimme Defteri hüküm no:1274, s.250; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:993, s.96-97; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1133, s.169... mühimme defterlerinde para sahtekârlarıyla ilgili hükümlerin pek çoğunun bu minvalde olduğu ifade edilebilir.

³⁸³ Mumcu (2017), s.69.

³⁸⁴ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:508, s.290-291.

³⁸⁵ COA., A. {DVNSMHM.d..., 28/235, 03 Şaban 990 / 23 Ağustos 1582.

ifade edilebilir. Divan-ı Hümayun sadece İstanbul’da bulunduğundan yetkili mercinin tespiti bakımından bir sorun bulunmamaktadır. Bu durum parada sahtecilik suçunun ihlal ettiği değerin büyüklüğünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

1.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda

Çalışmanın bu kısmında Tanzimat sonrası dönemde para sahtekârının muhakemesinin hangi mahkemenin/mahkemelerin görev ve yetki alanına girdiği meselesi incelenecektir. Görev ve yetki meselesi ilgili dönemde suçun niteliğine ve bu suçun karşılığı olarak belirlenen yaptırımın türüne göre belirlendiğinden, öncelikle çalışma konusunu teşkil eden parada sahtecilik suçunun 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnamelerinde nasıl düzenlendiğini kısaca incelemek gerekmektedir.

Parada sahtecilik suçunun karşılığı olarak 1840 Ceza Kanunnamesi’nde kürek, 1851 Ceza Kanunnamesinde pranga-bendlik müeyyidesi öngörülmüştür. 1858 Ceza Kanunnamesinde ise suçlar cinayet, cünha ve kabahat olarak sınıflandırılmış, parada sahtecilik suçu cinayet kapsamında değerlendirilerek para sahtekârının küreğe konulacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu başlık altında yalnızca, pranga ve kürek cezasını gerektiren suçlarla, cinayet kapsamında yer alan suçların muhakemesinin hangi mahkemenin/mahkemelerin görev ve yetki sahası içinde kaldığı hususu incelenmelidir.

II.Mahmud döneminde yargısal reformların ilk aşaması olarak 1838 yılında Meclis-i Vâlâ kurulmuş ve ilgili Meclis yönetsel yetkilerinin yanı sıra birtakım yargısal yetkilerle de donatılmıştır³⁸⁶. Reformların İstanbul dışındaki yerlerde de uygulanması amacıyla taşrada 1840 senesinde Muhassıllık, 1842’de Memleket, 1849’da Eyalet Meclisi adıyla anılan meclisler tesis edilmiştir. Bu meclisler sahip oldukları birtakım yönetsel yetkilerin yanı sıra kendi yargı çevreleri içinde gerçekleşen ve idam, kürek, kal’abendlik, prangabendlik cezalarını gerektiren suçları ilk derece mahkemesi olarak ele almıştır³⁸⁷. Bu doğrultuda verdiği kararların ise Meclis-i Vâlâ tarafından tekrar incelenmesi gerektiği ifade

³⁸⁶ **Durhan, İbrahim** (2008) ‘Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler’, EÜHFD, C:12, S:3-4, s.70; **Kılınç, Ahmet** (2015a) ‘Bir Meclis-i Vâlâ Hükümü ve Tahlil’, ADAM Akademi, C:5, S:1, s.23-24.

³⁸⁷ **Konan, Belkis** (2013b) Osmanlı Devleti’nde İdari Yargının Gelişimi, 1.Baskı, Ankara, Statü, s.53.

edilmiştir³⁸⁸. Meclis-i Vâlâ'nın verdiği kararlar Meclis-i Âli-i Umûmî'de tekrar görüşülür, karar burada da onaylanırsa, arza sunulurdu. İradenin alınmasıyla karar kesinlik kazanırdı³⁸⁹.

1854 senesinde Eyalet Meclislerinin bünyesinde Meclis-i Tahkik kurularak Eyalet Meclislerinin cezaî uyuşmazlıkları çözme yetkisi bu meclislere devredilmiştir³⁹⁰. Meclis-i Tahkik tarafından verilen kürek, hapis, sürgün, pranga gibi cezalar ise önce Eyalet Meclisi bünyesinde kurulan Meclis-i Cinayet'in, ardından da Meclis-i Vâlâ'nın kontrolünden geçmektedir³⁹¹.

1864 tarihli Vilayet Nizamnâmesi ile Osmanlı taşra teşkilatı vilayet, sancak, kaza, nahiye ve köy şeklinde bölümlenmiş; idare ve adliye birbirinden ayrılarak taşra meclislerinin adlî yetkileri Nizamiye Mahkemelerine devredilmiştir³⁹². Bu Nizamname uyarınca cinayet kapsamında yer alan suçları ilk derece mahkemesi olarak yargılama görevi sancaklarda bulunan Cinayet Meclislerine verilmiştir³⁹³. Ayrıca cinayet davalarına ilişkin burası tarafından verilen kararların vilayette bulunan Divan-ı Temyiz tarafından tekrar incelenmesi zorunlu kılınmıştır³⁹⁴. 1868 senesinde Meclis-i Vâlâ, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ve Şura-yı Devlet olmak üzere ikiye ayrılarak Meclis-i Vâlâ'nın adlî yetkileri Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'ye devredilmiştir³⁹⁵. Nizamiye Mahkemelerinin üstünde konumlanan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin, önüne gelen cinayete ilişkin uyuşmazlıkları temyizen hükme bağlayacağı ifade edilmiştir³⁹⁶.

1879 seneli Mehâkim-i Nizâmiye'nin Teşkilâtı Kanun-u Muvakkatı ile Nizamiye Mahkemelerinin adları değiştirilmiş; basit kazalarla, sancak ve vilayetlerin merkez kazalarında bidayet mahkemeleri, vilayet merkezlerinde istinaf mahkemeleri ve İstanbul'da ise Mahkeme-i Temyiz kurulmuştur³⁹⁷. Bu kapsamda cinayet kapsamında yer alan suçun sancağa bağlı kazalarda işlenmesi halinde sancak bidayet mahkemesinin görevli olacağı

³⁸⁸ **İnalcık, Halil** 'Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler': İnalcık, Halil / Seyitdanlioğlu, Mehmet (Editörler) (2017) 6.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.627; **Ekinci, Ekrem Buğra** (2004) Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri, 1.Baskı, İstanbul, Arı Sanat, s.156

³⁸⁹ **Seyitdanlioğlu, Mehmet** (1999) Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868), 2.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s.110.

³⁹⁰ **Karahanoğulları, Onur** (2017) Türkiye'de İdari Yargı Tarihi, 2.Baskı, Ankara, Turhan, s.94.

³⁹¹ **Bingöl, Sedat** (2004) Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.85.

³⁹² **Üçok/Mumcu/Bozkurt**, s.362.

³⁹³ **Ekinci** (2004), s.165.

³⁹⁴ **Ekinci** (2004), s.166.

³⁹⁵ **Üçok/Mumcu/Bozkurt**, s.362.

³⁹⁶ **Ekinci** (2004), s.183.

³⁹⁷ **Akgündüz, Said Nuri**, (2017) Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması, İstanbul, Rağbet, s.101.

ifade edilmiştir³⁹⁸. Ancak ilgili suç, vilayet merkezi olan sancak veya bu sancağa bağlı kazada işlenmişse, ilgili vilayette bulunan İstinaf Mahkemesi'nin ilk derece mahkemesi sıfatıyla yargılamayı gerçekleştireceği kabul edilmiştir³⁹⁹. Vilayet İstinaf Mahkemesi tarafından cinayete ilişkin verilen kararların ise Mahkeme-i Temyizce “temyizen” inceleneceği belirtilmiştir⁴⁰⁰.

Bu açıklamalardan hareketle Tanzimat sonrası dönemde parada sahtecilik suçu özelinde görev ve yetki meselesi incelendiğinde şu sonuç ortaya çıkmaktadır: 1840-1854 arası dönemde parada sahtecilik suçunu yargılamaya görevli mahkeme suçun işlendiği yer Eyalet Meclisi olacaktır⁴⁰¹. 1854'ten sonra ise dava, ilgili eyalette bulunan Meclis-i Tahkik tarafından görülecek, ardından Eyalet Meclisi bünyesinde bulunan Meclis-i Cinayet'in onamıyla Meclis-i Vâlâ'ya havale edilecektir. Meclis-i Vâlâ aşamasından sonra Meclis-i Âli-i Umumi'de tekrar görüşülen karar padişahın da tasdikinden sonra infaz edilecektir⁴⁰².

1864-1879 seneleri arasında parada sahtecilik suçuna ilişkin hüküm kurma görevi sancaklarda bulunan Cinayet Meclisi'ne verilmiştir. Ayrıca burası tarafından verilen kararların vilayette bulunan Divan-ı Temyizce tekrar incelenmesi şart koşulmuştur. Divan-ı Temyiz tarafından verilen kararlar ise İstanbul'da bulunan Divan-ı Ahkam-ı Adliye tarafından temyizen incelenecektir⁴⁰³.

1879'dan sonraki dönemde parada sahtecilik suçu eğer basit kazada gerçekleşmişse, dava bağlı bulunduğu sancağın bidayet mahkemesinde görülecektir. Ancak ilgili suç vilayet merkezi olan sancak veya bu sancağa bağlı bir kazada gerçekleşmişse vilayette bulunan istinaf mahkemesi uyuşmazlığı ilk derece mahkemesi sıfatıyla çözecektir. Burası tarafından verilen kararların ise “temyizen” merkezde bulunan Mahkeme-i Temyiz tarafından inceleneceği kabul edilmiştir.

³⁹⁸ Ekinci (2004), s.208.

³⁹⁹ Ekinci (2004), s.211.

⁴⁰⁰ Akgündüz S., s.101.

⁴⁰¹ 20 Rebiülahir 1265 / 15 Mart 1849 tarihli bir belgede Bağdat'ta işlenen bir parada sahtecilik hadisesi incelenmekte ve yargılamanın ilk derecede Bağdat meclisi tarafından icra edildiği ifade edilmektedir (COA., MVL., 31/23, 20 Rebiülahir 1265 / 15 Mart 1849).

⁴⁰² Nitekim 2 Cemaziyelahir 1270 / 2 Mart 1854 tarihli bir belgede para sahtekârının elinde kalp mecidyeler ve kalpazanlıkta kullanılan eşyalarla birlikte yakalandığı ancak bu esnada firar ettiği, yapılan araştırmalar sonucunda failin tekrar yakalandığı ancak “*tahdîd-i müddet-i cezâiyesi hakkında bir gûne irade-i seniyye şeref-zuhûr etmemiş ve icrâ-yı iktizâsı emir ve irâde-i ‘aliyye-i cenâb-ı sadâret-penâhîlerine menûl bulunmuş*” olduğu ifade edilerek, bu istikamette bir hüküm talep edilmiştir (COA., MVL., 270/19, 2 Cemaziyelahir 1270 / 2 Mart 1854). Keza Meclis-i Vâlâ tarafından kaleme alınan pek çok belgenin sonunda emr ü fermanın hazret-i men-lehü'l emre ait olduğu ifade edilmiştir.

⁴⁰³ Bu kapsamda örnek bir olay için bkz. Ceride-i Mehakim, S:1, s.5-7.

Bu başlık altında son olarak 1879'dan sonraki dönemde iştirak halinde, faillerin işledikleri suçların farklı mahkemelerin görev alanına girmesi durumunda hangi mahkemenin görevli olarak kabul edileceğine ilişkin verilen bir karara temas etmek gerekmektedir. 16 Safer 1303 / 24 Kasım 1885 tarihli bu kararda sahte pul iddiasını tahkik etmek için Artin isimli şahsın idare ettiği bir handa arama yapıldığı, sahte pul ve bandrollerin bulunduğu odadan kalp mecidiyelerle bunların imalinde kullanılan birtakım alet ve edevatın da ele geçirildiği belirtilmiştir. Bunun üzerine genişletilen soruşturma neticesinde Artin'in Mardros, Behor, Agop, Serkis, Hacı Cemil Efendi ve Vanderyas isimli şahıslarla birlikte sahte bandrol imal ettiği, ancak Artin'in sahte para imalinde bir dahlinin olmadığı ifade edilmiştir. Bundan dolayı da cünha derecesinde kalan pul sahtekârlığı eylemi ile cinayet derecesinde olan para sahtekârlığı eylemlerinin -fiillerin arasında bir iştirak olmadığından ötürü- farklı mahkemelerin görev alanına girdiği, İstanbul Cinayet Mahkemesi tarafından verilen 10 Şevval 1302 / 23 Temmuz 1885 tarihli ilamda belirtilmiştir. İlgili kararın temyiz edilmesi üzerine Mahkeme-i Temyiz, 16 Safer 1303 / 24 Kasım 1885 tarih ve 820 sayılı bozma kararında, Artin'in sahte bandrol ve pul imali konusunda müşterek fail olduğunu, sahte mecidiye imaline ilişkin olarak ise diğer kişilerin sürücü olduklarını ve bundan dolayı da fiillerinin diğer fiille irtibat içinde bulunduğunu ifade etmiştir. Para sahtekârlığının Kanun-u Ceza'nın 143.maddesi uyarınca cinayet derecesinde bir suç olduğundan bahisle ismi geçen şahısların cinayet ithamiyle Mahkeme-i Cinayet'te yargılanması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁰⁴. Bu karardan hareketle 1879'dan sonraki dönemde iştirak halinde işlenen suçlardan birinin cinayet diğerinin cünha kapsamında kalması durumunda fiiller arasında bir irtibat da mevcut ise yargılamanın Cinayet Mahkemesi'nde icra edileceği sonucuna ulaşılabilir.

1.2. Soruşturma

Ceza yargılaması süreci bir şüphe ile başlar ve bu şüpheyi ortadan kaldıran bir hükümle sona erer⁴⁰⁵. Soruşturma evresi şüphenin ortaya çıktığı ilk aşamayı teşkil eder. Bu aşamada şüphelinin suç işlediğini iddia etmeye yeterli şüphe sebebinin olup olmadığı

⁴⁰⁴ "... Eşhâs-ı mütteheme-i merkûmeden cinâyet ve cünha ile ithâm olunan merkûm Artin'in emr-i muhâkemesinin Mahkeme-i Cinâyette icrâsı kânûnen lâ-büd ve her iki fiilden dolayı şu mahkemede diğerlerinin vücûdu lâzım olmasına göre itirâzât-ı merkûme tevhid-i muhâkeme kâidesince becâ olarak Mahkeme-i Cinâyet'in zikrolunan karârında isâbet olmamağla ... karâr-ı mezkûrun nakzına ... karâr verildi." (Ceride-i Mehakim, 10 Rebiülevvel 1303, S.332, 3243-3244)

⁴⁰⁵ Ünver/Hakeri, s.505.

araştırılır⁴⁰⁶. Soruşturma safhası suç şüphesinin yetkili mercilerce öğrenildiği andan davanın açılmasına kadarki süreci kapsamaktadır⁴⁰⁷.

Çalışmanın bu kısmında parada sahtecilik suçunun klasik dönem ve Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku'nda nasıl soruşturulduğu üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda soruşturma safhasında karşılaşılan sūjelerin kimler olduğu incelenecek ve bu aşamanın yürütülmesi esnasında karşılaşılan önemli hususlar değerlendirilecektir.

1.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Klasik dönem Osmanlı Ceza Yargılaması Hukuku'nda şahıs hakkına ilişkin davalarda soruşturma evresi mağdur yahut yakınlarının şikayetiyle başlamaktayken, kamu düzenini ilgilendiren davalarda bu süreç ihbar yahut öğrenme üzerine re'sen başlamaktadır⁴⁰⁸.

Bu dönemde soruşturma safhasının genellikle naip tarafından yürütüldüğü ifade edilmektedir⁴⁰⁹. Ancak naibin son kararı verme yetkisi bulunmuyorsa, deliller kadı tarafından tekrar ele alınmakta, son kararı verme yetkisi bulunuyorsa onun dinlediği tanık ifadelerine dayalı olarak hüküm tesis edilebilmektedir⁴¹⁰. Bunun dışında muhızır, asesbaşı, subaşı ve çavuş olarak isimlendirilen görevliler faillerin aranıp bulunması, kadı huzuruna çıkarılması ve kimi zaman da suçun teftişi gibi görevleri yerine getirmektedir⁴¹¹. Ayrıca bazı önemli davalara ilişkin olarak soruşturmanın merkez tarafından görevlendirilen kişiler aracılığıyla icra edildiği ve “müfettiş” olarak isimlendirilen bu kişilerin edindikleri bilgileri doğrudan doğruya merkeze arz ettikleri görülmektedir⁴¹². Keza toprak kadısı da soruşturma evresinde karşılaşılan sūjelerdendir⁴¹³.

⁴⁰⁶ Ünver/Hakeri, s.504.

⁴⁰⁷ Erem, Faruk (1964) Ceza Usulü Hukuku, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s.200.

⁴⁰⁸ Ünal Özkorkut, Nevin (2016) Osmanlı Hukukunda Müdde-i Umumilik: Savcılık Kurumunun Türk Hukukuna Girişi ve Uygulanma Süreci, Ankara, Turhan, s.58-59.

⁴⁰⁹ Bayındır, Abdülaziz (2015) İslâm Muhâkeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), 2.Baskı, İstanbul, Süleymaniye Vakfı Yayınları, s.45.

⁴¹⁰ Bayındır, s.117-118.

⁴¹¹ Akman, s.46-50.

⁴¹² Akman, s.114..

⁴¹³ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2014) Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı, 4.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s.128-130.

Çalışma konusunu teşkil eden parada sahtecilik suçunun yargılamasının Divan-ı Hümayun'da gerçekleştirildiği yukarıda ifade edilmişti. Ancak suçun taşrada işlenmesi halinde fail ilgili yerin kadısı tarafından sicil suretiyle birlikte İstanbul'a gönderilirdi⁴¹⁴. Bu doğrultuda kadılık tarafından gerçekleştirilen işlemin yargılamadan ziyade soruşturmaya benzediği ifade edilebilir. Soruşturma bizzat kadı tarafından idare edildiği gibi kimi zaman kadıya birtakım sükelerın de eşlik ettiği görölmektedir.

Bu bağlamda gümüş yasaknamelerinde gümüş yasakçılara⁴¹⁵ para sahtekârlarını yakalama görevi verildiği görölmektedir. Zaplanına ve Plane Gümüş Yasaknamesi ile Novaberde Gümüş Yasaknamesi'nde “*gümüş yasağı etmeğe*” gönderilen kişinin para sahtekârını bulduğu gibi kadı katına iletmesi emredilmiştir⁴¹⁶. Srebreniç Maden Yasaknamesi'nde de yasakçıdan para sahtekârını bulduğu gibi kadı ve subaşı katına iletmesi istenmiştir⁴¹⁷. Kratova Gümüş Yasaknamesi'nde ise “*ol vilâyetin sancakbeği ve kadıları ve subaşıları*”na gümüş yasakçısına bu konuda yardım edilmesi emredilmiştir⁴¹⁸.

23 Şaban 967 / 26 Mart 1565 tarihli bir belgede Edirne'de eski bir zaîm⁴¹⁹ olan Mustafa isimli kişinin kadı huzuruna çıkararak Kürt Hoca Mahallesinde ikamet eden bir zatın para sahtekârlığı yaptığından evinin basılması için izin istediği aktarılmıştır. Bunun üzerine Mustafa'nın yanına güvenilir kimseler verilmiş ve Sinan'ın evi basılmıştır⁴²⁰. 12 Numaralı Mühimme defterinde yer alan bir kayıta ise Erzurum beylerbeyine, toprak kadısı ile birlikte para sahtekârlarının durumlarının “*hak üzere teftiş ve tefahhus*” edilmesi emredilmektedir⁴²¹. Bir başka belgede ise Hezargrad kadısının, Niğbolu ve Vidin sancaklarında gerçekleşen para sahtekârlığı hadiselerinden ötürü müfettiş tayin edildiği aktarılmakta ve toprak kadılarıyla birlikte “*kasabât ve kurâ ve sâir şüpheler olan mevâzii*” yoklaması emredilmektedir⁴²². 20 Zilkade 972 / 19 Haziran 1565 tarihli bir mühimme kaydında ise Dergâh-ı Muallâ tarafından görevlendirilen çavuş vasıtasıyla faillerin suç aletleriyle birlikte İstanbul'a gönderildiği ifade

⁴¹⁴ COA., A. {DVNSMHM.d..., 25/2447, 28 Cemazıyelevvel 982, 15 Eylül 1574.

⁴¹⁵ Gümüş yasakçısı, gümüş madeninin kıt olduğu ve bundan dolayı gümüş ve kıymetli maden ihracının yasaklandığı dönemlerde, bu yasağın denetimi için görevlendirilen kişidir. (DİA (1996) ‘Gümüş’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:14, s.271.

⁴¹⁶ Akgündüz (1990), s.502, 558.

⁴¹⁷ Akgündüz (1990), s.482.

⁴¹⁸ Akgündüz (1990), s.550.

⁴¹⁹ Zaîm, askerî hizmette bulunan kişilerden 20.000 ile 100.000 akçe arasındaki dirlikleri tasarruf eden kişilere verilen isimdir. (Afyoncu, Erhan (2013) ‘Zeâmet’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:44, s.162.)

⁴²⁰ 3 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1150, s.510.

⁴²¹ 12 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:953, s.140-141.

⁴²² 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:993, s.96-97.

edilmektedir⁴²³. Kısacası bu dönemde kadı, subaşı, gümüş yasakçısı, toprak kadısı, beylerbeyi, çavuş ve kadı tarafından kendilerine izin verilen kişilerin soruşturma evresinde yer aldığı gözlemlenmektedir.

Bu dönemde soruşturma süreci ihbar⁴²⁴ dışında vergi toplanması sırasında ele geçen kalp akçeler üzerine re'sen de başlamaktaydı. 5 Zilhicce 972 / 4 Temmuz 1565 tarihini taşıyan bir belgede ağnam vergisinin⁴²⁵ toplanması sırasında kalp akçelere rastlandığı, kalp akçeleri süren İbrahim isimli zatın halkı kışkırttığı, hatta akçelerinin ölçülmesinden dolayı zarara uğrayacağını düşünen halk tarafından mahkemeye üç defa hücum edildiği aktarılmaktadır. Bunun üzerine Rudnik kadısının öldürülmekten korkarak başka bir yere görevlendirilmesini talep etmesi dikkat çekmektedir⁴²⁶.

Klasik döneme ait belgelerden hareketle parada sahteciliğe ilişkin soruşturmanın gizlilikle yürütülmesine dikkat edildiği ifade edilebilir. Bu kapsamda 6 Numaralı Mühimme defterinde yer alan bir kayıta, para sahtekârlarının boşluğa getirilerek tedbirli bir şekilde yakalanmaları emredilmektedir. Bir başka belgede ise Novaberde ve Üsküp taraflarında kalp akçelerin çoğaldığı, ancak bu işle uğraşanların ellerinde bulunan aletleri ve delilleri dağ ve derelerde sakladıkları ve şahitlik edecek kimseler de bulunamadığından bu kişilerin yakalanamadığı ifade edilmiştir. Bunun üzerine verilen hükümde, bu hususun kimseye ifşa edilmemesi, dağlarda, vadilerde ve ismi geçen kasabalarda şüpheli görülen yerlerin gereği gibi araştırılması emredilmiştir⁴²⁷.

Parada sahtecilik suçunun kamu düzenini ilgilendirmesi, suçun titiz bir şekilde soruşturulmasını zorunlu kılmıştır. Nitekim belgelerde, şüphelilerin, haklarında hüküm kuruluncaya dek hapiste tutulmaları vurgulanmıştır⁴²⁸. Yine aynı doğrultuda, parada sahtecilik suçunu taşrada işlemiş olup da Divan-ı Hümayun'da yargılanacak olan kişilerin yolda kaybolmamaları hususunun sıkı sıkıya tembih edildiği gözlemlenmektedir. Hatta bir belgede katl ve kalpazanlık suçlarından ötürü tutuklanarak Samakov emini Ramazan'a teslim edilen, ancak Ramazan'ın Dobniçe'de katıldığı bir düğün sırasında kaçan faillerin

⁴²³ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1274, s.250.

⁴²⁴ COA., A. {DVNSMHM.d..., 71/331, tarihsiz; COA., C.DRB., 22/1096, 29 Safer 1200 / 1 Ocak 1786.

⁴²⁵ Ağnam vergisi, koyun yavrudıktan sonra koyun sayısı üzerinden alınan vergiyi ifade etmektedir (**Emecen, Feridun** (1988) 'Ağnam Resmi', TDV İslam Ansiklopedisi, C:1, s.478).

⁴²⁶ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1341, s.282-283; benzer bir örnek için bkz. 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:545, s.310-311.

⁴²⁷ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:508, s.290-291.

⁴²⁸ 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:52, s.25; 5 Numaralı Mühimme Defteri hüküm no:1308, s.207.

buldurulması emredilmiş, aksi takdirde suçluların yerine Ramazan'ın siyaset edileceği ifade edilmiştir⁴²⁹.

Ancak rastlanılan bazı belgelerde tutuklu bulunan ve hakkında henüz herhangi bir yargısal hüküm verilmemiş olan şahısların, kendilerine cerime ödenen subaşılar ve voyvodalar tarafından, mahkemeye kurulan baskı neticesinde salıverildikleri ifade edilmiştir. Gönderilen hükümlerde kallâbların, üzerlerine isnat edilen suçları sabit oluncaya dek mahpus tutulmaları ve ardından suç aletleriyle birlikte Sûdde-i Saadet'e gönderilmeleri emredilmiştir⁴³⁰..

Özetle, parada sahtecilik suçunun soruşturulması sürecinde başta kadılar olmak üzere, naipler, gümüş yasakçıları, toprak kadıları, hadisenin gerçekleştiği yerin idari amiri ve kadının yetkilendirdiği kişiler yer almışlardır. Bu safhada soruşturma süjeleri kimi zaman ihbar kimi zaman da kendiliğinden harekete geçmiştir. Suçun kamu düzenine ilişkin olması soruşturmanın titiz bir şekilde gerçekleştirilmesini gerektirmiş, bu kapsamda şüphelilerin tutuklanmaları esas kabul edilmiştir.

1.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Tanzimat'tan sonraki dönemin başlarında suçluların araştırılması, soruşturulması, yakalanması gibi hususlar vali, mutasarrıf yahut kaymakamlar tarafından yerine getirilmiştir⁴³¹. 1879 senesinde ise müddeiumumilik müessesesi Osmanlı hukuk sistemine girmiş ve soruşturma aşaması bunlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bu başlığında parada sahtecilik suçunun soruşturulması kapsamında 1879 senesine değin karşılaşılan süjelerle, bu safhada karşılaşılan kimi durumlara temas edilecektir.

11 Zilkade 1256 / 4 Ocak 1841 tarihli bir belgede para sahtekârlığı ile uğraşan seraskerlikten ihraç edilmiş olan bir zatın gelen ihbar üzerine bu iş için görevlendirilen

⁴²⁹ 5 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1444, s.227.

⁴³⁰ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:546, s.311-312; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:167, s.113-114.

⁴³¹ Özkorkut (2016), s.79.

kavas⁴³² vasıtasıyla kiraladığı han odasında basıldığı ve ele geçirilen suç aletleriyle birlikte Bab-ı Seraskerice sorgulandığı ifade edilmiştir⁴³³.

12 Cemaziyelevvel 1268 / 4 Mart 1852 tarihli bir belgede kalpazanların araştırılmasına memur Ağop'a yapılan ihbar üzerine, yanlarında bölükbaşı Osman Ağa da bulunduğu halde Hazine-i Hassa Nâzırı'nın konağına gidildiği ve Nâzır'ın emriyle kalpazanlık yapılan evin basılarak şüphelilerin aletleriyle birlikte Darphane-i Âmire'ye getirildiği ifade edilmiştir. Hazine-i Hassa Nezaretince şüphelilerin ifadesi alınmış ve ifade tutanakları Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiştir⁴³⁴.

18 Cemaziyelevvel 1269 / 27 Şubat 1853 tarihli bir belgede para sahtekârlarına ilişkin bir ihbar, mahalli meclisine ulaştırılmış, bu iş için tayin edilen bir memur vasıtasıyla durum ortaya çıkarılmış ve Amasya mutasarrıfının şukkası üzerine Hazine-i Hassa nazırının tezkiresi Meclis-i Vâlâ'ya gönderilmiştir⁴³⁵. Kimi belgelerde sürece kaımmakamın da dahil olduğu görülmektedir⁴³⁶.

21 Cemaziyelevvel 1273 / 17 Ocak 1857 tarihini taşıyan ve Hazine-i Hassa Nezareti'ne, Zabtiye Müşiri ile Şehremini'ye hitaben kaleme alınan bir belgede, piyasada sahte kavâim-i nakdiye-i cedîdenin dolaştığı ve halkın bu paraların gerçeği ile sahtesini ayıramamasının ötürü ciddi zarar uğrayacağı ifade edilmiştir. Bunun önüne geçilebilmesi için ilgililerden, gerekli her türlü gizli ve açık tahkikatı gerçekleştirerek para sahtekârlarını bir an önce yakalamaları istenmiştir⁴³⁷.

Tüm bu belgelerden hareketle 1879 senesine gelinceye değin pek çok süjenin soruşturma aşamasına müdahil olduğu ifade edilebilir. Bu kapsamda soruşturmanın kimi zaman Zabtiyece, kimi zaman Hazine-i Hassa Nezaretince, kimi zaman kaymakamca, hatta kimi zaman şehremini tarafından yapıldığı görülmektedir. Bundan hareketle, isimler ve unvanlar değişse de, Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun neşrine değin klasik dönemde mevcut olan usulün bu dönemde de devam ettirildiği sonucuna ulaşılabilir. Ancak

⁴³² Kavas, şehremaneti teşkilatı içerisinde belediye zabıtası görevini yerine getiren kişidir (**Canatar, Mehmet** (1994) 'Osmanlı Cevleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı', İlmî Araştırmalar, S:4, s.84).

⁴³³ COA., İ.MVL., 14/223, 11 Zilkade 1256 / 4 Ocak 1841; Bab-ı Seraskerinin soruşturma aşamasına dahli ile ilgili ayrıca bkz. COA., A.}MKT.NZD., 135/16, 17 Cemaziyelahir 1271 / 2 Mart 1855.

⁴³⁴ COA., A.}MKT.MVL., 50/80, 12 Cemaziyelevvel 1268 / 4 Mart 1852.

⁴³⁵ COA., İ.DH., 267/16671, 18 Cemaziyelevvel 1269 / 27 Şubat 1853.

⁴³⁶ COA., A.}MKT.MVL., 68/20, 18 Muharrem 1271 / 8 Eylül 1857.

⁴³⁷ COA., A.}MKT.MHM., 105/67, 21 Cemaziyelevvel 1273 / 17 Ocak 1857.

1879 seneli Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun neşriyle birlikte soruşturma yetkisi müddeiumumiye verilerek, bu yetkinin tek bir elde toplanması sağlanmıştır.

Keza henüz müddeiumumilik müessesesinin mevcut olmadığı bir dönemde neşredilmiş olan 1858 Ceza Kanunnamesi'nin para sahtekârlığına ilişkin kısmında da, itham usulünün olmayışından kaynaklı kavramsal bir problem bulunmaktadır. Dönemin hukukçuları 147.maddede geçen “müttehem”(şüpheli) ifadesi ile kast edilenin parada sahtecilik suçunu işleyen kimse olduğunu belirtmişlerdir⁴³⁸. Onlara göre bu kavramsal karmaşa, Ceza Kanunu'nun yayınlandığı tarihte “*usul-i ithamiye*” nin olmayışından ileri gelmektedir.⁴³⁹.

Bu dönemde para sahtekârlarının araştırılmasına ayrı bir önem atfedilmiştir. Bu işlerin araştırılması için Zaptiyece memurlar görevlendirilmiş, kimi zaman da para sahtekârlarının yakalanması için muhbirler kullanılmıştır. 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849 tarihini taşıyan bir belgede Sultan Selim yüzlüğü imal eden iki para sahtekârının, “*kalpazan taharrisine*” memur Yorgi ile yanına verilen Zabtiye neferleri marifetiyle, sahtekârlığın icra edildiği kuyumcu dükkanının basılması suretiyle ele geçirildiği ve ele geçen kalp akçelerle kalpazanlık aletlerinin Darphane-i Âmire'ye gönderildiği aktarılmaktadır⁴⁴⁰. Hatta, bu iş için çalışan devlet memurlarını teşvik etmek için onlara nişan verilmiştir⁴⁴¹. Keza para sahtekârlarını ihbar eden kişilere ihbariye adı altında mükafatlar verilerek, ihbarcılarının teşvik edilmesi amaçlanmıştır⁴⁴².

Karşılaşılan belgelerde sürecin titizlikle yürütüldüğü görülmekteyse de kimi zaman ilginç olarak nitelendirilebilecek hadiseler de rastlanılmaktadır. 5 Cemaziyelevvel 1276 / 30 Kasım 1859 tarihini taşıyan bir belgede Evtoni Balatyö isimli bir kişinin parada sahtecilik suçunu işlediğinin ikrarlarıyla sabit görüldüğü ve bundan dolayı da hapsi tarihinden itibaren on sene müddetle hapsedileceği ifade edilmiştir⁴⁴³. Bundan yaklaşık üç ay sonra kaleme alınan bir başka belgede ise Balatyano'nun kalp sürücüsü olmadığı, hükümet tarafından verilen mezuniyet üzerine, mağazasında kalp kaime süren Sardunyalı bir kimsenin dükkanından kalp kaimeleri aldığı belirtilmiştir. Buna rağmen Balatyano'nun suçunu ikrar

⁴³⁸ Vehbi, s.285-286.

⁴³⁹ Ahmet Ziya (1341), s.421-422.

⁴⁴⁰ COA., A.}MKT., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849.

⁴⁴¹ COA., A.}MKT.MHM., 208/97, 3 Şaban 1277 / 14 Şubat 1861; COA., A.}MKT.MHM., 260/31, 22 Şevval 1279 / 12 Nisan 1863; COA., DH.MKT., 1464/105, 4 Rebiülevvel 1305 / 20 Kasım 1887.

⁴⁴² COA., ŞD., 268/43, 14 Şaban 1295 / 13 Ağustos 1878; COA., ŞD., 426/66, 7 Zilhicce 1323 / 2 Şubat 1906.

⁴⁴³ COA., MVL. 833/4, 5 Cemaziyelevvel 1276 / 30 Kasım 1859.

ettiğinin belirtilmesi ilginç bir durumdur. Netice itibariyle Meclis-i Vâlâ, Balatyano'nun hükümet tarafından bu hizmete gönderilmiş olduğu hükmüne varmış ve ismi geçen kişinin salıverilmesine hükmetmiştir⁴⁴⁴.

Bu noktada kendilerine adlî imtiyaz verilmiş olan yabancı devlet vatandaşlarının nasıl soruşturulduğunu incelemek gerekmektedir. Çeşitli saiklerle I. Süleyman döneminden itibaren birtakım devletlere verilen kapitülasyonların adlî açıdan da kimi imtiyazları içerdiği çalışmanın ilgili kısmında belirtilmişti. Bu adlî imtiyazların bir kısmı yargı merciinin belirlenmesine ilişkin kimisi de masuniyet-i şahsiye ve mesâkin kapsamında verilen imtiyazlar olup daha ziyade soruşturma aşamasına ilişkindir. Bu kapsamda suçüstü hallerinde faile Osmanlı makamlarınca doğrudan işlem yapılabilmesi mümkün görülmüştür. Ancak aksi durumlarda failin üzerinin aranması, gözaltına alınması, evinin aranması gibi meseleler tartışma konusu olmuştur. Yabancı devletler suçüstü olmayan hallerde tercüman hazır olmaksızın şüphelinin gözaltına alınamayacağını, üzerinin ve evinin aranamayacağını ileri sürmüşler, Osmanlı hukukçuları ise kapitülasyonların yabancılara böyle bir ayrıcalık tanımadığı konusunda ısrarcı olmuşlardır⁴⁴⁵.

Uygulamada karşılan bir hadisede, İtalya vatandaşı olan Samuel'in dükkanında kalpazanlık yapıldığının haber alınması üzerine devlet yetkilileri doğrudan harekete geçmemiş ve öncelikle tercüman gönderilmesi için İtalya konsolosluğu ile iletişim kurmuştur⁴⁴⁶. Bu örnek kimi zaman “yabancılık” unsurunun kapitülasyonlar bağlamında soruşturma safhasına ilişkin olarak ayrıcalıklı bir durum yarattığını ortaya koymaktadır. Bu ayrıcalıklı durum kimi yazarlarca yabancı devlet tebasının üzerine giydirilen dokunulmazlık zırhı olarak nitelenmiştir⁴⁴⁷.

Ayrıca ilgili dönem uygulamasında ifadesi alınan yabancı şüphelinin yanında tercüman bulundurulması zorunluluğuna riayet edildiği gözlemlenmektedir. 12 Cemaziyelevvel 1268 / 4 Mart 1852 tarihli bir belgede yabancı devlet tebasından olan Agop isimli şahsın yapılan tahkikat sonucu suçlu olduğuna Meclis-i Vâlâ'ca hükmedilmiş, gelen

⁴⁴⁴ COA., A.}MKT.NZD., 306/58, 3 Şaban 1276 / 25 Şubat 1860.

⁴⁴⁵ **Öztel, Muharrem** (2019) ‘Osmanlı Devleti’nde Madenî ve Kağıt Para Kalpazanlığında Yabancıların ve Yabancı Ülkelerin Rolü (1818-1923)’, Belleten, C:83, S:296, s.188-189.

⁴⁴⁶ COA., DH. EUM. THR., 28/81, 11 Rebiülahir 1328 / 22 Nisan 1910.

⁴⁴⁷ **Öztel** (2019), s.191.

fermanda diğer hükümler tasdik edilmişse de ifadesinde tercüman hazır bulunmayan Agop'un tercüman bulunduğu halde tekrar sorgulanması emredilmiştir⁴⁴⁸.

Bunun dışında parada sahtecilik suçunu işleyen yabancı devlet teb'asının soruşturma safhasında istenildikleri vakit hazır bulundurulmak şartıyla sefaretlerinin kefaleti karşılığında geçici süreyle serbest bırakıldıkları görülmektedir. Ne var ki yabancı devlet sefaretlerinin bu şarta her zaman riayet etmedikleri görülmektedir. 1279 / 1862 seneli bir belgede Andonaki Dragonikos isimli bir şahsın *"iltimâs üzerine bi'l kefâlet-i kaviyye muvakkaten sefâretlerine teslim olunup sonra bi'd defâ'at istenildikleri halde iade olunmadıklarının"* anlaşıldığı ifade edilmektedir⁴⁴⁹.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan hareketle, 1879 Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun neşrine değin soruşturma aşamasının farkı süjelerce yürütüldüğü, ancak kanunun yayınlanmasından sonra soruşturma yetkisinin savcıların elinde toplandığı ifade edilebilir. Parada sahtecilik suçu özelinde bu sürece Hazine-i Hassa'nın ve Darphane-i Âmire'nin de dahil olduğu, toplumun büyük bir kesimini ilgilendiren bir suç olmasından dolayı, ilgili suçun titiz bir şekilde soruşturulduğu ancak söz konusu yabancılar olunca, kapitülasyonlara bağlı olarak Osmanlı Devleti yetkililerinin kimi zaman çekingen davrandıkları gözlemlenmektedir.

1.3. İspat

Ceza yargılamasında geçmişteki bir olay konu edilmektedir⁴⁵⁰. Bu kapsamda ceza yargııcı, tıpkı bir tarihçi gibi mazideki olayları tekrar yaşatacak ve geçmişin bulutları arasında gerçeğe ulaşmaya çalışacaktır⁴⁵¹. Yargıcın gerçeğe ulaşırken kullandığı vasıtalarla delil denmektedir⁴⁵². İspat kavramı ise hukuken kabul edilen delillerle, mazideki olay hakkında yargılama süjesinde tam bir kanaat hasıl etme çabasıdır⁴⁵³.

Ceza yargılaması hukukunda iki tür delil usulü ile karşılaşilmektedir. Bunlardan ilki kanunî delil sistemidir. Bu sistemde hâkim, belli hususlar bakımından kanun tarafından

⁴⁴⁸ COA., A.}MKT.MVL., 50/80, 12 Cemaziyelevvel 1268 / 4 Mart 1852.

⁴⁴⁹ COA., MVL., 844/40, 1 Rebiülevvel 1279 / 27 Ağustos 1862.

⁴⁵⁰ **Toroslu/Feyzioğlu**, s.172.

⁴⁵¹ **Kunter**, s.585.

⁴⁵² **Toroslu/Feyzioğlu**, s.172.

⁴⁵³ **Öztürk / Tezcan/ Erdem ve diğerleri**, s.290.

tespit edilen belli delilleri dikkate alarak hüküm kurmak zorundadır⁴⁵⁴. Bunun tam tersi ise vicdanî delil sistemidir. Vicdanî delil sisteminde hâkim hem delillerin takdirinde, hem de bunların değerlendirilmesinde takdir hakkına sahiptir⁴⁵⁵.

Çalışmanın devam eden bölümünde, buraya kadar yapılan açıklamalardan hareketle İslam ve Osmanlı ceza yargılaması hukukunda hangi sistemin benimsendiği parada sahtecilik suçu özelinde ele alınacaktır.

1.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

İslam ve klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda had-kıyas suçları ile tazir suçları bakımından farklı ispat usullerinin benimsendiği görülmektedir. Had ve kıyas gerektiren suçlara ilişkin olarak iddianın hukukun tanıdığı usul ve delillerle ispat edilmesi esastır⁴⁵⁶. Bu kapsamda yer alan suçlar bakımından, hâkimin takdir hakkı olabildiğince sınırlandırılmış, belli türden delil ve usullerle ispatın gerçekleştirileceği kabul edilmiştir⁴⁵⁷. Nitekim zina haddini gerektiren bir fiilin sabit görülebilmesi için dört erkeğin şahitliği yahut failin farklı meclislerde yaptığı dört ikrar şart koşulmuştur⁴⁵⁸. Had ve kıyas gerektiren diğer suçların ispatı için ise ikrarın dışında iki erkek şahidin varlığı gerekli görülmüştür⁴⁵⁹. Bunun dışında bu kapsamda yer alan suçlar için bilirkişi deliline de başvurulmuştur⁴⁶⁰.

Tazir kapsamında değerlendirilen bir fiilin ispatında ise durum farklıdır. Bu halde had ve kıyas suçlarında aranan sıkı ispat şartları aranmamış, yemin, şahitlik, yeminden kaçınma, ikrar, kadı, muhtesip yahut yöneticinin kendi bilgi ve müşâhededesi, hatta şahitlik şartları taşımayan kimselerin şehadetleri ile çeşitli karineler suçun ispatı açısından yeterli görülmüştür⁴⁶¹. Bu bağlamda, İslam ve Osmanlı Ceza Hukuku'nda tazir kapsamındaki suçların ispatı bakımından vicdanî delil sisteminin kabul edildiği ifade edilebilir.

⁴⁵⁴ Erem (1964), s.313.

⁴⁵⁵ Toroslu/Feyzioğlu, s.174

⁴⁵⁶ Yakut, Esra (2006) 'Tanzimat Dönemi'ne Kadar Osmanlı Hukuku'nda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, S:2, s.26.

⁴⁵⁷ Bardakoğlu, Ali (2000) 'İsbat', TDV İslam Ansiklopedisi, C:22, s.492.

⁴⁵⁸ Ünal Özkorkut, Nevin (2009) Türk Hukuk Tarihinde Zina Suçu, Ankara, Siyasal Kitabevi, s.101-105; Osmanağaoğlu, Cihan (2008) 'Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası', İÜHFM, C:65, S:1, s.118-120.

⁴⁵⁹ Beroje, Sahip (2007) Ceza Muhâkemesi Hukuku Açısından İslâm İspat Hukuku, Ankara, Fecr Yayınları, s.210.

⁴⁶⁰ Kılınç, Ahmet (2019) Osmanlı Yargılama Hukuku'nda Bilirkişilik, 1.Baskı, Ankara, Adalet, s.219-228.

⁴⁶¹ Yurtseven, Yılmaz (2001) 'Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları' (Yüksek Lisans) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.41; Yakut (2016) s.26.

Klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda parada sahtecilik suçunun tazir kapsamında değerlendirildiği çeşitli yerlerde ifade edilmişti. Bu kapsamda parada sahtecilik suçuna vücut veren eylemlerin varlığının hangi vasıtalarla ispat edilebileceği hususu uygulamada karşılaşılan örnekler üzerinden incelenmelidir.

Fetva mecmualarına bakıldığında, para sahtekârlarının karşılaşılabilecek yaptırımın türü bakımından ispatın bir hayli önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Fetâvâ-yı Feyziye'de yer alan bir fetva şu şekildedir:

“Zeyd nühâstan gurûş ve akçe yapıp ve temvîhen ağardup üzerine sikke-i sultâniye elfâzını tezvîren yazıp meskûk gümüştür deyû ibâdullahı hüd'a ile aldatıp sâ'i bi'l fesâd olduğu zâhir ve mütehakkık olsa Zeyd'in şer ve fesâdını def için emr-i veliyyü'l emr ile katli meşrû' mudur? El-Cevâb: Kalbazânların katli husûsunda mu'teberât-ı fıkhiyede mesele görülmemenin katllerine iftâ mümkün olmamıştır lâkin mezbûrlar gereği gibi teftiş olunup san'at-ı habîseyi kendiler işlediği zâhir ve mütehakkık olursa şer'lerini def için katllerine fermân buyurmada beis yoktur, ammâ yanlarında ve evlerinde kalb akçe bulunup alâim ve âlât bulunmasa ahvâllerini haber verir kimseler dahî olmasa tazir-i şedîd ve habs-i medîdden gayrı cezâ câiz değildir.”⁴⁶²

Burada para sahtekârlarının siyâseten katledilmeleri için, şüphelinin üzerinde kalp akçe bulunmasının yanı sıra, evinde bu sanatı icra ettiğine dair aletlerin bulunması gerekli görülmüştür. Aksi halde faile yalnızca tazir-i şedid ve habs-i medid (uzun süreli hapis) müeyyideleri tatbik edilebilecektir. Yine bir başka fetvada, para sahtekârlarının ölüm cezasıyla cezalandırılabilmesi için, üzerlerinde kalp sikkelerin bulunmasının yanı sıra “... gereği gibi teftiş olundukta ol san'at-ı habîseyi kendiler işledikleri(nin) sâbit ve mütehakkık...”⁴⁶³ olması gerekli görülmüştür. Kısacası, para sahtekârının siyâseten katli için kalp akçenin tespiti yeterli değildir. Bunun dışında eylemlerine işaret eden başka ispat vasıtalarının mevcudiyeti şarttır.

Uygulamaya bakıldığında 23 Şaban 967 / 19 Mayıs 1560 tarihini taşıyan bir mühimme kaydı dikkat çekicidir. Belgede para sahtekârı olduğu ihbar olunan Mustafa bin Mehmed isimli şahsın, evinde bulunan “bir kuyumcu kariği, bir örs, bir çekiç, demirden küçük bir tava, dört adet pota, iki berende, bir pergar, on altı para yüz kırk beş dirhemli

⁴⁶² Feyzullah Efendi, s.117.

⁴⁶³ Feyzullah Efendi, s.117.

pergarlı kalp çubuk ve yüz yirmi dirhem çaşnı ve yedi adet kalp sikke” ile meclis-i şer’ e getirildiği ifade edilmiştir. Yapılan sorgulamada, şüpheli üzerine atılı suçlamayı reddetmiş ve ilgili eşyaları Rodosçuk’a götürmek üzere bir başka kişinin kendisine verdiğini ileri sürmüştür. Bunun üzerine Mustafa bin Mehmed’in durumu ikamet ettiği mahallenin imamı ile müezzininden sorulmuş, imam ile müezzin de bu kişiyi Sinan’ın evinde zikrolunan çubukların birini örs üzerine koyup kesip işlerken gördüklerine şahitlik etmişlerdir⁴⁶⁴. Belgede, failin bir baskınla evinde sahtekârlık aletleriyle birlikte ele geçirildiği, suçlamaları reddetmesi üzerine şahit deliline başvurulduğu görülmektedir.

8 Ramazan 972 / 9 Nisan 1565 senesine ait bir kayıt para sahtecilik suçunun ispatı bakımından oldukça önemlidir. İlgili belgede para sahtekârlarından kimsenin korunmaması, bu konuda dikkatli olunması, para sahtekârlarının suç aletleri ve kestikleri sikkelerle birlikte Südde-i Saadete gönderilmesi emredilmekte, ancak bulunan aletlerin fiillerine delalet etmesi şart koşulmaktadır. Belgenin devamında bazı kimselerin husumet içinde oldukları kişilerin evlerine kalp akçe bırakarak, bunlar hakkında para sahtekârı ihbarında bulundukları aktarılmakta, kişinin elinde kalp akçe bulunmasının para sahtekârı olmasına tek başına kifayet etmeyeceği vurgulanarak, bu kişilerin parayı aldıkları yeri bildirmeleri koşuluyla serbest bırakılmaları istenmektedir. Ancak elinde kalp sikke bulunan kişilerin para sahtekârı yahut para sahtekârının şeriki olduğu yönünde bir zan hasıl olursa, müslüman şahitlere başvurulması gerekmektedir. Bu şahitlerin, şüpheli(ler)in iyiliğine tanıklık etmemeleri durumunda ise şüpheliler cezalandırılacaklardır⁴⁶⁵. Aynı belgede para sahtekârlığıyla herhangi bir ilişkisi bulunmayan kendi halindeki kişilerin gerçek dışı suçlamalar ile mağdur edilmemelerinin vurgulanması, klasik dönemde suçun ispatına titizlik gösterildiğini ortaya koymaktadır.

Kimi belgelerde de ikrar, suçun sübûtu için yeterli görülmüştür. 972 senesine ait bir mühimme kaydında Lankaza isimli köyde oturan Manol isimli zımmînin yanında kalp akçe bulunmuş, evinde yapılan araştırmalarda da dört kıt’a sikke ele geçirilmiş, ismi geçen şahıs bu sikkelerin kendisi tarafından kesildiğini ikrar etmiş ve kestiği kalp akçeleri süren

⁴⁶⁴ 3 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1150, s.510.

⁴⁶⁵ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:993, s.96-97; 6 No’lu Mühimme hkm no. 546, s.311-312; 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1133, s.169.

şahısların adlarını da vermiştir. Belgenin devamında da bir dizi ikrara rastlanılmaktadır⁴⁶⁶. Bunun dışında başka hadiselerde de ikrar deliline başvurulduğu görülmektedir⁴⁶⁷.

Sadrazam Derviş Paşa'nın, daha önce çalışmada değinilen telhisi, ispata ilişkin birtakım önerileri içermektedir. Telhisinde Derviş Paşa, akçe meselesinin önemine değindikten sonra, birkaç gündür namlı altı yedi adet para sahtekârının ele geçirildiğini, ancak bunların eylemlerine ilişkin tanıklık edecek herhangi bir kişiye rastlanılmadığını aktarmaktadır. Ancak faillerin ellerinde kalp akçeler ve sahtekârlık aletleri ele geçirilmiş ve kendileri de ikrar etmişlerdir. Sadrazama göre bu olgular başlı başına para sahteciliği eylemine şahitlik etmektedirler. Eylemin ispatı için şahidin varlığının şart koşulması, faillerin uygunsuz eylemlerine icazet vermek olarak nitelendirilmektedir⁴⁶⁸. Gerçekten de kimi belgelerde, ikrarın dahi aranmadığı, üzerlerinde çok miktarda kalp sikke bulunan kişilerin de sadece buna istinaden cezalandırıldıkları görülmektedir⁴⁶⁹.

Parada sahtecilik suçunun ispatı bağlamında esnaf bilirkişiden de istifade edildiği görülmektedir⁴⁷⁰. 10 Safer 973 / 6 Eylül 1565 tarihli bir mühimme kaydında Demirci Mustafa isimli bir çingenenin hakkında vuku bulan para sahtekârlığı ihbarı nedeniyle eşyaları aranmış ve eşyaları arasında kuruş kalıbı, bir miktar gümüş ile karışık bakır ve bir miktar da kuyumcu toprağı gibi para sahtekârlığında kullanılan eşyalar tespit edilmiştir. Kendisi bunları bakır yüzük dökmek maksadıyla kullandığını iddia etmişse de yüzük dökmeyi becerememiştir. Ayrıca bir kuyumcu bilirkişiyeye başvurulmuş ve kuyumcu bu eşyaların ancak para sahtekârlarınca kullanılabileceğini belirtmiştir⁴⁷¹.

Tüm bu belgeler, parada sahtecilik suçunun klasik Osmanlı Ceza Hukuku kapsamında ispatı için, İslam ispat hukukuna paralel olarak, hâkime geniş bir takdir hakkı tanındığını, bu bağlamda failin eylemine delalet eden pek çok ispat vasıtasının kabul edildiğini göstermektedir. Uygulamada kişinin üzerinde sadece kalp akçenin bulunması, hasımları tarafından konulmak ihtimaline binaen, suçun sübutu için yeterli görülmemiş,

⁴⁶⁶ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no. 1135, 171.

⁴⁶⁷ 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1393, c:II, s.107; HAT., 564/27644, 29 Zilhicce 1240 / 14 Ağustos 1825.

⁴⁶⁸ **Orhonlu**, s.162.

⁴⁶⁹ COA, HAT., 1345/52593, 29 Zilhicce 1233 / 30 Ekim 1818; 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no. 57, s.27.

⁴⁷⁰ Osmanlı Hukuku'nda esnaf teşkilatı içerisinde işlerini iyi yapan kişilerin bilirkışı olarak atandığı görülmektedir. Bu kapsamda esnaf bilirkişiler genellikle esnaf ile tacirler arasındaki ihtilafları çözmek, ürün standartlarını belirleyerek fiyatları buna göre belirlemekle görevlendirilmişlerdir. (**Kılınç** (2019), s.110.)

⁴⁷¹ COA., A.{DVNSMHM.d..., 5/208, 10 Safer 973 / 6 Eylül 1565.

evinde de para sahtekârlığı eylemi için kullanılan aletlerle birlikte, şahit ifadesi yahut şüphelinin ikrarı genel olarak aranmıştır. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi ikrar yahut şahit delillerinden birinin varlığı her durumda suçun ispatı için gerekli görülmemiştir. Ayrıca, her ne kadar İslam ispat hukukunda tazir kategorisinde yer alan bir eylemin sübutu için şahitlik şartlarını taşımayan bir kişinin şahitliği yeterli görülümüşse de Osmanlı uygulamasında genel olarak güvenilir müslümanların şahitliğine başvurulduğu gözlemlenmektedir.

1.3.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Tanzimat'tan sonraki döneme bakıldığında ceza hukuku bağlamında düalist bir yapı ile karşılaşılmaktadır. Bu doğrultuda adam öldürme suçuna ilişkin olarak Nizamiye Mahkemelerince verilen idam cezasının infazı için Şer'îye Mahkemesi'nin de kısasa hükmetmesi şart koşulmuştur⁴⁷². Ne var ki Nizamiye Mahkemeleri vicdanî delil sistemini esas alırken, Şer'îye Mahkemeleri İslam ispat hukukunun kısasa ilişkin hükümlerine uygun bir şekilde kanunî delil sistemine göre hükmünü tesis etmektedir. Farklı delil sistemlerinin benimsenmesinden dolayı Nizamiye Mahkemelerinin beraatine hükmettiği bir şahıs, Şer'îye Mahkemeleri tarafından kısas cezasına çarptırılabilir⁴⁷³.

Parada sahtecilik suçu bu dönemde yayınlanan Ceza Kanunnamelerinin tamamında kendine yer bulmuş ve bu suçun yargılaması Nizamiye Mahkemelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışma konusunu teşkil eden suça ilişkin olarak da vicdanî delil sistemi benimsendiği ve suçun ispatı için pek çok vasıtanın kullanıldığı ifade edilebilir. Çalışmanın devamında parada sahtecilik suçunun ispatı kapsamında karşılaşılan ispat vasıtaları, uygulamada yer alan örnekler ışığında değerlendirilecektir.

Bu dönemde para sahtekârlarına ilişkin yapılan yargılamalarda ikrar delilinin suçun ispatı açısından yeterli kabul edildiği görülmektedir. 15 Rebiülevvel 1276 / 12 Ekim 1859 tarihli bir belgede, para sahtekârlığı ithamıyla küreğe konulmuş olan kişilerin suçlarının “*ikrarla tebeyyün eylediği*”nden bahsedilmektedir⁴⁷⁴.

⁴⁷² **Kılınç, Ahmet** (2011) ‘İdam Cezasının Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukukundaki Görünümüne İlişkin Birkaç Kaynak ve Bu Kaynakların Tahlili’, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S:11, s.29.

⁴⁷³ **Taner, Tahir** (1940) *Tanzimat Devrinde Osmanlı Ceza Hukuku*, Tanzimat I: Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle, Ankara, Maarif Vekâleti., s.231.

⁴⁷⁴ COA., A.}MKT.MVL., 110/67, 15 Rebiülevvel 1276 / 12 Ekim 1859.

20 Cemaziyelevvel 1274 / 6 Ocak 1858 tarihine ait bir belge ispat meselesinde gösterilen titizliği ortaya koyması bakımından oldukça anlamlıdır. Bu belgede para sahtekârlığı ile uğraşan bir grup çingene konu edilmektedir. Çingenelerin ikamet ettikleri orman, alınan ihbar üzerine basılmış, ancak para sahtekârlığında kullanılan aletlerin orman ve su içine saklandığı anlaşılmıştır. Ayrıca yapılan baskında bir adet sikke dökecek tava ve on bir adet kalp mecidiye ve üç bin beş yüz küsür kuruşluk kalp beyaz akçe ele geçirilmiştir. Ancak ele geçirilen şahıslar, tüm bu delillere rağmen para sahtekârlığı ithamını reddederek, bahsi geçen kalp paraları mürekkep sattıkları bir hristiyandan almış olduklarını ancak bu hristiyanın kim olduğunu bilmediklerini ileri sürmüşlerdir. Bu savunmayı gerçekçilikten uzak bulan Ankara meclisi, şahısları suçlu bularak Çorum’a göndermiş ve olay ehemmiyetine binaen Meclis-i Vâlâ’ya havale edilmiştir. Yapılan müzakeler sonucunda ise, “... eşhâs-ı merkûmenin bu harekete ictisârları yedlerinde yalnız bir tava ve on bir adet meskûkât-ı mağşûşe bulunmasıyla sâbit olamayacağından, mürekkep satıp bu akçeleri aldık dedikleri Hristiyan nereli olduğu ve merkûma nerede mürekkep sattıkları kendilerinden tekrâr ekîden su’âl olunup yerini haber verdikleri hâlde me’ mûr ma’ rifetiyle buldurulup bi’l muvâcehe icrâ-yı istintâkları ile bir gûna ser-rîşte alınabildiği ve orman ve suya attıkları gösterilen alan dahî bulunduğu takdîrde fezâhet-i mezkûreye ictisârları tahakkuk eyleyeceğine binâen, ber-minvâl-i muharrer icrâ-yı iktizâsı ve bunların berâet-i zimmetleri tedkîkât-ı kâmile ile bi-hakkın sâbit olursa çoluk ve çocukları dahî berâber bulunduğu cihetle kavî kefileye rabtolunarak sebîllerinin tahliyesi...” ne hükmedilmiştir⁴⁷⁵. Görüldüğü üzere sadece kalp akçelerin ve sikke dökmeye yarayan bir adet tavanın mevcudiyeti suçun sübutu açısından yeterli görülmemiştir. Bu kapsamda mürekkep sattıkları kişinin tekrar sorulması istenerek sanıkların savunmalarına da ehemmiyet verildiği gösterilmiştir. Ayrıca suç aletlerinin bulunamaması halinde şüphelilerin salıverilmesi emredilmiş ve şüpheden sanık yararlanır ilkesi vurgulu bir şekilde belirtilmiştir. Bu ifadeler ispat noktasında titiz davranıldığını ortaya koymaktadır

29 Rebiülevvel 1277 / 5 Ekim 1860 tarihini taşıyan bir belge ise, bir grup para sahtekârını konu edinmektedir. İlgili belgede, ele geçirilen kişilerden bir kısmının, üzerlerine atılı suçlamalar sabit görülerek cezalandırılmalarına hükmedilmiş, diğer kısmı hakkında ise “hükme medâr olacak bir serrişte alınamadığından” tahliyelerine karar verilmiştir. Latin Taysir Covani isimli şahıs hakkında ise şüphede kalınmıştır. Belgenin sonunda “merkûm Taysir Covani’nin dahî şüphe ile hakkında tahdîd-i cezâ olunması(nın) muvâfık-ı usûl

⁴⁷⁵ COA., A.)MKT.UM., 304/57, 20 Cemaziyelevvel 1274 / 6 Ocak 1858.

olmadığı”ndan bahisle tahliyesi emredilmiştir⁴⁷⁶. Belgede şüpheden sanık yararlanır ilkesine yapılan vurgu dikkat çekicidir.

11 Zilkade 1256 / 4 Ocak 1841 tarihli bir belge, suçun ispatı kapsamında zikredilmeye değerdir. Belgede seraskerlikten ihraç edilmiş Fındıklılı Mustafa Ağa isimli şahsın Ferhatpaşa Hanı’nda kiraladığı bir odada kalpazanlık yaptığı, görevlendirilen kavas tarafından görülerek göz altına alındığı aktarılmıştır. Yapılan araştırmada şahsın odasında pek çok sahte mühür, ege ve bir kıta ellişerlik, bir kıta yüz kuruşluk sahte kâğıt ele geçirilmiştir. Kendisine herhangi bir suç ortağının olup olmadığının sorulması üzerine şüpheli, içinde bulunduğu zaruret hali nedeniyle bu işe girdiğini, nitekim korkusundan ötürü sahte paralardan yalnızca bir adet elli kuruşluk kâğıt parayı bozdurduğunu ifade etmiş ve bu fiili tek başına işlediğini itiraf etmiştir. Bunun üzerine Meclis-i Vâlâ’da siyâkat⁴⁷⁷ ile kendisine bir kaime yazdırılmış ve böylelikle el yazısının kendisine ait olduğu anlaşılmıştır⁴⁷⁸. Belgede failin ikrarıyla yetinilmemesi ve kendisinden ayrıca el yazısının talep edilmesi dikkat çekicidir. Bu durum Tanzimat sonrası Osmanlı yargısında re’sen soruşturma ilkesinin mevcut olduğuna işaret etmektedir.

Yukarıda, kişinin üzerinde kalp akçe bulunmasının suçun ispatı için tek başına yeterli olmadığından bahsedilmişti. Ancak kimi olaylarda para sahtekârlığında kullanılan aletlerle birlikte çok sayıda kalp sikkenin mevcudiyeti suçun sübutu için yeterli görülmüştür. Bu minvalde 12 Şaban 1273 / Nisan 1857 tarihini taşıyan bir belge örnek olarak gösterilebilir. İlgili belgede İran teb’asından ve Kıbtî taifesinden kalpazanlıkla uğraşan on bir kişilik bir grup konu edilmektedir. Yakalanan şahıslar her ne kadar suçlarını inkar etmişlerse de üzerlerinde bulunan “haylice” kalp akçe ile kalpazanlığa dair araç ve gereçler, suçun sübûtu için yeterli bulunmuştur⁴⁷⁹.

Bu dönemde parada sahtecilik suçunun ispatı için bilirkişi deliline de başvurulduğu görülmektedir. 1265 / 1849 seneli bir belgede kalp Sultan Selim yüzlüğü imal eden İngiltereli Peyanot’un kuyumcu dükkanında bakır levhası bulunduğu aktarılmıştır. Şüpheli

⁴⁷⁶ COA., A.}MKT.MVL., 102/67, 29 Rebiülevvel 1277 / 5 Ekim 1860; Benzer bir hüküm için bkz. COA., A.}MKT.MVL., 121/13, 27 Cemaziyelevvel 1277 / 11 Aralık 1860.

⁴⁷⁷ Siyâkat genellikle maliye, evkaf, tapu kayıtları gibi defterlerde kullanılan bir hatır. (**Kütükoğlu, Mübahat S.** (2018b) *Osmanlı Belgelerinin Dili* (Diplomatik), 4.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s.65.) Bu hat aynı zamanda piyasaya sürülen ilk kaimelerde de kullanılmıştır. (**Şentürk, Şennur** (Editör) (2008) *İmparatorluktan Cumhuriyete Kâğıt Paranın Öyküsü*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s.66).

⁴⁷⁸ COA., İ.MVL., 14/223, 11 Zilkade 1256 / 4 Ocak 1841.

⁴⁷⁹ COA., A.}MKT.MVL., 110/67, 15 Rebiülevvel 1276 / 12 Ekim 1859.

bu levhayı kuyumculuk için kullandığını ileri sürmüştür. Bunun üzerine kuyumcu yiğitbaşısı ile dört güvenilir kişiye bu eşyanın kuyumculuk için kullanılıp kullanılmadığı sorulmuş, ilgililer ise böyle bir levhanın kuyumculuk için asla kullanılmadığını hatta bu levhayı dükkanlarında dahi bulundurmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca taklit sikkeler bu kişilere muayene ettirilmiş ve bunların içinde gümüşe dair hiçbir eser bulunmadığı anlaşılmıştır⁴⁸⁰.

Buraya kadarki açıklamalardan hareketle, parada sahtecilik suçu bu dönemde de tıpkı önceki dönemde olduğu gibi pek çok delille ispat edilmiştir. Bu kapsamda ikrar, şahitlik, kalp akçe imalinde kullanılan aletler, bilirkişi ve hatta ele geçen çok miktarda taklit sikke parada sahtecilik suçunun ispatı için kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde şüpheden sanığın yararlanacağı ilkesi de vurgulanmış ve elinde kalp akçe bulunan herkesin cezalandırılması yoluna gidilmemiştir.

2. Yaptırım

Müeyyide (yaptırım), farklı tanımlar olmakla birlikte, kısaca ihlal eylemine verilen bir tepki olarak ifade edilebilir⁴⁸¹. Farklı kıstaslardan hareketle farklı tasnifler yapılmışsa da cezaî yaptırım niteliği itibarıyla şu şekilde tasnif edilebilir: (1) Cismanî cezalar, (2) Hürriyetten mahrumiyeti gerektiren cezalar, (3) Malî cezalar, (4) Şeref ve haysiyete yönelik cezalar⁴⁸². Cismanî cezalar, adından da anlaşılacağı üzere insan bedenini konu almaktadır. İdam, uzuv kesme gibi müeyyideler bu cezalara örnek olarak verilebilir⁴⁸³. Hapis, kürek, sürgün, pranga-bendlik, kal'a-bendlik, kürek cezaları ise kişiyi hürriyetinden yoksun bırakan cezalardan belli başlılarıdır⁴⁸⁴. Malî cezalar ise, yine adından da anlaşılacağı üzere, kişinin ekonomik varlığını hedeflemektedir. Müsadere, para cezası bu kapsamda zikredilebilir⁴⁸⁵. Şeref ve haysiyete yönelik cezalardan en meşhuru ise teşhir cezasıdır⁴⁸⁶.

Parada sahtecilik suçu, Osmanlı Devleti'nin farklı dönemlerinde farklı kaynaklarda farklı şekillerde müeyyidelendirilmiştir. Bu başlık altında parada sahtecilik suçunun klasik dönem ve Tanzimat sonrası dönemde nasıl cezalandırıldığı ele alınacaktır. Bu doğrultuda,

⁴⁸⁰ COA., A.}MKT., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849.

⁴⁸¹ **Hafizoğulları / Özen** (2019), s.405.

⁴⁸² **Kevakibizade Abdülhalık Midhat** (1326) Hukuk-u Ceza: Kısım-ı Ceza, İstanbul, İkdam Matbaası, s.12.

⁴⁸³ **Kevakibizade Abdülhalık Midhat**, s.13.

⁴⁸⁴ **Zöhrab**, s.263-268.

⁴⁸⁵ **Zöhrab**, s.259-260.

⁴⁸⁶ **Kevakibizade Abdülhalık Midhat**, s.49-50.

çalışmanın genelinde olduğu gibi kronolojik bir seyir takip edilecek; klasik dönem ve Tanzimat sonrası dönem sırasıyla incelenecektir.

2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Çalışmanın hemen başında kalpazanlık suçunun tazir kategorisinde yer aldığı belirtilmişti. Had ve kısas cezalarından farklı olarak tazir cezalarının yaptırım skalasının oldukça geniş olduğu ifade edilmektedir⁴⁸⁷. Bu doğrultuda parada sahtecilik suçu azil, sürgün, el kesme, küreğe konma, hapis, müsadere, idam ve teşhir gibi farklı şekillerde cezalandırılmıştır. Bu müeyyideler, uygulamadan örneklerle bu başlık altında incelenecektir.

2.1.1. Azil

Bir kimsenin işlediği suç nedeniyle bulunduğu görevden alınması anlamına gelen ve bu anlamda günümüzde idarî bir yaptırım olarak nitelenen azil, İslam Ceza Hukuku'nda tazir kapsamında yer alan cezaî bir müeyyide olarak ele alınmıştır⁴⁸⁸. Bu kısa tanımdan hareketle azil müeyyidesi, failin resmi bir görevde olmasını zorunlu kılmaktadır. Resmî göreve sahip bir kişinin parada sahtecilik suçunu işlemesi ilk bakışta garip gelebilirse de, bazı belgelerde bunun örneklerine rastlanmaktadır. Bir mühimme kaydında Canca Madeni sahib-i ayarının kalpazanlık yaptığı haberinin alınması üzerine harekete geçilmiştir. Evinde birtakım kalp akçeler ile kalpazanlık aletleri bulunan Mustafa isimli şahıs sorgusunda, bu işi Hasankala Kullar ağası Allahverdi Ağa ile ortak yaptığını itiraf etmiş ve hadise Allahverdi Ağa'nın azliyle neticelenmiştir⁴⁸⁹. Bir başka mühimme kaydında ise para sahtekârlığı hadisesine karışan Kadı Nimetullah, Kadı Kınalızade ve sahib-i ayar Kasım Çavuş'un görevlerinden azledilmelerine hükmedilmiştir⁴⁹⁰.

⁴⁸⁷ Cin/Akılmaz, s.283-286.

⁴⁸⁸ Avcı (2014a), s.344.

⁴⁸⁹ 12 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:953, s.140-141.

⁴⁹⁰ Şahin, Zafer (2015) '72 Numaralı Mühimme Defteri, H.1002-1003, vr.231-473, İnceleme-Metin' (Yüksek Lisans) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s.153-155.

2.1.2. Hapis

Hapis cezası, tartışmalı olmakla birlikte, tazir cezaları kapsamında İslam ve Osmanlı Ceza Hukuku'nda karşılaşılan yaptırım türlerinden biridir⁴⁹¹. Hapis yaptırımıyla bu dönemde genellikle geçici bir tedbir olarak karşılaşılmaktadır⁴⁹². Bu başlık altında incelenecek husus geçici bir tedbir olarak değil, bir müeyyide olarak hapsin parada sahtecilik suçu bağlamındaki görünümüdür. Nitekim fetva mecmualarında, para sahtekârlarının hapis cezasıyla cezalandırılacakları ifade edilmiştir. Bu doğrultuda Damadzade Abdullah Efendi tarafından verilen bir fetva şu şekildedir:

*“Nühaştan kuruş ve zolata yapıp temvihle ağardıp üzerine sikke-i sultani elfazını yazıp meskuk gümüştür deyu halka verip bu vecih üzere kalpazanlık sanatını işleyen kimselere şer'an ne lazım olur? El-Cevab: Ta'zir-i şedid ve haps-i medid.”*⁴⁹³

Alıntılanan fetva metninde hapis için bir süre belirtilmemiştir. Bu durum, para sahtekârları için süresi önceden belli olmayan hapis cezalarının mümkün olduğunu göstermektedir. Süresi belli olmayan hapis cezalarında fail, uslanma veya tehlikeliliğinin sona ermesine değin hapsedilmektedir⁴⁹⁴. İslam Hukuku'nda süresi önceden belli olmayan hapis cezasının suçu alışkanlık haline getiren kişilerle tehlikeli suçlular hakkında uygulanacağı ifade edilmiştir⁴⁹⁵. Fetvada, para sahtekârına süresi önceden belli olmayan hapis cezasının uygulanacağının belirtilmesi, parada sahtecilik suçunun toplum açısından taşıdığı tehlikeye işaret etmesi bakımından oldukça anlamlıdır.

Keza uygulamada da parada sahtecilik suçunun bu dönemde hapis ile cezalandırıldığı görülmektedir. Bu kapsamda karşımıza çıkan bir mühimme kaydında kalpazanlık yaptıkları sabit olan ve haramzade oldukları bilinen üç şahsın kaleye hapsedilmeleri emredilmektedir⁴⁹⁶.

⁴⁹¹ Avcı, Mustafa (2014b) Hukuk Tarihimizde Hapis, 1.Baskı, Ankara, Türkiye Adalet Akademisi, s.199.

⁴⁹² Demir, s.221.

⁴⁹³ Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî, s.100.

⁴⁹⁴ Avcı (2014b), s.164.

⁴⁹⁵ Avcı (2014b), s.164.

⁴⁹⁶ 85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041 (1042) / 1630-1631 (1632)) <Özet-Transkripsiyon-İndeks> (2002) (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Birinci, Ali Mesut / Cebecioğlu, Murat / Özyurt, Ayhan / Yavuz, Fırat / Yekeler, Numan) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, hüküm no.675, s.415-416.

2.1.3. Sürgün

Tazir cezaları kapsamında karşılaşılan müeyyidelerden birisi de sürgün cezasıdır⁴⁹⁷. Sürgün kısaca kişinin yaşadığı yerden başka bir yere gönderilmesi yahut bir topluluğun yahut bireyin devlet tarafından bir yerde yaşamaya zorlanması olarak tanımlanabilir⁴⁹⁸. Klasik dönem uygulamasında parada sahtecilik suçunun failinin sürgün cezasına çarptırıldığı görülmektedir. Bu dönemde sürgün müeyyidesi, belirli bir yere sürgün şeklinde olabildiği gibi, İstanbul'a gelmemek şeklinde de ifade edilmektedir⁴⁹⁹. 1190 / 1777 senesine ait bir belge, Benderkili kazasında bulunan imam Mustafa'nın parada sahtecilik töhmetiyle Viranşehir'e sürüldüğünü belirtmektedir⁵⁰⁰. 1215 / 1800 seneli bir belgede ise, kalpazan Mehmet ile İbrahim'in bir daha İstanbul'a gelmemek üzere nefyedilmesine hükmedilmiştir⁵⁰¹.

2.1.4. Kürek

Tazir yaptırımları kapsamında karşılaşılan bir diğer ceza ise kürek cezasıdır⁵⁰². Buharın icadından evvel, yelkenli gemilerin yürütülmesi için gerekli olan kürekçi ihtiyacı Osmanlı Devleti'nde farklı şekillerde karşılanmaya çalışılmıştır. Ağır suç işleyenlerin gemilerde çalıştırılmak üzere özgürlüklerinden yoksun bırakılması bu yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁰³. Bu cezayı hapisten ayıran en önemli nokta, özgürlükten yoksun kılmanın ağır bir hizmetle birlikte icra edilmesidir⁵⁰⁴. Doktrinde kürek cezasının sürgün cezasının nitelikli halinden ibaret olduğu yönünde görüşler ileri sürülmüştür⁵⁰⁵. Ancak kürek cezasının maksadının failin ağır bir işte çalıştırılması olduğu göz önüne alınırsa bu görüşün pek de doğru olmadığı görülecektir⁵⁰⁶. Kürek cezası, bu dönemde müebbet

⁴⁹⁷ Yakut (2015), s.40.

⁴⁹⁸ Daşcıoğlu, Kemal (2004) 'Osmanlı Devleti'nin Sürgün Siyaseti (XVIII.Yüzyıl)' (Doktora) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.2.

⁴⁹⁹ Koç, Mehmet (2017) 'Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları' (Yüksek Lisans) Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.34.

⁵⁰⁰ COA., C.DH., 156/7790, 29 Zilhicce 1190 / 8 Şubat 1777.

⁵⁰¹ COA., C.ZB., 9/405, 21 Rebiülahir 1215 / 11 Eylül 1800.

⁵⁰² Yurtseven (2001), s.86.

⁵⁰³ Kılınç, Ahmet (2015b) 'Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Uygulanan Kürek Cezasının Hukuki Tahlili, Belleten, C:79, S:285, s.531-533.

⁵⁰⁴ Kılınç (2015b), s.534.

⁵⁰⁵ Akıllı Acar, Tuğba (2006) 3 No'lu Nefy ve İtlak Defteri'nin (s.1-100) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans) Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.67.

⁵⁰⁶ Kılınç (2015b), 535.

olarak uygulandığı gibi muvakkat olarak da uygulanabilmektedir. Bu halde failin ne kadar süre ile küreğe konulacağı hükümde açıkça belirtilmektedir⁵⁰⁷.

Uygulamada parada sahtecilik suçunun failinin kürek cezasına çarptırıldığına dair örneklere rastlamak mümkündür. 26 Rebiülevvel 981 / 26 Temmuz 1573 tarihli bir belgede bu yönde bir hükme yer verilmiştir⁵⁰⁸. 982/1574 senesine ait bir belgede ise parada sahtecilik hadisesi üzerine yapılan yargılama neticesinde faillerden bazılarının küreğe konulmaları emredilmiştir⁵⁰⁹. Urla kadısına hitaben kaleme alınan bir belgede, para kırkıp tezvîr ettikleri anlaşılan kişilerin küreğe konularak sicil suretlerinin gönderilmesi istenmiştir⁵¹⁰.

2.1.5. El Kesme

Osmanlı hukukunda tazir kapsamında karşılaşılan yaptırımlardan biri de el kesmedir⁵¹¹. Nitekim klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku uygulamasında parada sahtecilik suçunun faillerine el kesme cezasının uygulandığı görülmektedir. 981/1573 seneli bir vesikada kalpazanlık ettiği sicil olunan iki kadının, suçları sabit ise, ellerinin kesilmesi emredilmektedir⁵¹². 987/1579 senesine ait bir başka belgede ise kalpazanlık yapan kişilerin bulunarak birer ellerinin kesilmesine hükmedilmiştir⁵¹³. 1582 senesine ait iki farklı belgede de benzer istikamette hüküm kurulmuştur⁵¹⁴. 7 Numaralı Mühimme Defteri'nde yer alan bir kayıt oldukça ilginçtir. Alaiye kadısı iken azlolunan ve hakkında yürütülen teftiş sonucunda zimmetinde kırk sekiz haneli bir kalıp ve kalp gümüş şebekeleri ortaya çıkan Aliyüddin isimli eski kadı'nın elinin kesilmesine hükmedilmiştir⁵¹⁵.

⁵⁰⁷ Kılınc (2015b), s.535.

⁵⁰⁸ COA., A. {DVNSMHHM.d..., 22/226, 26 Rebiülevvel 981 / 26 Temmuz 1573.

⁵⁰⁹ COA., A. {DVNSMHHM.d..., 25/2447, 28 Cemaziyelevvel 982 / 15 Eylül 1574.

⁵¹⁰ COA., A. {DVNSMHHM.d..., 10/456, 02 Şaban 979 / 20 Aralık 1571.

⁵¹¹ Avcı (2014a), s.289.

⁵¹² COA., A. {DVNSMHHM.d..., 22/226, 26 Rebiülevve 981 / 26 Temmuz 1573.

⁵¹³ COA., A. {DVNSMHHM.d..., 36/563, 20 Safer 987 / 18 Nisan 1579.

⁵¹⁴ COA., A. {DVNSMHHM.d..., 48/421, 6 Şevval 990 / 3 Kasım 1582; COA., A. {DVNSMHHM.d..., 48/235, 3 Şaban 990 / 23 Ağustos 1582.

⁵¹⁵ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976 / 1567-1569) <Özet-Transkripsiyon-İndeks> (1998) C:2 (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Cebecioğlu, Murat / Çağlar, Hasan / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler Numan) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, hüküm no:1393, s.107.

2.1.6. Müsadere

Müsadere cezası, Osmanlı'nın erken dönemlerinden itibaren var olan bir müeyyidedir. Bu müeyyide, iktidar için tehlike arz eden odakların güçlerini kırmak, sermayenin yönetici sınıfta birikimine mani olmak gibi siyasî amaçlarının⁵¹⁶ yanı sıra birtakım suçların karşılığı olarak da kabul edilmiştir⁵¹⁷. Parada sahtecilik suçu da bunlardan biridir. Klasik döneme ait hukuki metinlerde genellikle aslî bir cezaya eşlik etmekle birlikte, tek başına zikredildiği de görülmektedir. Srebreniça⁵¹⁸, Zaplanina ve Plane⁵¹⁹, Novaberde⁵²⁰ ve Kıratova⁵²¹ Yasaknamelerinde kalpazanların öldürülmeleri ve mallarının beğlik edilmeleri emredilmektedir. 1 Nisan 1478 tarihli bir Gümüş Yasaknamesinde ise kalpazanlığın şer' ile sabit olması durumunda failin İstanbul'a gönderilmesi ve rızkının yarısının beğlik edilmesi hüküm altına alınmaktadır⁵²². I. Selim'e ait Umumî Kanunname'de de aynı yaptırım benimsenmiştir⁵²³.

Para sahtekârlarının mallarının tamamının yahut bir kısmının müsaderesinin yanı sıra, rastlanılan bazı belgelerde, yalnızca üzerinde sahtekârlık yapılan sikkelerin müsaderesine de hükmedilmiştir. 19 Numaralı Mühimme Defteri'nde yer alan bir kayıta, memlekette kızıl ve kırkık akçenin tedavülünün yasak olduğu vurgulanmakta, elinde bu tür akçe bulunanların, kızıl akçelerini suya atmaları, kırkık akçelerini ise vezni tam akçe kestirmek üzere darphaneye teslim etmeleri emredilmektedir. Ayrıca üzerinde kırkık akçe bulunanların bu akçelerinin müsadere edileceği bildirilmektedir⁵²⁴. Bir başka belgede ise, Venedikli tüccarlara vekaleten Ankara esnafıyla alışveriş yapan Yahudi tüccarların esnafa kızıl ve kırkık akçe verdikleri, bu akçelerin esnaf arasında tedavül etmediği ve bu şekilde esnafın zarara uğradıkları ifade edilmekte; kırkık ve kızıl akçe ile alışverişin yasaklanarak böyle akçe getirenlerin akçelerinin zabt olunması emredilmektedir⁵²⁵.

⁵¹⁶ Bu kapsamda Osmanlı Hukuku'nda müsadere kurumunun genellikle yönetici sınıf açısından işletildiği ifade edilebilir. Özellikle II.Mehmed döneminde tesis edilen kul sistemi ile birlikte bu yaptırım yönetici sınıf açısından sistematik bir şekilde tatbik edilmiştir. Cezai boyutunun yanı sıra bu sınıfa mensup kişilerin öldüklerinde malvarlıklarına devlet tarafından el konulması, İslam miras hukuku hükümlerinin işletilmesine de engel olmuştur. (Akyılmaz, Gül (2008) 'Osmanlı Devleti'nde Yönetici Sınıf Açısından Müsadere Uygulaması', Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:12, S:1-2, s.393.)

⁵¹⁷ Kalıpçı, Mahmud Esad (2013) 'Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Müsadere Kurumu' (Yüksek Lisans) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.115-117.

⁵¹⁸ Akgündüz (1990), s.482.

⁵¹⁹ Akgündüz (1990), s.502.

⁵²⁰ Akgündüz (1990), s.558.

⁵²¹ Akgündüz (1990), s.550.

⁵²² Akgündüz (1990), s.571.

⁵²³ Akgündüz (1991), s.93.

⁵²⁴ A. {DVNSMHM.d..., 19/105, 17 Muharrem 980 / 30 Mayıs 1582.

⁵²⁵ A. {DVNSMHM.d..., 24/614, 26 Muharrem 982 / 18 Mayıs 1574.

2.1.7. Ölüm

Tazir kapsamında failin ölümle cezalandırılabilmesi hususunda tartışmalar olmakla birlikte⁵²⁶, had ve kısas kapsamında yer almayan ve aslen tazir kategorisinde yer alan suçlar bakımından⁵²⁷ devlet başkanının ölüm cezası verebileceği genel olarak kabul edilmiştir⁵²⁸. Parada sahtecilik suçu ihlal ettiği hukukî menfaatin ehemmiyeti itibariyle eski toplumlardan itibaren ölüm cezasıyla cezalandırılmıştır⁵²⁹. Osmanlı klasik dönemine ait kimi kanunnamelerde para sahtekârlarının ölüm ile cezalandırılacaklarına dair hükümlere rastlanılmaktadır. Srebreniça Maden Yasaknamesi'nde kalpazanlığı şer' ile sabit olanların asılmak suretiyle öldürülecekleri ifade edilmiştir⁵³⁰. Benzer hükümler, Zaplanina ve Plane,⁵³¹ Novaberde,⁵³² Kıratova⁵³³ ve Ayasuluğ, Aydın, Saruhan, Menteşe Sancakları ile Tonuzlu Vilayeti⁵³⁴ Maden Yasaknamelerinde de yer almaktadır.

Parada sahtecilik suçunun faillerinin ölüm ile cezalandırılıp cezalandırılmayacakları fetva kitaplarında da tartışılmıştır. Bu bağlamda Damadzade Feyzullah Efendi ve Damadzade Ebulhayr Ahmet Efendi'ye ait iki fetva şu şekildedir:

“Birkaç kimseler nühâstan gurûş ve yarımlik ve zolata tasvîr ve temvîhle üzerine sikke-i sultâniye darp ve sikke-i sultâniye darp olunmuş gümüştür deyû ‘ibâdullâhı aldatıp ol vecihle kalpazanlığı kendilerine san’at edinmeleriyle bey’ ü şîrâ ve sâir mu’âmelatta ‘ibâdullâha zarâr ve nizâm-ı memlekete hâlel vermek âdet-i müstemirreleri olup sâ’i bi’l

⁵²⁶ Mumcu (2007a), s.40-43.

⁵²⁷ Çalışmanın hemen başında tazir kategorisinde yer alan suçlar “had ve kısas kapsamında yer alan suçlar” ve “had ve kısas kategorisine girmeyen ve aslen tazir kategorisine yer alan suçlar” olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Burada ikinci kategoride yer alan suçlardan bahsedilmektedir.

⁵²⁸ Aydın (2017a), s.198.

⁵²⁹ Roma'da Constantinus zamanında parada sahtecilik suçunun ölüm ile cezalandırıldığı bilinmektedir (Okandan, Recai Galip ‘Romalıların Suç Telakki Ettiği Fiiler ve Bunlara Terettüp Eyleyen Cezalar’ (1956) Tahir Taner’e Armağan, İsmail Akgün Matbaası, s.335). Keza eski İran’da da kâğıt para sahtekârları karısı ve çocuklarıyla birlikte ölüm cezası ile cezalandırılmışlardır. (Jahn, Karl (1938) ‘Das Iranische Papiergeld: Ein Beitrag zur Kultur und Wirtschaftsgeschichte Irân’s in der Mongolenzeit’, Archiv Orientalni, C:10, s.308-340 (Çeviren: Köymen, Mehmet Altay (1942) ‘İran’da Kağıt Para’, Belleten, C:6, S:23-24), s.298) Mesela, VIII. Henry dönemi İngiltere’inde kalpazanlar ağır ağır haşlanmak suretiyle öldürülüyorlardı (Kanat, Cüneyt (2017) Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza, 3.Baskı, İstanbul, Küre Yayınları, s.235). Memlûklülerde de para sahtekârlarının ölümle cezalandırıldıkları aktarılmaktadır (Kanat, s.235).

⁵³⁰ Akgündüz (1990), s.481.

⁵³¹ Akgündüz (1990), s.502.

⁵³² Akgündüz (1990), s.558.

⁵³³ Akgündüz (1990), s.550.

⁵³⁴ Akgündüz (1990), s.573.

fesâd oldukları bi-tav'ihim ikrârlarıyla yâ beyyine ile sâbit olsa şer ve mazarratlarını def' için mezbûrların emr-i veliyyü'l emr ile katilleri meşrû' olur mu? El-Cevab: Olur.”⁵³⁵

“Sûret-i mezbûrede zikrolunan kalpazanlık eden kimselerin vech-i muharrer üzere hükm-ü şer'ileri mu'teberât-ı fıkhiyeden Fetâvâ-yı Atabiye ve Fetâvâ-yı Tatarhâniye'de mestûrdur. Mukaddemâ ba'zı fuhûlden istiftâ olundukta kalpazanların katilleri husûsunda mu'teberât-ı fıkhiyede bir mesele görülmemeğin katilleri iftâ mümkün olmamıştır, lâkin mezbûrlar gereği gibi teftiş olunup san'at-ı habîseyi kendiler işlediği zâhir ve mütehakkık olsa şer ve fesâdlarını def' için emr-i veliyyü'l emr ile katilleri meşrû'dur deyû tahrîr etmeğin⁵³⁶ ol işleyenlerden nice kimseler ahz olunmuş olsa cevâb-ı mezkûra i'tibâr olunup mezbûrların katillerine şer'an müsa'ade olunur mu? El-Cevab: Olunmaz.”⁵³⁷

Görüldüğü üzere verilen fetvalarda para sahtekârlarının ölüm ile cezalandırılıp cezalandırılmayacakları hususunda bir görüş birliği yoktur. 1240/1825 senesine ait olan bir belgede, para sahtekârlarının ölüm ile cezalandırılmalarına ilişkin şeyhülislam fetvasına başvurulmuş, verilen fetvada, ikrar yahut beyyine ile suçun şer'an sabit olması durumunda emr-i ulu'l emr ile para sahtekârlarının öldürülmelerinin meşru olduğu ifade edilmiştir⁵³⁸. Kısacası müftüler arasında tam bir görüş birliği olmamakla birlikte para sahtekârlarının “emr-i veliyyü'l emr” ile *siyaseten* cezalandırılacaklarının genel olarak kabul gördüğü ifade edilebilir.

Osmanlı klasik dönem ceza hukuku uygulamasında parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak ölüm cezasına rastlanılmaktadır. 29 Zilhicce 1233 / 30 Ekim 1818 tarihli bir belgede dört kişilik bir kalpazan çetesi anlatılmaktadır. İlgili belgede kalpazanlık ile töhmetli olanlar hakkında müsamaha olunmayacağı ifade edilerek, bu şahısların “insanların toplandığı” yerlerden olan Karaköy kapısı ile Balıkpazarı ve sair münasip yerlerde ayrı ayrı asılarak siyaset olunmaları emredilmektedir⁵³⁹.

Parada sahtecilik suçunun faillerine ilişkin mühimme defterlerinde yer alan pek çok kayıta da ölüm cezasına işaret edilmektedir. Balyabadra Yahudilerinden kalpazan İsak Ammar'ın siyaset olunması⁵⁴⁰, Tırhala, Yenişehir ve Fener'de kalpazanlık yapan Parski

⁵³⁵ Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî, s.101.

⁵³⁶ Bu fetva için bkz. Feyzullah Efendi, s.117.

⁵³⁷ Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî, s.100.

⁵³⁸ COA., HAT., 564/27644, 29 Zilhicce 1240 / 14 Ağustos 1825.

⁵³⁹ COA., HAT., 1345 / 52593, 29 Zilhicce 1233 / 30 Ekim 1818.

⁵⁴⁰ 7 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:57, s.27.

isimli zımmînin idam edilmesi⁵⁴¹ bu bağlamda zikredilecek örneklerdendir. Kısacası, Osmanlı uygulamasında parada sahtecilik suçunun ölümle de müeyyidelendirildiği ifade edilebilir.

2.1.8. Teşhir

Osmanlı klasik döneminde parada sahtecilik suçu kapsamında karşımıza çıkan bir başka yaptırım ise teşhirdir. Teşhir “*bir suçun karşılığı olarak, toplumun bilgilendirilmesi amacıyla/kasdiyla, işlenmiş olan bir suçun ve bu suçun failinin ve/veya bu faile verilmiş olan cezanın ve/veya bu faile verilmiş olan herhangi bir cezanın infazının topluma duyurulması amacıyla gerçekleştirilen ve mahkeme tarafından verilmiş olan bir yaptırım*” olarak tanımlanmaktadır⁵⁴². Tazirin bir türü olarak karşımıza çıkan teşhir, klasik dönem Osmanlı Hukuku’nda alnı dağlamak, mahkûmu şehirde dolaştırmak, saç ve sakalın kesilmesi, cesedin veya kesilmiş başın halka gösterilmesi şeklinde icra edilmekteydi⁵⁴³.

Klasik dönem Osmanlı Hukuku’nda parada sahtecilik suçu bağlamında da teşhir yaptırımının uygulandığı görülmektedir. 21 Zilkade 1227 / 26 Kasım 1812 tarihli bir belgede bir grup kalpazanın yakalandığından bahsedilmektedir. Faillerden ikisi asılmış ve on gün boyunca cesetleri ibret olması için teşhir edilmiştir. Bir kişi ise tutuklu bulunduğu yerde can korkusuna düşüp üç dört gün içinde eceliyle öldükten sonra cesedi asılmak suretiyle teşhir edilmiştir⁵⁴⁴. Bu kapsamda parada sahtecilik suçu özelinde teşhir yaptırımına tekmi⁵⁴⁵ bir ceza olarak başvurulduğu ifade edilebilir.

Görüldüğü üzere klasik dönem Osmanlı Hukuku’nda bir tazir suçu olarak parada sahtecilik suçu azilden ölüme değin oldukça geniş bir yaptırım yelpazesi içinde cezalandırılmıştır. Bu kapsamda parada sahtecilik suçunun klasik dönemde tipik bir tazir suçu olarak kabul edildiği ifade edilebilir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında ise Tanzimat sonrasında parada sahtecilik suçunun nasıl cezalandırıldığı incelenecektir.

⁵⁴¹ COA., A. {DVNSMHM.d..., 27/226, 26 Rebiülevvel 981 / 26 Temmuz 1573.

⁵⁴² Kılınç, Ahmet (2014b) Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası, Ankara, Adalet, s.20.

⁵⁴³ Kılınç (2014b), s.179-272.

⁵⁴⁴ COA., HAT., 516/25228, 21 Zilkade 1227 / 26 Kasım 1812.

⁵⁴⁵ Tekmi⁵⁴⁵ cezalar, işlenen suçun karşılığı olarak tespit edilen asli cezalara ilaveten verilen cezalardır. Ancak bu cezalarda tebei cezalardan farklı olarak hâkimin ayrıca hüküm vermesi gerekmektedir(Cin/Akyılmaz, s.255).

2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Tanzimat sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda parada sahtecilik suçunun nasıl cezalandırıldığı her kanunname dönemi için ayrı ayrı ve kronolojik bir sıra takip edilerek incelenecektir.

2.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1840 Ceza Kanunnamesi'nin yayınlanan ilk halinde para sahtekârlığına ilişkin bir düzenleme bulunmadığı ifade edilmişti. Kanunun neşri tarihinden bir ay kadar sonra yapılan bir tadilat ile kendisine yer bulan parada sahtecilik suçunun karşılığı olarak on sene kürek cezası kabul edilmiştir⁵⁴⁶. Ancak daha sonra, 29 Zilhicce 1260 / 9 Ocak 1845 tarihinde yapılan bir tadilat ile bu fiile ilişkin olarak kabul edilen ceza hafifletilmiş ve “*kalpazanda sû-i san'at maddesi gözetilmek*” üzere cezanın alt sınırı altı ay üst sınırı ise dört sene olarak ilan edilmiştir. Ayrıca kalp sürücülerini için de aynı cezanın tatbik edileceği ifade edilmiştir⁵⁴⁷. Ancak Tanzimat'tan sonraki dönemde kürek cezasının mahiyetinin değiştiği ifade edilmelidir. Bu kapsamda kürek cezası, klasik dönemdeki gibi donanmada kürek çekmek şeklinde değil, ağır kamu hizmetlerinde çalıştırılmak suretiyle yerine getirilmiştir⁵⁴⁸.

İlgili döneme ait belgeler, Osmanlı teb'asına ilişkin olarak verilen cezaların kanuna uygun olduğunu göstermektedir. 1267 /1851 senesine ait bir belgede, kalpazan Mustafa'nın Ceza Kanunu uyarınca mahbusiyeti tarihinden itibaren iki sene müddetle küreğe konması hüküm altına alınmaktadır⁵⁴⁹.

Bu kanunname döneminde karşılaşılan bir başka yaptırım türü ise prangabendliktir. Bu yaptırım, ağır suç işleyenlerin hapis cezalarının ayaklarına zincir vurulmak suretiyle infaz edilmesini ifade eder⁵⁵⁰. 1257/1841 senesine ait bir Meclis-i Vâlâ kararında kalpazan Redo'nun on sene müddetle prangaya konulmasına hükmedildiği ifade edilmektedir. Bu noktada ilk bakışta Ceza Kanunu tarafından öngörülen müeyyidenin yerine bir başka müeyyidenin tatbik edildiği şeklinde bir yargıya varılabilirse de her iki cezanın aynıyeti zikredilen kararda şu şekilde ifade belirtilmiştir:

⁵⁴⁶ Karakoç, C:5.

⁵⁴⁷ COA., A.}MKT., 21/35, 29 Zilhicce 1260 / 9 Ocak 1845.

⁵⁴⁸ Kılınç (2014b), s.534.

⁵⁴⁹ COA., A.}MKT.MVL., 37/8, 29 Safer 1267 / 3 Ocak 1851.

⁵⁵⁰ Avcı (2014b), s.222.

“ ... bu makûle kalpazanlık cinâyetine mütecâsir olan eşhâsın on sene müddet için vaz’-ı kürek olunması Cezâ Kânûnnâme-i Hümayûnu iktizâsından ise de kürekle pranganın cezâca farkı olmadığına ve prangabend olarak a’yun-u nâsta hidemât-ı süfliyyede istihâm olunmak sûreti emsâlinin terhîbi zımnında daha müessirce olacağına binâen ber-mûceb-i kânûn-u cezâ mersûmun on sene müddetle ferîk-i müşârun’ileyhin zîr-i idâresinde kâin mahalde hidemât-ı süfliyyede istihdâm olunmak üzere pranga-bend olunması...”⁵⁵¹

Belgede zikredilen “aynı”lık, kürek ile prangabendlik yaptırımının mahiyetçe birbirlerine yakın olmalarından ileri gelmektedir. Zira, nihayetinde her iki yaptırımda da hürriyetten yoksun kılmanın yanında bir işte çalışmaya zorlama vardır⁵⁵².

Bunun dışında 11 Zilkade 1256 / 4 Ocak 1841 tarihli bir belgede, para sahtekârlarının hükmün ilanı suretiyle teşhir edildiği görülmektedir. İlgili belgede “... bu makûle kalpazan hakkında on sene müddet için vaz’-ı kürek olunması Cezâ Kânûnnâme-i Hümayûnu’nun zeylinin on üçüncü faslı birinci maddesinde musarrah...” olduğu belirtildikten sonra, “... ancak bu makûle kalpazanlık fezâhetine cesâret edenler çoğalmış olduğundan emsâlini terhîb zımnında merkûmun tutulup bu vecihle vaz’-ı kürek olunduğunun Takvim-i Vekâyî’ nûshasına derc ve i’lân buyrulması münâsip...” görülmüştür⁵⁵³. Belgede hükmün ilanı suretiyle teşhir yaptırımına yer verilmiştir. Teşhirin bu hali Tanzimat sonrası Osmanlı Ceza Hukuku uygulamasında karşımıza sıkça çıkan yaptırımlardan biridir ve bununla, ilgili müeyyidenin toplumun bilgisine sunulması amaçlanmaktadır. Böylelikle hem adaletin yerine getirildiğine ilişkin halka bir mesaj verilmiş olacak, hem de cezanın infazı -belgede de geçtiği üzere- emsaline ibret teşkil edecektir⁵⁵⁴.

Özetle, 1840 Ceza Kanunnamesi döneminde kanunda öngörülen müeyyidenin tatbik edildiği görülmektedir. Kanunda failin küreğe konulması emredilmişken, kimi zaman (müeyyidelerin mahiyetçe aynı olmalarından hareketle) prangaya konularak kamusal hizmetlerde istihdam edildiği de gözlemlenmektedir. Bunun dışında fail, hükmün ilanı suretiyle teşhir de edilebilmektedir.

⁵⁵¹ COA., İ.MVL., 20/37, 19 Safer 1257 / 12 Nisan 1841.

⁵⁵² **Saner, Yasemin** ‘Osmanlı’nın Yüzlerce Yıl Süren Cezalandırma ve Korkutma Refleksi: Prangaya Vurma’ (2008) Levi, Noëmi/Toumarkine, Alexandre (Editörler) Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza: 18.-20. Yüzyıllar, 1.Baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.181-182; **Avcı** (2014b), s.224.

⁵⁵³ COA., İ.MVL., 14/223, 11 Zilkade 1256 / 4 Ocak 1841.

⁵⁵⁴ Kılınç, (2014b), s.235.

2.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1851 Ceza Kanunnamesinde kalpazanlık suçunun failinin “*derece-i su-i a’ mâline göre altı mâhtan dört seneye kadar prangaya*” konulacağı hüküm altına alınmıştır. Burada öncelikle 1851 Ceza Kanunnamesi’nde “pranga” cezasının nasıl ele alındığını izah etmek gerekmektedir.

Zikredilen Kanunname’nin bazı maddelerinde pranga ve kürek cezasından birlikte (ve “ve” bağlacıyla) bahsedilmesi⁵⁵⁵, ilk bakışta zikredilen suçlarda her iki müeyyidenin de tatbik edileceği sonucuna götürmektedir. 1850 Ceza Kanunnamesi’nin on birinci maddesinde kısas gerektiren bir eylemin işlenmesi, ancak bir sebeple kısasın tatbik edilememesi durumu düzenlenmiştir. Hükme göre diyetin tazmininden sonra fail eğer İstanbul’daysa derecesine göre bir seneden beş seneye kadar küreğe, taşrada bulunması halinde ise bulunduğu şehrin şehir-i muazzamında süflî hizmetlerde kullanılmak üzere prangaya konulacaktır. İkinci faslın beşinci maddesinde de benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir. Yani bu maddelerde pranga “veya” kürek cezası öngörülmektedir. Saner, “ve” bağlacının yer aldığı hükümlerin de “veya” şeklinde anlaşılması gerektiğini belirterek, 1850 Ceza Kanunnamesi’nin üçüncü faslının on beşinci faslını aktarmaktadır⁵⁵⁶. Madde taşıdığı öneme binaen aşağıya nakledilmiştir.

“Taşralarda zuhûr eden erbâb-ı cünhadan katil ve sâ’i bi’l fesâd olan büyük kabâhatlilerden mâ’adâ yine ber-mantuk-u kânûn-u cezâ vaz’-ı kürek olunmaları lâzım gelen eşhâsın Dersa’âdet’e gönderilmelerinden ise mahallerinde ber-mûceb-i kânûn mücâzât-ı lâyıklarının icrâsı emsâlinin terhîbine sebep olacağından ba’d-ez-în o makûle ashâb-ı cünha Dersa’âdet’e gönderilmeyerek mahallerinde hapisleri târîhinden i’tibâren cünha-yı vâkıâ ve müddet-i mu’ayyenelerini mübeyyin yedlerine meclisçe tezkire i’tâsı ile pranga-bend olarak hidemât-ı süfliyede bi’l istihdâm lâzım gelen mücâzâtları icrâ ve ba’de-

⁵⁵⁵ Birinci faslın beşinci maddesi: *Sâ’-i bi’l fesâd olanlar iki nev’i sûretten hâlî olmayıp birisi kavlen ve diğeri fi’len olacağından meselâ bir adam diğeri bir adamı veyâhut birtakım adamları Devlet-i ‘Aliyye’ye ve kavânîn ve nizâmâta mugâyir harekâta terğîb vâdîsinde fesâtli sözler söyleyecek olur ise, bir seneden beş seneye kadar fesâdının derecesine göre vaz’-ı kürek ve pranga-bend ola.*

On dördüncü madde: Bir adam diğeri adamın cânına kasdile fakat bizzât icrâ etmeyerek başka bir şahsa akçe veyâhud sâir cihetle itmâ’ ve iğfâl edip onun vesâtetiyle i’dâm ettirilecek olur ise asıl kâtil hakkında şer’an ve kânûnen iktizâ eden hüküm icrâ olunacağından madde-i katli âmir olan şahıs, derecesine göre bir seneden beş seneye ve kâtil mu’îni bulunan kimse kezâlik bir seneden üç seneye kadar vaz’-ı kürek ve pranga kılın.

Üçüncü fasıl on ikinci madde: Taraf-ı devlet-i ‘aliyyeden verilen evâmir-i ‘aliyye ve memûrîn-i saltanat-ı seniyye taraflarından i’tâ olunan evrâk-ı resmiye ve senedât-ı şer’iye ve mürûr tezkirelerine taklît ve ba’zı mahallerini hakk ve tağyîr eden sahtekâr şahıs mertebe-i töhmetine göre dört aydan dört sene ve sâir nâssın evrâkına taklît eden üç aydan üç seneye kadar kürek ve pranga ve şahsına göre nefy ve tağrîb ile tedip kılın.

⁵⁵⁶ Saner, s.181-182.

hû keyfiyetleri meclis-i kebîr tarafından mâh-be-mâh ‘ilmuhaber suretiyle Dersa ‘âdet’e inhâ oluna...”

Bu hüküm, 1840 Ceza Kanunnamesi döneminde ifade edilen sonuca ulaştırmaktadır. 1851 Ceza Kanunnamesi döneminde de pranga ve kürek müeyyideleri, bir işte çalışmaya zorlama bakımından mahiyetçe yakın görülmüş ve şartlar sağlandığında kürek cezasının yerine prangabendlik yaptırımını uygulanmıştır.

Uygulamada karşılaşılan örneklerde yaptırımların genel olarak Ceza Kanunnamesi’ne uygun bir şekilde tatbik edildiği görülmektedir. 1268/1852 senesine ait bir belgede kalpazanlık töhmetiyle “ahz u girift” olunan Vasilaki isimli bir şahsın dört sene müddetle prangaya konulmasına hükmedilmiştir⁵⁵⁷. 26 Rebiülahir 1269 / 6 Şubat 1853 tarihini taşıyan bir belgede ise, Erzurum Lala Mustafa Camii muvakkiti Mustafa Efendi ve biraderinin Tersâne-i Âmire’de dört sene müddetle küreğe konması hüküm altına alınmıştır⁵⁵⁸. Bu iki örnekten hareketle uygulamada da pranga ile kürek arasında bir ayrım gözetilmediği görülmektedir.

Kısacası, 1851 Ceza Kanunnamesi döneminde para sahtekârının prangaya konacağı hüküm altına alınmış ve uygulama da genel olarak bu minval üzere şekillenmiştir. Ancak kanun koyucunun pranga ile küreği aynîleştiren tavrı uygulamaya da yansımış ve parada sahtecilik suçunun failinin küreğe konulacağı kimi kararlarda ifade edilmiştir.

2.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1858 Ceza Kanunnamesi’nin parada sahtecilik suçunu düzenleyen 143 ve devamı maddelerinde, suç için öngörülen yaptırım, maddi konuya ve diğer hususi şartlara göre değişmektedir. 143.maddede altın ve gümüş sikkelerin taklidinin yahut sürümünün söz konusu olması halinde, failin on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten küreğe konacağı hüküm altına alınmıştır. Metinde cezanın üst sınırı zikredilmemiştir. Bu üst sınır, muvakkaten kürek cezasının ne olduğunu açıklayan 21. maddede ifade edilmiştir. Buna göre muvakkaten kürek, failin, teşhir edildikten sonra devletin tayin edeceği yerlerde üç sene ile

⁵⁵⁷ COA., İ.MVL., 238/8481, 28 Şaban 1268 / 17 Haziran 1852.

⁵⁵⁸ COA., A.}MKT. MVL., 60/63, 26 Rebiülahir 1269 / 6 Şubat 1853.

on beş sene arasında demire bağlı olarak hidemat-ı şakkada⁵⁵⁹ kullanılmasını ifade eder. Yani, 143. madde kapsamında işlenen bir fiilin cezasının üst sınırı on beş senedir⁵⁶⁰. 19. maddede ise kürek cezasının icrası ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu maddeye göre kürek, “*ayaklarında demir olduğu halde hidemât-ı şakkada kullanılmaktır.*” Kürek cezasına müstehak olanların ayrıca teşhir edilecekleri de ifade edilmiş ve teşhirin icrası şu cümleler ile açıklanmıştır: “*Cezâyâ hükmeden dîvân mazbatasının bir hülâsası gâyet kalın hurûf ile yazılıp mücâzât olunacak şahıs bulunduğu şehirde bir meydana veya memerr-i nâs olan bir mahalle götürülüp işbu hulâsa göğsüne konularak iki sâ’at orada tevkîf ve halka irâe olunduktan sonra ayaklarına demir konularak mahall-i mücâzâtına gönderilir.*” Maddede dikkat çeken önemli noktalardan biri, pranga müeyyidesinin kürek cezasının bir parçası olarak zikredilmesidir. Böylece önceki dönemlere ilişkin yapılan tartışmalara açık bir kanunî düzenleme ile son verilmiştir.

144. maddede suçun maddî konusunun bakır sikke olması halinde failin muvakkat küreğe konacağı ifade edilmektedir. Tek başına ele alındığında maddede herhangi bir sürenin öngörülmediği düşüncesi hatıra gelse de, aynı kanunun 21. maddesinde muvakkat kürek cezası izah edilmiş olup, yukarıda bu madde açıklanmıştı. Bakır sikkelerin taklidi karşılığında öngörülen yaptırımın alt sınırının oldukça düşük olması, dönemin hukukçuları tarafından bakır sikkenin taklidinin sebep olacağı zararın daha az olmasına bağlanmıştır⁵⁶¹.

Yabancı devletlere ait sikkelerin taklidini ve sürümünü düzenleyen 145. maddede de muvakkat kürek cezası öngörülmüştür. Gerek altın, gerekse gümüş yabancı meskûkâta ilişkin gayr-i meşru eylemlerin, yerli sikkelere oranla daha yumuşak bir yaptırıma tabi tutulması, bu sikkelere yönelik eylemlerin 143. maddenin konusunu oluşturan sikkelerden farklı olarak hükümetin para darbı yetkisi ile ilişkisinin olmamasıyla açıklanmaktadır⁵⁶².

146. maddede, sahîh zannıyla kalp yahut zuyûf meskûkât eline geçen ancak daha sonra duruma vâkıf olan, buna rağmen bu akçeleri piyasaya süren kişilerin, ilgili meblağın üç ila altı misli kadar nakdî ceza ile cezalandırılacakları belirtilmiştir.

⁵⁵⁹ Hidemât-ı şakka, mahkumlara yaptırılan ağır işleri ifade etmektedir. Mahkumun devlete ait bir binanın inşasında taş taşımak gibi hizmetlerde çalıştırılması buna örnek olarak verilebilir(**Gökçen, Ahmet** (1989) Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunların Ceza Müeyyideleri, İstanbul, s.40).

⁵⁶⁰ **Reşad**, s.264.

⁵⁶¹ **Ahmet Ziya** (1341), s.417.

⁵⁶² **Ahmed Ziya** (1341), s.418-419.

Ayrıca Ceza Kanunnamesi'nin 30. maddesinde hakkında müebbeden yahut muvakkaten kürek cezasına hükmolunan kişilerin müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasına da müstehak olacakları ifade edilmiştir. Bu son ceza 29. maddede şu şekilde ifade edilmiştir: “*Müebbeden rütbe ve memûriyetten mahrûmiyet cezâsı mücrimin fî-mâ-ba'd devletın gerek doğrudan doğruya ve gerek iltizâm tarikiyle büyük ve küçük hizmette bulunmaktan ve rütbe ve maaşa nâil olmaktan ve nişân takmaktan mahrûm olması ve ashâb-ı rütbe ve memûriyetten ise evvel emirde rütbe ve memûriyet ve maaşının ref' olunmasıdır.*”

Buraya kadarki açıklamalardan hareketle; para sahtekârlarının aslen muvakkaten kürek cezasına çarptırıldıkları, bu cezaya bağlı olarak prangaya konularak teşhir edildikleri ve memur iseler memuriyetten azledildikleri ifade edilebilir. Ayrıca bu suçtan mahkûm olan kişi, 27. madde uyarınca, cezasını çektiği süre boyunca hukukî işlemlerde bulunamayacağından, mallarının idaresi için hükûmetin görüşünü alarak bir vekil tayin etmek zorundadır. Bu kapsamda elde edilen gelirlerden hapisane idaresinin uygun göreceği miktarı mahkuma verilecektir. Ancak mahkum, kazancın geri kalanından istifade edemeyecek, cezasının son bulmasından sonra malları kendisine iade edilecektir.

27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859 tarihli bir karar, para sahtekârının 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde nasıl cezalandırıldığına ilişkin ilginç bir örnektir. Kararın ilgili kısmı önemine binaen aşağıya nakledilmiştir:

“...cârib-i Zabtiye'den derhâl bir memûr gönderilerek kendisi dahî geçende kâimmakâmlıktan azledilerek âheri ta'yîn kılındığı gibi şu hâlde hakkında terettüp eden mu'âmele-i cezâiyenin ta'yîni lâzım gelmiş ve bu makûle sahtekârânın on seneden aşağı olmamak üzere muvakkat kürek veya kal'abendlik cezâsına ve bu cezânın iktizâsından olan teşhîr ve müebbeden rütbe ve memûriyetten mahrûmiyet mu'âmelesine müstehak olmaları Cezâ Kânûnnâme-i Hümayûnu'nun ahkâmı i'câbından bulunmuş idüğüne ve paşa-yı mümâ'ileyhin mürtekib olduğu cinâyetin esbâb-ı muhaffife ve müşeddidesi tetkik olundukta ... muvakkat küreğin müntehâsı on beş sene olup kürek cezâsının kal'abendliğe tahvili esbâb-ı muhaffifeye menûl bulunduğuna binâen...”⁵⁶³.

Belgenin tahlili için öncelikle kal'abendlik müeyyidesinin 1858 Ceza Kanunnamesi'nde nasıl düzenlendiğini ve diğer müeyyide türleri arasında işgal ettiği yeri incelemek gerekmektedir.

⁵⁶³ COA., A.}MKT.MVL., 106/38, 27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859.

Kanunname'nin 7.maddesinde sürgün, kal'abendlik veya kürek cezalarına çarptırılan mahkûmların, cezalarının infazı esnasında firar etmeleri durumu düzenlenmiştir. Buna göre firarî yakalandığı zaman, cezasının geri kalan kısmına, asıl cezasının üçte biri ile yarısı kadarı ilave olunur. Eğer firarî müebbed sürgünde ise müebbeden kal'abend kılınır, müebbed kal'abendlik cezasına çarptırılmışsa müebbeden küreğe konulur. Affi düzenleyen 47. maddede ise, idam cezasının küreğe, küreğin kal'abendlığe, kal'abendlığın sürgüne çevrilmesinin irade-i seniyyeye bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bu iki düzenleme, 1858 Ceza Kanunnamesi'nde kal'abendlığın küreğe göre daha hafif bir ceza olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, para sahtekârlığına ilişkin 143.maddenin açık ifadesi karşısında, para sahtekârının kal'abend de olunabileceği şeklinde bir sonuca ulaşmak pek mümkün görünmemektedir. Bu anlamda yukarıya alıntılanan ifadeler, 143.maddenin açık buyruğu ile bağdaşmamaktadır. Para sahtekârının kal'abend kılınabilmesi için 47.madde uyarınca bu yönde bir padişah iradesinin bulunması gerekmektedir.

Bu başlık altında son olarak teşhir yaptırımının ortadan kaldırılmasına ilişkin Kılınç tarafından aktarılan bir metne yer vermek gerekmektedir. 17 Zilkade 1298 / 11 Ekim 1881 tarihini taşıyan bu belge, kürek cezasıyla mahkûm olan şahısların haklarında teşhir cezasının uygulanmamasının sebebinin ne olduğunu konu edinmektedir. Belgede, bu şahısların teşhir edilmemelerine ilişkin resmî bir irade-i seniyye yahut yazılı bir emrin olup olmadığı sorulmuş, verilen cevapta bu durumun genel hapisshenenin inşasından sonra mahkûmların oraya nakilleri esnasında eski Sadrazam Ali Paşa tarafından dönemin Zabtiye Müşiri Hüsni Paşa'ya verilen “*şifâhî bir emir*”den kaynaklandığı ifade edilmiştir⁵⁶⁴. Kılınç, sadrazamın şifahî bir emriyle kanun hükmünü ortadan kaldırmasını, ilgili dönemde hukuk düzeninin oturmadığı şeklinde yorumlamıştır⁵⁶⁵. Kevakibizade de eserinde, teşhir cezasını eleştirmekte ve her ne kadar 1858 Ceza Kanunnamesi'nde varlığını şeklen muhafaza etse de ilgili cezanın uygulamada terk edildiğini aktarmaktadır⁵⁶⁶.

Uygulamaya bakıldığında ise, kürek cezasının 19. maddenin lafzına uygun bir şekilde uygulandığı görülmektedir. 1304/1887 seneli bir belgede gasp, soygun ve şekavetinden dolayı Bekir b. Mustafa'nın teşhir edildikten sonra Selanik'te küreğe mahkûm edilmesine hükmedilmiş⁵⁶⁷, bir başka belgede ise Bulgar komitesi hakkındaki bilgileri

⁵⁶⁴ COA., Y.EE., 31/24, 17 Zilkade 1298 / 11 Ekim 1881.

⁵⁶⁵ Kılınç (2014b), s.382-383.

⁵⁶⁶ Kevakibizade, s.50.

⁵⁶⁷ COA., DH. MKT., 1435/7, 6 Zilkade 1304 / 17 Temmuz 1887.

hükumete ihbar etmeyen Bulgar cemaatinden köy kahyası Kostandi veled-i Nikola'nın teşhir edilerek on sene müddetle Payas kalesine konması emredilmiştir⁵⁶⁸. Bu doğrultuda benzer kararlar da mevcuttur⁵⁶⁹. Teşhir yaptırımının uygulanmasına bu şekilde devam edilmesi, yaptırımı men' eden hükmün sadrazamın “*emr-i şifâhîsi*”nden ileri gelmesine bağlanabilir. Ayrıca daha sonraki tarihlerde kaleme alınan Ceza Kanunu şerhleriyle Ceza Hukuku kitaplarında teşhir cezasının ortadan kaldırıldığına ilişkin herhangi bir aktarımda bulunulmaması bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

Özetle, para sahtekârı 143, 144 ve 145.madde uyarınca küreğe konulacak, küreğe konulurken ayağına pranga vurularak teşhir edilecek ve resmî bir göreve sahip ise kürek cezasına bağlı olarak azledilecektir. Yani parada sahtecilik suçunun faili 1858 Ceza Kanunnamesi uyarınca pranga, teşhir, kürek, azil ve medenî hakları kullanmaktan yoksunluk müeyyideleri ile karşılaşacaktır.

3. Cezaya Etki Eden Durumlar

Cezaya etki eden durumlar çalışmanın son başlığını teşkil etmektedir. Bu başlık altında parada sahtecilik suçu sabit olan kişilerin cezalandırılmalarına etki eden durumlar ortaya konacaktır. Bu kapsamda sırasıyla failin durumunun etkisi, tekerrür, iştirak ve af meseleleri incelenecektir. Her ne kadar Hukuk Tarihi kitaplarında zamanaşımı, uzlaşma, aleniyet gibi meseleler bu kapsamda değerlendirilmekteyse de uygulamada bu durumlara ilişkin örneklere rastlanılamamasından dolayı ilgili meseleler incelenememiştir.

3.1. Failin durumunun etkisi

Bu başlık altında failin sübjektif durumunun cezalandırma üzerindeki etkisi incelenecektir. Çalışmaya hâkim olan usul uyarınca önce klasik döneme, ardından da Tanzimat sonrası döneme değinilecektir.

⁵⁶⁸ COA., BEO., 2215/166083, 18 Cemaziyelevvel 1321 / 12 Ağustos 1903.

⁵⁶⁹ COA., İ.DH., 1115/87257, 09 Rebiülahir 1306 / 13 Aralık 1888; COA., DH. MKT., 1172/25, 27 Rebiülahir 1325 / 9 Haziran 1907; COA., BEO., 3676/275674, 3 Zilhicce 1327 / 16 Aralık 1909; COA., BEO., 3929/287162, 27 Zilkade 1328 / 30 Kasım 1910.

3.1.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

İslam Hukuku'nda had ve kısasa ilişkin cezaî hükümlerin herkese eşit olarak uygulanması ilkesinin genel olarak kabul edildiği görülmektedir⁵⁷⁰. Ancak bu kuralın bazı istisnaları da mevcuttur. Bu kapsamda kadınlara hırabe ve irtidat suçuna ilişkin olarak had cezasının uygulanamayabileceği ifade edilmiştir⁵⁷¹. Kölelere ise hür insanlara verilen cezanın yarısının verileceği kabul edilmiştir⁵⁷².

İncelenen suç tipinin İslam Ceza Hukuku içinde tazir kategorisinde yer aldığı yukarıda ifade edilmişti. Burada üzerinde durulması gereken husus, tazir kategorisi kapsamında “eşitlik” ilkesinden bahsedilip bahsedilemeyeceğidir. Tazir cezasını gerektiren hafif suçlarda, cezanın mahiyeti ve miktarı, failin subjektif durumuna göre farklılaşmaktadır. Buna göre failin makamı, yaşam tarzı, nesebi müeyyidenin belirlenmesine etki edecek; toplumsal mevki yüksek olan kişiler küçük cürümler bakımından daha alt tabakada yer alan kişilere göre daha hafif şekilde cezalandırılacaklardır⁵⁷³. Ayrıca tazir kapsamında cinsiyet, yaşlılık, hastalık, sakatlık, kölelik ve din gibi durumların cezalandırmaya etki edeceği ifade edilmektedir⁵⁷⁴.

Çalışma konusuyla ilgili olarak karşılaşılan örnekler, parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak failin subjektif durumunun cezalandırmaya etki ettiğini göstermektedir. 12 Numaralı Mühimme Defteri'nde yer alan bir hadisede, Canca Madeni sahib-i ayarının kalp akçe kestiğinin ihbar edilmesi üzerine mesele teftiş edilmiş ve elinde kalp sikkeler bulunan Mustafa isimli şahsın itirafı üzerine eylemin Hasankale kullar ağası Allahverdi Ağa ile Abdi isimli kişilerin iştirakiyle gerçekleştirildiği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Allahverdi Ağa vazifesinden azledilmiştir. Belgenin devamında Abdi isimli şahsın durumunun araştırılması, üzerine atılı suçun gerçekliğinin anlaşılması halinde hapsedilerek Südde-i Saadete gönderilmesi istenmekte, Allahverdi Ağa'nın ise azliyle yetinildiği anlaşılmaktadır⁵⁷⁵.

Parada sahtekârlık yapan iki kadın ile Parski isimli bir zımmîyi konu alan 981/1573 senesine ait bir belge, cezanın uygulanmasında failin subjektif durumunun dikkate alındığını

⁵⁷⁰ Cin/Akgündüz, s.256.

⁵⁷¹ Akyılmaz, Gül (2000) İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü, Göksu Ofset, Konya, s.61-63.

⁵⁷² Ekinci (2017), s.336.

⁵⁷³ Fetâvâ-yı Hindîyye (1988) (Çeviren: Efe, Mustafa), 2.Baskı, C:4, Ankara, Akçağ, s.76-77; Bilmen, Ömer Nasuhi (1996) Hukuk-u İslâmîyye Kamusu, C:3, Ankara, Gündüz, s.444; İbn-i Abidin, s.282.

⁵⁷⁴ Avcı (2014a), s.221-226; Bozkurt (1989), s.25.

⁵⁷⁵ 12 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:953, s.140-141.

gösteren güzel bir örnektir. Bu hadisede, para sahtekârlarından iki kadının ellerinin kesilmesine, zımmînin ise idamına karar verilmiştir⁵⁷⁶.

Özetle, parada sahtecilik suçunun faillerine uygulanan yaptırımlar, failin subjektif durumuna göre farklılık göstermiş; aynı hadisede kadınların ellerinin kesilmesiyle yetinilirken, erkekler idam edilmiş; bir başka hadisede ise resmi görevlinin azliyle yetinilirken, diğerlerinin hapsedilerek İstanbul’a gönderilmesine hükmedilmiştir.

3.1.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda

Tanzimat sonrası Osmanlı Ceza Hukukunda da İslam Hukuku’na paralel olarak had ve kısas cezalarına ilişkin eşitlik prensibinin kabul edildiği görülmektedir⁵⁷⁷. Nitekim bu prensip 1840 Ceza Kanunnamesinin ilk faslının 1. maddesinde somutlaştırılmıştır. Bu hükümde “*vüzerâdan birisi tarafından bir çobanın bile canına kasd vukû’unda ol vezîrin hakkında kısas-ı şer’î icrâ olunacağı*” ifade edilmiştir.

Tanzimat sonrası dönemde yayınlanan ceza kanunnamelerinin tazir suç ve cezalarını düzenleme gayesini güttüğü daha önce ifade edilmişti. Bu durumun somut bir yansıması 1851 Ceza Kanunnamesi’nin “*hetk-i namus*”⁵⁷⁸ suçunu düzenleyen ikinci faslının 2. maddesinde görülmektedir. Hüküm şu şekildedir:

“Bu misillü madde Dersâ’adet’te vukû’ bulduğu ve cünhası yalnız ta’zîrde kaldığı sûrette ta’zîr dahî herkesin hâl ve şânına göre olduğundan ol kimse ulemâ-yı fihâmden ve sâdât-ı kirâmdan ve zî-rütbe zevâtta ise Meclis-i Vâlâ’ya celb ile tazir kılın. Ve evsat-ı nas ve ehl-i sûk ve burada da olanlar iktizâsına göre ihzar ve haps ve nefyoluna. Ve âhad-ı makûlesi kezâlik ihzar ve haps ve nefyden başka vech-i şer’î üzere üçten nihayet yetmiş dokuz adede kadar değnek darbıyla tedîb kılın.”

Görüldüğü üzere failin ait olduğu toplumsal sınıf, cezalandırma üzerinde etkilidir. Ancak bu tesir, hafif suçlarda kendini göstermektedir. Bunun dışındaki suçlar, failinin haiz olduğu toplumsal statüden etkilenmemektedir.

⁵⁷⁶ COA., A. {DVNSMHM.d..., 22/226, 26 Rebiülevvel 981 / 26 Temmuz 1573.

⁵⁷⁷ Kayar, Betül (2017) ‘Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuk Reformları’ (Yüksek Lisans) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.52-53.

⁵⁷⁸ Hetk-i namus suçu 1851 Ceza Kanunnamesi’nin ikinci faslının 1.maddesinde bir adamın itibarına dokunacak söz söylemek veya onu gereksiz yere dövmek olarak ifade edilmiştir.

Tazir kategorisinde değerlendirilen parada sahtecilik suçunun cezalandırılmasında failin subjektif durumunun etkisine dair 1851 Ceza Kanunnamesi'nin son zamanlarına rastlayan bir hüküm oldukça dikkat çekicidir. Fransa devleti teb'asından Odili ve bir grup suç ortağı kaime kalpazanlığı töhmetiyle yakalanmış ve Odili'nin karısının da aralarında bulunduğu kişiler suçta iştiraklerinin olduğunu ikrar etmişlerdir. Odili'nin karısı hakkında lazım gelen muamelenin icra edilmesine dair tezkireyi ve Zabtiye Meclisi'nin mazbatasını değerlendiren Meclis-i Vâlâ, “...mezbûre madâmenin nisvândan olmasıyla başlı başına bu makûle sînâ'at i' mâl ve icrâsına muktedire olamayacağı misillû alâka-yı zevciyet iktizâsınca bizzarûre zevcinin mahremi bulunacağından...” tahliyesine karar vermiştir⁵⁷⁹. Belgede kadının bu suçun faili “olamayacağının” belirtilmesi dikkat çekici bir durumdur.

1858 Ceza Kanunnamesi dönemine ait bir belge, aralarında Antalya kaimmakamı Mirimirandan Hüseyin Paşa'nın da bulunduğu bir kalpazan kumpanyasını konu almaktadır. İsmi geçen paşa, kaime kalpazanlığı töhmetiyle tutuklu bulununan Ahmet Efendi ve Nikoğos isimli şahısların ifadeleri üzerine Meclis-i Zabtiye'de sorgulanmış ve bu sorguda suçunu itiraf etmiştir. Belgenin konuyla alakalı kısmı aynen şu şekildedir:

“... şu hâlde hakkında terettüp eden mu'âmele-i cezâiyenin ta'yîni lâzım gelmiş ve bu makûle sahtekârânın on seneden aşağı olmamak üzere muvakkat kürek veya kal'abendlik cezâsına ve bu cezânın iktizâsından olan teşhîr ile müebbeden rütbe ve memûriyetten mahrûmiyet mu'âmelesine müstehak olmaları Cezâ Kânûnnâme-i Hümayûnu'nun ahkâm-ı icâbından bulunmuş idüğüne ve paşa-yı mümâ'ileyhin mürtekip olduğu cinâyetin esbâb-ı muhaffife ve müşeddidesi tetkik olundukta devletin rütbe ve memûriyet-i resmiyesini hâiz olan bir adamın eşhâs-ı rezîlenin irtikâp edeceği kalpazanlık ve sahtekârlık fi'lini işlemesi sâir âhaddan ziyâde hakkında şedîd cezâyı müstelzim olup muvakkat küreğin müntehâsı on beş sene olup kürek cezâsının kal'abendlîğe tahvîli esbâb-ı muhaffifeye menûl bulunduğuna binâen paşa-yı mümâ'ileyhin müebbeden rütbe ve memûriyetten mahrûm olmak üzere ba'de't teşhîr müddet-i cezâ olan on beş sene ile vaz'-ı kürek olunması...” Hükümden hareketle failin sahip olduğu resmî makamın cezayı ağırlaştırıcı bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir⁵⁸⁰.

⁵⁷⁹ COA., A.}MKT.MVL., 98/48, 24 Zilkade 1274 / 6 Temmuz 1858.

⁵⁸⁰ COA., A.}MKT.MVL. 106/38, 27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859.

22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859 tarihli bir belgede ise yaşlı bir para sahtekârı konu alınmaktadır. İlgili kayıta failin ihtiyarlığı cezayı hafifleten bir sebep olarak zikredilmektedir⁵⁸¹.

Bu üç örnekten hareketle, Tanzimat sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda kimi zaman failin subjektif durumunun cezalandırmaya tesir ettiği sonucu çıkarılabilir. İlk örnekte, kadın suç ortağının, cinsiyetinden hareketle parada sahtecilik eylemini gerçekleştiremeyeceği ifade edilmiş, ikinci örnekte failin sahip olduğu makam tek başına cezayı ağırlaştırıcı bir sebep olarak öne sürülmüş, üçüncü örnekte ise failin yaşlı olması cezayı hafifleten bir sebep olarak zikredilmiştir.

Tanzimat'tan sonraki dönemde failin diğer suçluların yakalanmasına sağladığı katkı da cezayı azaltıcı bir neden olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda 1851 Ceza Kanunnamesi dönemine ait bir belge dikkat çekicidir. Belgede parada sahtecilik iddiasıyla tutuklanan Covani Batista isimli bir kişinin suçun ortaya çıkarılması yönündeki çabası vurgulanarak cezasının üç seneden iki seneye indirildiği ifade edilmiştir⁵⁸².

1858 Ceza Kanunnamesi'nde ise bu durum pozitif bir düzenlemede kendine yer bulmuştur. Bu hususa dair 147. maddede, kendisine parada sahtecilik suçu isnat edilen şahısların suçun tamamlanmasından yahut hükümetçe soruşturulmasından evvel pişmanlık göstererek suçun diğer faillerini ve durumu hükumete haber vermeleri; yahut hükümetçe soruşturulmasından sonra diğer faillerin yakalanmalarına yardım etmeleri halinde cezadan muaf olacakları, ancak yine de bir süre Zabtiye'de nezaret altına alınacakları hüküm altına alınmıştır. Uygulamada da parada sahtecilik suçuna ilişkin failin etkin pişmanlığının dikkate alındığı gözlemlenmektedir⁵⁸³.

Bu bağlamda 1279 / 1862 senesine ait bir belge dikkat çekicidir. Belgede bir grup para sahtekârı konu edilmektedir. Bu sahtekârlardan Rafaele isimli bir kişinin kâğıt para imal etmesine karşın pişmanlık göstererek bu paraları piyasaya sürmeden yakması ve kalıpları da kırmasından dolayı cezalandırılmamasına hükmedildiği aktarılmaktadır⁵⁸⁴. Oysa fiil başlığı altında da açıklandığı üzere, para sahtekârlığının söz konusu olabilmesi için taklit edilen paraların piyasaya sürülmesi gerekmemektedir. 147. madde kapsamında bir pişmanlıktan

⁵⁸¹ COA., A.}MKT.MVL., 109/66, 22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859.

⁵⁸² COA., A.}MKT.MVL., 102/67, 1 Rebiülahir 1275 / 8 Kasım 1858.

⁵⁸³ COA., A.}MKT.MVL., 123/16, 27 Cemaziyelevvel 1277 / 11 Aralık 1860.

⁵⁸⁴ COA., MVL., 844/40, 1 Rebiülevvel 1279 / 27 Ağustos 1862.

bahsedilebilmesi için ise bu suçun hükûmet yetkililerine önceden bildirilmesi yahut soruşturma esnasında diğer faillerin yakalanmasına yardım edilmesi şarttır. Oysa söz konusu hadisede bu iki durum da söz konusu değildir ve bundan dolayı da 147. maddenin uygulanması mümkün gözükmemektedir.

Özetle, gerek klasik dönem gerekse Tanzimat sonrası dönemde ceza konusu fiili işleyen failin sübjektif durumunun cezalandırmaya etki ettiği ifade edilebilir. Parada sahtecilik suçu özelinde karşılaşılan belgelerde de buna paralel olarak cinsiyetin, sahip olunan makamın, yaşın, failin pişmanlığının dikkate alındığı ve hükmün buna göre tesis edildiği görülmektedir.

3.2. Tekerrür

Tekerrür, lügatte tekrarlanma, bir daha olma gibi anlamlara gelmektedir⁵⁸⁵. Ceza hukuku literatüründe ise bir mahkûmiyet kararından belli bir süre sonra tekrar suç işlenmesi durumunu ifade etmekte, bu durumdaki kimse ise “mükerrir” olarak nitelendirilmektedir.⁵⁸⁶

Mükerrirliğin bir ceza siyaseti olarak sistematik bir şekilde ceza kanunlarında ele alınması oldukça yenidir. Ancak, bu kişilerin ilk defa suç işleyenlerden farklı olarak cezalandırılmaları yönündeki eğilim, kadim hukuk düzenlerinde dahi mevcuttur.⁵⁸⁷ Bu bağlamda tekerrür, ceza hukuku sistemlerinin kiminde cezanın niteliğini ağırlaştırmakta, kiminde daha fazla ceza verilmesine yol açmakta, kiminde de infaz rejimini ağırlaştırarak infazdan sonra güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına sebep olmaktadır⁵⁸⁸.

Çalışmanın devam eden kısmında parada sahtecilik suçu kapsamında Osmanlı Ceza Hukuku’nun tekerrürü nasıl değerlendirdiği ve tekerrüre hangi hukukî sonuçlar bağladığı üzerinde durulacaktır. Çalışmanın geneline hâkim olan metod uyarınca, önce klasik dönem Osmanlı Hukuku ardından da Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku incelenecektir.

⁵⁸⁵ Şemseddin Sami, s.429

⁵⁸⁶ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s.941. İçel, Kayıhan (2016) Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, Beta, s.723; Erem, Faruk (1993) Türk Ceza Kanunu Şerhi, C.1, Ankara, Seçkin, s.675. Centel/ Zafer/ Çakmut, s.608.

⁵⁸⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s.943

⁵⁸⁸ İçel, s.723.

3.2.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

İslam-Osmanlı Hukuku'nda tekerrür, had ve kısas gerektiren suçlar bakımından cezayı ağırlaştıran bir sebep olarak kabul edilmiştir. Bu durumda faile “taziren” ölüm yahut müebbed hapis cezaları verilebilir⁵⁸⁹. Burada hukukçular, cezaların ıslah edici etkisinden hareket etmekte, mükerririn suç teşkil eden eylemi tekrar işlemesini onun ıslah olmadığına yormaktadırlar⁵⁹⁰. Ayrıca suç teşkil eden eylemin cezalandırılmasına karşın aynı fail tarafından tekrar işlenmesi, bir başka deyişle failin bu suçu işlemeyi “âdet” haline getirmesi, kamu düzenine/maslahata aykırı bir durum olarak nitelenmiş ve bu durumda failin cezasının arttırılabileceği ifade edilmiştir.⁵⁹¹ Tazir kapsamında yer alan suçların tekerrürü halinde ise ölüm, müebbed hapis ve sürgün cezalarının verilebileceği genel olarak kabul edilmiştir.⁵⁹²

İslam ve klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda parada sahtecilik suçunun tazir kapsamında değerlendirildiği çeşitli yerlerde ifade edilmişti. Bu suç özelinde tekerrürün nasıl ele alındığına dair 29 Zilhicce 1192 / 18 Ocak 1779 tarihli bir belgeyi zikretmek gerekmektedir. Bu kayıt, bir medreseye kapanıp kendisini zikir ve tesbih ile meşgul gösteren, ancak gerçekte para sahtekârlığı ile uğraşan Boyasınlı Ömer isimli bir şahsı konu edinmektedir. Belgede, bu şahsın daha önceden de bu fiili işlediğinin sabit görüldüğü ve arkadaşlarının asılmalarına rağmen kendisinin bir şekilde kaçtığı ifade edilmiştir. Ancak şahıs yine aynı fiili işlemiş ve yakalanması durumunda cezasının tertibi emredilmiştir⁵⁹³. Belgede her ne kadar tekerrür kurumuna işaret edilmişse de, tekerrürün ceza üzerindeki etkisine dair bir ifadeye yer verilmemiştir. Bunun dışında failin cezasının, tekerrür sebebiyle ağırlaştığını gösteren herhangi bir belgeye de rastlanılamamıştır. Bu anlamda tekerrürün cezayı ağırlaştırıcı etkisine dair bir yorumda bulunmak olanaksızdır.

⁵⁸⁹ Üdeh, Abdulkâdir (1959) Et-Tesrîü'l-Cinâiyyü'l-İslâmî Mukârinen Bi'l-Kânûni'l-Vaz'î, 2.Baskı, Kahire (Çeviren, Şafak, Ali (2012) Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslâm Ceza Ceza Hukuku Genel Hükümler, C:1, 2.Baskı, İstanbul, Kayıhan), s.767.

⁵⁹⁰ Üdeh, s.767.

⁵⁹¹ Avcı (2014a), s. 79.

⁵⁹² Erturhan, Sabri (2001) İslam Ceza Hukukunda Tekerrür, 1.Baskı, Sivas, Dilek Ofset Matbaacılık, s.96-99.

⁵⁹³ COA., C.ZB., 88/4398, 29 Zilhicce 1192 / 18 Ocak 1779.

3.2.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Bu başlık altında tekerrür kavramının Tanzimat sonrası Osmanlı Ceza Hukuku'nda nasıl ele alındığı genel hatlarıyla incelenecek ve ardından bu kavramın parada sahtecilik suçunun cezalandırılması üzerindeki etkisine temas edilecektir. Bu doğrultuda her üç ceza kanunnamesi dönemi ayrı ayrı ve sırasıyla ele alınacaktır.

3.2.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1840 Ceza Kanunnamesi'nde tekerrüre işaret eden genel nitelikli herhangi bir hüküm mevcut değildir. Ancak Kanun'un yayınlanmasından kısa bir süre sonra birinci fasla zeyl olmak üzere yürürlüğe konulan 9. maddede adam öldürme fiiline ilişkin olarak tekerrür müessesesine yer verildiği görülmektedir. Bu hüküm maktulün mirasçılarının diyet ve kıyas talep etmemesi halinde failin nasıl cezalandırılacağını konu edinmektedir. Bu durumda kanun koyucu ikili bir ayrıma giderek bu tarz uygunsuz hareketleri adet edinmesi halinde failin idam edileceğini, ilk defa böyle bir suçu işlemişse on beş sene süreyle küreğe konulacağını hüküm altına almıştır. Bu maddeden hareketle tekerrürün adam öldürme suçu özelinde cezayı ağırlaştırıcı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bunun dışında tekerrüre ilişkin bir düzenleme Kanunname metninde yer almamaktadır. Ancak Kanunname'nin hemen başında şeriata yapılan vurgudan hareketle tekerrürün genel olarak İslam Ceza Hukuku'ndaki gibi değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür⁵⁹⁴.

Bu dönem uygulamasında tekerrürün cezayı ağırlaştırıcı bir fonksiyon üstlendiği gözlemlenmektedir. Birden fazla kez hırsızlık suçu işlemiş olan bir şahsın muvakkat kürek yahut pranga ile uslanmayacağını anlaşılmaması üzerine müebbeden sürgüne gönderilmesi bu kapsamda örnek olarak zikredilebilir⁵⁹⁵. Ancak tekerrüre ilişkin genel bir düzenlemenin bulunmaması, tekerrürün şartlarını ve sınırlarını çizmeyi olanaksız kılmaktadır.

Tekerrüre ilişkin yapılan bu genel açıklamalardan sonra, çalışma konusunu teşkil eden parada sahtecilik suçu kapsamında bu müessesenin nasıl ele alındığı meselesi aydınlatılmalıdır.

⁵⁹⁴ Yürüt, Berna (2016) 'Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuku'nda Tekerrür ve Batılı Kanunlarla Mukayesesi', Gedikli, Fethi (Editör), 2. Türk Hukuk Tarihi Kongresi, 13-14 Mayıs 2016.

⁵⁹⁵ Yürüt, s.866.

1265 / 1849 senesine ait bir belge bu kapsamda verilebilecek güzel bir örnektir. Belge, elinde bozuk ayarlı beyaz bir akçe bulunan ve bundan dolayı on dokuz aydır Tersâne-i Âmire’de parangada bulunan Artin isimli bir zımmîyi konu edinmektedir. İsmi geçen şahıs, bunu nereden aldığını bilmediğini ve on dokuz aydır prangada olduğunu belirterek affını talep etmiştir. Bunun üzerine çıkarılan mahbusiyet kaydı, Artin isimli kişinin daha önceden de aynı suçtan ötürü tutulduğunu, hatta bunların bazılarında cezaya çarptırıldığını ortaya koymaktadır. Fail, her ne kadar “*mütenebbih*” olmamışsa da, on dört aydır kürek cezasını çektiğinden bahisle tahliye edilmiş, ancak bir daha para sahtekârlığı suçunu işlerse müebbeden küreğe konulacağı konusunda uyarılmıştır⁵⁹⁶.

Belgede failin bir kez daha bu suç işlemesi halinde müebbeden küreğe konulacağının ifade edilmesi, para sahtekârı için öngörülen on senelik kürek cezası göz önüne alındığında, tekerrürün cezayı ağırlaştırıcı bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Belgede geçen “*bu makûle fezâhat*” ifadesinden hareketle, tekerrürün cezayı ağırlaştırıcı bir rol oynaması için daha sonra işlenen fiil ile ilk fiil arasında bir benzerliğin arandığı söylenebilir. Ancak bu benzerliğin ne ölçüde olması gerektiğine ilişkin olarak bir belgeye rastlanılamamıştır.

Özetle, 1840 Ceza Kanunnamesi döneminde tekerrür, parada sahtecilik suç özelinde cezayı ağırlaştırıcı bir sebep olarak ifade edilmektedir. Ayrıca tekerrürden bahsedilebilmesi için ilk eylemle ikinci eylem arasında bir benzerliğin varlığı şart koşulmuştur. Ne var ki ilgili Kanunname’de tekerrüre ilişkin genel nitelikli bir düzenlemenin bulunmayışı, tekerrür için gereken şartların tespitini olanaksız kılmaktadır.

3.2.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1851 Ceza Kanunnamesi döneminde tekerrüre ilişkin genel bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak belli suçlara has olmakla birlikte tekerrürün yaptırım üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir. Kanunname’nin 2.faslıının 5.maddesinde, sokaklarda ulu orta nara atan, bağırıp çağırان “*edepsiz*”lerin değnek cezasıyla tazir olunacağı, ikinci defa işlemesi halinde de aynı cezanın icra edileceği, üçüncü defa da aynı fiili işlemesi durumunda ise kendisinde “*tevbe-i sahiha ve pişmanlık hasıl oluncaya dek*” Dersaadet’te ise küreğe, taşrada ise prangaya konulacağı ifade edilmiştir. 3.faslıın 18.maddesinde ise, narhından fazla bir

⁵⁹⁶ COA., A.}MKT.MVL., 16/89, 20 Şaban 1265 / 11 Temmuz 1849.

fıyata ürünlerini satan yahut tartısı eksik olan esnaf konu edilmektedir. Bu hüküm uyarınca fail ilk defa suçu işlediğinde değnek ile tazir olunacak, ikinci defa işlediğinde yine aynı müeyyide ile karşılaşacak ancak ısrarcı olması durumunda hapsedilebilecektir. Üçüncü defa işlediğinde hakkında icabına göre hapis veya değnek cezası verilebilecek, dördüncü defa işlemesi durumunda ise esnaflıktan çıkarılacak ve bir daha esnaflık yapmamak üzere memleketine def edilecektir.

Bu iki hüküm tekerrür kurumunun sınırlarını ve şartlarını belirlemek için pek de elverişli olmamakla birlikte, ilgili kurumla alakalı bazı ipuçlarını taşımaktadır. Buna göre, kanun koyucu ilk fiil ile ikinci fiilin ayniyetini aramış ve tekerrürü cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak ele almıştır.

Arşiv belgelerinde bu dönemde parada sahtecilik suçunun tekerrürüne ilişkin bir belgeye rastlanılamamıştır. Bu bağlamda 1851 Ceza Kanunnamesi'nde de genel nitelikli bir düzenleme bulunmadığından bu dönem özelinde bir değerlendirmede bulunmak olanaksız gözükmektedir.

3.2.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1858 Ceza Kanunnamesi'nde önceki kanunnamelerin aksine, tekerrüre ilişkin genel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Kanunname'nin 8.maddesinde yer alan ilgili düzenlemenin ilk hali şu şekildedir: *“Kânûnun ta'yîn ettiğî ahvâlden mâ'ada yerlerde mükerrirler hakkında cezâ iki kat hükmolunur.”* Ayrıca Kanunname'nin 7. maddesine 18 Cemaziyelevvel 1284 / 17 Eylül 1867 tarihinde yapılan bir ek ile cezasını çekmekte olan şahısların, ceza müddetleri içinde suç işlemeleri durumunda karşılaşacakları yaptırımlar düzenlenmiştir. Buna göre muvakkat kürek, sürgün, kal'abendlik ve hapis cezalarını çekmekte olan mahkûmların bu süre içinde cinayet, kabahat yahut cünha kapsamında yer alan bir suçu işlemeleri halinde, işledikleri ikinci suçun en aşağı derecesi mahkûmiyet müddetlerinin bitmesinden sonra icra edilecektir. Müebbeden sürgüne gönderilen mahkûm bu esnada muvakkat cezayı gerektiren bir suç işlemişse, işlediği ikinci suçun cezasını devletçe uygun görülen bir yerde çektikten sonra sürgün yerine geri gönderilecektir. Eğer işlenen ikinci suç müebbeden kal'abendliği yahut küreği gerektiriyor ise mahkûm hakkında artık bu ceza infaz edilecektir. Ancak ikinci suçun karşılığı yine müebbed sürgün ise bu durumda mahkûm dört sene süre ile kal'abend edilecek ve bu sürenin sonunda sürgün yerine

geri gönderilecektir. Müebbeden kürek yahut kal’abendlik cezasına mahkûm edilen şahıslar, bu süreçte cinayet kapsamında bir suç işlerlerse, ikinci suç için öngörülen yaptırımın üçte biri süresince iletişim ve görüşten yasaklanacaklardır. Eğer işlenen ikinci suç, mahkûm olunan suçun ağırlığında yahut ondan daha ağır ise, bu durumda bu yasaklılığın süresi altı sene olacaktır.

Görüldüğü üzere tekerrürün teknik anlamda yer aldığı 8.madde gayet kısa ve pek çok noktayı aydınlatmaktan uzaktır. 7.maddeye yapılan ek ise yalnızca mahkumiyet esnasında işlenen suçlara ilişkindir. 1858 Ceza Kanunnamesi’ni “*istibdâdın bekâyâ-yı seyyiesinden*” addeden Ahmet Ziya Bey pek çok mühim meselede olduğu gibi, tekerrür gibi önemli bir meselede dahi kanunun herhangi bir izahta bulunmadığından şikayet etmektedir⁵⁹⁷. Yazar makalesinin devamında tekerrürün şartlarından bahsetmektedir. Bu kapsamda, tekerrürden söz edilebilmesi için öncelikle, ika edilmiş olan suç hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmünün mevcut olması gerekmektedir⁵⁹⁸. Bu hüküm bir cezayı içermeli, ayrıca Osmanlı mahkemelerince verilmiş olmalıdır. Dolayısıyla bir cezayı içermeyen hükümlerle yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilmiş kararlar tekerrüre esas alınamaz⁵⁹⁹. Ayrıca bu hükmün kesinlik kazanmış olması gerekmektedir⁶⁰⁰. Kanun koyucu tarafından getirilen bir açıklık olmamakla birlikte, cezanın infazının zorunlu olmadığı hukukçular tarafından genel olarak kabul edilmektedir⁶⁰¹.

Burada üzerinde durulması gereken problem, işlenen ikinci suç ile birinci suç arasında nasıl bir münasebetin olması gerektiğine ilişkindir⁶⁰². Kimi hukukçular, her iki suçun da aynı olması gerektiğini ifade ederken⁶⁰³, kimi hukukçular da suçların aynı cinsten olmasını⁶⁰⁴ yeterli görmektedir. Bazı hukukçular ise bir adım daha ileriye giderek, her iki suçun kanun koyucu tarafından benimsenen suç tasnifinde aynı kategoride yer alması durumunda⁶⁰⁵ tekerrürün oluşacağını savunmaktadır. Son olarak da bazısı, kabahatler bir kenara bırakılmak kaydıyla, her iki suç arasında bir benzerliğin olmasını gerekli

⁵⁹⁷ **Ahmed Ziya** (1325) ‘Musâhabe-i Kânûniye-4: Tekerrür-ü Cürüm’ İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânîn Mecmuası, C:2, S:10, s.272.

⁵⁹⁸ **Ahmed Ziya** (1325), s.272.

⁵⁹⁹ **Ahmed Ziya** (1325), s.272.

⁶⁰⁰ Bu kapsamda verilen bir temyiz kararı için bkz. 7 Teşrinisani 1310, Ceride-i Mehakim.

⁶⁰¹ **Ahmed Ziya**(1325), s.273.

⁶⁰² **Ahmed Ziya**(1325), s.274.

⁶⁰³ Birinci suçun adam öldürme ikinci suçun adam öldürme olması gibi.

⁶⁰⁴ Suçlardan birinin adam öldürme diğerinin adam yaralama olması gibi.

⁶⁰⁵ Suçlardan her ikisinin de cinayet yahut cünha kapsamında yer almasında olduğu gibi

görmemektedir⁶⁰⁶. 1851 Ceza Kanunnamesi'nde bu konuda da bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak Mahkeme-i Temyiz'in yarattığı yorum, tekerrürün varlığından bahsedilebilmesi için ikinci cürmün birinci cürmün benzeri yahut birinci cürmün ikinci cürümden ağır olması gerektiği yönündedir⁶⁰⁷.

Tekerrürden bahsedilebilmesi için gereken bir diğer şart ilk suçtan sonra ikinci bir suçun işlenmesidir. Ancak bu iki suç arasında kalan sürenin azami sınırına ilişkin kanunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu meselenin çözümü bağlamında, kimi hukukçular her iki suç arasındaki sürenin maksimum ceza zamanaşımı süresi olması gerektiğini ifade etmişlerdir⁶⁰⁸.

Kısacası ilgili hüküm pek çok noktayı aydınlatmaktan uzaktır. Duyulan ihtiyaç neticesinde 1911 senesinde 1858 Ceza Kanunnamesi'nin çeşitli maddelerinde önemli değişiklikler yapılmıştır⁶⁰⁹. Bu kapsamda ek 7.madde ilga edilmiş ve 8.madde epeyce değiştirilerek öncekine göre bir hayli kapsamlı hale getirilmiştir. İlgili tadilat neticesinde tekerrüre ilişkin hüküm şu hali almıştır:

“Mükerrirler hakkındaki ahkâm suver-i âtiye dâiresinde tatbîk ve icrâ olunur:

Bir kimse mücâzât-ı terhibiyeden biriyle sûret-i kat'iyede mahkûm olduktan sonra esnâ-yı müddet-i cezâiyesinde veyâ müddet-i cezâiyesini ikmâl ettikten veyâ cezâ esbâb-ı kânûniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra on sene zarfında müebbed kürek cezâsını müstelzim bir cürüm îkâ eder ve evvelki mahkûmiyeti de müebbed kürek cezâsı bulunur ise i'dâm olunur. İkinci cürüm müebbed kal'abendlik cezasını müstelzim ise mükerrir olan şahıs müebbeden küreğe mahkûm edilir. Nefy-i ebed cezâsını müstelzim bir cürüm îka ederse müebbed kal'abendlik cezasıyla mücâzât olunur. İkinci cürüm müebbed kal'abendlik cezâsını müstelzim ise mükerrir olan şahıs müebbeden küreğe mahkûm edilir.

İkinci cürüm muvakkat kal'abendlik veyâ muvakkat kürek cezâsını müstelzim ise fâ'ilin müstehak olduğu cezâ iki kat olarak hükmolunur. Ve lede'l îcâb bu cezâların hadd-i a'zamı olan on beş sene iki misline iblâğ olunabilir.

⁶⁰⁶ Ahmed Ziya(1325), s.275.

⁶⁰⁷ Ahmed Ziya(1325), s.275.

⁶⁰⁸ Ahmed Ziya(1325), s.276.

⁶⁰⁹ Yürüt, s.871.

Bir seneden ziyâde hapis cezâsıyla sûret-i kat'iyede mahkûm olan kimse gerek cezânın infâzından evvel ve gerek esnâ-yı müddet-i cezâîyesini ikmâl ettikten veyâ cezâ esbâb-ı kânuniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra beş sene zarfında aynı cünhayı ika ederse işbu cezanın hadd-i a'zamıyla mahkûm olur ve lede'l icab bu cezaların hadd-i a'zamı iki misline değın iblağ edilir.

Bir seneden aşığı hapis cezâsıyla sûret-i kat'iyede mahkûm olan kimse gerek cezanın infâzından evvel ve gerek esnâ-yı müddet-i cezâîyesini ikmâl ettikten veya cezâ esbâb-ı kânûniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra beş sene zarfında aynı cünhayı ikâ ederse mukaddemâ mahkûm olduğı cezâ müddetinin iki mislinden dîn olmamak ve müstehak olacağı cezanın iki mislini tecâvüz etmemek şartıyla hapse mahkûm edilir.

Cünhalarda sahtekârlık, sirkat, dolandırıcılık, emniyeti sûistimal fiilleri tekerrürde aynı cürüm itibar olunur. Tekerrürde esas mahkûmiyet-i sâbıkanın mehâkim-i 'adliyeden sudûrudur.”

Yapılan bu tadilat ile tekerrüre ilişkin yukarıda değınilen meseleler açıklığa kavuşmuştur. Bu kapsamda tekerrür için kesinleşmiş bir mahkeme kararının şart olduğı, ancak infazın tamamlanmasının gerekmediğı ifade edilmiştir. İşlenen iki suçun birbiri ile olan münasebetine de açıklık getirilerek kanun koyucunun cinayet-cünha kategorizasyonu kıstas alınmıştır. Ayrıca her iki suç arasında olması gereken azami süre açıkça ortaya konmuştur.

Bu aşamada tekerrürün 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde parada sahtecilik suçunun cezalandırılmasına nasıl etki ettiğı üzerinde durulmalıdır. 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 3. maddesi uyarınca, parada sahtecilik suçu cinayet kapsamındadır. Bu bağlamda failin işlediğı ilk suçun parada sahtecilik olması ihtimalini öncelikle ele almak gerekmektedir. İkinci suçun müebbed kürek cezasını gerektiren bir suç olması halinde mükerrir idam olunacaktır. İkinci suç müebbed kal'abedlik cezasını gerektiriyor ise mükerrir fail müebbeden küreğe konulacak, eğer müebbed sürgünü gerektiriyor ise bu sefer müebbed kal'abendlik yaptırımı ile karşılaşacaktır. Failin işlediğı ikinci suç muvakkat kürek yahut kal'abendlik cezasını gerektiriyor ise, faile bu cezanın iki katı uygulanacaktır. Bu doğrultuda muvakkat kal'abendlik yahut kürek cezasının üst sınırını teşkil eden on beş senelik müddet aşılarak ceza iki katına kadar çıkarılabilecektir. Bunun dışındaki durumlarda, örneğın ilk fiilin cünha kapsamında yer alan bir suça vücut vermesi, ikinci fiilin ise parada sahtecilik

suçunu oluşturmaları; yahut ilk fiilin parada sahtecilik suçuna vücut verirken ikinci suçun cünha sınırlarında kalması hallerinde tekerrüre ilişkin hüküm tatbik edilmeyecek, suç teşkil eden her fiil için kanunda belirlenen müeyyide uygulanacaktır.

İlk suç için yargılanan, ancak hakkında henüz kesinleşmiş bir mahkeme hükmü bulunmayan şahsın ikinci bir suçu işlemesi halinde tekerrüre ilişkin hükmün tatbik edilemeyeceği yukarıda ifade edilmişti. Bu kapsamda Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun 199.maddesinin ikinci cümlesinde birkaç cinayetin yahut cünhanın birleşmesi (ictimai) halinde sadece en ağır cezayı gerektiren suçun cezasının tatbik edileceği ifade edilmiştir. Burada kanun koyucunun tekerrüre ilişkin olarak cezanın infaz edilmiş olmasıyla edilmemiş olması arasında bir fark görmediği, hükmün kesinlik kazanmış olmasını yeterli addettiği tekrar hatırlatılmalıdır. Bir başka deyişle, hükmün kesinleşmiş olması, ancak cezanın infazının tamamlanmamış olması durumunda içtima hükümleri geçerli olmayacaktır. Ayrıca bu hükümle, içtima durumunda cezanın ağırlaştırılması usulü değil, müeyyidenin dönüştürülmesi usulü benimsenmiştir⁶¹⁰.

Ancak içtima müessesesini düzenleyen 199.madde oldukça kısadır ve uygulamada rastlanan sorulara yanıt vermekten uzaktır. Nitekim Mahkeme-i Temyiz azasından Fahreddin Bey, eski düzenlemenin sık rastlanan bazı ihtimaller için sessiz kaldığından ve bunun da hâkimleri adeta kadı gibi hüküm vermeye ittiğinden yakınmaktadır. Bu bağlamda yazar, bir suçtan mahkûm olan şahsın suç teşkil eden bir başka fiili işlediğinin sonradan ortaya çıkması durumunda nasıl muamele göreceği, bu durumda yargılama merciinin hangi mahkeme olacağı, zincirleme suçların ayrı ayrı mı yoksa bir olarak mı değerlendirileceği gibi sorunları örnek göstermektedir⁶¹¹.

Parada sahtecilik suçu bağlamında tekerrür ve ictimai müesseselerini konu edinen 27 Mart 1315 / 8 Nisan 1899 tarihli bir Temyiz Mahkemesi kararı oldukça önemlidir. Bahsi geçen ilamda Basra Hapishanesi'nde kalp mecidiye imal etmesinden dolayı parada sahtecilik ile itham olunan Abdülvehhab b. Abdülgani konu alınmaktadır. Kararda, ismi geçen şahsın daha önce işlediği parada sahtecilik eyleminden ötürü cezalandırılmasına ilişkin 12 Teşrinisani 1312 / 24 Kasım 1896 tarihli ilk derece mahkemesi ilamının 18 Haziran 1313 / 30 Haziran 1897 tarihinde temyizen onandığı ifade edilmiştir. Bundan dolayı ilk derece

⁶¹⁰ **Fahreddin** (1927) Memnu Fiillerin ve Cezaların İctimai, Yeni Matbaa, İstanbul, s.3-4.

⁶¹¹ **Fahreddin**, s.5.

mahkemesi faili mükerrir kabul ederek, failin yirmi sene müddetle küreğe konulmasına hükmetmiştir.

Temyiz Mahkemesi kararında, ikinci suçun 5 Teşrinisani 1311 / 17 Kasım 1895 tarihinde meydana çıktığını, ancak bu tarihte ilk eyleme ilişkin ortada kesinlik kazanmış bir mahkeme kararının bulunmadığını aktarmıştır. Bu durumda olsa olsa suçların içtimainın söz konusu olabileceğini belirten Temyiz Mahkemesi, yukarıda değinilen 199.maddeye dayanarak “cezaların” içtima edilemeyeceğine hükmetmiştir. Bu bağlamda önce ve sonra verilmiş hükümlerden hafif olanının ağır olanına dönüştürüleceği, her ikisinin de eşit ağırlıkta olması halinde, ilk cezanın infazıyla yetinileceği ifade edilmiştir⁶¹². 1911 seneli tadilattan önceki bir tarihe ait olan bu kararda, mahkeme, içtima ile tekerrürün sınırlarını iyi bir şekilde tayin etmiş ve hükmünü bu doğrultuda tesis etmiştir.

Ancak uygulamada tekerrür hükümlerinin her zaman doğru bir şekilde uygulandığını ifade etmek olanaksızdır. 19 Rebiülevvel 1277 / 5 Ekim 1860 tarihli bir belgede Nesoli isimli şahsın kalpazanlıktan ötürü daha önce mahkûm olduğu ifade edilmiş, ancak kararın devamında bu şahsın “*ba’de’t teşhir on sene müddetle küreğe konulmasına*” hükmedilmiştir⁶¹³. 27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859 tarihli bir belgede ise bir grup para sahtekârı konu edilmiştir. Bu sahtekârlardan Nikoğos’un aynı suçtan sabıkasının olduğu belirtilmiş, ancak on beş sene müddetle küreğe konulmasına hükmedilmiştir.⁶¹⁴ Oysa 8. maddenin ilk hali uyarınca mükerrirlerin iki kat ceza ile cezalandırılmaları gerekmektedir.

Sonuç itibariyle 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde tekerrürün cezayı arttırıcı bir sebep olarak değerlendirildiği ifade edilebilir. Tekerrürü ilk defa genel bir düzenleme ile hüküm altına alan bu kanunnamenin ilgili maddesinin ilk hali tatmin edicilikten uzak olup, hukukçuların eleştirilerine maruz kalmış; uygulamada yaşanan soru işaretlerine yanıt verecek bir şekilde tekrar düzenlenmesi ise elli üç sene sonra mümkün olabilmıştır. 1858 Ceza Kanunnamesi’nin tekerrürü düzenleyen ilk hali her ne kadar tatmin edicilikten uzak olsa da, ceza kanunu tekniğinin Osmanlı Devleti’nde geldiği aşamayı ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

⁶¹² Ceride-i Mehakim 14 Rebiülevvel 1317 / 14 Temmuz 1315, s.14952-14954.

⁶¹³ COA., A.}MKT.MVL., 121/13, 29 Rebiülevvel 1377 / 15 Ekim 1860.

⁶¹⁴ COA., A.}MKT.MVL., 106/38, 27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859.

3.3. İştirak

Cezalandırmaya etki eden hususlardan bir diğeri de iştirak müessesesidir. İştirak ceza hukukunda “suç tanımında böyle bir zorunluluk olmamasına karşın suçun birden çok kişinin katılmasıyla yahut katkısıyla işlenmesi” olarak tanımlanmaktadır⁶¹⁵. Verilen tanımdan hareketle, iştirak kavramından söz edilebilmesi için eylemin birden çok faille işlenmesinin kanun koyucu tarafından şart koşulmaması gerektiği ifade edilebilir⁶¹⁶. Bu bağlamda iştirak, birden çok kişinin suç teşkil eylem üzerinde ortak hakimiyet kurması suretiyle gerçekleşebileceği gibi, bir kişinin diğer bir kişiyi vasıta olarak kullanması şeklinde de gerçekleşebilir. Bu son durumda arka plandaki kişi, vasıta olarak kullandığı kişi ve hareketi üzerinde hakimiyet kurmaktadır⁶¹⁷.

Çalışma kapsamında iştirak kurumunun cezaî sorumlulukla olan ilişkisine temas etmek gerekmektedir. Bir görüş katkı oranlarına bakılmaksızın suçun işlenmesine dahil olan herkesin fail olduğunu ve eşit bir şekilde cezalandırılacağını savunmaktadır⁶¹⁸. Diğer bir görüş ise, yalnızca suçun kanunî tanımında yer alan fiili işleyen kimseyi fail olarak nitelendirmekte, bunun dışında suçun işlenmesine katılanların nedensel katkıları oranında cezalandırılacaklarını kabul etmektedir⁶¹⁹. Üçüncü sistemde ise suça katılan herkes fail olarak nitelendirilmekte ancak kişiler suça olan katkılarından öte “kötü kişiliklerinden” hareketle cezalandırılmaktadır⁶²⁰.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında iştirak kavramının eski hukukumuzda nasıl ele alındığı ve parada sahtecilik suçu özelindeki yansıması hukukî metinler ve uygulamadan örnekler ışığında ele alınacaktır. Bu çerçevede öncelikle klasik dönem Osmanlı Hukuku ardından da Tanzimat sonrası Osmanlı Hukuku mercek altına alınacaktır.

⁶¹⁵ Centel/Zafer/Çakmut, s.480, Erem (1993), s.531.

⁶¹⁶ Centel/Zafer/Çakmut, s.480, Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.624-625.

⁶¹⁷ Özgenç, İzzet (1999) ‘Türk Ceza Kanunu Tasarısındaki Suça İştirake İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi’, Kamu Hukuku Arşivi, S:5, s.6.

⁶¹⁸ Çelen, Ömer (2015) ‘Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail Yardım Eden Ayrımı)’ (Doktora) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.51-52.

⁶¹⁹ Çelen, s.53.

⁶²⁰ Centel / Zafer / Çakmut, s.483-484, Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.629-630, Erem (1993), s.533-534.

1.3.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

İslam ve Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda had ve kısas gerektiren suçlara ilişkin olarak iştirak ikiye ayrılmaktadır. Birincisi suç teşkil eden eylemin icrasına iştiraktır. Bu eylemi icra eden şahıs mübaşir fail olarak nitelendirilmektedir⁶²¹. Mübaşir failin asıl fail gibi cezalandırılacağı İslam Hukukçuları tarafından ifade edilmiştir⁶²². İkinci iştirak türünde ise kişi suç teşkil eden eylemin icrasına katılmamakta, teşvik etmek yardımıda bulunmak suretiyle suçun işlenmesine sebep olmaktadır.⁶²³ Mütesebbib fail olarak isimlendirilen bu fail, asıl fail gibi cezalandırılmaz. Onların eylemleri tazir kapsamında değerlendirilir⁶²⁴. Bu açıklamalardan hareketle İslam Ceza Hukuku'nda had ve kısas gerektiren fiilin işlenmesine katılan kişilerin katkılarına göre muamele gördükleri ifade edilebilir.

İslam Ceza Hukukçuları iştiraktan bahsedilebilmesi için iki genel şartın mevcudiyetinin birlikte aranacağını ifade etmişlerdir. Bunlardan ilki, failin sayıca birden fazla olması, ikincisi ise faillerin yasak olan bir fiili işlemiş olmalarıdır⁶²⁵. Mübaşir faillikte, aynı fiili işleme hususunda faillerin kendi aralarında anlaşmaları(temalü) gerektiği İslam Ceza Hukukçularının geneli tarafından kabul edilmektedir.⁶²⁶ Ancak Ebu Hanife, faillerin böyle bir anlaşma olmaksızın çeşitli saiklerle fiillerini “bir anda” suça yöneltmesini (tevafuk) de yeterli görmektedir⁶²⁷. Ayrıca o, hem tevafuk hem de temalü halinde, faillerin yalnızca kendi işlediği fiillerden sorumlu olacağını savunmuştur⁶²⁸. Buna göre örneğin bir adamı öldürme konusunda kendi aralarında anlaşıp iki kişiden biri adama kılıç vursa ve adam yaralansa, diğeri ölümcül darbeyi vurarak adamın ölmesine yol açsa; biri yaralamaktan diğeri ise adam öldürmekten mesul olacaktır⁶²⁹.

Buraya kadar yapılan açıklamalar had yahut kısas cezasını gerektiren suçlara ilişkindir. Oysa tazir suçlarını gerektiren cezalar bakımından cezayı takdir yetkisi hakime tanınmıştır. Bu kapsamda duruma göre mütesebbib failin cezasının müşterek failin

⁶²¹ Cin/Akılmaz, s.244.

⁶²² Cin/Akgündüz, s.258.

⁶²³ Cin/Akılmaz, s.245.

⁶²⁴ Üdeh, s.395.

⁶²⁵ Üdeh, s.383.

⁶²⁶ Avcı (2014a), s.174.

⁶²⁷ Avcı (2014a), s.174.

⁶²⁸ Üdeh, s.384.

⁶²⁹ Üdeh, s.384.

cezasından daha ağır olabileceği ifade edilmektedir⁶³⁰. Parada sahtecilik suçu da tazir kategorisinde yer alan bir suçtur ve suça iştirak edenlerin cezaları hakimi takdirindedir.

Parada sahtecilik suçu özelinde rastlanılan belgelerin birçoğu birden çok faille işlenen parada sahtecilik suçunu konu edinmekte, bunların kiminde “mübaşir” kavramına yer verilmektedir. 6 Numaralı Mühimme Defteri’nde yer alan bir kayıta bir grup para sahtekârından bahsedilmektedir. Peşi sıra gelen ikrar ve itirafların ardından Kasa ve Şadi isimli yahudiler “*kalp akçe kesmeye biz mübâşirleriz*” diyerek suçlarını kabul etmişlerdir. Belgede faillerin haklarında şer’ ile lazım gelenin icrası emredilmiştir. Ancak bu kişilerin akıbetine ilişkin ilgili belgede bir açıklık bulunmamaktadır.⁶³¹

Bir başka belgede ise ele geçirilen bir grup para sahtekârının tamamının asılmasına hükmedilmiştir. Belgede zikredilen faillerin tamamının fiile iştirak ettikleri belirtilmektedir⁶³². Bu kapsamda karşılaşılan belgeler asıl fiile iştirake ilişkindir ve bunların tamamını ele almak lüzumsuz olacaktır. Ancak parada sahtecilik suçu özelinde mütesebbib failliğe ilişkin bir örneğe rastlanılamamıştır. Bundan dolayı da inceleme konusu suç özelinde mübaşir fail ile mütesebbib failin ne şekilde muamele gördüğüne ilişkin yorumda bulunmak olanaksız olacaktır.

3.3.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda

Çalışmanın devam eden sayfalarında iştirak kavramının bu dönemde yayınlanan ceza kanunnamelerinde genel olarak nasıl ele alındığı ve bu müessesenin parada sahtecilik suçunun cezalandırılmasına etkisi üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda kronolojik bir sıra takip edilecek ve 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnameleri sırasıyla mercek altına alınacaktır.

⁶³⁰ Üdeh, s.396.

⁶³¹ 6 Numaralı Mühimme Defteri, hüküm no:1135, s.171.

⁶³² COA., HAT., 1345/52593, 29 Zilhicce 1233 / 30 Ekim 1818.

3.3.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1840 Ceza Kanunnamesi'nin ilk halinde iştirake ilişkin herhangi bir düzenlemeye rastlanılmamaktadır. 22 Rebiülevvel 1256 / 24 Mayıs 1840 tarihinde Ceza Kanunnamesi'ne eklenen maddelerde iştirak, adam öldürme suçu özelinde hüküm altına alınmıştır. Birinci fasla zeyl olmak üzere kabul edilen 5.maddede adam öldürme fiilinin bizzat icra edilmemesi durumu düzenlenmiştir. Bu hükme göre başka bir şahsı akçe yahut başka bir şekilde tahrik eden yahut azmettiren ve adam öldürme fiilini bu kişi vasıtasıyla gerçekleştiren kişi kısasa mahkûm olacaktır. 15 Şaban 1259 / 10 Eylül 1843 tarihli bir belgeden ise, âmir-i katilin katle bedel on beş sene, kâtile yardımcılık eden kişinin ise beş sene müddetle küreğe konulacağına ilişkin bir irade-i seniyyenin bulunduğu anlaşılmaktadır⁶³³. Ancak ilgili Kanunname'de iştiraki genel olarak düzenleyen bir hükme rastlanılmamıştır. Çalışma konusunu teşkil eden parada sahtecilik suçuna iştirakin ise kanunname metninde bir karşılığı bulunmamaktadır. Bundan dolayı uygulamada yer alan örnekler ışığında mesele incelenmeye çalışılacaktır.

29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849 tarihini taşıyan bir belgede asıl fail olarak gösterilen kişilerin dörder, diğer kişilerin ise “*cihet-i şirket ve ketm ve ihfâdan*” dolayı birer buçuk sene prangaya konulmasına hükmedilmiştir. Ayrıca “*sadece kimyâgerlik san'at-ı kâzibesi haber verilen*” diğer şüphelilere herhangi bir ceza verilmemiştir⁶³⁴. Kimyagerlik sanatını icra eden kişilerin cezasız bırakılması, iştiraktan bahsedilebilmesi için asıl fiile iştirak iradesinin şart koşulduğunu ortaya koymaktadır. Belgede bir açıklık olmamakla birlikte daha az cezaya çarptırılan kişilerin, kalpazanlık eylemine bizzat dahil olmadıkları, bu eylemi bilmelerine rağmen gizledikleri ve bu suretle suça iştirak ettikleri sonucuna varılabilir. Nitekim birden çok failin söz konusu olduğu bazı belgelerde asıl fiili iştirak halinde işleyen kişilerin aynı şekilde cezalandırıldıkları görülmektedir⁶³⁵.

Verilen örnekten hareketle, her ne kadar somut ve genel bir düzenleme altına alınmamışsa da iştirak kurumunun bu kanunname döneminde parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak ceza uygulamasında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemde asıl fiile maddi planda katkı sunanlarla, manevî anlamda iştirak edenlerin farklı şekillerde ele alındığı sonucuna varılabilir.

⁶³³ COA., İ.MSM., 2/28, 15 Şaban 1259 / 10 Eylül 1843.

⁶³⁴ COA., A.AMD., 12/55, 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849.

⁶³⁵ COA., A.}MKT., 216/86, 12 Ramazan 1265 / 1 Ağustos 1849; COA., A.}MKT., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 5 Nisan 1849.

3.3.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1851 Ceza Kanunnamesi'nde de iştirak kavramını düzenleyen genel bir hükme rastlanılmamaktadır. Birinci faslın on üçüncü maddesinde iştirak kavramının açıkça düzenlendiği görülmektedir. Bu hükme göre adam öldürme suçunu bizzat işlemeyip de başka bir şahsa akçe vererek yahut bir başka suretle azmettiren, iğfal eden kişi bir seneden beş seneye kadar, muin-i katil (katil yardımcısı) olan kişi ise bir seneden üç seneye kadar kürek ve prangaya konulacaktır. Buradaki düzenleme mütesebbib failiğe işaret etmektedir ve mütesebbib failin, asıl failden farklı olarak tazir ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

İştirak kurumunun parada sahtecilik suçu özelinde nasıl değerlendirileceği konusunda elde kanunî bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla uygulamada yer alan örnekler ışığında mesele açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

18 Şaban 1272 / 24 Nisan 1856 tarihli bir belge bir grup para sahtekârını konu almaktadır. İlgili belgede Hafız Sadık'ın gümrükten geçerken üzerinde bir adet beyaz mecidiye kalıbı bulunduğu, ancak daha sonra bu kalıbın kendisine topçu binbaşısı Hafız Ağa'ya ulaştırılmak üzere Hafız Salih tarafından verildiğinin anlaşıldığı aktarılmıştır. Bundan dolayı da Hafız Sadık'ın bu işte herhangi bir katkısının olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca Hafız Ağa bir süredir kimya imaliyle uğraşmakta ve kal'a imamı Hafız Hüseyin ile bazı seyyahlar, zabıtlar, erler de bu işte kendisine yardım etmektedirler⁶³⁶. Belgede ilgili kişilerin ne şekilde cezalandırıldıklarına ilişkin bir açıklık bulunmamakla birlikte, yardım kavramına yer verilmesi "iştirak" kurumunun varlığına işaret olarak kabul edilebilir.

24 Zilkade 1274 / 6 Temmuz 1858 tarihini taşıyan bir belgede Fransa devleti uyruğundan olup kâğıt para sahtekârlığından dolayı tutuklanan Odili isimli şahıs konu edilmektedir. Belgede Odili'nin arkadaşlarından Napolitanlı Palavniyo, Flemenkli Patriha ve Osmanlı Devleti teb'asından Paskal, Manyas ve Manyasyan isimli kişilerle Odili'nin karısının bu suçun işlenmesinde "şerik" oldukları ifade edilmiştir. Yapılan muhakeme sonucunda Odili'nin üç, diğerlerinin ise birer buçuk sene müddetle prangaya konulmasına hükmedilmiştir. Hüküm Meclis-i Vâlâ'ya gönderilmiş ve Meclis-i Vâlâ tarafından kaleme alınan tezkirede bu kişilerden Manyasyan'ın suça iştirakinin "söz ve niyette" kaldığı ve fiile

⁶³⁶ COA., A.}MKT.UM., 234 / 26, 18 Şaban 1272 / 24 Nisan 1856; COA., MVL., 299/51, 10 Şevval 1272 / 14 Haziran 1856.

çıkmadığından bahisle cezasının dokuz aya indirilmesine hükmedilmiştir.⁶³⁷ Belgede asıl fail olarak Odili'ye daha fazla ceza verilmesi ve suç ortaklarının manevî düzeyde kalan iştiraklerinin daha az bir ceza ile cezalandırılması dikkat çekicidir.

Kısacası, bu dönemde iştirake ilişkin genel nitelikli bir düzenleme bulunmamasına rağmen uygulamada bu husus dikkate alınmıştır. Bu bağlamda mübaşir fail/mütesebbib fail benzeri bir ayrıma gidilerek suç teşkil eden fiile maddî olarak katılan kişilerle desteği manevi düzeyde kalan kişiler farklı şekillerde cezalandırılmışlardır.

3.3.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi

İştirak müessesesi ilk defa 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde genel bir düzenlemeye kavuşmuştur. İştiraki düzenleyen 45.maddenin ilk hali şu şekildedir: “*Bir cürmün müşterek fâ'illeri kânûn sarâhati olmayan mevâdda ol cürmün fâ'il-i müstakilli gibi mücâzât olunur.*” Bu hüküm, suça iştirak eden herkesi bağımsız birer fail olarak nitelirmektedir. Ancak, ilgili düzenleme ışığında iştirak meselesinde kanun koyucunun pek de açıklayıcı olmadığını ifade etmek mümkündür. Örneğin hangi durumların iştirak kapsamında değerlendirileceği madde metninden anlaşılmamaktadır. Keza suçun icrasına bizzat katılmanın dışında manevî yönü ağır basan azmettirme ve teşvik etme gibi fiillerin bu madde kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği noktası da karanlıktır.

1879 seneli Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nda iştirake ilişkin şöyle bir düzenleme yer almaktadır: “*Evvelen eşhâs-ı müctemi'a tarafından bir zamânda ve sâniyen evvelce beyinlerinde hâsıl olan ittifâk üzerine eşhâs-ı müte'addide tarafından müteferrikan ezmine ve mahall-i muhtelifede işlenilen, sâlisen biri diğerini irtikâp veya teshîlle veya husûlünü veyâhud cezâsız kalmasını temşie medâr olmak için edilen cürümler cerâim-i müştereke addolunur.*” Bu hükümle 1858 Ceza Kanunnamesi'nin karanlık bıraktığı noktalar bir nebze de olsa aydınlatılmıştır. Bu tanım maddesinde suçun işlenmesine nedensel olarak katkıda bulunan herkes müşterek fail olarak nitelendirilmiştir. 1858 Ceza Kanunnamesi'nin iştirake ilişkin hükmü bu son hükümle birlikte değerlendirildiğinde, suçun işlenmesine fiilî olarak katkıda bulunanlarla, suçun işlenmesini kolaylaştıran yahut suçun cezasız kalmasına sebep olan kişilerin aynı kefedede değerlendirildiği ve aynı ceza ile karşılaşacakları sonucuna varılabilir.

⁶³⁷ COA., A.}MKT.MVL., 98/45, 24 Zilkade 1274 / 6 Temmuz 1858.

6 Cemaziyelahir 1329 / 4 Haziran 1911 tarihli bir tadilatla bu usule son verilmiş ve aslî fail- fer'î fail ayrımı kabul edilmiştir. Bu kapsamda Ceza Kanunnamesi'nin 45.maddesi değiştirilmiş ve ilgili madde şu hali almıştır:

“Eşhâs-ı müte'addide bir cinâyet veyâ cünhayı müttehiden ikâ eder veyâhud ef'âl-i müte'addideden mürekkeb olan bir cinâyet veyâ cünhada birtakım eşhâstan her biri cürmün husûlü maksadıyla ef'âl-i mezbûreden birini veyâ birkaçını icrâ eylerse eşhâs-ı mezkûreye hem fâ'il denilir ve cümlesi fâ'il-i müstakil gibi mücâzât olunur.

Bir cinâyet yahut cünhanın ikâ'ında fer'an zî-medhal olanlar kânûnun sarâhati olmayan yerlerde ber-vech-i âtî mücâzâta dûçâr olurlar:

Eğer fi'l-i 'aslî i'dâm veya müebbed kürek cezâlarını müstelzim ise fer'an zî-medhal olanlar hakkında on seneden aşağı olmamak üzere muvakkat kürek ve müebbeden kal'abendlik cezâsını müstelzim ise üç sene müddetle kal'abendlik ve müebbeden nefy cezâsını müstelzim ise üç sene müddetle kal'abendlik cezâsı hükmolunur. Ahvâl-i sâirede 'asl cinâyet veya cünha için mu'ayyen olan cezânın sūdüsünden sülüsüne kadarı tenzîl olunur.

Âher kimseyi hediye veya nukûd i'tâsı veya tehdîd veyâ hîle ve desise icrâ ve i'mâlî veyâhud nüfûz ikâ'ı veyâ hükm-i memûriyetin sû-i isti'mâlî sûretleriyle bir cinâyet veyâhud cünha ikâ'ına tahrîk edenler, bir cinâyet veyâ cünhanın ikâ' edileceğine vâkıf olarak husûlüne hâdim ta'rifâtta bulunanlar ve bir cinâyet ve cünha ikâ'ına medâr olacak esliha ve âlât ve vesâit-i sâireyi bilerek tedârik edenler ve bir cinâyet veyâ cünhayı i'dâd veya teshîl veyâ ikmâle sebep olan ef'âlde bilerek fâil-i 'asliye mu'âvenette bulunanlar ol cinâyet veyâ cünhanın fer'an zî-medhali 'addolunurlar.

Emniyet-i hükûmete ve âsâyiş-i 'umûmiye ve emniyet-i eşhâs ve emvâle karşı haydutluk veyâ isti'mâl-i cebir ve şiddet eyleyen erbâb-ı cerâimin ef'âl ve harekâtına vâkıf olarak onlara bi'l ihtiyâr yiyecek veyâ yatacak ve saklanacak veyâhud toplanacak mahal verenler fer'an zî-medhal 'addolunurlar.

Sirkat veyâ gasp sûretiyle veyâhud bir cinâyet ve cünha ikâ'ıyla istihsâl olunan eşyâyı tamâmen veyâ kısmen bilerek nezdlerinde hıfz ve ihfâ eyleyenler ol fi'llerde fer'an zî-medhal 'addolunurlar.”

Görüldüğü üzere kanun koyucu burada aslî fail – fer’î fail ayrımını benimsemiştir. Maddeye göre hediye ve para vererek ya da cebir ve hile ile bir kişiyi suç işlemeye ikna etmek, suçun işlenmesi için nüfuzunu kullanmak, işleneceğini bildiği bir suça yardımcı olmak, suçun işlenmesinde kullanılmak üzere asıl faile araç gereç temin etmek, suçun işlenmesini kolaylaştırmak gibi eylemler fer’an iştirak manasına gelmektedir. Ayrıca suçun işlenmesine fer’an iştirak edenler, kanunda aksi bir düzenleme yoksa asıl fiilin gerektirdiği cezadan daha azıyla cezalandırılacaklardır. Buna göre suçun işlenmesine fer’an iştirak eden kişi, asıl fiilin cezasının idam yahut müebbed kürek olması halinde on seneden aşağı olmamak üzere muvakkat küreğe konulacaktır. Eğer asıl fiilin cezası müebbed kal’abendlik yahut sürgün ise fer’î failin üç sene müddetle kal’abend olunmasına hükmedilecektir. Cinayet yahut cünha kapsamında kalan diğer suçlar için ise, asıl fiilin cezası üçte birinden altıda birine kadar indirilecektir.

Parada sahtecilik suçu özelinde iştirak müessesesi 143.madde kapsamında hüküm altına alınmıştır. Dönemin hukukçuları kanun metninde yer alan “*kalp ve zuyûf meskûkâtın Memâlik-i Mahrûse’de tedâvülüne mu’în olan*” ifadesini iştirak kavramıyla ilişkilendirmişlerdir. Buna göre sahte paranın tedavülüne bir şekilde yardım eden ve bu paraların piyasada dolaşımını kolaylaştıran kişi, parada sahtecilik suçuna vücut veren aslî eylemleri (taklit, yaldızlama, kırpma gibi) gerçekleştiren kişi gibi değerlendirilecektir⁶³⁸.

Parada sahtecilik suçuna ilişkin Kanunname’de açık bir düzenleme bulunduğundan, 1858 Ceza Kanunnamesi’nin 45.maddesinde yer alan aslî fail-fer’î fail ayrımı çalışma konusu suça uygulanamayacak, fer’î fail de tıpkı aslî fail gibi cezalandırılacaktır. Bu kapsamda ilgili Ceza Kanunnamesi’nin iştirake ilişkin kabul ettiği ilk hüküm parada sahtecilik suçu bakımından geçerli olacaktır. Ancak dönemin hukukçuları, bu düzenlemenin, faille yardımcısının aynı şekilde cezalandırılmasını gerektirmediğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda herkesin “*derece-i cürmüne*” göre cezalandırılması esasına istinaden, faille yardımcısının farklı şekillerde cezalandırılabilceği ifade edilmiştir⁶³⁹.

Bu bağlamda 29 Rebiülevvel 1277 / 15 Ekim 1860 tarihli bir belgeyi zikretmek gerekmektedir. İlgili belge yedi kişilik bir kalpazan şebekesini konu edinmektedir. Bu kişilerden üçünün altın sikke taklit ettikleri sabit görülmüş, firarî olan Bonfanti’nin ise kalp altın imalinde kullanılan bir adet makineyi Cenevre’de imal ettirdiği yapılan tahkikat

⁶³⁸ Reşad, s.263-264.

⁶³⁹ Reşad, s.264.

neticesinde ortaya çıkarılmıştır. Belgede Bonfanti ile diğer üç kişinin on sene müddetle Tersane-i Âmire’de küreğe konulmasına hükmedilmiştir⁶⁴⁰. Hadisede karşılaşılan faillerden üçünün aslî fail, Bonfanti’nin ise fer’î fail konumunda olduğu göze çarpmaktadır. 1911 seneli tadilattan öncesine ait olan bu kararda kanun metnine uygun olarak suça katılan herkes fail olarak nitelendirilmiştir. Ancak örnekte yardımcı konumunda olan Bonfanti’nin de asıl faillerle aynı cezaya çarptırılması dikkat çekicidir.

İştirak edenin asıl fiilin işlenmesine ilişkin bir kasdının mevcut olması gerektiği yukarıda ifade edilmişti. Bu kapsamda 1279/1862 seneli bir Meclis-i Vâlâ kararı dikkat çekicidir. Belgede hakkâklık mesleğini⁶⁴¹ icra eden Tom isimli bir kişinin kalıpların kalp para imalinde kullanılacağını bilmeden hareket etmesinden ötürü cezalandırılmadığı görülmektedir⁶⁴². Bir başka belgede de değirmeninde para sahtekârına ait kalpazan aletleri bulunan kişinin bu eşyaları görmediği, failin ev sahibinin ise cürmünün susmaktan ibaret olduğu ifade edilerek, bu iki fiilin de “yardım” kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. Bundan dolayı da bu iki şahıs hakkında herhangi bir cezaya hükmedilmemiştir⁶⁴³.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan hareketle, 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde iştiraktan söz edilebilmesi için asıl fiile iştirak kasdının şart koşulduğu, ayrıca ilgili kanunnamenin ilk halinde iştirake ilişkin bir ayrımın gözetilmediği ifade edilebilir. Ancak 1911 senesinde gerçekleşen değişiklikte aslî fail-fer’î fail ayrımına gidilmiş ve fer’î failin aslî failden daha hafif bir şekilde cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Ne var ki parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak 143.maddede ayrı bir düzenleme yer almakta ve suçun işlenmesine yardım eden de para sahtekârı olarak nitelendirilmektedir. Ancak dönemin hukukçuları bu hükmü suça maddî anlamda katkıda bulunanlarla, desteği manevî düzeyde kalanların aynı şekilde cezalandırılacakları şeklinde yorumlamamışlar ve failin cürmünün derecesine göre cezalandırılacağını ifade etmişlerdir.

⁶⁴⁰ COA., A.}MKT.MVL., 121/13, 29 Rebiülevvel 1277 / 15 Ekim 1860.

⁶⁴¹ Hakkâklık, mühür kazımacılığı sanatıdır. (Kuşoğlu, Mehmet Zeki (1997) ‘Hakkâklık’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:15, s.204.)

⁶⁴² COA., MVL., 844/40, 1 Rebiülevvel 1279 / 27 Ağustos 1862.

⁶⁴³ COA., A.}MKT.MVL., 135/34, 9 Cemaziyelevvel 1278 / 12 Kasım 1861.

3.4. Af

Af kavramını, kısaca, adalet veya genel menfaati sağlama maksadıyla bir suçun takibi yahut cezalandırılması hakkında kısmen yahut tamamen vazgeçilmesi olarak tanımlamak mümkündür⁶⁴⁴. Özünü merhametten alan ve bu yönüyle aslında ahlak sahasına ait bir kavram olan affin ceza hukukuna ilişkin bir yönü de bulunmaktadır⁶⁴⁵. Genel ve soyut kuralların hâkim olduğu hukuk düzenlerinde kimi olaylar kanun koyucunun öngörmediği sonuçlar doğurmaktadır. Nitekim “*büyük rakamların doğruluğunu*” göz önünde bulunduran ceza hukuku sistemlerinde bu durum kaçınılmazdır⁶⁴⁶. Bu bağlamda af kavramı kimi hukukçular tarafından “*hukukun emniyet subabı olarak*” olarak nitelendirilmiştir⁶⁴⁷. Bunun yanında bir ceza siyaseti enstrümanı olarak da kullanılan af kavramıyla, özellikle savaş, devrim gibi olağanüstü durumlarda karşılaşılmaktadır.⁶⁴⁸ Ayrıca birtakım adlî hataların düzeltilmesi maksadıyla da af kurumuna başvurulduğu ifade edilmektedir⁶⁴⁹.

Niteliği itibariyle af, genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel afta, davanın, mahkûmiyetin ve cezanın tüm neticeleriyle birlikte ortadan kalkması söz konusudur. Bu doğrultuda, muhatabın bir kişi veya birden çok kişi olması, affin niteliğini değiştirmeyecektir⁶⁵⁰. Özel af ise, hükmedilen cezayı tamamen veya kısmen ortadan kaldıran yahut onu başka bir cezaya çeviren aftır⁶⁵¹. Genel aftan en önemli farkı, yargılama konusu olan fiilin “suç” olma niteliğine herhangi bir etkisinin olmamasıdır. Ayrıca yalnızca cezanın infazına tesir etmesi bakımından da genel aftan ayrılmaktadır⁶⁵².

Af kavramına ilişkin yapılan bu genel açıklamadan sonra müessesenin parada sahtecilik suçu özelindeki görünümünün klasik ve Tanzimat sonrası Ceza Hukuku kapsamında incelenmesi gerekmektedir. Çalışmanın devam eden kısmında, Osmanlı Ceza Hukuku’nun af kurumuna yaklaşımı, klasik dönem ve Tanzimat sonrası dönem olmak üzere ikili bir ayırım çerçevesinde ele alınacaktır.

⁶⁴⁴ Türk Hukuk Lügati, s.6.

⁶⁴⁵ Erem (1993), s.808.

⁶⁴⁶ Erem (1993), s.808.

⁶⁴⁷ Erem (1993), s.808.

⁶⁴⁸ Erem (1993), s.808-809.

⁶⁴⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s.964-965; Centel / Zafer / Çakmut, s.757-758.

⁶⁵⁰ Erem (1993), s.809; Artuk/Gökçen/Yenidünya, s.964-965; Centel / Zafer / Çakmut, s.757-758.

⁶⁵¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s.968; Osman Nuri (1325) ‘Mesail-i Cezaiyede Afv’, İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası, C:1, S:2, s.138.

⁶⁵² Erem (1993), s.816; Artuk/Gökçen/Yenidünya, s.968-969; Centel / Zafer / Çakmut, s.763; Osman Nuri, s.137.

3.4.1. Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda

Klasik dönem Osmanlı Ceza Hukuku'nda af kurumunun nasıl ele alındığını tespit etmek için öncelikle İslam Ceza Hukuku'nun af kavramına bakışını ortaya koymak gerekmektedir. Affı, “*kötülük ve haksızlık edeni, suç veya günah işleyeni bağışlama cezalandırmaktan vazgeçme*”⁶⁵³ olarak tanımlayan İslam Ceza Hukukçuları affın suç ve cezalandırmaya tesirini had, kısas ve tazir cezalarını gerektiren suçlar için ayrı ayrı ele almışlardır. Keza kimin kimi affedebileceği noktasında bu üçlü ayrım ile karşılaşmaktadır.

Had kategorisinde yer alan suçlarla ilgili affın (gerek devlet başkanından gerekse suçun mağdurundan kaynaklansın) herhangi bir etkiye sahip olmayacağı ifade edilmiştir⁶⁵⁴. Bu görüşün temelinde haddi gerektiren fiillerin aslında Allah hakkına yönelmeleri yatmaktadır. Diyet ve kısas kategorisinde yer alan suçlar bakımından ise, af yetkisi suçun mağduruna özgülenerek, affın kısası/diyeti ortadan kaldırıcı bir etkiye sahip olduğu kabul edilmiş; ancak kısas veya diyeti gerektiren eylemleri suç olmaktan çıkarmayacağı belirtilmiştir. Bir başka deyişle af bu durumda yalnızca cezanın infazına etki edecek, ancak fiilin suç olma vasfını ortadan kaldırmayacaktır. Bu eyleme ilişkin ulu'l emrin faili taziren cezalandırabilmesi mümkün görülmüştür. Tazir cezalarını gerektiren suçlar bakımından ise ikili bir ayırım yapılmıştır. Suç teşkil eden fiil eğer şahıs hakkını ihlal etmişse devlet başkanına af yetkisi tanınmamış, af yetkisi suçun mağdurlarına özgülenmiştir. Ancak suç teşkil eden eylem Allah hakkına ilişkin ise bu durumda devlet başkanına af yetkisi tanınmıştır⁶⁵⁵. Ayrıca bu durumda affın hem cezaya hem de eylemin suç olma vasfına etki edebileceği ifade edilmiştir⁶⁵⁶.

Buraya kadarki açıklamalar, affın had kategorisinde yer alan suçlar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını, kısas ve diyet cezasını gerektiren eylemlerde ise ancak özel affın kabul edildiğini, tazire ilişkin olarak ise hem genel hem de özel affın mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca devlet başkanına yalnızca Allah hakkına ilişkin olan tazir suç ve cezalarını af yetkisi tanınmıştır.

Osmanlı Ceza Hukuku'nun klasik dönem uygulamasında padişahın özel ve genel af yetkisine sahip olduğu ve bunu zaman zaman kullandığı görülmektedir⁶⁵⁷. Ayrıca şartlı af

⁶⁵³ Atar, Fahrettin (1988) ‘Af’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:1, s.395.

⁶⁵⁴ Avcı (2014a), s.262.

⁶⁵⁵ Atar, s.396.

⁶⁵⁶ Üdeh, s.774-775.

⁶⁵⁷ Avcı (2014a), s.262.

(tecil) da Osmanlı uygulamasında karşımıza çıkan bir başka af türüdür. Yalnızca tazir kapsamında değerlendirilen eylemlere ilişkin olarak karşımıza çıkan bu af türünde, sabıkasız bir kişinin hemen cezalandırılmaması, “*bir daha suç işlememesi şartıyla*” serbest bırakılması söz konusudur⁶⁵⁸.

Af kurumunun Osmanlı Ceza Hukuku’nun klasik döneminde parada sahtecilik suçu kapsamında da kullanıldığı görülmektedir. 21 Rebiülahir 1215 / 11 Eylül 1800 tarihini taşıyan bir belgede kalpazanlığı sabit olan Mehmet isimli şahsın “*dört evladına merhameten*” katle bedel bir daha İstanbul’a gelmemek üzere nefyine hükmedilmiştir⁶⁵⁹. Belgede özel af söz konusudur, zira failin fiilinin suç olma vasfına herhangi bir müdahalede bulunulmamış, kesinleşen suça ilişkin olarak verilen ceza daha hafifi ile değiştirilmiştir. Parada sahtecilik suçunun tazir kapsamında değerlendirildiği ve kamu düzenine ilişkin olduğuna yukarıda değinilmişti. Bu kapsamda parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak gerçekleşecek affın ancak padişahın kaynaklanabileceği ifade edilebilir. Nitekim bu belgede de af yetkisi padişah tarafından kullanılmıştır. Ancak yapılan araştırmalarda, parada sahtecilik suçuna ilişkin olup da genel yahut şartlı affa ilişkin bir belgeye rastlanılamamıştır. Bundan dolayı parada sahtecilik suçu özelinde bu af türlerini inceleme olanağı bulunmamaktadır.

3.4.2. Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku’nda

Çalışmanın devam eden kısmında af kurumu 1840, 1851 ve 1858 Ceza Kanunnameleri ışığında ele alınacak ve ardından her bir ceza kanunu dönemine ilişkin olarak parada sahtecilik suçunun affına değinilecektir.

3.4.2.1. 1840 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1840 Ceza Kanunnamesi’nin ilk halinde af müessesesine ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak kanunun neşrinden yirmi gün sonra eklenen maddelerde kısas kategorisinde yer alan suçlar bağlamında “*af*” kurumuna yer verildiği görülmektedir. Bu maddelerde maktulün mirasçılarının kâtili affetmesi durumunda dahi

⁶⁵⁸ Avcı (2014a), s.264.

⁶⁵⁹ COA., C.ZB., 9/405, 21 Rebiülahir 1215 / 11 Eylül 1800.

devletin cezalandırma hakkının devam ettiği ifade edilmektedir. Bunun dışında padişahın af yetkisine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu maddelerden hareketle bu dönemde de İslam Hukuku'nun affa ilişkin hükümlerinin aynen sürdürüldüğü ifade edilebilir.

Nitekim uygulamada yer alan örnekler bu durumu teyit eder niteliktedir. Bu kapsamda karşılaşılan 28 Şevval 1257 / 13 Aralık 1841 tarihli bir belgede, Ömer isimli bir şahsı katlettiği sabit görülen Halil isimli kimsenin, Ömer'in varisleri tarafından affedildiği ve işlediği suça ilişkin olarak pranga cezasına çarptırıldığı ifade edilmektedir⁶⁶⁰.

İncelenen arşiv vesikaları içinde ilgili dönemde parada sahtecilik suçu özelinde af kurumunun nasıl tatbik edildiğine dair bir belgeye rastlanılamadığından, bu dönemde uygulamanın nasıl şekillendiğini söylemek imkansızdır. Ancak, İslam Hukuku'nun hükümlerinden hareketle parada sahtecilik suçu failinin padişahça affının mümkün olduğu ifade edilebilir.

3.4.2.2. 1851 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1851 Ceza Kanunnamesi döneminde affa ilişkin genel nitelikli herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 1840 Ceza Kanunnamesi'nde olduğu gibi bazı suçlar özelinde af kavramından bahsedilmektedir. Kanunname'nin birinci faslının altıncı maddesinde sa'i bi'l fesaad olan kişilerin bu suçu fiilen işlemeleri durumu düzenlenmiş ve failin *"katle bedel müebbeden küreğe vaz'ı(nın) merâhim-âde-yi cenâb-ı şâhâneye"* bırakılacağı ifade edilmiştir. Padişahın dışında mağdurun yakınlarına da affetme yetkisinin tanındığı, kısas ve diyet hususlarını düzenleyen birinci faslın on birinci maddesi ile üçüncü faslın on dokuzuncu maddesinde hüküm altına alınmıştır.

1851 Ceza Kanunnamesi'nde yer alan hükümlerden hareketle, bu dönemde de İslam Hukuku'nun affa ilişkin kabul ettiği ilkelerin aynen devam ettirildiği görülebilir. Ayrıca parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak da İslam Hukuku'nun affa ilişkin görüşlerinin aynen geçerli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, 1268/1852 seneli bir belgede, kalpazanlık töhmetiyle prangaya konulan ve infaz süresinin dolmasına bir sene kalan Vasilaki isimli bir zimmînin suçunu ve kusurunu itiraf ile affını talep ettiği aktarılmaktadır. Belgede bu türden

⁶⁶⁰ COA., C.ADL., 31/1866, 28 Şevval 1257 / 13 Aralık 1841.

suçluların ceza sürelerinin indirilmesi yahut indirilmemesinin “*re’y-i âliye*” bağlı olduğu ifade edilmiş ve failin “*şimdiye kadar bir nev’i ıslâh-ı nefis etmiş olduğu*” belirtilerek cezasının geri kalan kısmının vilayeti Kayseri’de icrası talep edilmiştir⁶⁶¹.

19 Safer 1272 / 31 Ekim 1855 tarihini taşıyan bir belgede parada sahtecilik suçundan ötürü prangaya konulan Parma teb’asından üç kişinin her ne kadar ceza müddetleri tamamlanmamışsa da içlerinden bazılarının hasta olduklarından bahisle, İspanya sefirinin iltiması üzerine bir daha Osmanlı Devleti’ne ayak basmamak üzere tahliye edilmeleri istenmiştir. Ayrıca Meclis-i Vâlâ tarafından kaleme alınan tezkire padişaha arz edildiğinden “*irâde-i seniyyenin sünûhuna*” değin ilgili kişilerin geçici olarak sefarete teslim edilmeleri talep edilmiştir⁶⁶².

Bu belgeler, 1851 Ceza Kanunnemesi döneminde parada sahtecilik suçunu affetme yetkisinin padişaha tanındığını ve kimi sebeplere dayalı olarak yabancı devlet teb’asından bir kişinin affı için devreye sefaretin girdiğini göstermektedir. Ayrıca her iki belgede değinilen af, özel af niteliğindedir. Bu dönemde parada sahtecilik suçu özelinde genel af niteliğini taşıyan bir belgeye rastlanılamadığından, genel affın çalışma konusu bağlamındaki görünümünü inceleme imkanı bulunmamaktadır.

3.4.2.3. 1858 Ceza Kanunnamesi Dönemi

1858 Ceza Kanunnamesi af kurumunun düzenlendiği ilk ceza kanunudur. 1858 Ceza Kanunnamesi’nin affa ilişkin 47.maddesi şu şekildedir: “*İ’ dâm cezâsının küreğe ve kürek cezâsının kal’abendliğe ve müebbed kal’abedliğin nefy-i müebbede ve muvakkat kal’abendlik ile hapsin nefy-i muvakkata tebdili mutlakâ irâde-i mahsûsa-yı hazret-i pâdişâhiye menûttur. Ve ber-vech-i muharrer irâde-i seniyye olmadıkça ve kânûnnâmede sarâhat bulunmadıkça bir vecihle bir cezânın affı veyahut tebdil ve tahfîfi câiz değildir.*” Bunun dışında Kanun-u Esasi’nin muaddel 10.maddesinde “*mücâzât-ı kânûniyenin tahfîfi veya affı(nın)... hukûk-u mukaddese-i pâdişâhî*”ye ait olduğu belirtilmiştir.

Bu düzenlemelerin özel affa ilişkin olduğu söylenebilir. Zira, ilgili hükümlerde af, yalnızca cezanın infazı sürecine ilişkin olarak düzenlenmiştir. Bunun dışında genel affa

⁶⁶¹ COA., İ.MVL. 238/8481, 28 Şaban 1268 / 17 Haziran 1852.

⁶⁶² COA., HR.MKT., 125/65, 19 Safer 1272 / 31 Ekim 1855.

ilişkin olarak Osmanlı Ceza mevzuatında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Osman Nuri Bey, özel affın yürütmenin başında bulunan padişaha ait bir yetki olduğunu vurguladıktan sonra, genel af yetkisinin de yasama organına verilmesi gerektiği düşüncesindedir⁶⁶³.

Bu kanunname her ne kadar genel affa ilişkin bir düzenleme bulunmaktaysa da, ilgili döneme ait uygulamada genel af niteliği taşıyan tasarruflara rastlamak mümkündür. Bulgar ve Rum komitelerine mensup kişilerin işledikleri suçların büyük devletlerin sefaretlerinin araya girmesi sonucu affedilmesi buna örnek olarak gösterilebilir.⁶⁶⁴ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra siyasî suçluların affedilmesi de bu kabildendir.⁶⁶⁵ Siyasî suçluların salıverilmesi üzerine halk arasında çıkacak bir kargaşadan korkan hükûmetin İstanbul ve bazı yerlerde işledikleri adi suçlardan ötürü hükümlü yahut tutuklu bulunan kişileri affı özel af niteliğindeyse de, bunlar arasında henüz hakkında herhangi bir hüküm verilmemiş olanların affının niteliğinin ne olduğu pek de belirli değildir⁶⁶⁶.

İlgili Kanunname'nin 201.maddesinin zeylinde ise belli bir suç tipine ilişkin olarak af kurumunun düzenlendiği görülmektedir. İlgili düzenlemeye göre, zina fiilini işlediği mahkemece sabit görülen kadını kocasının tekrar nikahına almaya razı olması durumunda kadının cezasının düşeceği ifade edilmektedir. Özel af niteliğini taşıyan bu düzenleme ile af yetkisinin zina eden kadının kocasına verildiği görülmektedir. Keza kısas ve diyet kapsamında yer alan suçlar bakımından mağdurun yakınlarına da af yetkisi tanınmıştır. Ancak burada af, suçu ortadan kaldırmamakta, devletin suçluyu cezalandırma yetkisi devam etmektedir.

İlgili dönem uygulamasında parada sahtecilik suçu özelinde de af yetkisinin kullanıldığı görülmektedir. 24 Şaban 1323 / 24 Ekim 1905 tarihli bir belge bu kapsamda zikredilmelidir. Belgede Suriye vilayetinde parada sahtecilik ithamıyla tutuklanan Said Münir ve oğlunun da içinde bulunduğu bir kalpazan kumpanyası konu edilmektedir. Bu kumpanya içinden yalnızca Said Münir ve oğlu Nesib padişahın affına mazhar olmuş, ikinci derecede suçlu bulunan diğer örgüt üyelerinin muhakemesine ise devam edilmiştir. Adliye Nezareti'nin tezkiresinde ise Said Münir ve oğlunun hangi vasıta ile ne şekilde affının sağlandığı sorulmaktadır. Zira bu durum, halk arasında, ismi geçen kişilerin adliye

⁶⁶³ Osman Nuri, 136-137.

⁶⁶⁴ Osman Nuri, s.141.

⁶⁶⁵ Osman Nuri, s.142.

⁶⁶⁶ Osman Nuri, s.142.

memurları aracılığı ile affedildikleri şeklinde bir dedikoduya yol açmıştır. Ayrıca parada sahtecilik suçunu işleyen bu gibi kimselerin affı bu sanata yeteneği olan kimseleri cesaretlendirecektir. Bu dedikoduların önüne geçebilmek için kumpanyanın diğer mensuplarının da affedilmesi yoluna başvurularak, bu şahısların haklarında yürütülen muhakemenin ertelenmesi talep edilmektedir⁶⁶⁷. Belgede affa mazhar olmayan diğer suç ortaklarının muhakemelerinin tamamlanarak cezalarının infaz edilmesinin çeşitli dedikodulara sebebiyet vereceğinden ve muhakemelerinin ertelenmesinden bahsedilmesi, affın genel af niteliği taşıdığını göstermektedir. Ayrıca affın hangi vasıta ile ve ne şekilde elde edildiğinin açıklığa kavuşturulmasının istenmesi ve parada sahtecilik suçunu işleyen kişilerin affedilmelerinin yaratacağı mahzurlardan bahsedilmesi, bu suçun yaygınlaşmasının engellenmesine yönelik bir çabayı ortaya koymaktadır.

22 Muharrem 1276 tarihini taşıyan bir belgede ise, Yunan vatandaşı olan bir şahsın parada sahtecilik suçundan ötürü üç sene müddetle prangaya konulduğu, babasının merhamet talebinde bulunmak için Osmanlı Devleti'ne geldiği ancak bu sırada vefat ettiği ifade edilmiştir. Bunun üzerine daha sonra kızları aynı taleple gelmiş ve babalarının cezasının bitimine bir sene kaldığından bir daha Osmanlı Devleti'ne gelmemek ve memleketine gönderilmek kaydıyla babalarının affını istemişlerdir. Bunun üzerine Meclis-i Vâlâ bir daha Osmanlı Devleti'ne gelmemek üzere memleketine iadesinin şart koşulmasından hareketle mahkûmun sefarete iadesine karar vermiştir. Belgede ayrıca daha önce de bu tarz uygulamaların mevcut olduğu ifade edilmiştir⁶⁶⁸. İlgili belgede bahsi geçen af, özel af niteliğindedir. Yabancı devlet teb'asının bir daha gelmemek üzere memleketlerine def edilmeleri şartıyla affının geçmiş örneklere uygun bulunması dikkat çekicidir. Buradan hareketle 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde özel affın şarta bağlı olarak parada sahtecilik suçu özelinde uygulandığı sonucuna ulaşılabilir.

9 Safer 1279 / 6 Ağustos 1862 tarihli bir belge İtalya Sefiri Mösyö Çeroti'nin Hariciye Nezâreti'ne sunmuş olduğu bir mektubun tercümesini içermektedir. Bu mektupta parada sahtecilik suçundan dolayı Tersane-i Âmire'de mahpus olan Mösyö Nesoli'nin affı, çocuklarının perişâniyetlerine dayalı olarak talep edilmektedir⁶⁶⁹. Bu belgeden hareketle, ilgili dönemde parada sahtecilik suçundan ötürü mahkûm olan yabancı devlet teb'asının affı için yabancı devlet temsilcilerinin aracılık ettiği ifade edilebilir.

⁶⁶⁷ COA., DH.MKT., 536/36, 21 Rebiülevvel 1323 / 29 Mayıs 1902.

⁶⁶⁸ COA., A.}MKT. MVL., 109/62, 22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859.

⁶⁶⁹ COA., MVL., 849/49, 9 Safer 1279 / 6 Ağustos 1862.

Buraya kadar ele alınan belgelerden hareketle, bu dönemde parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak genel ve özel affın tatbik edildiği gör÷lmektedir. Ayrıca failin sübjektif durumu da af üzerinde etkili gör÷lmüştür.

SONUÇ

Çalışmada Osmanlı Ceza Hukuku'nda para sahtecilik suçu farklı yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırmalar neticesinde çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Osmanlı parasal tarihine bakıldığında temel olarak “*sikke*” ve “*kâğıt paralar*”ın tedavül aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sikkeler Osmanlı'nın kuruluşunun ilk senelerinden son senelerine değin tedavülde kalmış ve ekonomik yaşamın merkezinde konumlanmıştır. Ancak devlete ek kaynak sağlamak maksadıyla sikkenin madeni değeri sık sık düşürülmüş, “*tağşiş*” olarak adlandırılan bu politika Osmanlı parasal düzeninin bozulmasına yol açmıştır. Devletin bastığı paraların yanı sıra yabancı sikkelerin de tedavülüne olanak sağlanması, para sahtekârlığının artmasına yol açmış, bu durum da Osmanlı ekonomik yaşamını önemli ölçüde etkilemiştir. 1841 senesinde piyasaya sürülen kâğıt paralar ise Osmanlı'nın başvurduğu bir finansman yöntemi olarak, tımar sisteminden itibaren gelinen bir aşamayı temsil etmektedir. Ancak bu paralar kısa zamanda birtakım finansal çıkmazlara yol açmıştır. Bu kapsamda kâğıt paraların tedavülüne birkaç defa son verilmek istenmişse de, ortaya çıkan yeni durumlar bunu olanaksız kılmış ve bu paralar ancak 1925 senesinde tedavülden kaldırılabilmiştir.

Paralar üzerinde gerçekleştirilen para sahtecilik eylemleri ise Osmanlı Ceza Hukuku'nda tazir kategorisinde yer alan ve sınırları ilahi kanun koyucu tarafından belirlenmeyen suçlar arasında yer almıştır. Bu kapsamda klasik dönemde tazir suçlarını düzenlemeyi hedefleyen çeşitli kanunnamelerde kendine yer bulmuş ve bu suçun karşılığı olarak verilecek cezanın halka duyurulmasına özen gösterilmiştir. Aynı şekilde çalışma konusu suç, Tanzimat'tan sonraki döneme ait ceza kanunnamelerinin tamamında düzenlenmiştir. Bu durum, para sahtecilik suçu özelinde kanunîlik ilkesine kural olarak riayet edildiğini göstermektedir.

Klasik dönem Osmanlı Hukuku'nda padişahın ve yabancı devlet temsilcilerinin cezai açıdan sorumlu oldukları kabul edilmiştir. Bu kapsamda para sahtecilik suçunu işlemeleri halinde bu kişilerin cezalandırılacakları ifade edilebilir. Nitekim uygulamada para üzerinde sahtecilik yapan yabancı devlet temsilciliği çalışanlarının cezalandırıldığı görülmektedir. Tanzimat'tan sonraki dönemde, 1879 Kanun-u Esâsî ile padişahın cezai açıdan sorumsuz olduğu açıkça ilan edilmiştir. Bu dönemde kaleme alınan kitaplarda ise

sefirlerin cezaî açıdan dokunulmaz oldukları ifade edilmiştir. Bu kapsamda bu kişilerin parada sahtecilik suçu işlemeleri halinde cezalandırılmayacakları sonucuna varılabilir. Ancak konsolosların böyle bir sorumsuzlukları bulunmadığından, bu kişilerin parada sahtecilik suçunun faili olabilmeleri mümkündür.

Yer bakımından uygulama hususunda klasik dönemde mülkîlik ilkesine bağlı kalındığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda Osmanlı ülkesinin sınırları içinde işlenen parada sahtecilik eylemleri, failin kim olduğuna bakılmaksızın cezalandırılmıştır. Tanzimat'tan sonraki dönemde de bu ilke benimsenmekle birlikte, kapitülasyon kaynaklı baskılar bu ilkenin uygulanmasını olanaksız kılmıştır. Nitekim bazı hadiselerde kendilerine adlî ayrıcalıklar tanınmış olan devletlerin vatandaşlarının parada sahtecilik suçunu işlemeleri halinde, dava, Osmanlı mahkemelerinde değil de konsolosluk mahkemelerinde görülmüştür. Parada sahtecilik suçunun yurt dışında işlenmesi halinde ise 1879 Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu ile ikili bir ayrıma gidilmiş, failin Osmanlı vatandaşı olması halinde Osmanlı Mahkemelerinde Osmanlı kanunlarına göre yargılanacağı ifade edilmiştir. Failin yabancı olması durumunda da ikili bir ayrıma gidilerek, iadesi mümkün olanların Osmanlı kanunlarına göre cezalandırılacağı, diğerlerinin ise Osmanlı kanunlarının muhatabı olmayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda bu dönemde mülkîlik ilkesinin yanı sıra şahsîlik ve koruma ilkelerinin de gündeme geldiği sonucuna varılabilir.

Zaman bakımından uygulama kapsamında klasik dönemde herhangi bir belgeye rastlanılamamıştır. Ancak Tanzimat sonrası döneme ait belgeler ışığında parada sahtecilik suçu kapsamında (birkaç istisnaî karar bir kenara bırakılırsa) kanunların geriye yürümezliği ilkesinin benimsendiği görülmektedir.

Parada sahtecilik suçunun gerek klasik gerekse Tanzimat'tan sonraki dönemde parasal düzeni bozduğu, halk arasındaki ticarî ilişkilere zarar verdiği ifade edilmiştir. Bundan ötürü bu suç çok mağdurlu bir suç olarak nitelendirilebilir. Ayrıca para basma hakkı hükümrânlık hakkıyla da ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla parada sahtecilik suçunun hukukî konusu her iki dönemde de hükümrânlık hakkı, kamu düzeni ve devletin siyasi egemenliği olarak ifade edilebilir.

Çalışma konusu suçun maddî konusu paradır. Bu kapsamda klasik dönemde rastlanılan belgeler ışığında altın, gümüş ve bakırdan mamul sikkelerin suçun maddî konusunu oluşturduğu görülmektedir. Tanzimat sonrası dönemde, bu sikkelerin yanı sıra

kâğıt paralar da dolaşıma sokulmuştur. 1840 Ceza Kanunnamesi'nde bir açıklık bulunmamağtaysa da, uygulamada madenî sikkelerin yanı sıra kâğıt paraların da bu suçun kapsamı içinde değerlendirildiğı görölmektedir. 1851 Ceza Kanunnamesi'nde ise bu paralar üzerinde gerçekleştirilecek sahtecilik eylemleri açıkça parada sahtecilik suçu olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca Tanzimat'tan sonraki dönemde parasal düzeni millileştirmek ve sadeleştirmek maksadıyla yabancı sikkelerle eski sikkelerin tedavülü yasaklanmıştır. Ancak 1840 ve 1851 Ceza Kanunnamelerinin yürürlükte olduğı dönemde karşılaşılan belgeler, halk arasında sadece ziynet eşyası olarak kullanılan sikkelerle, yabancı sikkelerin parada sahtecilik suçunun konusu olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. 1858 Ceza Kanunnamesi'nde tedavülü yasaklanan paraların parada sahtecilik suçunun konusu olamayacağı ifade edilmişse de kimi yazarlar bu sikkelerin de parada sahtecilik suçuna vücut vereceğini ifade etmişlerdir. Yine bu kanunnamede kâğıt paralar çalışma konusu suçun düzenlendiğı maddenin kapsamı dışında bırakılmakla birlikte, uygulamada kâğıt paralar üzerinde gerçekleştirilen sahtecilik eylemleri parada sahtecilik olarak nitelendirilmiştir. 1911 senesinde gerçekleştirilen değışiklikle nikel sikkelerin de bu suçun maddî konusu kapsamında değerlendirileceğı hüküm altına alınmıştır.

Suçun faili olma noktasında klasik ve Tanzimat sonrası dönemde herhangi bir sınırlamaya gidilmemiştir. Bir başka deyişle bu suç özgü suç olarak nitelendirilmemiş, herkes tarafından işlenebilen bir suç olarak düzenlenmiştir. Nitekim uygulamada da farklı sıfatlara sahip pek çok kişi tarafından bu suçun işlendiğı görölmektedir.

Klasik dönemde rastlanılan belgeler suçun taklit, yaldızlama, kırpma ve kalp sikkeyi piyasaya sürme eylemleriyle gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Tanzimat'tan sonraki dönemde de bu eylemlerin parada sahtecilik suçuna vücut verdiğı ifade edilmiştir. 1840 Ceza Kanunnamesi döneminde ise dikkatsizlik ile kalp sikke alıp verenlerin aldıkları yeri haber vermemeleri halinde para sahtekârı olarak nitelendirilecekleri ifade edilmiştir.

Suçun manevi unsuru bağlamında gerek klasik dönem, gerekse Tanzimat sonrası döneme ait belgeler suçun ancak kasten işlenebileceğini ortaya koymaktadır.

Klasik dönemde parada sahtecilik suçunu yargılama görev ve yetkisinin Sultan II.Mehmed döneminde suçlunun yakalandığı yer Şer'ie Mahkemeleri ile Divan-ı Hümayun'a ait olduğı ifade edilebilir. Ancak Sultan I. Süleyman'dan itibaren bu görevin sadece Divan-ı Hümayun'a ait olduğı gözlemlenmektedir. Bu durum suçun ihlal ettiğı

değerin büyüklüğünü göstermektedir. Tanzimat sonrası dönemde ise farklı dönemlerde farklı mahkemelerin görevli olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 1840-1854 arası dönemde suçun işlendiği yer Eyalet Meclisi görevli ve yetkili mahkeme olarak belirlenmiştir. 1854'te ise bu görev bu meclislerin bünyesinde kurulan Meclis-i Tahkik'e devredilmiştir. Bu tarihten 1864'e kadarki dönemde Meclis-i Tahkik tarafından para sahtekarlarına ilişkin verilecek kararların Eyalet Meclisi'nin onamıyla Meclis-i Vâlâ'ya havale edileceği, burada da onaylanırsa Meclis-i Âlî-i Umûmî'de tekrar görüşülerek padişahın önüne sunulacağı ifade edilmiştir. Padişahın da kararı onaylaması haline karar infaz edilecektir.

1864-1879 seneleri arasında ise parada sahtecilik suçunu karara bağlama görev ve yetkisinin, suçun işlendiği yerin bağlı bulunduğu sancakta bulunan Cinayet Meclisi'ne verildiği ifade edilebilir. Ayrıca burası tarafından verilecek kararların vilayette bulunan Divan-ı Temyizce tekrar incelenmesi şart koşulmuştur. Divan-ı Temyiz tarafından verilen kararlar ise Divan-ı Ahkam-ı Adliye tarafından temyizen incelenecektir.

1879'dan sonraki dönemde ise suç basit kazada işlenmişse, dava kazanın bağlı bulunduğu sancağın Bidayet Mahkemesi tarafından ele alınacaktır. Ancak suç, vilayet merkezinde bulunan bir sancakta veya bu sancağa bağlı bir kazada gerçekleşmişse davayı ilk derece mahkemesi olarak karara bağlama görevi vilayette bulunan İstinaf Mahkemesi'ne ait olacaktır. Burası tarafından verilen kararlar ise İstanbul'da bulunan Mahkeme-i Temyiz'de "temyizen" incelenecektir.

Çalışma konusu parada sahtecilik suçunun soruşturulması kapsamında klasik dönemde farklı sülhlerle karşılaşmaktadır. Belgelerden hareketle kadılar, naipler, gümüş yasakçıları, toprak kadıları, hadisenin gerçekleştiği yerin idari amiri ve kadıların yetkilendirdiği kişilerin parada sahtecilik suçunun soruşturulmasına rol aldıkları ifade edilebilir. Bu safhada bahsi geçen sülhler, kimi zaman ihbar üzerine kimi zaman da re'sen harekete geçmişlerdir. Suçun ilgili olduğu hukukî değer, suçun titiz bir şekilde soruşturulmasını gerekli kılmış ve soruşturmanın gizliliğine riayet edilmiştir. Ayrıca bu kapsamda şüphelilerin haklarında hüküm verilinceye dek tutuklandıkları gözlemlenmektedir. Tanzimat'tan sonraki dönemde ise, 1879 Usûl-ü Muhâkemât-ı Cezâiye Kanunu'nun yayınlanmasına değin, soruşturmanın kaymakam, şehremini, Zabtiye ve Hazine-i Hassa tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Söz konusu Kanunla soruşturmanın müddeiumumiler tarafından yürütüleceği ifade edilmiştir. Bu dönemde de soruşturmalar titiz

bir şekilde yürütölmüş, ancak kendilerine adlî ayrıcalıklar tanınan devletlerin vatandaşları söz konusu olduğunda yetkili merciiler kimi zaman çekingen davranmışlardır.

Suçun ispatlanması kapsamında klasik dönemde farklı ispat vasıtalarının kullanıldığı görölmektedir. Bu doğrultuda kaynaklarda şahit, ikrar, bilirkişi gibi delillere rastlanılmaktadır. Ayrıca bazı durumlarda suç teşkil eden eyleme işaret eden aletlerin bulunması yeterli görölmüştür. Kısacası, hakime parada sahtecilik suçunun ispatı açısından geniş bir takdir hakkı verilmiştir. Bu da çalışma konusu suç bakımından vicdanî delil sisteminin kabul edildiğini göstermektedir. Tanzimat'tan sonraki dönemde de benzer şekilde ikrar, şahit, bilirkişi ve ele geçirilen çok sayıda suç aleti suçun ispatı için kullanılmıştır. Ayrıca her iki dönemde de şüpheden sanığın yararlanacağı ilkesi vurgulu bir şekilde kaynaklarda yer almıştır.

Parada sahtecilik suçunun karşılığı olarak klasik dönemde pek çok yaptırımın uygulandığı görölmektedir. Bu kapsamda ilgili döneme ait belgelerde azil, hapis, sürgün, kürek, el kesme, müsadere, ölüm, teşhir gibi cezalarla karşılaşmaktadır. Bu da çalışma konusu suçun tipik bir tazir suçu olduğunu göstermektedir. Tanzimat sonrası dönemde yayınlanan ceza kanunnamelerinin tamamında parada sahtecilik suçunun karşılığında hangi yaptırımın uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda 1840 ve 1851 Ceza Kanunnamesi döneminde para sahtekârlarının kürek veya prangaya konuldukları görölmektedir. Bunun yanı sıra uygulamada fail, hükmün ilanı suretiyle de teşhir edilmiştir. 1858 Ceza Kanunnamesi'nde ise para sahtekârlarının küreğe konulacakları hüküm altına alınmıştır. Ayrıca bu Kanunname'de kürek cezasının infazı kapsamında pranga ve teşhir yaptırımlarının da uygulanacağı ifade edilmiştir. Failin resmî bir göreve sahip olması halinde azil yaptırımı da söz konusu olacaktır.

Çalışma konusu suçun cezalandırılması hususunda klasik dönemde failin sübjektif durumunun dikkate alındığı gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda karşılaşılan bir hadisede erkekler idam edilirken, kadınların ellerinin kesilmesiyle yetinilmiş; bir başka hadisede ise resmî bir sığata sahip olan failin azliyle yetinilirken, diğer faillerin hapsedilerek İstanbul'a gönderilmeleri emredilmiştir. Tanzimat sonrası dönemde de benzer şekilde failin durumunun dikkate alındığı ifade edilebilir. Nitekim ilgili döneme ait belgelerde failin cinsiyetinin, yaşının, sahip olduğu makamın ve etkin pişmanlığının cezalandırma sürecinde dikkate alındığı görölmektedir.

Cezalandırmaya etki eden bir başka durum ise tekerrürdür. Tekerrürün cezanın miktarını ve niteliğini ağırlaştırıcı rolüne ilişkin klasik döneme ait bir belgeye rastlanılamamıştır. 1840 Ceza Kanunnamesi'nde tekerrüre ilişkin genel bir düzenleme bulunmamaktaysa da, uygulamada karşılaşılan örnekler, tekerrürün çalışma konusu suç özelinde cezayı ağırlaştırıcı bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. 1851 Ceza Kanunnamesi döneminde ise, hem genel nitelikli bir düzenleme yoktur, hem de uygulamada herhangi bir örneğe rastlanılamamıştır. Tekerrürün genel olarak düzenlenmesi ise 1858 Ceza Kanunnamesi'nin yürürlüğe konulması ile mümkün olmuştur. Bu Kanunname'de tekerrürün cezayı ağırlaştırıcı bir etken olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Parada sahtecilik suçunun cezalandırılmasına etki eden bir diğer etken ise suçun işlenmesine dahil olanların katkı oranlarıdır. İştirak başlığı altında işlenen bu duruma ilişkin olarak klasik dönemdeki örnekler yalnızca suçun maddî unsurunun icrasına bizzat katılanları konu edindiğinden, katkı oranlarının çalışma konusu suç özelinde nasıl değerlendirildiğine ilişkin bir değerlendirmede bulunulamamıştır. Ancak Tanzimat'tan sonraki dönemde karşılaşılan örnekler, suçun cezalandırılmasında, suç teşkil eden eylemin icrasına dahil olan kişilerin katkı oranlarının dikkate alındığını ortaya koymaktadır. 1840 ve 1851 Ceza Kanunnamelerinde iştirak kurumuna ilişkin genel nitelikli bir düzenleme bulunmamaktaysa da, para sahtekârlarının bu dönemde İslam Hukuku'ndaki mübaşir fail/mütesebbib fail benzeri bir ayrımla iştirak derecelerine göre cezalandırıldığı görülmektedir. Bu kapsamda suçun işlenmesine maddî anlamda katkı sunanlar; katkıları teşvik, gizleme boyutunda kalanlara göre daha ağır şekilde cezalandırılmışlardır. 1858 Ceza Kanunnamesi'nde ise iştirak kurumu genel nitelikli bir hüküm ile açıkça düzenlenmiş ve katkı oranlarına bakılmaksızın suça iştirak edenlerin aynı şekilde cezalandırılacakları ifade edilmiştir. Fakat daha sonra yapılan değişikliklerle aslî fail-fer'î fail ayrımına gidilerek, kanunda açık bir düzenleme bulunmaması koşuluyla fer'î failin daha az bir ceza ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak parada sahtecilik suçuna ilişkin olarak, kanun metninde, fer'î failin aslî fail olarak değerlendirileceği açıkça belirtilmiştir. Ne var ki dönemin hukukçuları, bu suça ilişkin olarak da failin, cürmünün derecesine göre cezalandırılacağını ifade etmişlerdir.

Parada sahtecilik suçunun cezalandırılması bakımından uygulamada karşılaşılan son mesele ise “af”tır. Klasik dönemde para sahtekarlarının padişah tarafından çeşitli sebeplerle affedildiği görülmektedir. İlgili dönemde özel af niteliğini taşıyan bu durumun dışında genel affa işaret eden herhangi bir belgeye rastlanılamamıştır. Tanzimat sonrası dönemde de para

sahtekârlarının affedildiği görülmektedir. 1840 Ceza Kanunnamesi'nde af kurumuna işaret eden bir hükmün bulunmamasının yanı sıra parada sahtecilik suçunun affına ilişkin bir örneğe ilgili dönemde rastlanılamamıştır. 1851 Ceza Kanunnamesi'nde de af kurumu genel nitelikli bir hüküm altında düzenlenmemiştir. Ancak bu dönemde para sahtekarlarının padişah tarafından affedildiğine ilişkin örneklerle rastlamak mümkündür. Özel af niteliğini taşıyan bu örneklerin kiminde yabancı devlet vatandaşlarının affedilmeleri için devreye sefaretlerin de girdiği görülmektedir. 1858 Ceza Kanunnamesi döneminde ise özel af kurumu düzenlenerek af yetkisinin padişaha ait olduğu açıkça ifade edilmiştir. Nitekim uygulamada, para sahtekârlarının bu kapsamda affına dair örneklerle rastlamak mümkündür. Her ne kadar ilgili Kanunname'de genel affa ilişkin bir düzenleme bulunmamaktaysa da para sahtekârlarının bu kapsamda da affedildikleri görülmektedir.

Çalışmada parada sahtecilik suçunun Osmanlı Ceza Hukuku bağlamındaki görünümü ele alınmıştır. Tüm bu açıklamalar temelde devletin parada sahtecilik suçuna ilişkin ceza siyasetini belirlerken, meselenin ekonomik ve uluslararası ilişkiler boyutunu ihmal etmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Osmanlı uygulamasında, para olgusunun kimi zaman ekonomik boyutu ön plana çıkarılmış ve kanunîlik unsurunun sınırları zorlanarak suçun maddî konusu genişletilmiştir. Ayrıca parasal düzenin bozulması, -yaptırım ne kadar ağır olursa olsun- sahtekârlıkların önünü açmıştır. Yine bunun bir sonucu olarak ilgili suç uluslararasılaşmış ve gerek ekonomik, gerekse uluslararası ilişkiler anlamında zayıflamaya başlayan devlet, sahtekârlıkların önüne geçmede yetersiz kalmıştır. Bu durum da parada sahtecilik suçunun önlenmesi anlamında etkin bir dış politikanın -ve bunun ön koşulu olarak stabil bir ekonomik/parasal düzenin- varlığının zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

Afyoncu, Erhan (2013) ‘Zeâmet’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:44.

Ahmed Lutfi (1304) Mir’at-ı Adâlet yahud Tarihçe-i Adliye-i Devlet-i Aliyye, İstanbul, Kitapçı Ohannes.

Ahmed Ziya (1329), Mufasssal Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi, 1.Baskı, İstanbul, Kütüphanesi-i Cihan Matbaası.

Ahmed Ziya (1341) Mufasssal Amelî ve Nazarî Kanun-u Ceza ve Teferruatı Şerhi, 2.Baskı, İstanbul, Cihan Kitaphanesi.

Ahmed Ziya (1325) ‘Musâhabe-i Kânûniye-4: Tekerrür-ü Cürüm’ İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası, C:2, S:10, s.271-276.

Akgündüz, Ahmed (1990) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:1, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.

Akgündüz, Ahmed (1991) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:3, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.

Akgündüz, Ahmed (1992) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:4/1, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.

Akgündüz, Ahmed (1993) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:6/2, 1.Baskı, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları.

Akgündüz, Ahmed (1994) Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, C:8/1, 1.Baskı, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Akgündüz, Said Nuri, (2017) Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması, İstanbul, Rağbet.

Akıllı Acar, Tuğba (2006) ‘3 No’lu Nefy ve İtlak Defteri’nin (s.1-100) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi’ (Yüksek Lisans) Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akman, Mehmet (2004) Osmanlı Devleti’nde Ceza Yargılaması, 1.Baskı, İstanbul, Eren.

Akman, Mehmet / Kılıç, Hüseyin / Erol, Rasim (2011) İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadaret Mahkemesi 21 Numaralı Sicil, İstanbul, İSAM.

Akyıldız, Ali (2014) Para Pul Oldu: Osmanlı'da Kağıt Para, Maliye ve Toplum, 2.Baskı, İstanbul, İletişim.

Akyılmaz, Gül (2000a) Osmanlı Diploması Tarihi ve Teşkilatı, 1.Baskı, Konya.

Akyılmaz, Gül (2000b) İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü, 1.Baskı, Konya.

Akyılmaz, Gül (2008) 'Osmanlı Devleti'nde Yönetici Sınıf Açısından Müsadere Uygulaması', Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:12, S:1-2, s.389-420.

Al, Hüseyin (2011) 'Küçük Kârlar Peşinde: Kalpazanlar ve Devlet', Active Bankacılık ve Finans Dergisi, S:70, s.6-18.

Al, Hüseyin / Akar, Şevket, Kamil (2014) Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme 2: Osmanlı Para Reformu, 1.Baskı, İstanbul, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

Al, Hüseyin / Akar, Şevket / Bayraktar, Kaya (2014) Osmanlı Finans Sisteminde Modernleşme 1: Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de Merkez Bankası Arayışları, Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

Alacakaptan, Uğur (1958) İngiliz Ceza Hukukunda Suç ve Cezaların Kanuniliği Prensibi, Ankara, Ankara Hukuk Fakültesi Kriminoloji Enstitüsü Yayınları.

Alacakaptan, Uğur (1975) Suçun Unsurları, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Artuk, İbrahim (1980) 'Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi'ye Ait Sikke', İncalcık, Halil / Okyar, Osman (Editörler) 'Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri', 11-13 Ağustos 1977, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Artuk, İbrahim (2013) 'Zer-i Mahbub', TDV İslam Ansiklopedisi, C:44.

Artuk, M. Emin / Gökçen Ahmet / Yenidünya, A. Caner (2016) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10.Baskı, Ankara, Adalet.

Atar, Fahrettin (1988) 'Af', TDV İslam Ansiklopedisi, C:1.

- Avcı, Mustafa** (2012) Türk Hukuk Tarihi, 1.Baskı, Konya, Mimoza.
- Avcı, Mustafa** (2014a) Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2.Baskı, Konya, Mimoza.
- Avcı, Mustafa** (2014b) Hukuk Tarihimizde Hapis, 1.Baskı, Ankara, Türkiye Adalet Akademisi
- Avcı, Mustafa**, ‘İslam Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi’, Eren, Abdurrahman / Korkusuz, M. Refik (Editörler) (2017) İslam Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı, C:1, 1.Baskı, İstanbul, Lale Yayıncılık, s.442-455.
- Aydın, H. Veli** (1998) ‘Osmanlı Maliyesinde Esham Uygulaması (1775-1840)’, (Doktora), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Mehmet Akif** (2017a) Türk Hukuk Tarihi, 14.Baskı, İstanbul, Beta.
- Aydın, Mehmet Akif** (2017b) Osmanlı Devleti’nde Hukuk ve Adalet, 2.Baskı, İstanbul, Klasik.
- Aydın, Melikşah** (2016) İslam ve Osmanlı Hukukunda Hâkimlik ve Hâkimlerin Nitelikleri, 1.Baskı, Ankara, Adalet.
- Aygün Eşitli, Ezgi** (2013) ‘Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi’ Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S: 104, s.225-246.
- Baban, Şükrü** (1940) ‘Tanzimat ve Para’, Tanzimat I: Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle, Ankara, Maarif Vekâleti.
- Bardakoğlu, Ali** (2000) ‘İsbat’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:22.
- Barkan, Ömer Lütfi** ‘Timar’, İslam Ansiklopedisi (1979), C:12/1, 2.Baskı, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barkan, Ömer Lütfi** (1943) XV ve XVI inci Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, 1.Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Batmaz, Eftal** (1996) ‘İltizam Sisteminin XVIII. Yüzyıldaki Boyutları’, Tarih Araştırmaları Dergisi, C: 18, S:29, s.39-50.

Bayındır, Abdülaziz (2015) İslâm Muhâkeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), 2.Baskı, İstanbul, Süleymaniye Vakfı Yayınları.

Beroje, Sahip (2007) Ceza Muhâkemesi Hukuku Açısından İslâm İspat Hukuku, Ankara, Fecr Yayınları.

Bilmen, Ömer Nasuhi (1996) Hukuk-u İslâmiyye Kamusu, C:3, Ankara, Gündüz.

Bingöl, Sedat (2004) Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Boogert, Maurits H. van den (2005) The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Comsuls and Beratlıs in the 18th Century, 1.Baskı, Leiden, Brill (Çeviren: Tuncer, Ali Coşkun (2014) Kapitülasyonlar ve Osmanlı Hukuk Sistemi : 18. Yüzyılda Kadılar, Konsoloslar ve Beratlılar, 1.Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası).

Bozkurt, Gülnihal (1989) İngiliz Belgelerinin ve Siyasî Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914), 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Bozkurt, Gülnihal (1996) Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci (1839-1939), 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Braudel, Fernand (1949) La Méditerranée Et Le Monde Méditerranéen À L'époque De Philippe II, 1.Baskı, Paris, Librairie Armand Colin (Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay (2017) II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, C:II, 1.Baskı, Ankara, Doğubatı).

Braudel, Fernand (1979) Civilisation matérielle, économie et capitalisme XVe-XVIIIe siècle, Volume 1: Les structures du quotidien: Le possible et l'impossible, 1.Baskı, Paris, Armand Colin, (Çeviren: Reynolds Siân (1981) Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, Volum 1: The Structures of Everyday Life, 2.Baskı, New York, Harper & Row Publishers).

Canatar, Mehmet (1994) 'Osmanlı Cevleti'nde Kavaslar ve Kavas Teşkilatı', İlmî Araştırmalar, S:4, s.67-88.

Centel, Nur/ Zafer, Hamide / Çakmut, Özlem (2016) Türk Ceza Hukukuna Giriş, 9.Baskı, İstanbul, Beta.

Ceylan, Ayhan (2014); Eyalet-i Mümtaze ve Mısır Uygulaması, 1.Baskı, İstanbul, Kitabevi.

Cin, Halil (2016) Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması, 4.Baskı, Ankara, Berikan.

Cin, Halil / Akgündüz, Ahmet (1989) Türk Hukuk Tarihi: Kamu Hukuku, 1.Baskı, Konya, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Cin, Halil / Akyılmaz, Gül (2013) Türk Hukuk Tarihi, 5.Baskı, Konya, Sayram.

Coulson, Noel J. (1968) Conflicts and Tensions in Islamic Jurisprudence, Chicago, University of Chicago Press (Çeviren: Koca, Ferhat (2016) İslam Hukuk Biliminde İhtilaf ve Gerilimler, 1.Baskı, Ankara, Ankara Okulu).

Çamyamaç, Anıl / İnci, Z. Özen, “Diplomatik Ajanın Özel Hizmetçisinin Özel Hizmetçisinin Ceza Yargısından Bağışıklığı”, İnÜHFD, C.9, S.2, s.1-22.

Çatalcalı Ali Efendi (1269) Fetâvâ-yı Ali Efendi, Cüz-ü Evvel, İstanbul.

Çelen, Ömer (2015) ‘Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail Yardım Eden Ayrımı)’ (Doktora) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Daşcıoğlu, Kemal (2004) ‘Osmanlı Devleti’nin Sürgün Siyaseti (XVIII.Yüzyıl)’ (Doktora) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Davison, Roderick H. (1980) ‘The First Ottoman Experiment With Paper Money’, İncalcık, Halil / Okyar, Osman (Editörler) ‘Birinci Uluslararası Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri’, 11-13 Ağustos 1977, Hacettepe Üniversitesi, Ankara (Çeviren: BURAK, Durdu Mehmet (2001) ‘Osmanlıların Kağıt Parayla İlk Deneyimi, OTAM, S:12).

Demir, Abdullah (2019) Mufassal Türk Hukuk Tarihi, 1.Baskı, Ankara, Astana.

Desnoyers, Ronald C. ‘Currency Fraud’: Salinger, Lawrence M. (Editör) (2005) Encyclopedia of White-Collar & Corporate Crime, C:1, California, Sage Publications.

DİA (1996) ‘Gümüş’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:14.

Doğangüzel, Semra Betül (2019) ‘Tanzimat Döneminin Şeriye Mahkemeleri ve Kadıların Değişim Sürecine Etkisi’, Adalet Dergisi, S:62-63, Türk Hukuk Tarihi Özel Sayısı, s.49-66.

Durhan, İbrahim (2008) ‘Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler’, EÜHFD, C:12, S:3-4, s.55-111.

Ekinci, Ekrem Buğra (2004) Tanzimat ve Sonrası Osmanlı Mahkemeleri, 1.Baskı, İstanbul, Arı Sanat.

Emecen, Feridun (1988) ‘Ağnam Resmi’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:1.

Ekinci, Ekrem Buğra (2017) Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk, 5. Baskı, İstanbul, Arı Sanat.

Erdem, Ekrem (2006) ‘Osmanlı Para Sistemi ve Tağşiş Politikası’, Bankacılar Dergisi, S:56, s.10-28.

Erem, Faruk (1961) ‘Ammenin İtimadı Aleyhine Cürümler’, AÜHFD, C: 18, S:1, s.101-123.

Erem, Faruk (1964) Ceza Usulü Hukuku, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Erem, Faruk (1968) ‘Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin’, AÜHFD, C:25, S:1-2, s.11-33.

Erem, Faruk (1993) Türk Ceza Kanunu Şerhi, C.I, 1.Baskı, Ankara, Seçkin.

Erkal, Mehmet (1991) ‘Âmil’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:3.

Erman, Sahir (1951) ‘Para, İtibari Amme Kağıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyatı İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu’, AÜHFD, C:8, S:1-2, s.256-303.

Erol, Mine (1970) Osmanlı İmparatorluğunda Kağıt Para (Kaime), 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Erturhan, Sabri (2001) İslam Ceza Hukukunda Tekerrür, 1.Baskı, Sivas, Dilek Ofset Matbaacılık.

Es-Seyyid Ahmed Efendi / Es-Seyyid Hafız Mehmed b. Ahmed el-Gedûsî (2014) Netîcetü'l Fetâvâ (Hazırlayanlar: Kaya, Süleyman / Algın, Betül / Çelikçi, Ayşe Nagehan / Kaval, Emine) 1.Baskı, İstanbul, Klasik.

Fahreddin (1927) Memnu Fiillerin ve Cezaların İctimai, Yeni Matbaa, İstanbul.

Faroghi, Suraiya (1991) 'Counterfeiting in Ankara', Turkish Studies Association Bulletin, C:15, S:2, s.281-292.

Fauchille, Paul / Bonfils, Henry (1905) Manuel de Droit International Public (Droit des Gens), 1.Baskı, Paris, Arthur Rousseau (Çeviren: Mehmed Cemil (1328) Hukuk-u Umumiyyet-i Düvel: Üçüncü Kısım, 1.Baskı, İstanbul, Mürettibîn-i Osmaniye Matbaası).

Fetava-yı Hindiyye (1988) (Çeviren: Efe, Mustafa), 2.Baskı, C:4, Ankara, Akçağ.

Feyzullah Efendi (2009) Fetâvâ-yı Feyziye (Hazırlayan: Kaya, Süleyman), 1.Baskı, İstanbul, Klasik.

Fraşerli Mehdi (1325) İmtiyâzât-ı Ecnebiyenin Tatbîkât-ı Hâzırası, Samsun, Matbaa-yı Cemil.

Frey Linda S./Frey, Marsha L. (1999) The History of Diplomatic Immunity, Orwigsburg, Ohio State University.

Garner, Bryan A. (Editör) (2014) Black's Law Dictionary, 10.Baskı, St. Paul.

Genç, Mehmet (2018) Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, 15.Baskı, İstanbul, Ötüken.

Genç, Mehmet (1995) 'Esham', TDV İslam Ansiklopedisi, C:11.

Gökcen, Ahmet (1989) Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunların Ceza Müeyyideleri, İstanbul.

Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem (2012) Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler: Topluma Karşı Suçlar, 1.Baskı, Ankara, US-A.

Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem (2019) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12.Baskı, Ankara, US-A.

Halil Cemaleddin / Hrant Asador (1331) Ecânibin Memâlik-i Osmâniye’de Hâiz Oldukları İmtiyâzât-ı Adliye, İstanbul, Hukuk Kütüphanesi.

Halil Rıfat (1312) Külliyyat-ı Şerh-i Ceza, İstanbul, Mihran Matbaası.

Hasan Ferid (1330-1333) Nakid ve İtibar-ı Malî: Meskûkât, C:1, 1.Baskı, İstanbul, Hukuk Matbaası.

Hasan Ferid (1334) Nakid ve İtibar-ı Mali: Evrak-ı Nakdiye, İstanbul, Matbaa-yı Amire.

Hayek, Friedrich August (2007) Denationalisation of Money: The Argument Refined, 3.Baskı, Westminster, The Institute of Economic Affairs.

Hüseyin Âgâh (1312) Sefir ve Şehbenderler Hukuk ve Vezâifi, 1.Baskı, İstanbul, Asır Kütüphanesi;

İbn-i Abidin (1983) Reddû’l Muhtar ale’d Dürrü’l Muhtar, (Çeviren: Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi).

İbnülhakki Lutfi (1325); “Usûl-ü Meskûkât-ı Osmaniye”, Ulûm-u İktisâdiye ve İçtimâiye Mecmuası, C:1, S:2, s.178-221.

İçel, Kayıhan (2016) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7.Baskı, İstanbul, Beta.

İnalcık, Halil (1965) ‘Adâletnâmeler’, Belgeler, C:2, S:3-4, s.49-146.

İnalcık, Halil ‘Tanzimat’ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler’ İnalcık, Halil / Seyitdanlıoğlu Mehmet (Editörler) (2017) 6.Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İsmail Galib (1307) Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniye, 1.Baskı, İstanbul, Mihran Matbaası.

Jahn, Karl (1938) ‘Das Iranische Papiergeld: Ein Beitrag zur Kultur und Wirtschaftsgeschichte Irân’s in der Mongolenzeit’, Archiv Orientalni, C:10, s.308-340 (Çeviren: Köymen, Mehmet Altay (1942) ‘İran’da Kağıt Para’, Belleten, C:6, S:23-24, s.269-309).

Joweth Garth S. / O’Donnell, Victoria (2014) Propaganda & Persuasion, 6.Baskı, Sage Publications, California.

Kalıpçı, Mahmud Esad (2013) ‘Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Müsadere Kurumu’ (Yüksek Lisans) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kanat, Cüneyt (2017) Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza, 3.Baskı, İstanbul, Küre Yayınları.

Karahanogulları, Onur (2017) Türkiye’de İdari Yargı Tarihi, 2.Baskı, Ankara, Turhan.

Karakaya, Harun (2019) ‘1858 Ceza Kanunnamesinde Kalpazanlık Suçunun Maddi Konusu’, Adalet Dergisi, S:62-63, Türk Hukuk Tarihi Özel Sayısı, s.403-428.

Karakoç, İrem (2012) Hukuk Tarihinde Vatandaşlık-Yabancılık Statüsü, 1.Baskı, İzmir, Yetkin.

Karakoç, Serkis, Külliyyât-ı Kavânîn: Kavânîn ve Nizâmât ve Ferâmîn ve Berevât ve İradât-ı Seniyye ile Muahedât ve Umûma Âit Mukâvelâtı Muhtevîdir, C:5.

Karataş, Abdullah Vefa (2019) ‘Divan-ı Hümayun ile Paşa Divanının Karşılaştırılması - Manisa Şehzade Sarayı Dîvanı Örneği-’, Adalet Dergisi, S:62-63, Türk Hukuk Tarihi Özel Sayısı, s.235-264.

Katoğlu, Tuğrul (2012) ‘Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları’, AÜHFD, C:61, S:2, s.657-694.

Kayar, Betül (2017) ‘Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuk Reformları’ (Yüksek Lisans) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kevakibizade Abdülhalık Midhat (1326) Hukuk-u Ceza: Kısım-ı Ceza, İstanbul, İkdâm Matbaası.

Kılıç, Orhan ‘XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti’nde Kalpazanlık Faaliyetleri’: Eren, Güler (1999) Osmanlı Ansiklopedisi, C:3, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları.

Kılınç, Ahmet (2011) ‘İdam Cezasının Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukukundaki Görünümüne İlişkin Birkaç Kaynak ve Bu Kaynakların Tahlili’, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, S:11, s.33-62.

Kılınç, Ahmet (2014a) ‘Klasik Dönem Osmanlı Devleti’nde İçki İçme Suçu’, Coşkun, Recai (Editör) 6.Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, 8-12 Haziran 2014, Komrat-Moldova.

Kılınç, Ahmet (2014b) Mukayeseli Hukuk ve Hukuk Tarihinde Teşhir Cezası, Ankara, Adalet.

Kılınç, Ahmet (2015a) ‘Bir Meclis-i Vâlâ Hükümü ve Tahlili’, ADAM Akademi, C:5, S:1, s.13-32.

Kılınç, Ahmet (2015b) ‘Klasik Dönem Osmanlı Devleti’nde Uygulanan Kürek Cezasının Hukuki Tahlili, Belleten, C:79, S:285, s.531-557.

Kılınç, Ahmet (2016) ‘Yıldırım Bayezit Han’ın Devlet Yönetimine Işık Tutan İki Osmanlıca Makale ve Tahlilleri’, YBHD, C:1, S:1, s.1-25.

Kılınç Ahmet (2018) ‘Çocuk Düşürtme Suçunun 17’nci Yüzyıl İstanbul’undaki Görünümü’, DÜHFD, C:23, S:38, s.31-84.

Kılınç, Ahmet (2019) Osmanlı Yargılama Hukuku’nda Bilirkişilik, 1.Baskı, Ankara, Adalet.

Kirkor Zöhrap (1325) Hukuk-u Ceza, İstanbul, Ahmed Saki Bey Matbaası

Knapp, Georg Friedrich (1924) State Theory of Money, 1.Baskı, Londra, Macmillan & Company Limited.

Koç, Mehmet (2017) ‘Osmanlı Hukukunda Ta’zir Suç ve Cezaları’ (Yüksek Lisans) Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Konan, Belkıs (2013a) Osmanlı Devlet’inde Yabancıların Hukuki Statüsü, 1.Baskı, Ankara, Statü.

Konan, Belkıs (2013b) Osmanlı Devleti’nde İdari Yargının Gelişimi, 1.Baskı, Ankara, Statü.

Koyuncu, Nuran (2014) ‘Osmanlı Devleti’nde Sarrafların Mültezimlere Kefilliği’, İnÜHFD, C:5, S:1, s.195-326.

Kunter, Nurullah (1989) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 9.Baskı, İstanbul, Beta.

Kuşoğlu, Mehmet Zeki (1997) ‘Hakkâklık’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:15.

Kütükoğlu, Mübahat S. (2018a) Osmanlı’nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı, 1.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Kütükoğlu, Mübahat S. (2018b) Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), 4.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Makdisi, John (1985) ‘Legal Logic and Equity in Islamic Law’, The American Journal of Comparative Law, C:33, S:1, s.63-92.

Mantran, Robert (1962) Istanbul Dans le Seconde Moitié du XVII e Siècle (Essai d’histoire Institutionnelle, Économique et Sociale), 1.Baskı, Paris, Librairie Adrien Maisonneuve (Çevirenler: Kılıçbay, Mehmet Ali / Özcan, Enver (1990) 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul: Kurumsal, İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi, 2.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu)

Muallim Naci (1322) Lugat-ı Naci, 1.Baskı, İstanbul, Asır Matbaa Kütüphane ve Mücellidhanesi Sahibi Kırkor.

Mumcu, Ahmet (2005) Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devleti’nde Rüşvet: Özellikle Yargıda Rüşvet, 1.Baskı, İstanbul, İnkılap.

Mumcu, Ahmet (2007a) Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl, 4.Baskı, Ankara, Phoenix.

Mumcu, Ahmet (2007b) Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı, 3.Baskı, Ankara, Phoenix.

Mumcu, Ahmet (2017) Divan-ı Hümayun, 4.Baskı, Ankara, Phoenix.

Okandan, Recai Galip ‘Romalıların Suç Telakki Ettiği Fiiler ve Bunlara Terettüp Eyleyen Cezalar’ (1956) Tahir Taner’e Armağan, İsmail Akgün Matbaası.

Orhonlu, Cengiz (1970) Osmanlı Tarihine Aid Belgeler: Telhisler, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Osmanağaoğlu, Cihan (2008) ‘Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası’, İÜHFM, C:65, S:1, s.109-178.

Osman Nuri (1325) ‘Mesail-i Cezaiyede Afv’, İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası, C:1, S:2, s.135-142.

Özgenç, İzzet (1999) ‘Türk Ceza Kanunu Tasarısındaki Suça İştirake İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi’, Kamu Hukuku Arşivi, S:5

Özgenç, İzzet (2015) Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11.Baskı, Ankara, Seçkin.

Öztel, Muharrem (2018a) ‘Osmanlı Devleti’nde Kalpazanlık ve Sahte Para (1818-1914): Kalpazanlığın ve Tedavül Eden Kalp Paraların Sosyo-Ekonomik Etkileri’, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, C: 10, S:18, s.304-317.

Öztel, Muharrem (2018b) ‘Osmanlı Devleti’nde Kalpazanlık ve Sahte Para (1808-1914): Kalpazanlığı ve Sahte Paranın Tedavülünü Besleyen Faktörler’, History Studies, C: 10, S:1, s.197-221.

Öztel, Muharrem (2019) ‘Osmanlı Devleti’nde Madenî ve Kağıt Para Kalpazanlığında Yabancıların ve Yabancı Ülkelerin Rolü (1818-1923)’, Belleten, C:83, S:296, s.173-200.

Öztürk, Bahri / Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Sırma Gezer, Özge / Saygılar Kırıt, Yasemin F. / Özaydın, Özdem / Alan Akcan, Esra / Erden Tütüncü, Efser (2016) Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 10.Baskı, Ankara, Seçkin.

Paksoy, Günay ‘Anadolu’da Altın ve Gümüş’e Vurulan Osmanlı Damgası’, Arı, Bülent (Editör) (2011) Anadolu’da Paranın Tarihi 1.Baskı, Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

Pamir, Aybars (2002) ‘Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devleti’ne Etkileri’ AÜHFD, C:51, S:2, s.79-119.

Pamuk, Şevket (2018) Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi, 2.Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Pere, Nuri (1968) Osmanlılarda Madeni Paralar: Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madeni Paralar Koleksiyonu, 1.Baskı, İstanbul, Doğan Kardeş Matbaacılık.

Recep, Fuat / Atay, Sabri / Kılıç, Hüseyin / Karaca, Yılmaz / Erol, Rasim / Kahriman, Salih (2010) İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 24 Numaralı Sicil, İstanbul, İSAM Yayınları.

Reşad (1313) Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi, 1.Baskı, İstanbul, A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

Saner, Yasemin ‘Osmanlı’nın Yüzlerce Yıl Süren Cezalandırma ve Korkutma Refleksi: Prangaya Vurma’ (2008) Levi, Noémi/Toumarkine, Alexandre (Editörler) Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza: 18.-20. Yüzyıllar, 1.Baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Sahillioğlu, Halil (1978) ‘Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri’, ODTÜ Gelişim Dergisi, 1978 Özel Sayısı, s.1-38.

Sahillioğlu, Halil (1989) ‘Akçe’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:2.

Sahillioğlu, Halil (1993) ‘Darphane’, TDV İslam Ansiklopedisi, C: 8.

Servet (1326) Kanun-u Ceza: Malumat-ı Umumiye ve Kısım-ı Cürm, İstanbul, İkdâm Matbaası.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet (1999) Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868), 2.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Suceska, Avdo (1987) ‘Malikana: Lifelong Lease of Governmental Estates in the Ottoman States’, POF, C:36 (Çeviren: Özyüksel, Murat (2011) ‘Malikâne (Osmanlı İmparatorluğunda Mîrî Toprakların Yaşam Boyu Tasarruf Hakkı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C:41, S:1-4, s.273-282)

Süleyman Sûdî (1311) Usûl-ü Meskûkât-ı Osmâniye ve Ecnebiye, İstanbul, A. Asadoryan Şirket-i Mürettebiyesi Matbaası.

Şahin, Zafer (2015) ‘72 Numaralı Mühimme Defteri, H.1002-1003, vr.231-473, İnceleme-Metin’ (Yüksek Lisans) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Şemseddin Sami (1317) Kâmûs-u Türkî, 1.Baskı, İstanbul, İkdâm Matbaası.

Şener, Abdülkadir (1988) ‘Âbık’, TDV İslam Ansiklopedisi, C:1.

Şentürk, Şennur (Editör) (2008) İmparatorluktan Cumhuriyete Kâğıt Paranın Öyküsü, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Taner, Tahir (1940) Tanzimat Devrinde Osmanlı Ceza Hukuku, Tanzimat I: Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle, Ankara, Maarif Vekâleti.

Toroslul, Nevzat (2010) Ceza Hukuku Genel Kısım, 15.Baskı, Ankara, Savaş.

Toroslul, Nevzat (2019) Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukukî Konusu, 2.Baskı, Ankara, Savaş.

Toroslul, Nevzat / Feyzioğlu, Metin (2013) Ceza Muhakemesi Hukuku, 12.Baskı, Ankara, Savaş.

Tuğlacı, Pars (2008) İngilizce-Türkçe Ekonomi ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, 5.basım, İstanbul, Remzi.

Türk Hukuk Lûgatı (1991) 3.Baskı, Ankara, Başbakanlık Basımevi.

Üdeh, Abdulkâdir (1959) Et-Teşrîü'l-Cinâiyyü'l-İslâmî Mukârinen Bi'l-Kânûni'l-Vaz'î, 2.Baskı, Kahire (Çeviren, Şafak, Ali (2012) Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslâm Ceza Ceza Hukuku Genel Hükümler, C:1, 2.Baskı, İstanbul, Kayıhan.

Unat, Faik Reşat (1968) Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri, Baykal, Bekir Sıtkı (Hazırlayan) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1945) 'Gazi Orhan Beğın Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkesi' Belleten, C:9, S:34, s. 207-211.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2014) Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı, 4.Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

Üçok, Coşkun (1946) 'Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler', AÜHFD, C:3, S:1, s.125-146.

Üçok, Coşkun / Mumcu, Ahmet / Bozkurt, Gülnihal (2011) Türk Hukuk Tarihi, 15.Baskı, Ankara, Turhan..

Ünal Özkorkut, Nevin (2004) ‘Kapitülasyonların Osmanlı Devleti’nin Yargı Yetkisine Getirdiği Kısıtlamalar’, AÜHFD, C:53, S:2.

Ünal Özkorkut, Nevin (2009) Türk Hukuk Tarihinde Zina Suçu, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Ünal Özkorkut, Nevin (2016) Osmanlı Hukukunda Müdde-i Umumilik: Savcılık Kurumunun Türk Hukukuna Girişi ve Uygulanma Süreci, Ankara, Turhan.

Ünver, Yener / Hakeri, Hakan (2016) Ceza Muhakemesi Hukuku, 12.Baskı, Ankara, Adalet.

Vehbi (1327); Kanun-u Ceza Şerhi, 1.Baskı, Bağdat, Şabender Matbaası.

Yakut, Esra (2015) Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları, 2.Baskı, Ankara, Seçkin.

Yakut, Esra (2006) ‘Tanzimat Dönemi’ne Kadar Osmanlı Hukuku’nda Taziri Gerektiren Suçlar ve Cezaları’, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, S:2, s.25-40.

Yanko Vitnos (1325) ‘Afv-ı Âlî Hakkında Kânûn Lâyihasıdır’, İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası, C:1, S:4, s.258-272.

Yenişehirli Abdullah Efendi (2011) Behcetü’l Fetâvâ (Hazırlayanlar: Kaya, Süleyman / Algın, Betül / Trabzonlu, Zeynep / Erkan, Asuman) 1.Baskı, İstanbul, Klasik.

Yılmaz, Ejder (2011) Hukuk Sözlüğü, 10. Baskı, Ankara, Yetkin.

Yılmaz, Hakan ‘Osman Gazi’nin Kayıp İkinci Sikkesi ve Osmanlı Kuruluş Tartışmalarına Etkisi’, Kolbaş, Ozan / Üçer, Orçun (Editörler) (2018) Ab-ı Hayatı Aramak: Gönül Tekin’e Armağan, 1.Baskı, İstanbul, Yeditepe.

Yurtseven, Yılmaz (2001) ‘Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta’zir Suç ve Cezaları’ (Yüksek Lisans) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yurtseven, Yılmaz (2017) ‘Suç ve Cezaların Kanunîliği İlkesi Çerçevesinde İslam Ceza Hukukunda Örfî Hukukun Yeri ve Osmanlı Uygulaması’, Eren, Abdurrahman / Korkusuz, M. Refik (Editörler) (2017) İslam Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı, C:2, 1.Baskı, İstanbul, Lale Yayıncılık.

Yürüt, Berna (2016) ‘Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuku’nda Tekerrür ve Batılı Kanunlarla Mukayesesi’, Gedikli, Fethi (Editör), 2. Türk Hukuk Tarihi Kongresi, 13-14 Mayıs 2016.

Zümrüt, Osman (1992) ‘Tanzimat Döneminde Tedavüldeki Osmanlı Parasını Koruma Önlemlerinden Biri’, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C:6, S:6, s.85-100.

3 Numaralı Mühimme Defteri: 966-968 / 1558-1560 (1993) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

5 Numaralı Mühimme Defteri, (973/1265-1566) <Özet ve İndeks> (1994) (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik Vahdettin / Cebecioğlu Murat / Demirbaş Uğurhan / Karazeybek, Mustafa / Safi, Muhammed / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler, Numan / Yıldırım, Zahit) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565) <Özet-Transkripsiyon ve İndeks> (1995) C:1 (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Cebecioğlu, Murat / Safi, Muhammed / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler, Numan), Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976 / 1567-1569) <Özet-Transkripsiyon-İndeks> (1998) C:1-2 (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Cebecioğlu, Murat / Çağlar, Hasan / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler Numan) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979 / 1570-1572) <Özet-Transkripsiyon ve İndeks> (1996) C:2 (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Cebecioğlu, Murat / Safi, Muhammed / Serin, Mustafa / Uslu, Osman / Yekeler, Numan), Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041 (1042) / 1630-1631 (1632)) <Özet-Transkripsiyon-İndeks> (2002) (Yayına Hazırlayanlar: Yıldırım, Hacı Osman / Atik, Vahdettin / Birinci, Ali Mesut / Cebecioğlu, Murat / Özyurt, Ayhan / Yavuz, Fırat / Yekeler, Numan) Ankara, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

ARŞİV BELGELERİ

- COA., A.}AMD., 12/55, 29 Zilhicce 1265 / 15 Kasım 1849.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 5/208, 10 Safer 973 / 6 Eylül 1565.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 7/57, 6 Safer 975 / 12 Ağustos 1567.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 10/456, 02 Şaban 979 / 20 Aralık 1571.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 22/226, 26 Rebiülevvel 981 / 26 Temmuz 1573.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 26/614, 26 Muharrem 982 / 18 Mayıs 1574.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 26/549, 19 Cemaziyelevvel 982 / 6 Eylül 1574.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 25/2447, 28 Cemaziyelevvel 982 / 15 Eylül 1574.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 36/563, 20 Safer 987 / 18 Nisan 1579.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 41/81, 1 Şaban 987 / 23 Eylül 1579.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 41/1017, 18 Zilhicce 987 / 5 Şubat 1580.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 30/606, 24 Safer 988 / 10 Nisan 1580.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 42/740, 24 Safer 989 / 30 Mart 1581.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 19/105, 17 Muharrem 980 / 30 Mayıs 1582.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 48/235, 3 Şaban 990 / 23 Ağustos 1582.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 48/421, 6 Şevval 990 / 3 Kasım 1582.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 52/375, 13 Zilkade 991 / 28 Kasım 1583.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 55/366, 7 Rebiülevvel 993 / 9 Mart 1585.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 64/79, 29 Rebiülevvel 997 / 15 Şubat 1589.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 73/449, 4 Ramazan 1003 / 13 Mayıs 1595.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 73/1169, 21 Zilhicce 1003 / 27 Ağustos 1595.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 70/388 tarihsiz.
- COA., A.{DVNSMHHM.d..., 71/331, tarihsiz.
- COA., AE.SAMD. III., 197/19265, 30 Rebiülevvel 1141 / 3 Kasım 1728.
- COA., A.}MKT., 21/35, 29 Zilhicce 1260 / 9 Ocak 1845.

COA., A.}MKT., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849.

COA., A.}MKT., 216/86, 12 Ramazan 1265 / 1 Ağustos 1849.

COA., A.}MKT.MHM., 105/67, 21 Cemaziyelevvel 1273 / 17 Ocak 1857.

COA., A.}MKT.MHM., 208/97, 3 Şaban 1277 / 14 Şubat 1861.

COA., A.}MKT.MHM., 260/31, 22 Şevval 1279 / 12 Nisan 1863.

COA., A.}MKT.MVL., 3/29, 17 Zilkade 1262 / 6 Kasım 1846.

COA., A.}MKT.MVL., 16/89, 20 Şaban 1265 / 11 Temmuz 1849.

COA., A.}MKT.MVL., 37/8, 29 Safer 1267 / 3 Ocak 1851.

COA., A.}MKT.MVL., 50/80, 12 Cemaziyelevvel 1268 / 4 Mart 1852.

COA., A.}MKT.MVL., 60/63, 26 Rebiülahir 1269 / 6 Şubat 1853.

COA., A.}MKT.MVL., 68/20, 18 Muharrem 1271 / 11 Ekim 1854.

COA., A.}MKT.MVL., 80/36, 6 Şevval 1272 / 10 Haziran 1856.

COA., A.}MKT.MVL., 86/8, 12 Şaban 1273 / 7 Nisan 1857.

COA., A.}MKT.MVL., 68/20, 18 Muharrem 1271 / 8 Eylül 1857.

COA., A.}MKT.MVL., 98/45, 24 Zilkade 1274 / 6 Temmuz 1858.

COA., A.}MKT.MVL., 102/67, 1 Rebiülahir 1275 / 8 Kasım 1858.

COA., A.}MKT.MVL., 109/62, 22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859.

COA., A.}MKT.MVL., 109/66, 22 Muharrem 1276 / 21 Ağustos 1859.

COA., A.}MKT.MVL., 106/38, 27 Şaban 1275 / 1 Nisan 1859.

COA., A.}MKT.MVL., 110/67, 15 Rebiülevvel 1276 / 12 Ekim 1859.

COA., A.}MKT.MVL., 120/10, 1 Rebiülevvel 1277 / 17 Eylül 1860.

COA., A.}MKT.MVL., 102/67, 29 Rebiülevvel 1277 / 15 Ekim 1860.

COA., A.}MKT.MVL., 121/13, 29 Rebiülevvel 1277 / 15 Ekim 1860.

COA., A.}MKT.MVL., 123/16, 27 Cemaziyelevvel 1277 / 11 Aralık 1860.

COA., A.}MKT.MVL., 126/34, 24 Ramazan 1277 / 5 Nisan 1861.

COA., A.}MKT.MVL., 135/34, 9 Cemaziyelevvel 1278 / 12 Kasım 1861.

COA., A.}MKT.MVL., 140/67, 3 Şaban 1278 / 3 Şubat 1862.

COA., A.}MKT.MVL., 146/60, 19 Zilkade 1278 / 18 Mayıs 1862.

COA., A.}MKT.NZD., 188/53, 11 Cemaziyelevvel 1265 / 4 Nisan 1849.

COA., A.}MKT.NZD., 3/84, 12 Rebiülahir 1266 / 25 Şubat 1850.

COA., A.}MKT.NZD., 135/16, 17 Cemaziyelahir 1271 / 7 Mart 1855.

COA., A.}MKT.NZD., 306/58, 3 Şaban 1276 / 25 Şubat 1860.

COA., A.}MKT.UM., 234/26, 18 Şaban 1272 / 27 Temmuz 1856.

COA., A.}MKT.UM., 287/23, 16 Zilkade 1273 / 4 Temmuz 1857.

COA., A.}MKT.UM., 304/57, 20 Cemaziyelevvel 1274 / 6 Ocak 1858.

COA., A.}MKT.UM., 234/26, 18 Şaban 1272 / 24 Nisan 1856.

COA., BEO., 2215/166083, 18 Cemaziyelevvel 1321 / 12 Ağustos 1903.

COA., BEO., 3676/275674, 3 Zilhicce 1327 / 16 Aralık 1909.

COA., BEO., 3929/287162, 27 Zilkade 1328 / 30 Kasım 1910.

COA., C.ADL., 31/1866, 28 Şevval 1257 / 13 Aralık 1841.

COA., C.DH., 156/7790, 29 Zilhicce 1190 / 8 Şubat 1777.

COA., C.DRB., 22/1096, 29 Safer 1200 / 1 Ocak 1786.

COA., C.DRB., 62 / 3069, 19 Receb 1203 / 15 Nisan 1789.

COA., C.DRB., 22/1096, 29 Safer 1200 / 1 Ocak 1786.

COA., C.ZB., 88/4398, 29 Zilhicce 1192 / 18 Ocak 1779.

COA., C.ZB., 9/405, 21 Rebiülahir 1215 / 11 Eylül 1800.

COA., DH.EUM.THR., 28/81, 11 Rebiülahir 1328 / 22 Nisan 1910.

COA., DH.MKT., 1435/7, 6 Zilkade 1304 / 17 Temmuz 1887.

COA., DH.MKT., 1464/105, 4 Rebiülevvel 1305 / 20 Kasım 1887.

COA., DH.MKT., 536/36, 21 Rebiülevvel 1323 / 29 Mayıs 1902.

COA., DH.MKT., 1172/25, 27 Rebiülahir 1325 / 9 Haziran 1907.

COA., HAT., 129/13350, 29 Zilhicce 1210 / 5 Temmuz 1796.

COA., HAT., 516 / 25228, 21 Zilkade 1227 / 26 Kasım 1812.

COA., HAT., 1345/52593, 29 Zilhicce 1233 / 30 Ekim 1818.

COA., HAT., 564 / 24644, 29 Zilhicce 1240 / 14 Ağustos 1825.

COA., HR.H., 114/2, 17 Haziran 1858.

COA., HR.MKT., 102/33, 9 Cemaziyelahir 1271 / 27 Şubat 1855.

COA., HR.MKT., 125 / 65, 19 Safer 1272 / 31 Ekim 1855.

COA., HR.MKT., 235/23, 3 Ramazan 1274 / 17 Nisan 1858.

COA., HR.SYS., 2926/6, 17 Kasım 1852.

COA., HR.SYS., 2273 / 2, 24 Temmuz 1916.

COA., HR.TH., 126/24, 20 Aralık 1892.

COA., İ.DH., 253/15634, 13 Şaban 1268 / 2 Haziran 1852.

COA., İ.DH., 267/16671, 18 Cemaziyelevvel 1269 / 27 Şubat 1853.

COA., İ.DH., 1115/87257, 09 Rebiülahir 1306 / 13 Aralık 1888.

COA., İ.MVL., 14/223, 11 Zilkade 1256 / 4 Ocak 1841.

COA., İ.MVL., 20/37, 19 Safer 1257 / 12 Nisan 1841.

COA., İ.MVL., 238/8481, 28 Şaban 1268 / 17 Haziran 1852.

COA., İ.MSM., 2/28, 15 Şaban 1259 / 10 Eylül 1843.

COA., MVL., 31/23, 20 Rebiülahir 1265 / 15 Mart 1849.

COA., MVL., 270/19, 2 Cemaziyelahir 1270 / 2 Mart 1854.

COA., MVL., 299/51, 10 Şevval 1272 / 14 Haziran 1856.

COA., MVL., 814/112, 2 Rebiülahir 1275 / 20 Kasım 1858.

COA., MVL., 819/75, 24 Receb 1275 / 27 Şubat 1859.

COA., MVL., 824/19, 5 Zilhicce 1275 / 6 Temmuz 1859.

COA., MVL., 833/4, 5 Cemaziyelevvel 1276 / 30 Kasım 1859.

COA., MVL., 849/49, 9 Safer 1279 / 6 Ağustos 1862.

COA., MVL., 844/40, 1 Rebiülevvel 1279 / 27 Ağustos 1862.

COA., ŞD., 268/43, 14 Şaban 1295 / 13 Ağustos 1878.

COA., ŞD., 426/66, 7 Zilhicce 1323 / 2 Şubat 1906.

COA., ŞD., 2820/34, 23 Rebiülahir 1331 / 1 Nisan 1913.

COA., Y.EE., 31/24, 17 Zilkade 1298 / 11 Ekim 1881.

COA., Y.PRK.ŞD., 1/25, 3 Rebiülevvel 1305 / 19 Kasım 1887.